ROMAN NOMINALIZAT LA PREMIUL BOOKER

APEIROGON

COLUM McCANN

clasici contemporani **LITERA**

„*Apeirogon* nu seamănă cu nici o carte pe care ați citit-o vreodată... Veți descoperi o formă narativă fără precedent și profund autentică. Vă pot spune doar atât: citiți cartea lui McCann. Este o carte importantă.“

MICHAEL CUNNINGHAM

Colum McCann s-a născut în Dublin şi a studiat jurnalismul. Este autorul romanelor *Songdogs* (1995), *This Side of Brightness* (1998), *Dansatorul (Dancer,* 2003), *Zoli* (2006), *Goana nebună a lumii (Let the Great World Spin,* 2009), *Transatlantic (TransAtlantic*, 2013) şi *Apeirogon* (2020). A mai scris trei cărţi de povestiri bine primite de critică şi un volum de nonficţiune intitulat *Letters to a Young Writer* (2017). Lucrările i-au fost publicate în peste patruzeci de limbi. A primit multe distincţii internaţionale, printre care National Book Award, International IMPAC Dublin Literary Award, o bursă Guggenheim, Premiul Pushcart şi o nominalizare la Oscar pentru scurtmetrajul *Everything in This Country Must.* Este membru al Academiei Americane de Arte şi Litere şi a primit Ordinul Chevalier des Arts et des Lettres din partea guvernului francez. A mai obţinut premii în Italia, Germania şi China. Colaborează la *The New Yorker, The New York Times, The Atlantic* şi *The Paris Review* şi predă în cadrul programului de masterat în *creative writing* de la Hunter College. Locuieşte cu familia în oraşul New York, unde este cofondator al organizaţiei internaţionale nonprofit de schimburi narative Narrative 4.

Pentru Sally

NOTA AUTORULUI

Cititorii familiarizaţi cu situaţia politică din Israel şi Palestina vor observa că forţele primare care se manifestă în inima acestei cărţi, Bassam Aramin şi Rami Elhanan, sunt reale. Prin „reale” vreau să spun că istoriile personale ale celor doi – şi cele ale fiicelor lor, Abir Aramin şi Smadar Elhanan – au fost bine documentate pe film şi sub formă scrisă.

Transcrierile afirmaţiilor celor doi bărbaţi din partea centrală a cărţii sunt colectate dintr-o serie de interviuri realizate la Ierusalim, New York, Ierihon şi Beit Jala, însă oriunde altundeva în cuprinsul volumului, Bassam şi Rami mi-au îngăduit să le conturez şi să le remodelez cuvintele şi lumile.

În ciuda libertăţilor pe care mi le-am luat, sper să rămân fidel realităţii experienţelor împărtăşite de ei. După cum sugera Rilke, ne ducem vieţile în cercuri din ce în ce mai largi care cuprind întinderea a tot şi toate.

2016

1

Dealurile Ierusalimului sunt îmbăiate în ceaţă. Rami parcurge din memorie o porţiune dreaptă şi calculează unghiul următorului viraj.

La şaizeci şi şapte de ani, se ghemuieşte pe motocicletă cu spinarea arcuită. Are un combinezon căptuşit şi casca bine închisă. Motocicleta e japoneză, de 750 de centimetri cubi. O maşinărie agilă pentru un bărbat de vârsta lui.

Rami, chiar şi pe vreme urâtă, îşi munceşte motocicleta.

Virează brusc la dreapta, către grădini, unde ceaţa se ridică dezvăluind întunericul. *Corpus separatum.* Schimbă viteza şi trece în goană pe lângă un punct de pază militar. Becurile cu vapori de sodiu par să aibă, în lumina dimineţii, contururi incerte. Un stol mic de păsări întunecă momentan portocaliul.

La poalele dealului, drumul se afundă în altă curbă ascunsă de ceaţă. Trece în viteza a doua, eliberează ambreiajul, virează lin şi revine într-a treia. Şoseaua Numărul Unu e în susul ruinelor din Qalunya: o istorie întreagă e îngrămădită aici.

Încetineşte la capătul rampei şi o apucă pe banda interioară a şoselei, trecând de panourile indicând drumul spre Oraşul Vechi, spre Giv’at Ram. Autostrada e plină de dârele ca de trasoare ale farurilor matinale.

Se apleacă spre stânga şi se căzneşte, ca un somon contra curentului, să pătrundă pe banda mai rapidă, spre tuneluri, către Bariera de Separare şi oraşul Beit Jala. Două răspunsuri dintr-o singură zvâcnire: Gilo pe o parte, Betleem pe cealaltă.

Aici, geografia e totul.

2

DRUMUL ACESTA DUCE CĂTRE ZONA „A”
SUB CONTROLUL AUTORITĂŢII PALESTINIENE
INTRAREA CETĂŢENILOR ISRAELIENI INTERZISĂ
VĂ PUNEŢI VIAŢA ÎN PERICOL ŞI ÎNCĂLCAŢI LEGEA ISRAELIANĂ

3

Cinci sute de milioane de păsări se arcuiesc, an de an, prin văzduhul de peste dealurile din Beit Jala. Se deplasează după străvechile orânduiri ale speciei lor: pupeze, mierle, muscari, canari, cuci, grauri, sfrâncioci, sitari, pietrari, fluierari, păsări-nectar, drepnele, vrăbii, cărăuşi de noapte, bufniţe, pescăruşi, şoimi, vulturi, ereţi, cocori, şorecari, becaţine, pelicani, flamingi, berze, nagâţi, vulturi-grifon, prigorii, gaiţe, turturele, silvii-de-câmpie, codobaturi galbene, pitulici, piţigoi, buhai-de-baltă.

E a doua super-autostradă a migraţiei din lume, ca nivel de aglomeraţie: cel puţin patru sute de specii diferite de păsări se ridică torenţial, luând în stăpânire diferite paliere ale cerului. V-uri lungi, cloncănitoare. Călători singuratici levitând la firul ierbii.

An de an, peisaje noi se ivesc dedesubt: aşezări israeliene, blocuri de apartamente palestiniene, grădini pe terase, barăci, bariere, puncte de control rutier.

Unele păsări migrează pe timp de noapte ca să evite prădătorii şi zboară urmându-şi modelele siderale, eliptice de la viteză, devorându-şi în zbor propriii muşchi şi intestine. Altele o pornesc peste zi, ca să profite de curenţii ascendenţi, de vântul cald care le înalţă aripile, permiţându-le să planeze.

Când şi când, stoluri întregi astupă soarele şi îmbracă în umbre Beit Jala: câmpiile, terasele abrupte, pâlcurile de măslini din marginea oraşului.

Întinde-te pe spate în via mănăstirii din Cremisan, în orice moment al zilei, şi o să vezi deasupra păsările, călătorind în şiraguri gălăgioase.

Poposesc pe copaci, pe stâlpi de telegraf, pe cabluri electrice, pe turnuri de apă, ba chiar şi pe buza Zidului, unde sunt câteodată luate la ţintă de tineri prăştieri.

4

În vechime, praştiile erau făcute dintr-o găoace din piele de vacă, mare cât un petic pentru ochi, înţesată cu găurele şi prinsă cu şnururi de piele în laturi. Praştiile erau folosite de ciobani ca să sperie răpitorii şi să-i îndepărteze de turmele cu care umblau din loc în loc.

Locaşul pentru piatră era ţinut în mâna stângă a păstorului, iar şnururile, în dreapta. Ca să poată fi folosită cu precizie, praştia necesita un exerciţiu îndelungat. După ce

aşeza proiectilul, prăştierul apuca bine şnururile. Învârtea sălbatic praştia deasupra capului, de câteva ori, aşteptând momentul natural al eliberării. Găoacea se desfăcea şi piatra era propulsată. Unii păstori erau în stare să nimerească, de la două sute de paşi, o ţintă cât ochiul unui şacal.

Curând, praştia avea să-şi facă loc în arta războiului: capacitatea de tragere către vârful unor versanţi şi peste ziduri o făcea indispensabilă în asalturile asupra oraşelor fortificate. Au început să fie folosite legiuni întregi de prăştieri. Purtau armuri din creştet până în tălpi şi umblau în care pline ochi cu pietre. Când terenul devenea impracticabil – şanţuri inundate, tranşee, caverne surpate în nisip, maluri înălţate, bolovani înşiraţi pe drumuri – coborau din care şi o porneau pe jos, ducând pe umeri traiste împodobite. Cele mai încăpătoare puteau conţine până la două sute de pietre mici.

Era lucru obişnuit, înainte de bătălie, ca măcar una dintre pietre să fie pictată. Talismanul era apoi aşezat la fundul traistei când aruncătorul pornea la luptă, cu speranţa că n-avea să ajungă niciodată să folosească piatra cea de pe urmă.

5

Departe de iureşul bătăliei, copiii – de opt, nouă, zece ani – erau puşi să doboare păsări de pe cer. Aşteptau lângă canalele de irigaţii, pitiţi în ierburile deşertului, sau aruncau cu pietre de pe fortificaţii. Doborau turturele, prepeliţe, ciocârlii.

Unele păsări erau prinse încă vii. Erau adunate şi băgate în cuşti de lemn, cu ochii scoşi, păcălite astfel că e noapte mereu; după aceea se ospătau zile întregi cu grâne.

După ce se îngrăşau şi se făceau de două ori cât suratele lor încă zburătoare, erau gătite în cuptoare de lut şi servite cu pâine, măsline şi mirodenii.

6

Cu şase zile înainte să moară, după o spectaculoasă orgie gastronomică, Francois Mitterrand, preşedintele francez, a comandat un ultim fel, presură-de-grădină, o păsărică minusculă, cu gâtlej galben, nu mai mare decât degetul lui. Delicatesa asta, pentru el, reprezenta sufletul Franţei.

Personalul lui Mitterrand a supervizat capturarea din

sălbăticie a păsărilor, executată într-un sătuc din sud. Politia locală a fost mituită, vânătoarea a fost aranjată şi păsările au fost prinse la răsărit de soare în plase fine, speciale, aşezate la marginea pădurii. Presurile au fost puse în cuşti şi duse într-o dubă cu geamuri fumurii la casa de la ţară a lui Mitterrand din Latche, unde-şi petrecuse, copil fiind, verile. Bucătarul-şef adjunct a ieşit şi a băgat înăuntru cuştile. Păsările au fost îndopate vreme de două săptămâni, până ce s-au făcut durdulii de mai să plesnească, apoi apucate de picioare şi, cu capul înainte, înecate într-o carafă cu Armagnac pur.

Apoi, bucătarul-şef le-a jumulit, le-a dat cu sare şi le-a presărat cu piper, le-a prăjit vreme de zece minute în grăsimea proprie, după care le-a aşezat într-o strachină albă de lut, încălzită dinainte.

Când a fost servit acest fel, în încăperea lambrisată – unde se aflau apropiaţii lui Mitterrand, soţia, copiii, amanta şi prietenii – s-a făcut linişte. Mitterrand s-a săltat în scaun, a dat deoparte pătura de pe genunchi şi a sorbit din vinul vechi de Château Haut-Marbuzet.

— Singurul lucru interesant e să trăieşti, a zis.

Şi-a tras peste cap un şervet alb ca să inhaleze aroma păsărilor şi, cum dicta tradiţia, ca să-şi ascundă fapta dinaintea ochilor lui Dumnezeu. A apucat păsările una câte una şi le-a mâncat întregi: carnea suculentă, grăsimea, măruntaiele amare, tendoanele, ficatul, rinichiul, inima călduţă, pulpele, oasele mărunte crănţănindu-i între dinţi.

I-a luat câteva minute să termine, cu faţa ascunsă în tot acest timp sub pânza albă. Familia lui a ascultat trosnetele oscioarelor frânte.

Mitterrand s-a şters la gură cu şervetul, a dat deoparte strachina de lut, a ridicat capul, a zâmbit, le-a urat noapte bună tuturor şi s-a ridicat să se ducă la culcare.

Avea să postească apoi vreme de opt zile şi jumătate, până la moarte.

7

În Israel, păsările sunt ţinute sub observaţie, prin intermediul unui sistem radar sofisticat, amplasat de-a lungul rutelor de migraţie din întreaga ţară – Eilat, Ierusalim, Latrun – cu conexiuni la dispozitive militare şi la turnul de control aerian de pe aeroportul Ben Gurion.

Spaţiile de la Ben Gurion sunt de înaltă tehnologie, cu geamuri întunecate. Pupitre cu computere, radiouri, telefoane. O echipă de experţi cu pregătire în aviaţie şi matematică evaluează caracteristicile zborului: mărimea stolurilor, direcţia, forma, altitudinea, comportamentul estimat în funcţie de starea vremii, posibilele reacţii ale păsărilor la rafale de vânt, sirocco, furtuni. Operatorii creează algoritmi şi trimit avertizări de urgenţă controlorilor de trafic şi companiilor aeriene civile.

O altă linie directă e dedicată aviaţiei militare. Grauri la 300 de metri nord de portul Gaza, 31,52583°N, 34,43056°E. Patruzeci şi două de mii de cocori de nisip la aproximativ 250 de metri de ţărmul sudic al Mării Roşii, 20,2802°N, 38,5126°E. Mişcări neobişnuite ale unui stol la est de Akko, avertizare Garda de Coastă, urmează furtună. Stol estimat, gâşte canadiene, la est de Ben Gurion, ora 2.00, urmează coordonate exacte. Pereche de bufniţe-faraon raportată în copaci lângă heliportul B, la sud de Hebron, 31,3200°N, 35,0542°E.

Ornitologii au treabă mai ales toamna şi primăvara, când sunt la apogeu migraţii extinse: câteodată, ecranele lor aduc cu nişte teste Rorschach. Se coordonează cu cei care observă de la nivelul solului păsările, deşi un bun specialist le poate intui specia doar după forma pe radar a stolului şi după înălţimea la care zboară.

La şcoala militară, piloţii de vânătoare sunt iniţiaţi în complicatele modele ale migraţiei aviare, ca să evite impactul în ceea ce ei numesc zone ciumate. Orice amănunt contează: o baltă mare de lângă pistă ar putea atrage cârduri de grauri; o pată de petrol ar putea mânji aripile unei păsări de pradă, dezorientând-o; un incendiu forestier ar putea abate departe de traseu un stol de gâşte.

În sezoanele de migraţie piloţii încearcă să nu se deplaseze pentru perioade mai lungi la altitudini sub o mie de metri.

8

O lebădă îi poate fi la fel de fatală unui pilot ca un proiectil tras dintr-un aruncător de grenade.

9

În toamna primei Intifade, o pereche de păsări care migrau din Europa spre Africa de Nord a fost găsită în plasele ornitologilor pe coastele vestice din Beit Jala. Păsările se încurcaseră în reţea, erau lipite una de alta, cu picioarele prinse într-un singur ochi de plasă, zburătăcind frenetic printre fire, aşa că mai întâi au părut a fi o singură creatură cu formă ciudată.

Le-a găsit un băiat de paisprezece ani, Tarek Khalil, căruia i s-au părut mai întâi prea micuţe ca să fie migratoare; poate că erau privighetori cu capul negru? S-a dat mai aproape. Ciripitul lor agonizant făcea să-i ţiuie urechile. Le-a desfăcut din laţ, le-a pus în două săculeţe de pânză şi le-a dus peste deal, la cabinetul ornitologic, să fie identificate şi măsurate: anvergura aripilor, mărimea cozii, greutatea, sexul, procentajul de grăsime corporală.

Era pentru prima oară când vedea Tarek asemenea vieţuitoare: cu capul verde, frumoase, misterioase. A răsfoit prin cărţi şi a căutat prin dosare. Păsări cântătoare, cel mai probabil provenind din Spania, Gibraltar sau din sudul Franţei. Nu ştia cum să se descurce cu ele. Era treaba lui să le pună la picior câte un ineluş de metal, folosind un patent şi verigi numerotate, astfel ca migraţia să poată fi trecută în scripte înainte ca păsările să fie puse în libertate.

Tarek a pregătit ineluşele. Păsările erau firave, abia dacă atârnau cât o lingură de mirodenii. Verigile de metal ar fi putut să le dezechilibreze în zbor, şi-a zis.

După o scurtă ezitare, a pus păsările înapoi în punguţele de pânză şi le-a dus la el acasă, în Beit Sahour. A străbătut străzile abrupte de piatră, cu păsările în săculeţe. Coliviile au fost aşezate în bucătărie. Timp de două zile, presurile au primit hrană şi apă de la cele două surori ale lui Tarek. În ziua a treia, Tarek a luat cu el pe deal ghemotoacele ciripitoare, cu gând să le dea drumul, nemarcate, printre caişi.

Una din păsări i-a zăbovit o clipă în palmă înainte să-şi ia zborul. A cuprins-o între degete ca pe un boţ. Gheruţele vietăţii s-au agăţat de o bătătură. Gâtul micuţ s-a rotit în cuibul palmei lui. Pasărea, nesigură pe picioare, şi-a făcut vânt şi şi-a luat zborul.

Amândouă presurile, ştia, aveau să scape neînregistrate. Hotărând să le păstreze ca suvenir, adolescentul şi-a atârnat

la gât ineluşele de aluminiu originale, numerotate, pe un lănţişor subţire de argint.

Tarek a simţit verigile săltându-i pe beregată două luni mai târziu, când a pornit pe strada Fecioara Maria, împreună cu cei doi fraţi mai mari, ca să azvârle pietre din praştie.

10

Cabinetul de marcare a păsărilor de la şcoala Talitha Kumi e unul dintre cele două din Cisiordania: face parte dintr-un centru dedicat protecţiei mediului care conţine un muzeu de istorie naturală, un program de reciclare, un proiect de tratament al apelor uzate, o unitate educaţională şi o grădină botanică plină cu iasomie, nalbă, scaieţi, urzici romane şi rânduri-rânduri de virnanţ african cu flori galbene.

Centrul e situat deasupra Zidului, care străbate şerpuitor peisajul. În depărtare, acoperişurile ordonate de teracotă ale aşezărilor calcă pe culmile dealurilor, înconjurate de garduri electrificate.

Mersul pe terenul de patru hectare al centrului de mediu, printre arbuştii de tamariscă, măslini, cactuşii sabra şi tufele înflorite de pe terase, e ca şi cum ai păşi pe muchia unui plămân care se strânge.

11

Un dirijabil alb se poate vedea adeseori ridicându-se peste Ierusalim şi plutind deasupra oraşului, dispărând, înălţându-se iar, dispărând. Văzut de pe dealurile din Beit Jala – la câţiva kilometri mai încolo –, dirijabilul fără însemne aduce cu un norişor, cu o umflătură moale şi albă, cu larva grasă a unui parazit.

Câteodată, pe el poposesc păsări, se lasă purtate o vreme, alunecă alene un kilometru sau doi înainte de a ţâşni iarăşi în aer: o privighetoare care sărbătoreşte cocoţată pe spinarea unui vultur.

Aerostatul, poreclit Grăsuţul de echipa sa israeliană şi de tehnicienii radar, levitează îndeobşte la aproximativ trei sute de metri altitudine. E făcut din kevlar şi aluminiu. O cabină de sticlă e prinsă de burta dirijabilului. Încăperea care poate adăposti treisprezece persoane este echipată cu felurite

computere şi camere de filmat îndeajuns de puternice încât să poată identifica numerele şi culorile tuturor plăcuţelor de înmatriculare de pe autostradă, chiar şi ale celor care se deplasează cu repeziciune.

12

Placa de înmatriculare a lui Rami e galbenă.

13

Se uită la cadranul încastrat în bordul motocicletei, apoi la ceasul de mână.

Un moment de nedumerire. O diferenţă de o oră. Ora de iarnă. E destul de uşor să regleze ceasul, însă asta, o ştie, va penetra în alte feluri ziua. În fiecare an e la fel: pentru câteva zile, cel puţin, Israelul şi Palestina sunt decalate cu o oră.

Deocamdată nu se poate face nimic. Nu are sens să se întoarcă acasă. Ar putea să-şi omoare timpul zăbovind încă o vreme pe autostradă. Sau ar putea să se strecoare pe unul dintre drumurile lăturalnice din văi. Să găsească un petic unde să-şi îmboldească motocicleta, să imprime ceva acceleraţie în ziua asta.

Trece iar în viteza a patra, urmărind linia roşie a turometrului. Ţâşneşte pe lângă un camion lung şi mută într-a cincea.

14

Un glonţ de cauciuc, atunci când e tras printr-un tub de metal aflat la capătul unui M-l6, părăseşte ţeava armei cu o viteză de peste o sută cincizeci de kilometri pe oră.

Gloanţele sunt îndeajuns de mari ca să fie văzute, însă prea iuţi ca să fie evitate. Au fost prima oară testate în Irlanda de Nord, unde britanicii le numeau *rupe-genunchi*: fuseseră concepute să fie trase în pământ, de unde să ricoşeze şi să nimerească în tibiile insurgenţilor.

15

Glonţul care a ucis-o pe Abir a călătorit cincisprezece metri prin aer înainte s-o pocnească în ceafă, zdrobindu-i oasele craniului ca pe cele ale unei presuri minuscule.

Se dusese până la alimentară să-şi cumpere bomboane.

16

Pentru doi şekeli, Abir ar fi putut cumpăra o brăţară cu *Mă iubeşte*, *nu mă iubeşte* imprimat pe ea. A cumpărat, în schimb, două *iswarit mlabase:* dropsuri tari roz, oranj, galben şi albastru-deschis, înşirate pe aţă ca o brăţară.

A întins moneda peste tejghea, punând-o în palma vânzătoarei, care a pescuit brăţările dintr-un borcan adânc de sticlă.

În vreme ce se îndreptau spre porţile şcolii, Abir i-a dat a doua brăţară surorii ei, Areen.

17

În fiecare zi de când a fost omorâtă Abir, Bassam porneşte spre moschee cu un ceas mai devreme de răsărit, ca să se alăture practicanţilor rugăciunii opţionale din zori.

Are patruzeci şi opt de ani şi se mişcă prin beznă cu un şchiopătat uşor şi o ţigară ocrotită în căuşul palmei. E subţire, zvelt, în formă. Şchiopătatul îl vâră în ochii lumii: altminteri ar putea să treacă aproape neobservat. Şi totuşi dincolo de suprafaţă pândeşte o agerime, o surpriză vânoasă, de parcă ar fi în stare în orice clipă să-şi lepede beteşugul ca pe o piele şi să-l lase în urmă.

Aruncă ţigara pe cărarea din faţa moscheii şi-o striveşte sub talpă. În completă singurătate îşi netezeşte cu palma cămaşa albă, urcă treptele, îşi scoate încălţările, pătrunde în incintă cu piciorul drept înainte, îngenunchează în capătul holului şi se pleacă dinaintea Dumnezeului său fără limite.

Se roagă pentru nevastă, pentru cei cinci copii, pentru sufletul lui Abir. *Allah, scapă-ne de cele rele*, *fie ele la vedere ori ascunse.* Una câte una, mărgelele din şiragul de rugăciune se prefiră încet dintre degetele sale către dosul palmei.

Când zorii se agaţă de ferestre, o frântură de umbră se strecoară piezişă pe treptele de piatră. Bassam mătură podeaua cu un târn de nuiele şi răstoarnă saltelele făcute sul

şi proptite de peretele estic.

Izul de cărbune şi cânepă se strecoară de afară. Zumzetul traficului pe cale să se dezmorţească, alinarea muezinului, lătratul câinilor de pripas.

Bassam lucrează metodic pe toată lungimea holului, acoperind toată podeaua cu saltele, urmate de tichiile şi şiragurile de mătănii pentru întâia rugăciune a zilei.

18

Oraş parcă de niciunde, Anata aduce cu un bizar arhipelag urban – o aşezare palestiniană, în Cisiordania, sub ocupaţie israeliană, supusă guvernării Ierusalimului. E înconjurată aproape complet de Zidul de Separare.

Câteva case arătoase se văd cocoţate pe pantele mai înalte –, piatră albă, coloane de marmură, bolţi alungite, ferestre înalte – însă curând haosul îşi face apariţia dedesubt.

Coborârea e abruptă şi tăioasă. Pe acoperişuri, precum ciupercile, discurile antenelor satelit. Porumbeii uguie din cuşti. Rufele flutură în vânt pe frânghii întinse între apartamente. Băieţi cu pieptul gol îşi fâţâie bicicletele printre gropile din carosabil. Coboară coasta dealului şerpuind printre tomberoanele care dau pe dinafară şi printre mormanele de gunoi.

Străzile sunt doar trafic, fără semafoare. Neoane peste tot. Vulcanizări, brutării, gherete unde se repară telefoane mobile. Bărbaţii, în umbră, se pretind nonşalanţi. Deasupra lor se ridică nori de fum de ţigară. Femeile, sub hijaburi, umblă zorite. Carcase de miei atârnă stinghere, pe cârlige de oţel, în faţa măcelăriilor. Din difuzoare se revarsă muzică pop. Peste tot se văd bucăţi de moloz.

Oraşul stă umăr la umăr cu tabăra de refugiaţi Shu’fat. Shu’fat ia în înălţime, bloc de apartamente după bloc. Nu are încotro se duce decât spre cer.

E uşor să intri în tabără – n-ai decât să te strecori pe poarta de metal rotativă de la punctul de pază şi s-o apuci pe drum însă e mai greu să ieşi. Ca să călătoreşti la Ierusalim e necesar un permis. Dacă vrei să te îndrepţi înspre restul Cisiordaniei – lucru pe care, ca Bassam, trebuie să-l faci dacă ai plăcuţă de înmatriculare verde –, scăparea ţi-e îngăduită pe o singură şosea cu gropi în asfalt.

19

Conturul unui plămân care se strânge.

20

Gândeşte-te aşa. Eşti în Anata, pe bancheta din spate a unui taxi, purtând în braţe o fetită. Tocmai a fost lovită de un glonţ de cauciuc în ceafă. Eşti în drum spre spital.

Taxiul e blocat în trafic. Drumul spre Ierusalim, cel care trece prin punctul de control, e închis. În cel mai bun caz, dacă încerci să treci ilegal, vei fi reţinut. În cel mai rău caz, şi tu şi şoferul veţi fi împuşcaţi aşa, cu copilul împuşcat în braţe.

Arunci o privire în jos. Fata încă respiră. Şoferul îşi lasă palma pe claxon. Maşina din spate claxonează. Cea din faţă i se alătură. Zgomotul sporeşte, răsună. Te uiţi pe geam. Maşina în care eşti trece, mai s-o atingă, pe lângă o movilă de gunoi. Pungi de plastic stârnite de vânt. Nu te duci nicăieri. Dogoarea e apăsătoare. Un strop de sudoare ţi se scurge de pe bărbie pe bancheta de plastic.

Şoferul apasă iarăşi claxonul. Cerul e albastru, cu panglici zdrenţuite de nor. Când maşina avansează, roata din faţă i se afundă în încă o groapă. Norii, îţi spui, sunt lucrul cel mai rapid pe-aici. Apoi mai mişcă ceva: două elicoptere, cu palele elicelor brăzdând albastrul.

O parte din tine vrea să iasă şi să poarte pe braţe copilul cu ţeasta zdrobită, însă trebuie să-i ţii capul sprijinit şi să încerci să nu mişti cât timp nimic altceva nu mai mişcă la suprafaţa solului.

21

Ieremia cel biblic – cunoscut şi drept Prorocul Plângerilor, ales de Dumnezeu să avertizeze cu privire la dezastrul iminent – s-ar fi născut, se spune, în străvechea Anata. Imaginea sa poate fi văzută pe tavanul Capelei Sixtine din Roma, pictată de Michelangelo la începutul secolului al şaisprezecelea.

În scena aflată într-o latură a altarului înalt, aproape de partea din faţă a capelei, Ieremia stă aşezat, bărbos şi posac, înveşmântat într-o robă lungă, de culoarea cărnii de somon, cu

mâna dusă la gură şi privirea cătând în jos.

22

Până în ziua de azi, Bassam e bântuit de brăţara din dropsuri a fiicei lui. La spital s-a întâlnit cu şoferul taxiului şi vânzătoarea de la magazin care mersese în spate, cu Abir. Pantoful lui Abir fusese tras la loc pe picior, însă brăţara de dropsuri dispăruse: n-o avea în mână, n-o avea la încheietură şi nici în buzunare.

În sala de operaţii, Bassam a sărutat-o pe frunte. Abir încă respira. Dispozitivele medicale ţiuiau slab. Era genul de spital care ar fi avut nevoie de propriul său spital. Doctorii făceau ce puteau, însă aveau prea puţin echipament care să funcţioneze.

S-a decis să fie transferată la Hadassah, în Ierusalim. O călătorie de douăzeci de minute dincolo de Zid.

Două ore mai târziu – zăbăvind încă în ambulanţă, lângă punctul de control –, Bassam a băgat mâna în ghiozdanul ei şi a descoperit şiragul de bomboane sub manualul de matematică.

23

Împuşcătura a pornit din spatele unei maşini de teren aflate în mişcare. A ieşit printr-o clapă de metal din spate, zece centimetri pe zece.

24

Comandantul Poliţiei de Frontieră a scris în raportul său că se azvârlea cu pietre dintr-un cimitir învecinat. Oamenii lui erau, a zis, în pericol de moarte.

25

Abir avea zece ani.

26

Ieşise din alimentara cu acoperiş de tablă, cu Areen şi două prietene. Abia trecuse de nouă dimineaţa. Soarele iernatic strălucea pieziş. Aveau o pauză de o oră de la şcoală. Urma să se întoarcă pentru un test la matematică, tabla înmulţirii.

Doisprezece ori opt, nouăzeci şi şase. Doisprezece ori nouă, o sută opt.

Strada era despicată de razele soarelui. Fetele au trecut de opritorile de ciment puse în latul străzii, au păşit pe lângă staţia de autobuz. Umbrele li s-au lungit peste punctul de control rutier.

Doisprezece ori doisprezece, o sută patruzeci şi patru.

27

© ZUMA Press, Inc./Alamy Stock Photo

28

Când jeepul blindat a dat colţul, fetele au rupt-o la fugă.

29

Glonţul avea miezul de metal, însă acoperit cu un cauciuc special, vulcanizat. Când a lovit ţeasta lui Abir, cauciucul s-a deformat întru câtva, dar a revenit la forma iniţială fără să lase vreo urmă vizibilă pe glonţul însuşi.

30

Soldaţii numeau gloanţele „pastilele lui Lazăr”: când era

posibil, le culegeau şi le foloseau iarăşi.

31

În anul de după ce s-a împlinit mileniul, un artist rebel din Beit Jala a pus gloanţe de cauciuc golite pe dinăuntru pe post de hrănitoare pentru păsări, în copaci: în gloanţe se perforaseră găuri mici, fuseseră umplute cu seminţe şi legate cu sfoară de crengi.

Legănându-se în aer, gloanţele au atras felurite soiuri de păsărele: codobaturi galbene, vrăbii, fâse cu gâtul roşu.

32

Grănicerul care a tras glonţul avea optsprezece ani.

33

În anii ’80, în timpul operaţiunilor din Liban, soldaţilor israelieni li se cerea câteodată să pozeze pentru fotografii oficiale cu întreg plutonul înainte să fie trimişi în misiuni.

În vreme ce se aliniau, soldaţilor li se spunea să ia distanţă, să lase loc între ei când se făcea poza.

Fotografii nu aveau alte pretenţii. Soldaţii puteau zâmbi, se puteau încrunta, se puteau uita direct la cameră sau să se holbeze aiurea. Nu conta – ce aveau de făcut era să lase între ei o palmă de loc, aşa încât umerii să nu li se atingă, atâta tot.

Unora li s-a părut că era vorba de un ritual, alţii şi-au spus că o fi vreun ordin de la comandament, alţii au socotit-o o chestiune ţinând de modestie şi respect.

Soldaţii se adunau în grupuri pe lângă tancuri, în corturi, pe lângă şiruri de paturi de campanie, în magazii de arme, pe estrade de spectacol, în săli de mese, pe lângă panouri de aluminiu, pe fundalul dealurilor verzi ale Libanului, îşi potriveau pe creştete un potpuriu de berete: măsliniu-închis, negru-tăciune, gri-turturică.

Fotografiile înfăţişau o arie vastă de expresii: frică, bravadă, nelinişte, stânjeneală, împăunare. Şi nedumerire, din pricina cerinţei de a se ţine la oarece distanţă unii de alţii. După ce erau făcute cadrele, soldaţii îşi vedeau de misiunile

lor.

În unele cazuri a durat zile, în altele săptămâni, ba chiar luni, până ce motivul să devină evident: spaţiul dintre soldaţi era necesar pentru cazul în care fotografia trebuia să apară în ziare sau să fie arătată la televizor, cu morţii identificaţi printr-un inel roşu-aprins trasat în jurul feţelor.

34

Marcarea unei păsări cu inel implică o simplă îndoire a metalului, cu un patent, pe picior.

35

Editorii ziarelor şi producătorii de televiziune erau dornici să evite optica liniilor intersectate. Uneori apăreau şi câte cinci sau şase inele într-o singură fotografie.

36

Ca să elibereze o pasăre dintr-o plasă de colectare, primul lucru pe care trebuie să-l facă un ornitolog e să deznoade firul subţire de nailon dintre ghearele păsării şi apoi – în funcţie de cât s-a zbătut şi de cât timp a petrecut suspendată în reţea – să-i descâlcească foarte calm picioarele, articulaţiile, burta, zona de sub aripi şi în cele din urmă capul, ţinându-i totodată aripile presate peste inimioara bubuitoare, să se asigure că pasărea nu încearcă să-i sfâşie degetele cu ciocul sau ghearele.

Aduce cu descâlcirea unui lănţişor de argint încurcat, care, când dai să-l deznozi, se contractă şi-ţi zvâcneşte în mâini ca o lighioană.

Adesea, ornitologii vor strecura un pix sau un creion pe sub gheare, ca să ofere păsării un punct de sprijin. Pentru păsări mai mari folosesc crengi sau cozi de mătură rupte.

Este ştiut că unele păsări, după ce au fost marcate, îşi iau zborul strângând încă în gheare bucăţile de lemn.

37

Prototipul gloanţelor de cauciuc a fost descoperit în anii ’80 ai secolului al XlX-lea, când bucăţi mici din cozi de mătură au fost trase de poliţia din Singapore asupra revoltaţilor ieşiţi pe străzi.

38

Unii dintre soldaţii israelieni trimişi în Liban au fost ucişi de proiectilele antitanc Milan, fabricate în Franţa, din care administraţia lui Francois Mitterrand vânduse cu miile, mai întâi în Siria, apoi, pe piaţa neagră, luptătorilor Hezbollah.

Alţii au fost ucişi de focul deschis de tancurile sovietice T-55, maşinării care fuseseră considerate greoaie şi stângace până ce un general venise cu sugestia ca tancurile să fie vârâte în pământ şi folosite pe post de cazemate. Doar ţeava tunului se iţea afară. Le erau cunoscute militarilor drept „tancuri-sicriu”.

Camuflate fiind, erau dificil de localizat din aer, însă, odată descoperite, aceste ţinte îngropate deveneau uşor de făcut una cu pământul.

Şase soldaţi au fost ucişi de luptători care – într-o operaţiune cunoscută drept Noaptea Planoarelor – au trecut plutind peste graniţa libaneză, cu deltaplane improvizate, propulsate de motoare luate de pe maşini de tuns iarba, şi au atacat o tabără israeliană. Erau înarmaţi cu automate AK-47 de fabricaţie rusească, pe lângă care aveau şi grenade produse în Cehia, nu departe de Theresienstadt, lagărul de concentrare înfiinţat de nazişti.

39

Lumea vorbeşte că, până în ziua de azi, păsările migratoare evită să zboare peste câmpurile din Theresienstadt.

40

În Noaptea Planoarelor, în 1987, unul dintre plantoanele israeliene, Irina Cantor, a zărit o scânteiere slabă pe cerul întunecat. Cantor, care emigrase cu doi ani în urmă din

Australia, abia îşi începuse serviciul militar.

A fost sigură că deltaplanul e o vedenie, ceva depărtat sau spectral, o iluzie optică.

Mai târziu, în faţa instanţei militare, Cantor a mărturisit că, la începerea împuşcăturilor, vederea deltaplanului o nedumerise până într-atât, încât crezuse că o pasăre mare – ceva imens, preistoric – se ivise fâlfâitoare din beznă.

41

Închipuie-ţi lebăda absorbită fără veste în motorul avionului de vânătoare. *Mayday mayday mayday.* Trosnetul sec al osului rupt şi al aripii lungi. Huruitul maşinăriei. *Mayday mayday mayday.* Clănţănitul poticnit al metalului. Zdrobirea penelor, sfâşierea tendoanelor, măcinişul oaselor. Fragmente de cioc scuipate de motor. *Mayday mayday mayday.*

42

Imaginează-ţi apoi cum se catapultează pilotul din avion, încă legat cu chingi de scaun, rotindu-se ca un titirez, cu o forţă aidoma celei a unui glonţ de cauciuc.

43

Termenul *mayday* — a fost născocit în Anglia în 1923, însă derivă din franceză, *venez m'aider,* „veniţi-mi în ajutor” – este mereu spus de trei ori, *mayday, mayday, mayday.* Repetarea e vitală: rostit o singură dată, cuvântul ar putea fi greşit înţeles, însă spus de trei ori la rând e de neconfundat.

44

Arma automată M-16 folosită la împuşcarea lui Abir a fost fabricată lângă oraşul Samaria din statul Carolina de Nord. Samaria e un nume purtat de puzderie de sate şi orăşele din lume: sunt opt în Columbia, două în Mexic, câte unul în Panama, Nicaragua, Grecia, Papua Noua Guinee, Insulele

Solomon, Venezuela, Australia şi Angola.

Samaria a găzduit totodată şi străvechea capitală a Regatului lui Israel.

45

Un tub de metal e ataşat de gura ţevii unei arme militare M-16 ca să poată trage cu gloanţe de cauciuc. Tubul poate conţine până la opt proiectile. Sunt propulsate de cartuşele oarbe trase din încărcătorul puştii automate. Pe interiorul accesoriului sunt ghinturi care ajută proiectilul să-şi menţină traiectoria. Ghinturile au forma striaţiilor de pe un bastonaş de acadea, pentru ca glonţul să iasă într-o spirală perfectă.

46

Seelonce mayday, sau tăcerea radio, e păstrată pe canalele radio până ce semnalul de alarmă se termină. Ca să pună capăt alertei, cel care a declarat-o spune, cel puţin o dată, *Seelonce feenee,* o încercare cu accent englezesc de a rosti *silence fini.*

47

Francois Mitterrand a fost înmormântat la Jarnac, pe malul râului unde se jucase de copil, un şuvoi aprig de verde sălciu traversat de umbrele bolţilor de vie.

Cu puţin timp înainte să se stingă, cu pleoapele zbătându-se, i-a zis doctorului: „Sunt mâncat pe dinăuntru”.

48

Abir era îmbrăcată cu uniforma şcolară – bluză albă, sacou bleumarin cu nasturi, o fustă albastră cu pantalonaşi până la glezne pe dedesubt, şosete albe, pantofi de lac albastru-închis, un pic scâlciaţi. În afară de brăţara de dropsuri, în ghiozdanul ei de piele cafenie se aflau două caiete de exerciţii şi trei cărţi pentru copii în arabă, deşi Bassam se gândise s-o înveţe şi câteva cuvinte în ebraică, pe care ajunsese s-o vorbească în

adolescenţă, cu mulţi ani în urmă, în închisoarea din Hebron unde fusese închis şapte ani.

49

Tovarăşilor de celulă le plăcea felul său cumpănit de a se purta. Era ceva misterios la puştiul de şaptesprezece ani care şchiopăta, pielea negricioasă, puterea vânoasă, tăcerea. Era întotdeauna primul care intra în sala de mese când apăreau paznicii închisorii. Şchiopătatul îl avantaja. Primele lovituri de baston păreau aproape şovăielnice. Adeseori rămânea ultimul în picioare: bătăile cele mai nemiloase abia de acum aveau să urmeze.

Bassam îşi petrecuse săptămâni întregi la infirmerie. Doctorii şi personalul medical erau mai răi decât gardienii. Duhneau a frustrare. Îl pocneau, îl înghionteau, îi râdeau barba, îi refuzau tratamentul, îi aşezau apa în aşa fel încât să n-o poată ajunge.

Infirmierii druzi erau cei mai fioroşi: înţelegeau sensibilitatea arabilor în privinţa trupului gol, cât de conştienţi erau de el, cât de repede putea acesta deveni izvor al ruşinii. Îl dezbrăcau pe Bassam de haine, îi luau aşternuturile, îi legau mâinile la spate ca să nu se poată acoperi.

Şi zăcea acolo, lungit. Plăcile de pe tavan erau perforate. Alcătuia în minte modele din găurile minuscule, cărţi de joc, cupe şi carouri. O formă de pasienţă. Pe îngrijitori îi râcâia purtarea lui liniştită. Se aşteptau la ţipete, reclamaţii, înjurături, acuzaţii. Şi, cu cât se lungea mai mult tăcerea lui, cu atât mai rele se făceau bătăile. Infirmierii mai slabi de înger deveneau tot mai îngrijoraţi, le zvâcneau feţele. Până la urmă, îşi spunea, avea să le ocupe el creierele.

Când Bassam a vorbit în cele din urmă, vocea lui i-a făcut pe medici să se cutremure: era din pricina calmului din glas. Învăţase arta surâsului misterios, însă putea renunţa la el într-o clipită, transformându-l într-o uitătură fixă.

I-a ascultat pe doctori discutând pe coridor: înţelegea, tot mai mult, ce-şi spuneau în ebraică. A decis, chiar de atunci, că într-o zi o să fie fluent.

A început să circule zvonul că devenise comandant al unităţii Fatah din închisoare. Si-a lăsat barba să crească. Bătăile s-au îndesit.

A împlinit nouăsprezece ani cu doi dinţi lipsă, câteva oase

frânte şi câte o perfuzie goală în fiecare braţ. Erau camere de filmat deasupra patului său de spital: se ghemuia, lipindu-se de perete, ca să nu fie văzut cum plângea în hohote până adormea.

Zilele se făcuseră tari ca pesmeţii: le mânca fără poftă.

50

După un an de puşcărie, Bassam şi-a făcut o programă de studiu. Engleză. Ebraică. Arabă. Istorie. Drept israelian. Căderea Imperiului Otoman. Istoria mişcării sioniste. Poezie preislamică. Geografia Orientului Mijlociu. Viaţa în Palestina sub Mandatul britanic.

Cunoaşte-ţi duşmanul, cunoaşte-te pe tine.

51

În închisoarea Beersheba, deţinuţii căsătoriţi foloseau sarbacane de carton ca să le trimită bileţele de dragoste soţiilor şi copiilor care aşteptau în faţa porţilor penitenciarului.

Lipeau laolaltă până la douăzeci de cilindri de la rolele de hârtie igienică, alcătuind ţevi care puteau ajunge şi la un metru jumătate lungime. Deţinuţii scriau mesaje pe bucăţele de hârtie, apoi întindeau tuburile de carton cât de mult era cu putinţă, scoţându-le pe geamurile celulelor.

Bărbaţii îşi umpleau plămânii cu aer şi suflau bileţelele pe fereastră.

Învăţaseră să facă curburi în carton, unghiuri ca să ajungă pe după colţuri, să prindă adieri favorabile. Uneori era nevoie de doi sau trei oameni ca să ţină ţeava de carton în aşa fel încât să nu se pleoştească ori să se îndoaie.

Cel mai adesea, mesajele ajungeau să se împrăştie prin curtea închisorii ori să se agaţe sub sârma ghimpată, însă când şi când se mai nimerea câte unul care, suflat de vânt, izbutea să ajungă în parcare, unde aşteptau nevestele. *Spune-i Rajei să fie tare. Ziua în care ne-am cunoscut a fost cea mai frumoasă din viaţa mea. Dă-i lui Ahmed puzzle-ul cu Mecca. Abia aştept să scap de aici, parcă-mi putrezeşte inima.*

Bassam se uita la femei de la fereastra celulei. Când biletele treceau peste zidul închisorii se năpusteau asupra lor,

le desfăceau şi şi le citeau unele altora. Se mai întâmpla ca, uneori, să le vadă şi dansând.

52

La bibliotecă – unde deţinuţii aveau dreptul să studieze în sistemul Open University –, Bassam a găsit o versiune ebraică a *Mu'allaqat,* seria de poeme arabe din secolul al şaselea, traduse într-un kibbutz de un grup literar israelian îndată după Războiul de Yom Kippur. L-a surprins. Ştia pe de rost cuvintele în arabă şi putea astfel să compare limbile, să înveţe ebraică. Întins pe patul fără aşternuturi, a citit cu voce tare poemele, apoi le-a copiat. În cele din urmă i le-a dus unuia dintre gardieni, Hertzi Shaul, agent de pază cu jumătate de normă şi student la matematică.

Încă nu se simţeau tocmai în largul lor unul cu altul, deţinutul şi temnicerul, dar în ultimele luni ajunseseră să se considere un fel de amici: într-o după-amiază, Hertzi îl salvase pe Bassam de la o bătaie în sala de mese.

Bassam scrisese poemele pe etichete desprinse de pe sticlele de apă. Hertzi a băgat sub cămaşă dreptunghiurile de hârtie şi le-a luat acasă. A atins mezuza de pe tocul uşii: rugăciuni ascunse.

Mai târziu, pe seară, după ce Sarah, nevastă-sa, s-a dus la culcare, Hertzi a scos eticheta şi a început să citească.

53

În spitalul în care zăcea Abir, trăgând să moară, Hertzi – care-şi luase iute kippa de pe cap când pătrunsese pe coridor – şi-a amintit un rând din acele vremuri ale închisorii: *Mai este vreo nădejde că pustiirea asta ne poate aduce alinare?* S-a oprit la patul lui Abir cu capul plecat, observându-i răsuflarea grea, întretăiată. Interiorul măştii de oxigen era aburit. Capul îi era înfofolit în bandaje.

Bassam a apărut şi s-a oprit alături, cu umerii aproape atingându-i pe ai lui. N-au zis nimic nici unul, nici altul. Trecuseră ani mulţi de când Bassam fusese eliberat din închisoare.

Cu doi ani înainte, Bassam, împreună cu alţii, fondase organizaţia Combatanţi pentru Pace. Hertzi venise la una

dintre întruniri. Fusese uimit auzindu-l pe Bassam vorbind despre pacea aflată în închisoare, despre greutatea acestei păci, *salaam, shalom,* despre natura ei paradoxală, despre prezenţa ei chiar şi când pare să fie absentă.

Acum fiica lui Bassam murea în fata ochilor lor. Luminiţa roşie s-a aprins şi dispozitivele medicale au ţiuit.

Hertzi a întins braţul şi a cuprins umărul prietenului său, salutându-i cu o înclinare a capului pe ceilalţi, cu zecile, care se adunaseră în jurul patului, inclusiv Rami, Nurit, soţia lui, şi fiul lor mai mare, Elik.

Hertzi şi-a aşezat tichia la loc pe creştet la ieşirea din spital. A pornit spre Universitatea Ebraică, să le predea matematică studenţilor din anul întâi.

54

Mai târziu, Hertzi a scris: „Dacă împarţi moartea la viaţă, îţi dă un cerc”.

55

După ce o pasăre a fost marcată, indicativul inelului e introdus într-o bază de date globală. Apoi, zburătoarele sunt identificate după ţara în care şi-au primit marcajul: Norvegia, Polonia, Islanda, Egipt, Germania, Iordania, Ciad, Yemen, Slovacia. De parcă li s-ar atribui o patrie.

Ornitologii din Israel şi Palestina se găsesc uneori în competiţie dacă vreo pasăre rară, un cuc ţipător, de pildă, sau vreo pasărea-ogorului adusă de vânt, e zărită la graniţa cerului dintre ele.

Câteodată se folosesc şuierători ca să ademenească păsările în plasă, de unde pot fi adunate şi marcate. Pentru un ornitolog e mereu o dezamăgire dacă pasărea a mai fost luată în evidenţă altundeva.

56

Afară, în timp ce cataloga păsări pe teren, Tarek simţea ineluşele presurilor mişcându-se pe lănţişor, în dreptul gâtului.

57

Păsările cântătoare produc o chemare elaborată: o combinaţie de luare în posesie a teritoriului şi peţit.

58

Întâlnirile de la început ale Combatanţilor pentru Pace s-au ţinut printre pinii de la hotelul Everest din Beit Jala, în Zona B, peste deal de punctul de marcare aviară.

Cele două părţi s-au întâlnit în restaurantul din vârful dealului. Şi-au dat mâna, nu foarte în largul lor, şi s-au salutat în engleză.

Încăperea avea două sofale mari, o masă lungă şi opt scaune roşii. La început nu s-a aşezat nimeni pe sofale. Limbajul pe care-l puteau folosi unii în raport cu ceilalţi era deja peste măsură de încărcat: musulman, arab, creştin, evreu, soldat, terorist, luptător, martir, ocupant, ocupat.

Unsprezece cu toţii. Patru palestinieni, şapte israelieni. Israelienii şi-au scos bateriile din telefoane şi le-au aşezat pe masă. Era mai sigur aşa. Nu se ştie niciodată cine te ascultă, au zis. Palestinienii s-au uitat unii la alţii şi au făcut la fel.

La început au vorbit despre vreme. Apoi despre cum trecuseră de punctele de control. Pe ce şosele apucaseră, ieşirile, sensurile giratorii, semafoarele. Aveau denumiri diferite pentru zonele pe care le străbătuseră, pronunţau diferit numele străzilor. Israelienii s-au declarat surprinşi de cât de uşor le fusese să ajungă acolo: nu merseseră decât şase kilometri cu maşina. Palestinienii au replicat că n-aveau de ce să-şi facă griji, şi la întoarcere urma să fie la fel de simplu. În jurul mesei s-au iscat chicoteli încordate.

Discuţia a revenit la vreme: umiditatea, canicula, cerul ciudat de senin.

Palestinienii au băut cafea, israelienii, apă gazoasă. Toţi palestinienii fumau, în timp ce dintre israelieni, doar doi. Au sosit platouri cu măsline. Cu brânzeturi. Sarmale în foi de viţă. Specialitatea restaurantului o reprezentau porumbeii: nu a comandat nimeni aşa ceva.

S-a scurs un ceas. Israelienii s-au aplecat peste tăblia mesei. Unul, a zis, fusese pilot. Altul, paraşutist. Unul îşi satisfacuse mare parte din stagiul militar în postul de

comandant al punctului de control Qalandia. Fuseseră, e drept, militari, dar începuseră să ridice glasul: contra Ocupaţiei, umilirilor, omorurilor, torturii. Bassam stătea ca împietrit. Nu mai auzise vreodată un israelian să rostească acele cuvinte. Era sigur că veniseră într-un soi de misiune operativă. Informaţii, supraveghere, un complot ascuns. Îl nedumerea faptul că unul dintre ei, Yehuda, arăta a colonist. Îndesat, cu ochelari şi cu barbă lungă. Pe creştet îi rămăsese urma tichiei. Yehuda fusese ofiţer în Hebron. Începuse, a spus, să vadă totul într-o altă lumină, recrutările, operaţiunile, toate discuţiile despre moralitatea armatei. Încruntat, Bassam s-a lăsat pe speteaza scaunului. De ce erau atât de stridenţi israelienii? Ce fel de batjocură mai era şi asta? Poate, şi-a zis, era vorba de un fel de gândire dublă, ori triplă: israelienii erau ştiuţi pentru asta, şahul lor hipnotizant, teatrul pe care-l jucau, întortocheat şi nemilos.

Soarele s-a lăsat dincolo de măgurile abrupte. Unul dintre israelieni a dat să plătească consumaţia, însă Bassam şi-a lăsat palma pe cotul lui şi a luat nota.

— Ospitalitate palestiniană.

— Nu, te rog, dă-mi voie.

— Aici e casa *mea.*

Israelianul a încuviinţat din cap şi şi-a lăsat în piept bărbia, palid la faţă. Cele două grupuri şi-au dat mâna, şi-au spus la revedere. Bassam a fost sigur că nu se vor mai vedea niciodată.

În seara aceea le-a căutat numele pe internet. Wishnitzer. Alon. Shaul. Folosiseră aceleaşi cuvinte în blogurile pe care le-a descoperit online: „inuman”, „tortură”, „regret”, „Ocupaţie”. A închis paginile şi a pornit iarăşi motorul de căutare, în caz de ceva: poate că, în vreun fel, i se umblase la computer. Îi credea în stare de orice. A căutat iarăşi. Cuvintele rămâneau acolo. I-a trimis un mesaj lui Wishnitzer, anunţându-l că era gata să se întâlnească iarăşi cu ei.

Câteva săptămâni mai târziu au luat cina la hotelul Everest. Doi dintre israelieni au comandat porumbel. S-au închinat pahare. Bassam l-a ridicat pe al lui, cu apă.

Începea să-şi dea seama că singurul lucru pe care-l aveau în comun era că ambele părţi, cândva, voiseră să ucidă oameni pe care nu-i cunoşteau.

Când a formulat asta cu glas tare, printre cei de la masă a trecut o undă de încuviinţare. Înclinări lente din cap, o sporire

a relaxării. I-a cuprins un fior colectiv. Soţia mea Salwa, fiica mea Abir, fiul meu Muhammad. Apoi, de peste masă: fiica mea Rachel, bunicul meu Chaim, unchiul meu Josef.

Era o idee atât de simplă, încât l-a făcut pe Bassam să se întrebe cum de o ignorase atâta vreme: aveau şi ei familii, păţanii, umbre.

După două ore şi-au întins mâinile şi au promis că vor încerca să organizeze o a treia întâlnire. Lumina cădea pieziş printre copacii înalţi. Unii dintre israelieni erau preocupaţi încă de întorsul acasă: dacă nimereau din greşeală în zona A, ce-avea să se întâmple atunci?

— Nici o grijă, a zis Bassam, conduceţi un timp în spatele meu, o să vă arăt, trebuie doar să vă ţineţi după mine.

Israelienii au hohotit, deloc în apele lor.

— Serios vorbesc. Dacă apare vreo problemă, o să mă ocup. O să apăs pe frână de trei ori. O apuc la dreapta, voi la stânga.

Au zăbovit încă jumătate de oră, la cafea, discutând ce nume puteau folosi dacă voiau să creeze o organizaţie împreună. Ceva cu clenci, provocator, însă totodată neutru. Ceva cu miez, dar care să nu jignească. Combatanţi pentru Pace. Ar fi putut merge. Era contradictoriu.

Să fii combatant. Să te lupţi să afli.

59

Pe pereţii restaurantului erau fotografii cu păsări, fregate forfecând aerul de deasupra mării.

60

Zona A: administrată de Autoritatea Palestiniană, deschisă palestinienilor, interzisă, potrivit legii israeliene, cetăţenilor israelieni. Zona B: administrată de Autoritatea Palestiniană, control de securitate comun cu Israelul, deschisă israelienilor şi palestinienilor. Zona C: cuprinde colonişti israelieni şi palestinieni în mare parte rurali, e administrată de israelieni şi cuprinde toate aşezările din Cisiordania.

61

Din contingentul israelian de la hotelul Everest făcea parte şi fiul de douăzeci şi şapte de ani al lui Rami, Elik Elhanan, care îşi făcuse serviciul militar într-o unitate de recunoaştere de elită.

La a doua întâlnire, Elik a vorbit despre răposata lui soră Smadar, ucisă într-un atentat sinucigaş la Ierusalim, însă povestea n-avea să fie pricepută pe deplin de Bassam decât la multe luni după aceea.

Bassam însuşi iesise din închisoare de doar câţiva ani. Abir era încă vie.

Bassam nu-l cunoscuse pe Rami. Rami era membru în Cercul Părinţilor, Bassam deocamdată nu.

Toată confuzia aceea încă aştepta să se întâmple.

62

(Zona A, alcătuită din principalele oraşe şi sate palestiniene, împrejmuită, cârpită şi securizată de zeci de puncte de control israeliene, patrulată de forţe palestiniene de securitate, însă deschisă în orice moment armatei israeliene.)

(Zona B, sub administraţie civilă palestiniană, sub control de securitate israelian în cooperare cu poliţia Autorităţii Palestiniene, în aşa fel încât forţele de securitate palestiniene pot opera doar cu permisiune israeliană.)

(Zona C, cea mai întinsă, conţinând mare parte din resursele naturale ale Cisiordaniei, controlată de Israel, cu responsabilitatea Autorităţii Palestiniene de a furniza educaţie şi servicii medicale exclusiv palestinienilor, în vreme ce Israelul se ocupă exclusiv de securitatea şi administraţia populaţiei de colonişti din peste o sută de aşezări ilegale, cu nouăzeci şi nouă la sută din teritoriu restricţionat pentru rezidenţii palestinieni în privinţa construcţiilor şi dezvoltării, ceea ce face aproape imposibilă obţinerea unei autorizaţii pentru orice fel de clădire sau reţea de apă potabilă.)

(Mai sunt zonele H1 şi H2 din oraşul Hebron din Cisiordania, unde optzeci la sută din oraş e administrat de Autoritatea Palestiniană şi douăzeci la sută este controlat de Israel, inclusiv zone deschise exclusiv israelienilor şi deţinătorilor de paşapoarte internaţionale, cunoscute drept „străzile sterile”.)

(Mai este zona E1, doisprezece kilometri pătraţi de teren neconstruit şi disputat/ocupat care se află lângă Ierusalimul

de Est anexat, locuită de triburi de beduini şi înconjurată de aşezări israeliene încadrate în zona C.)(Pe lângă ele, zona de demarcaţie, teritoriul dintre Linia Verde şi Bariera de Separare, în Cisiordania, cunoscută şi ca zona închisă, cunoscută şi ca Ţara Nimănui, aflată integral în zona C şi populată îndeosebi de colonişti israelieni, accesibilă palestinienilor doar pe bază de permis.)

63

Dacă nu se pun la socoteală ţipetele imediate de avertizare, nu se cunoaşte exact cum, sau măcar dacă specii diferite de păsări comunică unele cu altele.

64

Lui Rami îi place senzaţia intrării în tunel cât încă mai este întuneric afară. Puţină alinare. E altfel decât în timpul zilei, când se simte absorbit de beznă. Acum, dimineaţa devreme, e aproape invers: pătrunde în lumină, aşa fluorescentă cum e.

Motocicleta zumzăie pe banda de viteză. Trece în viteza a cincea, se apleacă un pic peste vehicul, atingând cu genunchiul rezervorul de combustibil. The Hollies. The Beach Boys. The Yardbirds. The Kinks.

Dimineaţa e răcoroasă, are în ea o răceală de final de octombrie. Întinde mâna şi trage în jos fermoarul de ventilaţie al pantalonilor de motor, îşi strânge pe ghidon degetele înmănuşate. Nu vede nimic în oglinda retrovizoare. Trece pe banda de viteză mai mică, păstrând constantă turaţia.

Lung de un kilometru, tunelul a fost săpat în munţi cu explozibili, sub supervizarea unor ingineri francezi. Nişte specialişti în excavaţii newyorkezi au fost aduşi să supervizeze lucrările.

Tunelul trece pe sub oraşul Beit Jala, contopindu-se parţial cu Calea Patriarhilor, străvechea rută biblică.

Rami iese la iveală dintre pereţii de beton. E încă întuneric, şi după câteva secunde trece pe lângă un panou de afişaj mare, roşu – în ebraică, arabă şi engleză –, fără să se gândească la el nici o clipă.

INTRAREA CETĂŢENILOR ISRAELIENI ESTE INTERZISĂ

Motorul pufneşte uşurel când mişcă ambreiajul. Va da ocol

lacului şi o va apuca pe drumul mărginaş în dimineaţa asta, pe lângă porţile galbene şi dincolo de ele. Nu e neliniştit, nu-i e frică. E învătat cu asta: face drumul la Beit Jala cel puţin de două ori pe săptămână.

A mers cu viteză întreaga dimineaţă, dar îi plac momentele în care lucrurile încetinesc până aproape să se oprească şi poate să simtă spaţiul dimprejur, cu totul rămas în suspensie, ca într-un cadru în care singurul obiect mişcător este el.

Îl uluieşte şi acum cât impact poate avea o graniţă: linia arbitrară trasată ici-colo, retrasată mai la distanţă.

Nu se văd soldaţi, nu există grăniceri, nimic.

Şoseaua se înalţă, urcă abrupt. Ştie bine zona, gardul de sârmă ghimpată, maşinile mâncate de rugină, parbrizele prăfuite, casele tupilate, ghivecele atârnate cu flori de cerceluş, grădinile, clopoţeii de vânt făcuţi din recipiente de gaz lacrimogen, cisternele negre de apă de pe acoperişurile blocurilor de locuinţe.

Cândva, demult, drumurile erau cu mult mai uşor de străbătut. Chiar şi în perioadele rele. Fără blocaje, fără permise, fără ziduri, fără trasee neaprobate, fără baricade apărute peste noapte. Te duceai şi te-ntorceai. Sau nu. Acum s-au făcut un amestec haotic de asfalt, beton, stâlpi de iluminat. Ziduri. Puncte de control rutier. Baricade. Porţi. Reflectoare. Senzori de mişcare. Încuietori electronice.

Nu e surprins de cei trei băieţi palestinieni care par să apară ca din pământ. Primul apucă o bucată de ciment fărâmiţat şi pune talpa pe o anvelopă din marginea drumului ca şi cum ar vrea să-şi facă vânt de acolo. Băiatul e zvelt şi agil. Ceilalţi sunt mai mari, mai greoi, mai puţin îndrăzneţi, se aţin pe marginea drumului. Cincizeci de metri, patruzeci, douăzeci, zece, până ce Rami aproape a ajuns în dreptul primului băiat. Dă drumul ambreiajului şi mişcă mai aproape motocicleta, claxonează în tandem cu plesnetul sandalelor.

Picioare cafenii, tălpi albe. O cicatrice pe dosul gambei. O cămaşă cu dungi albe şi albastre. Vârsta lui Smadar. Ba chiar mai fraged.

Picioarele băiatului pistonează. Pieptul i se încordează sub foşnetul uşor al cămăşii. Muşchii gâtului se contractă. Băiatul rânjeşte, o întindere de dinţi albi. Şoseaua se înalţă şi mai mult. Sub un stâlp de iluminat cenuşiu – cu becul galben încă licărind în lumina slabă a dimineţii –, băiatul sloboade un ţipăt

şi se opreşte pe neaşteptate, îşi azvârle braţele în aer, se răsuceşte, caută adăpost după o baricadă de beton.

În oglinda retrovizoare, ceilalţi doi se pierd în ruinele de lângă şosea.

Rami nu-şi dă seama dacă osteneala alergatului, placa de înmatriculare galbenă sau abţibildul lipit pe stânga, în partea din faţă a motocicletei – זה לא ייגמר עד שנדבר – l-au făcut pe puşti să se oprească atât de iute.

65

זה לא ייגמר עד שנדבר

Nu se va termina până ce nu stăm de vorbă.

66

Trece într-a treia ca să se adapteze la drumul tot mai abrupt.

Mai în susul dealului se află cabinetul de marcare a păsărilor de la Talitha Kumi, străzile în pante ascuţite, zidurile de piatră, centrul oraşului, bisericile creştine, iconografia atentă, acoperişurile de tablă, casele înalte făcute din piatră de calcar care dau spre valea luxuriantă, spitalul, mănăstirea, micile teritorii de lumină şi întuneric care se fugăresc prin vie, toţi atomii zilei ce va să vină întinzându-i-se în faţă.

Astăzi, ca de cele mai multe ori, nu e decât o zi ca oricare alta: o întrunire cu un grup internaţional – a auzit că ar fi şapte sau opt persoane – la mănăstirea Cremisan.

Virează în capătul străzii Ieslei.

67

În depărtare, deasupra Ierusalimului, dirijabilul urcă.

68

S-a ţinut după dirijabil într-o duminică, acum un an, vreo două ore, supraveghindu-l, lăsându-se supravegheat, întrebându-se dacă putea găsi un şablon în mişcările lui.

A parcurs curbă după curbă, a trecut de indicator rutier după indicator rutier şi, ajuns la ţară, şi-a parcat motocicleta pe platoul cu vedere la muntele Scopus, s-a aşezat pe un zid scund de piatră, şi-a umbrit ochii şi a privit înainte, urmărind alunecarea dirijabilului prin văzduhul albastru. Auzise de la un prieten că era un balon meteorologic, care strângea date despre nivelul de umiditate şi măsura calitatea aerului. Întotdeauna exista un adevăr de rezervă.

Şi, într-adevăr, câţi senzori avea? Câte camere video? Câţi ochi pe cer, cătând spre pământ?

Rami avea adeseori impresia că în interiorul lui sălăşluiau vreo nouă sau zece israelieni aflaţi în conflict. Cel nehotărât. Cel ruşinat. Cel înamorat. Cel îndoliat. Cel care se minuna de născocirea dirijabilului. Cel care ştia ce urmăreşte dirijabilul. Cel care urmărea la rândul său. Cel care se voia urmărit. Anarhistul. Protestatarul. Cel care se săturase până în gât de toată zgâiala.

Îl lua cu ameţeli povara unei asemenea complicaţii, faptul de a fi atâţia oameni deodată. Ce să le spună băieţilor lui când îşi începeau stagiul militar? Ce să-i spună lui Nurit când îi arăta manualele? Ce să-i spună lui Bassam când era oprit la puncte de control? Ce să simtă ori de câte ori deschidea un ziar? Ce să creadă când vuiau sirenele de Ziua Amintirii Holocaustului? Ce întrebări să-şi pună de câte ori trecea pe lângă câte un bărbat purtând pe cap keffiyeh-ul arăbesc? Ce să simtă când băieţii lui trebuiau să ia autobuzul? Ce să creadă când un şofer de taxi vorbea cu accent străin? Ce să-l îngrijoreze când se uita la ştiri? Ce atrocitate proaspătă pândea la orizont? Ce fel de pedeapsă îi aştepta? Ce să-i spună lui Smadar? „Cum e să fii moartă, prinţesă? Poţi să-mi spui? Mie mi-ar plăcea?”

Mai jos de el, pe pantă, nişte tinerei treceau fără grabă, pe cai arăbeşti subţiratici. Băieţii purtau pantaloni de doc albi, imaculaţi. Caii, sub ei, îşi încordau muşchii. Rami şi-ar fi dorit să poată ajunge la ei cumva. Să se apropie, să schimbe o vorbă. Ştiau însă deja cine era după numărul de înmatriculare, *ce* era, doar după felul în care umbla. Şi-ar fi dat seama oricum şi după accent, chiar dacă le-ar fi vorbit în arabă. Un bărbat mai în etate, pe motor. Pielea lui alburie. Chipul deschis. Fricile ascunse. „Ar trebui să mă duc şi să le spun. Ar trebui s-o apuc într-acolo şi să mă uit drept în ochii lor. O chema Smadar. Floare de strugure. Înotătoare. Şi dansatoare.

Atât de înaltă era. Abia se tunsese. Avea dinţii un pic strâmbi. Era la început de an şcolar. Ieşise să-şi cumpere cărţi. Mergeam spre aeroport cu maşina când am aflat vestea. Dispăruse. Am ştiut. Eu şi soţia mea. Am ştiut. Am umblat de la spital la secţia de poliţie, apoi iarăşi la spital. Nu vă puteţi închipui cum este. Uşă după uşă. Apoi morga. Izul de dezinfectant. De nedescris. O puseseră într-un sertar de metal. O tăblie rece de metal. Si zăcea acolo. De vârsta voastră, nu mai mare. Exact ca voi. Haideţi să fim sinceri oameni buni. Pe voi vestea asta v-ar fi încântat. Aţi fi sărbătorit. Aţi fi chiuit de bucurie. Şi eu, cândva, aş fi chiuit auzind o asemenea veste despre vreunul dintre ai voştri. Şi despre tatăl vostru. Şi despre tatăl tatălui vostru. Ascultaţi-mă. Recunosc. Nu mă ascund după deget. Odată, demult. Ce credeţi despre asta? În ce lume trăim? Ridicaţi privirea. Ne urmăreşte, ne urmăreşte pe noi toţi. Uitaţi-vă acolo, sus.”

Dirijabilul, după un timp, a început să-l apese, să se lase ca o mână uşoară pe pieptul lui, apoi tot mai tare, până ce Rami n-a mai vrut decât să găsească un loc unde să nu fie zărit. Adeseori era aşa. Îl năpădea dorinţa de a se face nevăzut. De a înlătura totul cu o mişcare din dosul palmei. Să şteargă totul, cu totul. Tabula rasa. „Nu e războiul meu. Nu e Israelul meu.”

„Arătaţi-mi, deci. Convingeţi-mă. Puneţi piatra la locul ei. Daţi-mi-o înapoi pe Smadar. Cu totul. Oferiţi-mi darul reîntoarcerii ei, bine cusută, drăguţă şi cu ochi negri. Asta-i tot ce cer. E prea mult? Şi am terminat-o cu văietatul, cu bocitul, cu reproşurile. Nişte copci venite din rai, asta-i tot ce cer. Şi să fie adusă înapoi şi Abir, pentru Bassam, pentru mine, pentru Salwa, pentru Areen, pentru Hiba, pentru Nurit, pentru toată lumea. Şi, dacă tot v-aţi apucat de asta, să le aduceţi înapoi şi pe Sivan, pe Ahuva, pe Dalia, Yamina, Lilly, Yael, Shulamit, Khalila şi Sabah şi Zahava, pe Rivka şi Yasmine, pe Sarah, Inaam, Ayala şi Sharon, Talia, Rashida, Rachel şi Nina, pe Mariam, Tamara şi Zuhal, pe Riva şi pe toate celelalte, sub soarele ăsta fierbinte, ucigător. Cer prea mult? Chiar vi se pare prea mult?”

A simţit motocicleta gonind sub el cât s-a întors acasă. S-a dus în camera de lucru, a tras draperiile şi şi-a rearanjat fotografiile pe birou.

Smadar. Din Cântarea Cântărilor. Viţa-de-vie. Deschiderea florii.

70

Abir. Un străvechi cuvânt arab. Parfumul. Mireasma florii.

71

O singură dată a fost oprit cu motocicleta. Auzise că drumul ocolitor dinspre Cisiordania era închis, era însă calea cea mai uşoară şi rapidă spre casă. Ploaia cădea în averse grele, oblice. A riscat. Care era, până la urmă, cel mai rău lucru care i se putea întâmpla: să fie oprit, luat la întrebări, să fie întors din drum?

Avea, şi o ştia – chiar şi la acea vârstă –, un rictus răutăcios, o faţă grăsuţă, o privire molatică pe chipul palid. S-a lăsat pe motocicletă şi a ambalat motorul.

Vehiculul a azvârlit în spatele lui o spuzeală de stropi.

Un reflector apărut pe neaşteptate i-a trimis un fior de teamă pe şira spinării. A încetinit, s-a înălţat mai bine în şa. Vizorul căştii era înceţoşat de picuri de ploaie. Reflectorul l-a cuprins. A frânat în revărsarea de lumină. Roata din spate a patinat niţel în ploaia uleioasă.

Un strigăt s-a insinuat în noapte. Soldatul de gardă tremura alergând prin ploaie. Lumina era împestriţată cu suliţele argintii ale ploii. Soldatul a îndreptat puşca spre casca lui Rami. Rami a coborât lent mâinile, a deschis vizorul, l-a salutat în ebraică, *shalom aleichem, shalom,* cu accent cât mai pronunţat, i-a arătat documentul de identitate israelian, a zis că locuieşte în Ierusalim, că trebuie să ajungă acasă.

— Drumul e închis, domnule.

— Si ce să fac, să mă întorc *acolo?*

De pe patul puştii soldatului a căzut un strop.

— Înapoi, domnule, da, întoarceţi-vă imediat, accesul e interzis pe drumul ăsta.

Rami simţise o oboseală neaşteptată în oase.

— M-am pierdut, m-am rătăcit şi tu vrei să mă întorc acolo, eşti nebun? Uită-te la cartea de identitate. Sunt evreu. M-am rătăcit. Rătăcit, omule. De ce ai vrea, pentru numele cerului, să mă întorc pe unde am venit?

Puşca băiatului a zvâcnit sălbatic, înainte şi înapoi.

— Întoarceţi-vă, domnule.

— Ai luat-o razna, ce naiba? Crezi că am chef să mor? M-am rătăcit, am luat-o pe drumul greşit, asta-i tot.

— Domnule. Vă spun că e închis.

— Spune-mi o chestie…

— Ce?

— Care evreu în toate minţile s-ar duce de bunăvoie în Cisiordania?

Chipul băiatului arăta nedumerire. Rami a strâns ambreiajul, a ambalat motorul.

— N-ai decât, *habibi,* împuşcă-mă dacă trebuie, eu mă duc acasă.

A observat o încruntătură apărând pe fruntea băiatului, o mică falie de confuzie când Rami a tras în jos vizorul, a aprins farul şi şi-a văzut de drum, cu trupul întreg contopit cu motocicleta, gândindu-se necontenit la arma aţintită asupra lui, la un posibil glonţ izbindu-l în ceafă.

72

În ziua următoare, în biroul de la Cercul Părinţilor, a început să-i relateze lui Bassam întâmplarea cu punctul de control, dar s-a oprit brusc, amintindu-şi pantoful albastru de lac propulsat prin aer şi glonţul lovind craniul lui Abir. Nu mai avea nici un chef să-şi istorisească păţania din ajun.

73

Vânzătoarei de la prăvălie i se spunea Baba Niesha, cu toate că nu avea decât treizeci şi patru de ani. A auzit pocnetele. Unul, două, trei, patru. Scrâşnet de anvelope. Apoi, un moment, linişte. Mâinile i-au rămas pe tejgheaua lungă de lemn. După aceea au început ţipetele: cele ascuţite ale elevilor, mai ales fete, lucru neobişnuit. Fetele, de obicei, erau tăcute. Niesha a întins mâna şi a luat cheile din casa de marcat.

Afară, o busculadă. Un copil pe trotuar. Fustă albastră. O bluză albă de bumbac, cu guler. Un pantof ieşit din picior. Niesha s-a lăsat în genunchi. Ştia numele copilei. S-a plecat spre ea să-i verifice pulsul.

— Trezeste-te, Abir, trezeşte-te.

Ţipetele continuau să răsune. Trecătorii se adunau buluc în jurul fetei. Era inconştientă. Bărbaţi şi femei au început să-şi verifice telefoanele, căutând semnal. Umbla vorba că traficul fusese blocat de soldaţi, la celălalt capăt al şoselei. Nu se permitea trecerea nici unui vehicul: nici ambulanţe, nici poliţie, nici paramedici.

— Trezeşte-te, trezeşte-te.

Minutele se scurgeau. O învăţătoare tânără traversa văitându-se sensul giratoriu. În cele din urmă, o rablă de taxi a oprit. Şoferul, un tânăr, a fluturat braţele. Pe porţile şcolii ieşeau puhoaie de copii.

Niesha a ajutat ca Abir să fie ridicată de la pământ şi îndesată pe bancheta din spate a taxiului. Şi-a făcut loc şi ea în spaţiul dintre banchetele din faţă şi din spate, ca să nu lase copilul să se rostogolească de-acolo. Şoferul s-a uitat peste umăr şi a pornit maşina. Cineva aruncase înăuntru pantoful pierdut. Niesha l-a pus în piciorul lui Abir. I-a simţit căldura degetelor. A ştiut pe dată că n-o să uite în veci căldura surprinzătoare a cărnii.

Taxiul a pornit în goană către mijlocul pieţei. Vestea dăduse deja ocolul Anatei şi Shu’fatului. Se auzeau strigăte din moschei, de la balcoane, de pe străzile mărginaşe. Copiii alergau pe alei, îndreptându-se spre şcoală. Şoferul nu frâna decât la limitatoarele de viteză. A ajuns în îmbulzeala din partea cealaltă a pieţei. Şi-a proptit palma pe claxon. Maşinile din jur i s-au alăturat în simfonia asta drăcească.

Niesha era întinsă pe podeaua maşinii, mai jos de Abir, cu braţele întinse, ţinând nemişcat capul fetei. Pleoapele lui Abir zvâcneau. Nu scotea nici un sunet. Pulsul îi era lent şi neregulat. Niesha i-a atins iarăşi degetele de la picioare. Se răciseră.

Geamurile maşinii erau coborâte. Afară se auzea mugetul megafoanelor. Se desfăceau flamuri. Se pregătea o revoltă. Maşina a ţâşnit înainte. Şoferul a invocat numele lui Allah. Tumultul răsuna în urechile Nieshei.

Clădirea spitalului era joasă, lunguiaţă şi ponosită. O echipă medicală aştepta pe trepte. Niesha. Niesha a luat palma de pe capul lui Abir şi a deschis portiera din spate înainte ca taxiul să fi oprit. S-au auzit strigăte, cerând o targă. Pe treptele spitalului era o învălmăşeală turbată.

Niesha s-a uitat cum dispărea targa într-o mlaştină de

halate albe. Erau zile ale linţoliilor mici: văzuse o mulţime, purtate pe străzi.

Şi-a amintit deodată că uitase să încuie uşa magazinului. Şi-a dus la ochi încheietura braţului şi a început să plângă.

74

Camerele montate în dirijabil s-au rotit la distanţă şi lentilele au licărit. Deasupra Anatei se roteau deja elicoptere.

75

Dedesubt, *shebab,* tinerii, aruncau cu pietre. Nimereau pe acoperişuri, ricoşau din stâlpi, făceau să zăngănească cisternele cu apă.

76

În ziua în care a fost omorâtă Smadar, camerele de filmat ale televiziunilor au ajuns înaintea ambulanţei ZAKA.

Rami a văzut o parte din filmări la mai mulţi ani după aceea, într-un documentar: restaurantul în aer liber, lumina după-amiezii, corpurile sfârtecate, scaunele răsturnate, picioarele de masă, candelabrele sfărâmate, feţele de masă stropite, trunchiul retezat al unuia dintre atentatori, ca o bucată de statuie grecească, în mijlocul străzii.

Chiar şi ascultatul cu ochii închişi era de nesuportat: tropăitul grăbit al paşilor, sirenele.

La sfârşitul vizionării şi-a dat seama că-şi încleştase atât de tare mâinile, încât unghiile îl zgâriaseră până la sânge.

Ar fi vrut ca realizatorii filmului să se strecoare cumva în interiorul timpului şi să-l deruleze înapoi, să inverseze cronologia, s-o călăuzească într-o direcţie cu totul diferită – ca o povestire de Borges –, astfel încât lumina să strălucească mai tare, scaunele să fie îndreptate, strada să-şi recapete ordinea, cafeneaua să fie intactă, iar Smadar să păşească iarăşi pe trotuar, cu părul tuns scurt, bumbul în nas, la braţ cu prietenele de la şcoală, ţopăind pe lângă cafenea, dând din mână în mână walkmanul, simţind cu putere în nări mirosul de cafea, prinsă în banalitatea nepăsării faţă de ceea ce avea să

urmeze.

77

Cerul era de un albastru radiant. Caldarâmul era înţesat cu muşterii de septembrie. Muzica susura în difuzorul cu husă de rafie. Exploziile distruseseră sonorizarea. Tăcerea, apoi, fusese stranie, un interval împietrit până ce strada erupsese în ţipete.

78

În aramaică, *talitha kumi* înseamnă: „Ridică-te, fetiţo, ridică-te”.

79

Atentatorii se îmbrăcaseră în veşminte femeieşti, cu centurile explozive prinse în talie. Se bărbieriseră cu grijă şi îşi ascunseseră feţele după şaluri.

Proveneau cu toţii din satul Assira al-Shamaliya din Cisiordania. Era, pentru doi dintre ei, întâia oară când puseseră piciorul în Ierusalim.

80

Jorge Luis Borges, ajungând să cutreiere cu ghizi prin Ierusalim, la începutul anilor ’70, a declarat că nu mai văzuse un oraş care să aibă o asemenea lumină limpede, arzătoare. A ciocănit cu bastonul de lemn în pietrele din caldarâm şi în zidurile clădirilor, ca să-şi dea seama cum ar putea să fie pietrele străvechi.

„Pietrele”, a zis apoi, „sunt roz precum carnea.”

Îi plăcea să străbată cartierele palestiniene, să se plimbe prin sukuri ca un povestitor orb tratat cu deosebită consideraţie. Printre arabi a existat mereu o tradiţie a orbilor. Imamul din piaţă. Abdullah ibn Umm Maktum. Al-Ma’arri. Cei care erau *basir,* văzători în inimi şi în minţi. Felul lor de a vedea, felul lor de a istorisi.

Mulţimi de bărbaţi tineri se ţineau după Borges, cu mâinile împreunate la spate, aşteptând un prilej de a intra în vorbă cu faimosul scriitor argentinian, cu *raivi.* Borges purta un sacou cenuşiu, cu cămaşă şi cravată, chiar dacă era cald. I se dăruise un fes roşu ca dar de bun venit. Îl purta fără pic de stinghereală.

Când se oprea, cei din jur se opreau şi ei. Se bucura de zarva ulicioarelor, de fâlfâitul rufelor puse la uscat, de bătaia aripilor porumbeilor, de nălucile care stăruiau în preajmă. Îi plăceau mai ales prăvălioarele de suvenire din Oraşul Vechi, unde putea să-şi aleagă din tăvi talismane mărunte şi să încerce să le spună povestea doar din felul în care le simţea în palmă.

Borges s-a aşezat să bea cafele prin localuri mici, în fumul şi bolborositul narghilelelor, ascultând poveşti străvechi cu ciocârlii şi elefanţi, cu străzi care şerpuiesc la nesfârşit, cu stâlpi care conţin toate sunetele universului, cu bidivii înaripaţi, cu pieţe de legendă unde singurele lucruri de vânzare erau poeme caligrafiate de mână pe suluri care se întindeau la infinit.

81

Când sunt cu tine şi când nu sunt cu tine e singurul fel în care pot măsura timpul.

Borges

82

Sivan Zarka, de paisprezece ani, a fost aruncată în aer împreună cu Smadar. Părinţii ei erau francezi: locuise cândva în Algeria. Se mutaseră recent la Ierusalim, unde Sivan şi Smadar învăţau la liceul din Rehavia. Yael Botvin avea tot paisprezece ani. Abia începuse clasa a noua la Academia Israeliană de Arte şi Ştiinţe. Făcuse *aliyah* din Los Angeles cu părinţii, cu opt ani în urmă. Rami Kozashvili avea douăzeci de ani. Muncea ca lucrător comercial în bazarul Yehuda, unde vindea îmbrăcăminte sport. Emigrase din Georgia, de pe teritoriul Uniunii Sovietice. Eliahu Markowitz, funcţionar, iubitor de cărţi şi pacifist, avea patruzeci şi doi de ani. Familia lui provenea de pe coasta românească a Mării Negre.

83

Să faci *aliyah:* să te înalţi.

84

Markowitz mânca de prânz într-un local în aer liber, împreună cu fiul său de unsprezece ani. Băiatul a fost aruncat în spate, însă căderea i-a fost atenuată de un palmier în ghiveci aflat în faţa ferestrei.

85

Atât de adesea, cugeta Rami, banalul ne poate salva.

86

Când Rami s-a întors din Războiul de Yom Kippur – cu părul crescut, ochi albaştri, extenuat –, a început să lucreze ca ilustrator, concepând postere pentru cei de dreapta, pentru cei de stânga, pentru cei de centru. Sfida categorisirile. Nu-i păsa. Dacă fricǎ voiau, poftim fricǎ. Voiau sclipici, le dădea sclipici. Controversă, naţionalism, pesimism – de toate pentru toţi. Schmaltz, la fel: nici o problemă, era în stare să furnizeze cu uşurinţă un potpuriu de tâmpenii. Un pumn ridicat pentru noul Israel. O frontieră extinsă de la Nil până la Eufrat. Un copil făcând ochii mari. O uitătură sinistră. O turturică rănită. Un picior lung, elegant. Absolut orice. Un desen isteţ, unul grosolan, unul explicit, nu-i păsa, nu avea criterii. Nu era afiliat nici unui partid. În mod clar, nu era de partea nimănui. O casă, o familie, să nu fie deranjat: o viaţă *israeliană,* asta voia. O slujbă bună, o ipotecă, o stradă sigură, înverzită, fără bătăi în uşă, fără apeluri telefonice la miezul nopţii. Voia lucruri spectaculos de banale. În viaţa asta, cel mai rău lucru cu putinţă ar fi fost să stea la coadă în faţa gheretei cu falafel, să i se dea restul greşit la magazinul de brânzeturi, să nu-i aducă poştaşul corespondenţa. Rami făcea ce ştia mai bine: desene, sloganuri, provocări întruchipate din pensulă şi creion. Şi-a întemeiat propria firmă. Publicitate şi design grafic. Îl încânta să-şi înfoaie penele. Cam toată lumea îl agrea

– şi dacă nu, râdea de asta cu hohote, mereu clovn, păcălici, jonglând pe muchie. A cunoscut-o pe Nurit: o frumuseţe. Focoasă. Roşcată. Liberală. Nu-i păsa ce credeau alţii. Minte brici. De familie bună. Fiică de general, o pionieră, o excentrică de viţă veche. Extrăgea oxigenul din aer. El era mai din topor, mai necioplit, mai proletar, însă ei îi plăceau şarmul lui, umorul lui înţepător, abilitatea de a face un cuvânt să scapere. Era nechibzuit. O făcea să râdă. N-avea de gând să-i dea drumul. Ea era cu mintea, el, cu instinctul. A curtat-o, i-a scris, a desenat pentru ea. Era pacifistă. I-a trimis trandafiri roşii. Nurit i-a returnat, cerând albi în loc. Era pălit de amor. În armată fusese mecanic de tancuri. I-a reparat tatălui ei maşina. Generalul şi-a dat încuviinţarea. S-au cununat la Nurit în casă. Au adus un rabin pentru ceremonie. Au spart împreună paharul. *Mazal tov* a răsunat prin odăi. Şi-au avut cele optsprezece minute de *yichud,* că doar aşa era tradiţia, de ce nu? Anii au prins să se rostogolească. Au avut copii: unu, doi, trei, patru. Frumoşi de picau. Ştrengari.

Un pic cam sălbăticuţi cu toţii. Mai ales Smadar. Un ghem de energie, o lentilă: era numai focalizare şi ardere. Băieţii, la fel – Elik, Guy, Yigal –, aveau cu toţii ochii mamei lor. „Ochi de tigru”, aşa le spunea, după o poezie englezească pe care şi-o amintea neclar. Au fost ani extraordinari. Lui Rami îi umbla mintea. Era de-o isteţime tăioasă. Niţel sardonic atunci când era nevoie să fie. A cunoscut politicieni, artişti, jurnalişti. A fost invitat la petreceri. Ierusalim. Tel Aviv. Haifa. A făcut-o pe bufonul. Au început să-i placă motocicletele. Şi-a cumpărat o geacă de piele. A venit acasă cu rochii colorate şi eşarfe, daruri pentru Nurit. Ea a râs de lipsa lui de gust, l-a sărutat. Şi-a lăsat părul să-i cadă pe umeri. O auzea, la petreceri, de vorbă cu amicii profesori. „Ocupaţie” încolo, „Ocupaţie” încoace. „Ah, soţia mea, liberală, o frumuseţe.” Scria articole. Nu se reţinea. Spunea ce avea chef să spună. Îi dădea un fior delicios. Îi forţa limitele. Plămânii lui aproape că plesneau. Au fost mai multe războaie, aşa-i, dar războaie sunt mereu, nu-i aşa, ăsta era preţul pe care trebuiau să-l plătească cu toţii. Izbutea cumva să navigheze prin toate acestea, cu un ochi deschis şi amândoi ochii închişi. Vigilenţă, acesta era cuvântul de ordine. Vigilenţă. Ştia ce trebuie făcut, deşi nu-i plăcea. Să se uite după feţe negricioase în autobuz. Să ştie mereu în ce direcţie este ieşirea. Dacă autobuzul arab e în spatele tău, în trafic, roagă-te să ai verde. Evaluează cât de pronunţat e

accentul. Fii cu ochii în patru după cămăşi şi pantofi de sport ieftini. Nu uita să cauţi cu privirea praful de pe încălţăminte. Nu avea prejudecăţi, zicea, era ca oricine altcineva, făcea ce e logic, făcea ce e practic, nu voia decât să aibă parte de linişte, să nu fie tulburat. Citea ziarele, cică, tocmai ca să ignore ştirile. Era singura cale de a o scoate la capăt. Nu voia să fie pironit la pământ. Voia să-şi păstreze libertatea. Putea să dezbată cu oricine, oricând, din orice poziţie. Era, până la urmă, israelian: s-ar fi certat, la nevoie, şi cu sine însuşi. Totul avea de-a face cu apetitul. S-a ales cu o bărbie dublă, a devenit tot mai corpolent. Drapele nu înălţa, însă, ca toată lumea, lua poziţie de drepţi în fiecare Zi a Amintirii. Munca îl susţinea. Îi mergea bine. Avea parte de onorarii generoase. A început să câştige dublu, apoi triplu. Cu cât cerea mai mult, cu atât mai mult avea de lucru. Şipuri de argint. Boluri de sticlă. Trofee. Gemeau rafturile de ele. Ajunsese să conceapă jumătate din panourile publicitare din Ierusalim. Telefonul nu se mai oprea din sunat. Copiii creşteau. Băieţii erau plini de energie. Smadar era un pistol, un foc de artificii. Îi plăcea mult să alerge prin casă. Dansa pe mese. Făcea roata prin grădină. Îşi julea genunchii. Şi-a spart un dinte. Chestii de fete. A trecut timpul. Bacalaureat. Teatru. Apoi serviciul militar – lui Nurit nu-i plăcea defel, însă Elik, băiatul cel mare, s-a dus oricum. Cu bocancii lustruiţi, învârtindu-şi pe un deget bereta. Era lucrul care se cerea făcut. Refuzul înrolării însemna să izolezi. Să izolezi însemna să pierzi. Iar să pierzi era un lucru ne-israelian. Ţinea pur şi simplu de datoria ta. Rami accepta asta: o făcuse şi el, aveau şi fiii lui s-o facă, ba chiar, la un moment dat, avea s-o facă şi fiica lui. Rami a făcut poze cu Smadar îmbrăcată în uniforma bunicului, cu bereta roşie a fratelui ei pe cap, şi-au râs cu toţii când a început să bată pas de defilare prin cameră.

Peste ani avea să-şi descrie viaţa drept o existenţă în bulă, un trai în cămaşă descheiată la gât, un rol într-o melodie a celor de la Talking Heads.

87

Sunetul rulmenţilor sertarului de metal rece. Alunecarea galoşilor de plastic pe gresia lucioasă a podelei. Fâsâitul slab al uşii răcitorului închizându-se în spate. Morga, apoi, tăcută la trecerea lui Rami.

88

Şi s-ar putea să te întrebi: Ce casă frumoasă e aceea?
Şi s-ar putea să te întrebi: Încotro duce autostrada?
Şi s-ar putea să te întrebi: Greşesc, am dreptate?
Şi s-ar putea să te întrebi: Vai, Doamne, ce-am făcut oare?

89

Primii câţiva ani după atacul cu bombă, Rami a început să-şi facă probleme că se repeta. Trebuia câteodată să spună povestea lui Smadar de câte două şi trei ori pe zi. Prima oară dimineaţa, la şcoală. Apoi după-amiaza, la sediul Cercului Părinţilor. Şi încă o dată seara, într-o sinagogă, un cămin cultural sau o moschee. Să le-o relateze unor pastori. Imami. Rabini. Reporteri. Cameramani. Copii de şcoală. Senatori. Vizitatori din Suedia, Mexic, Azerbaidjan. Oameni îndoliaţi din Venezuela, Mali, China, Indonezia, Rwanda, veniţi în pelerinaj la locurile sfinte.

Uneori – pe la început, înainte să recunoască faţă de el însuşi că aceste repetiţii deveneau confortabile – se trezea că se opreşte în mijlocul propoziţiei, întrebându-se dacă nu cumva spusese acelaşi lucru de două ori pe parcursul a câtorva minute, adică nu doar o repetare a mesajului, ci folosirea exact a aceloraşi cuvinte în şir. Cu aceeaşi intonaţie, aceeaşi expresie facială, de parcă ar fi redus cumva istorisirea la ceva mecanic, la un ritm cotidian. Îl deranja gândul că ascultătorii l-ar fi putut socoti o moară stricată, prins în circuitul nesfârşit şi aidoma al durerii sale. Mai târziu îşi dădea seama că lăsase pe dinafară părţi mari din ce şi-ar fi dorit cu adevărat să rostească.

Îl scăldau fiori reci la gândul că ar fi putut părea fraudulos, teatral, cu un discurs învăţat pe de rost. De parcă povestea lui ar fi fost o marcă, un clip publicitar menit repetiţiei. Simţea cum îi dogoreşte faţa. Palmele îi asudau. La a doua sau a treia relatare a zilei se trezea ciupindu-şi pielea antebraţului ca să se smulgă din toropeală, să se asigure că nu bătea aceiaşi câmpi. *Mă numesc Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Familia mea s-a stabilit la Ierusalim cu şapte generaţii în urmă.*

Se întreba cum procedează actorii. Cum e să spui aceleaşi

lucruri cu simţire, spectacol după spectacol. Ce fel de exerciţiu necesită asta? O dată pe zi, de două ori când e matineu. Cum pot, în acea nesfârşită repetare, să păstreze puterea cuvintelor? Cum reuşesc să menţină povestea vie?

Însă cu cât o făcea mai mult – şi cu cât povestea căpăta o formă mai singulară –, cu atât îşi dădea mai mult seama că nu contează. Exista mereu un final pentru monologul actoricesc, o ştia bine, dar el nu avea parte de un asemenea final. Nu-l chema nimeni la rampă. Nu avea parte de ovaţii. De vreo scenă grandioasă de sfârşit. Nu putea ieşi pe uşa actorilor cu pardesiul pe el şi gulerul ridicat. Nu erau alei încadrate de felinare. Nici stropi de ploaie căzând pe caldarâmul cenuşiu. Nu-l aşteptau dimineaţa cronicile din ziare. Nici admiratori în delir.

Nu era un spectacol, şi-a dat seama într-un târziu. Ce făcea el era un început fără sfârsit. Nimic teatral în asta. Putea face din relatarea lui ce voia, rai sau iad. S-a adâncit în repetiţie: binecuvântarea şi blestemul lui.

Le-a vorbit academicienilor, artiştilor, elevilor, israelienilor, palestinienilor, germanilor, chinezilor, a vorbit oricui voia să-l asculte. Grupuri creştine. Savanţi suedezi. Delegaţii ale poliţiei sud-africane. Ţara lui era, le spunea, zugrăvită pe-o pânză de-un cot. Israelul putea încăpea cu totul în graniţele statului New Jersey. Cisiordania era mai mică decât Delaware. În spaţiul ocupat de Londra puteau fi înghesuite patru Fâşii Gaza. O sută de Israeluri puteau fi amplasate în interiorul Argentinei, şi tot ţi-ar fi rămas loc de nişte pampas. Israelul şi Palestina, împreună, erau cât o cincime din Illinois. Un spaţiu infinitezimal, da, însă cu ceva pulsând în centru, ceva excesiv, original, nuclear. Îi plăcea cuvântul ăsta, „nuclear”. Atomii relatării lui buşindu-se unii în alţii. Forţa a ce voia să spună. Erau ocazii când i se părea că a păşit în afara lui, că levitează undeva şi se uită la el însuşi, însă nu avea importanţă: stabilise acum legătura cu cuvintele, erau ale lui, le deţinea, erau rostite cu un scop. Voia să-şi trezească din somn spectatorii. Voia să-i vadă tresărind. O clipită doar. Să vadă un ochi deschizându-se, ori o sprânceană ridicată. Era destul. O fisură în zid, spunea. Un grăunte de îndoială. Orice.

Când vorbea, o vedea pe Smadar ca aievea. Faţa ovală. Ochii ei căprui. Râsul ei ferit. Într-o grădină. În Ierusalim. Cu bentiţă albă în păr.

90

În curând au ajuns să se întâlnească aproape zi de zi. Asta, mai mult decât locurile de muncă, devenise ocupaţia lor principală: să spună povestea celor întâmplate cu fetele lor. Rami şi-a lăsat compania de design grafic pe mâinile partenerului său. Bassam şi-a redus orele de lucru la Ministerul Sporturilor şi la Arhivele Palestiniene. Cei doi au început să lucreze oficial la Cercul Părinţilor. Li se plătea un salariu minim. Călătoreau ori de câte ori puteau. Se întâlneau cu filantropi. Ţineau conferinţe pe la fundaţii. Luau cina cu diplomaţi. Vorbeau la şcoli militare. Îşi purtau cu ei istoriile.

Nu conta că repetau iarăşi şi iarăşi aceleaşi vorbe. Ştiau că cei cărora le vorbeau le auzeau pentru întâia oară: la începutul propriilor lor alfabete.

91

Pe Rami îl surprindea uneori că putea să găsească în adâncul său feluri mereu noi de a spune acelaşi lucru. O făcea prezentă continuu pe Smadar, ştia prea bine. Ceva tăios şi arzător îi pătrundea în piept, despicându-i-l şi mai mult încă.

O dată sau de două ori, la conferinţe, ridicase ochii şi văzuse uimirea de pe chipul lui Bassam, de parcă noua frază i-ar fi spart şi lui coşul pieptului.

92

Forţa exploziei de pe strada Ben Yehuda a propulsat-o prin aer.

93

Uneori cred că a făcut autostopul spre paradis.

94

Încă aud alunecarea rulmenţilor la acea masă rece de metal.

95

Legile fizicii i-au răpit înălţarea.

96

Bassam ţinea în minte, suspendate, diverse piese, le încerca de mărime, le aranja iar şi iar, le sucea, jongla cu ele, le zdruncina liniaritatea.

Îi plăcea să-şi relaxeze audienţa. „Am stat şapte ani la închisoare, apoi m-am însurat.” „Vreţi să ştiţi cum e cu Ocupaţia? Gândiţi-vă la şase puşti în două dormitoare.” „Hei, cine în toate minţile l-ar pune de şase pe tipul care şchioapătă?”

La început, grupurile nu ştiau cum să reacţioneze la glumiţele lui. Lumea se foia, îşi ferea privirile. Însă avea ceva magnetic şi reuşea, uşor-uşor, să-i atragă iar de partea lui. „Sunt singurul tip care s-a dus în Anglia”, zicea, „şi i-a plăcut vremea.”

Avea un accent pronunţat. Cuvintele i se rostogoleau în gură. Vorbea însă domol, muzical. Cita poeţi: pe Rumi, Yeats, Darwish. Nu conta dacă pe alocuri fragmenta naraţiunea: pentru el era mai degrabă un cântec decât o relatare, voia să ajungă la ritmul său cel mai profund.

97

O structură osoasă din capătul traheii – sirinxul – are un rol esenţial pentru aparatul fonator al păsărilor. Cu sacul de aer care-l înconjoară, sirinxul face să rezoneze undele sonore create de membranele peste care pasărea împinge aer cu putere. Înălţimea trilului depinde de tensiunea aplicată asupra membranelor. Volumul e controlat de forţa expiraţiei.

Pasărea poate să-şi controleze separat două părţi ale traheii, astfel încât unele specii sunt în stare să producă două note distincte în acelaşi timp.

98

Serile, Rami îi citea lui Smadar din *O mie şi una de nopţi,*

versiunea pentru copii, în ebraică.

Ea asculta tremurând uşurel din pleoape. Sindbad Marinarul. Julnar cel Născut pe Ape. Ali Baba şi Cei Patruzeci de Hoţi. Aladdin şi Lampa Fermecată.

Smadar izbutea mereu să rămână trează cam trei sferturi din poveste.

99

Se spune că anumite specii de păsări izbutesc să doarmă în timp ce zboară. O fac în reprize scurte, câte zece secunde, de obicei după lăsarea nopţii. Pasărea îşi poate odihni o parte a creierului, în vreme ce partea cealaltă îşi continuă vigilenţa ritmică, împiedicând-o să se izbească în vreo suratăzburătoare şi rămânând atentă la prădători.

100

O fregată poate rămâne în aer vreme de două luni întregi, fără să atingă nici pământul şi nici apa.

101

Într-o după-amiază, într-un suk pe pe strada Al-Zahra, Borges le-a spus ascultătorilor săi că *O mie şi una de nopţi* poate fi comparată cu crearea unei catedrale ori a unei moschei arătoase şi că se situează poate la un nivel superior al sublimului, fiindcă, spre deosebire de o catedrală ori moschee, nici unul dintre autorii sau creatorii săi – constructorii, adică – nu era conştient că-si aducea obolul la edificarea cărţii. Poveştile fuseseră adunate în epoci diferite, în puzderie de locuri, Bagdad, Damasc, Egipt, Balcani, India, Tibet, ba şi din alte surse, precum *Poveştile Jataka* şi *Katha Sarit Sagara,* apoi repetate, filtrate, traduse mai întâi în franceză, apoi în engleză, iarăşi schimbate şi trecute mai departe, intrând în alte şi alte tradiţii.

Poveştile au existat mai întâi de sine stătător, a zis Borges, şi abia apoi au fost puse laolaltă, întărindu-se unele pe altele, o catedrală infinită, o moschee din ce în ce mai vastă, o totalitate extinsă multidirectional.

Era ceea ce Borges numea infidelitate creativă. Timpul apare înăuntrul timpului, înăuntrul altui timp.

Cartea asta, a zis, e atât de vastă şi de imposibil de epuizat, că nici măcar nu e necesar s-o fi citit, de vreme ce există deja ca parte inseparabilă a memoriei inconştiente a omenirii.

102

Ajunseseră atât de apropiaţi, încât după o vreme Rami a simţit că şi-ar fi putut termina unul altuia poveştile.

Numele meu este Bassam Aramin. Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Abir. Sunt tatăl lui Smadar. Familia mea locuieşte de şapte generaţii în Ierusalim. M-am născut într-o peşteră de lângă Hebron.

Cuvânt cu cuvânt, pauză cu pauză, respiraţie cu respiraţie.

103

Pregătirile pentru înmormântarea lui Smadar au fost făcute imediat. Telefoane. E-mailuri. Telegrame.

Obiceiul evreiesc cere ca un trup să fie înhumat cât mai curând cu putinţă, cu toate mădularele şi organele: se consideră că sufletul, până la băgarea corpului în pământ, nu-şi poate găsi odihna.

104

La fel şi în tradiţia musulmană, deşi poliţia nu a înapoiat de la început familiei cadavrele celor trei atacatori cu bombă.

Au rămas, nişte ani după aceea, în saci albaştri de plastic, într-un refrigerator încuiat al morgii din Ierusalim.

105

Unele porţiuni mici de pe tavanul Capelei Sixtine au fost lăsate intenţionat neatinse, pentru ca generaţiile viitoare să înţeleagă restaurările succesive.

La începutul secolului al XVI-lea, dâre de salpetru

începeau să se ivească prin fisurile tavanului. S-au tot mărit şi-au început să se întindă peste fresce: depozite cristaline arătând ca nişte mici formaţiuni pietroase.

Artistul italian Simone Lagi – sperând să prevină dezintegrarea picturilor murale – şi-a petrecut o bună parte din viaţă curăţând secreţiile cu cârpe moi de bumbac şi cu felii de pâine umezită.

Peticele de tavan neatinse arată ce s-ar fi putut întâmpla dacă lucrarea ar fi fost lăsată în pace.

106

Chimistul sirian Hasan al-Rammah, care a trăit în secolul al treisprezecelea, descrie procesul de fabricare a prafului de puşcă: salpetrul era fiert şi amestecat cu cenuşă de lemn pentru a se obţine nitrat de potasiu, care era la rândul lui uscat şi amestecat, devenind explozibil. Praful de puşcă era numit în arabă Zăpada Chinezească.

107

În secolul al nouălea, chinezii au creat accidental amestecul exploziv – 75 de părţi salpetru, 15 părţi cărbune, 10 părţi sulf – în timp ce căutau elixirul vieţii.

108

Alţi şapte au fost ucişi pe strada Ben Yehuda. O mulţime de oameni au fost răniţi. Girofarurile aruncau pâlpâiri albastre şi roşii pe clădirile de piatră albă. Noaptea era răscolită de voci răstite.

Paramedicii ZAKA au fost chemaţi – *mayday mayday mayday* — şi au ajuns la câteva minute de la deflagraţie, pe scutere şi în maşini. Cu bărbi lungi. Purtând pe creştete kippah. Cu ciucurii, tzitzit, atârnând. S-au pus pe treabă în vestele lor portocalii, cu mănuşi de latex, alături de poliţie şi de Magen David Adom, serviciul naţional de urgenţe medicale.

Bezna nopţii începea să se lase. I-au ajutat mai întâi pe cei vii. Deşi erau bărbaţi mătăhălosi, se mişcau uşor, siluete cu mişcări controlate. S-au aplecat peste victime, le-au şoptit

vorbe de alinare celor care trăiau încă, atenţi să nu calce în pojghiţa de sânge.

După ce toţi răniţii şi muribunzii au fost duşi la spital, cei din ZAKA şi-au început adevărata corvoadă: de a aduna laolaltă corpurile făcute bucăţi, în vederea înmormântării. S-au oprit o clipă, un moment de concentrare zămislit din repetiţie. O formă de rugăciune. Şi-au dat semnalul unii altora cu înclinări ale capului, şi-au întors vestele pe dos, trecând la galbenul de legişti, şi-au tras pe mâini perechi proaspete de mănuşi, şi-au pus botoşei noi peste pantofi.

S-au apucat în tăcere de treabă. În grupuri mici. S-au răspândit iuţi şi eficienţi printre rămăşiţele umane împrăştiate. Un deget. Un lob de ureche. O labă a piciorului, încălţată, sprijinită, aproape cu neobrăzare, de un tomberon.

Au scos grilajele şanţurilor de scurgere, au cercetat capacele gurilor de canal, au deschis cu forţa uşile blocate. Au prefirat sticla şi molozul, căutând semne de viaţă ori de carne umană. Cu cleşti lungi, au scos un deget mare dintre cioburi. Au extras şrapnele însângerate din parbrize, au verificat cu lanternele pe sub mese, s-au suit în copaci ca să descojească de pe crengi pielea victimelor, au adunat cartilaje de pe indicatoarele rutiere, au vârât intestine încolăcite înapoi în trunchiuri umane retezate, au absorbit cu dispozitive portabile tot ce era lichid de pe pavaj.

Umbrele celor de la ZAKA se contopeau parcă sub lumina intensă a reflectoarelor. Un om înaintând pe stradă, devenind următorul, apoi iarăşi următorul. O formă de comunicare fără zarvă, abreviată.

Au asamblat la loc cadavrele pe folii de plastic alb, le-au vârât în saci şi le-au încredinţat poliţiei israeliene. Erau meticuloşi. Riguroşi. Precişi. S-a avut grijă îndeosebi ca sângele victimelor şi cel al atacatorilor să nu se amestece.

În nici două ore îşi terminaseră treaba.

S-au întors apoi la scutere, cu braţele atârnându-le parcă un pic prea departe de corpuri, de parcă mâinile le-ar fi fost expuse vreunei substanţe contaminante. Unul a spălat o dâră de sânge care se îmbibase într-un ciucure rătăcit. Altul s-a aplecat să-şi scoată galoşii de plastic de pe pantofi. I-a aşezat grijuliu într-o altă pungă de plastic. Şi-au aranjat îmbrăcămintea oglindindu-se în cutiile metalice agăţate în dosul scuterelor, şi-au pus căştile şi s-au dizolvat iarăşi, într-o mută tristete, în tumultul oraşului.

N-au zăbovit, nu s-au apucat de rugăciuni. Nici un ritual. Nici o concluzie. Era datoria lor. Atâta tot.

Pentru asta se scriseseră Scripturile.

109

Seelonce feenee.

110

Doi dintre cei de la ZAKA s-au întors pe scutere, de dimineaţă, să culeagă un glob ocular care le scăpase.

Ochiul fusese observat de un bărbat mai în etate, Moti Richler, care în zori îşi coborâse privirea pe strada Ben Yehuda, din apartamentul său de la etaj, şi văzuse crâmpeiul de carne zăcând pe copertina înaltă, albastră a cafenelei Atara.

De pupilă era încă ataşat firul lung al unui nerv optic.

111

Felul în care funcţionează ochiul uman e considerat încă de cercetători la fel de misterios precum complexitatea modelelor de migraţie a păsărilor.

112

Din cauza degenerării maculare provocate de vârstă, pacientul se alege cu o pată oarbă centrală şi, de obicei, nu mai poate vedea obiecte decât cu coada ochiului. Tot ce e în centrul câmpului vizual pare întunecat. Pacientul sesizează contururi, restul devine un cerc nedesluşit. Dacă s-ar uita la o ţintă pentru darts, n-ar putea să-i vadă decât marginea.

Ca să combată acest fenomen, chirurgul elimină lentilele naturale şi implantează într-un ochi un telescop minuscul de metal. Operaţia nu repară macula, dar sporeşte acuitatea vizuală a pacientului. Pata oarbă poate fi redusă de la dimensiunea unei feţe la cea a gurii unei persoane, ori poate chiar la o zonă cât o monedă de mică.

Operaţia – executată întâia oară la New York şi îmbunătăţită la Tel Aviv – durează doar vreo două ore, însă după aceea necesită un nou fel de a vedea. Pacientul trebuie să înveţe să privească prin micuţul telescop implantat şi în acelaşi timp să scaneze periferia câmpului vizual cu celălalt ochi. Un ochi cată drept înainte, mărind obiectele până la de trei ori faţă de dimensiunile normale, în vreme ce ochiul celălalt se uită pieziş. În creier, cele două seturi de informaţii vizuale se combină, alcătuind o imagine completă.

Uneori pacientul are nevoie de luni, dacă nu de ani, ca să-şi antreneze îndeajuns vederea.

La vremea atacului cu bombă, Moti Richler se afla în a doua lună de convalescenţă. S-a întors de la geam şi i-a spus soţiei, Alona, că n-ar fi băgat mâna în foc, dar uitându-se la locul masacrului din ajun i se păruse că vede – cu ajutorul telescopului implantat – ceva ciudat pe copertina de dedesubt.

113

Lui Moti i se păruse că aducea cu miniatura unui far de motocicletă din cele vechi, cu cablurile atârnând.

114

Unul dintre cele mai vechi texte despre ochi – structură, boli şi leacuri –, *Zece prelegeri despre oftalmologie,* a fost scris în secolul al nouălea de medicul arab Hunayn ibn Ishaq.

Componentele individuale ale ochiului, nota acesta, au cu toate o natură proprie şi sunt aranjate într-o armonie cosmică, reflectând, la rându-i, intenţia lui Dumnezeu.

115

Doctorii s-au apropiat de Bassam pe coridorul spitalului. Purtau cravate pe sub halatele albe, imaculate. I-au cerut să ia loc. A simţit fiori reci năpustindu-i-se pe braţe. A spus că prefera să rămână în picioare.

Un doctor era evreu, celălalt – palestinian din Nazaret. I s-a adresat lui Bassam în arabă: domol, pe un ton măsurat. Dacă ar fi fost să moară Abir, a sugerat. Dacă lucrurile o luau la

vale. Dacă se întâmpla ce-i mai rău. Dacă nu reuşeau s-o reanimeze.

Celălalt doctor l-a atins pe umăr.

— Domnule Aramin, înţelegeţi ce vă spunem?

Bassam s-a uitat dincolo de umărul doctorului. Mai încolo, pe coridor, stătea Salwa, înconjurată de familie.

În ebraică, a răspuns că da, înţelegea.

Atunci, primul medic a început să spună ceva despre recoltarea de organe. De crearea de viaţă din viaţă. Ficatul, rinichii, inima ei. Al doilea doctor i s-a alăturat.

— Avem o unitate renumită în domeniul transplanturilor de ochi, să ştiţi.

— Ne-am ocupa foarte bine de ea.

— E o nevoie acută.

— Există oameni care au reţineri.

— Înţelegem asta.

— Domnule Aramin?

Ochii lui Abir, preţ de o clipă, au părut să leviteze prin cameră: mari, căprui, cu sclipiri arămii în mijloc.

— Vă rog, gândiţi-vă la asta un minut. Vorbiţi cu soţia.

— Asa o să fac.

— Revenim.

Sfârleze rotindu-se pe duşumeaua unei grădiniţe. Aleph-ul. Tora. O rochie de bar mitzvah. Ordonanţe militare. Punctul de control de dincolo de geam. Permise şi ştampile. Albastrul şi albul intermitente, deasupra ei. Maşini cu plăci de înmatriculare galbene. Televiziune israeliană, cărţi israeliene, reţete israeliene. Ar fi putut să se întoarcă acasă de Sabat, să coacă challah, să aprindă lumânările şi să respecte mitzvoturile, să se trezească lângă soţul ei, să-i sărute ochii, să-şi crească odraslele, să le aducă la sinagogă, să le înveţe Hatikvah, şi copiii ei să aibă copii la rândul lor, cu felul lor de a vedea lucrurile şi, da, există şi alte feluri de a vedea lucrurile decât regulile musulmane, ştia asta – feluri druze, creştine, ba chiar beduine –, însă nu era doar atât, nu, era mult mai mult, voia să le explice doctorilor că era vorba despre ceva mult mai adânc, ceva fundamental, ceva ce simţea nevoia să rostească neştiind totuşi cum să formuleze, voise mereu ca Abir să vadă marea, i-o promisese de atâţia ani, era legământul făcut fiicei lui, că vor parcurge cu maşina scurtul drum până la Akka, pe coastă, împreună cu fraţii şi sora ei, că le va îngădui să se bălăcească în albastrul Mediteranei, să alerge pe pontoanele

de lemn, să le ofere acces la ceea ce le era interzis, şi s-a întrebat ce-au văzut doctorii când şi-a pironit privirea în pământ şi, într-o ebraică perfectă, a spus: „Nu, îmi pare rău, nu putem face asta, soţia mea şi cu mine, îmi pare rău, aşa ceva nu putem permite, nu”.

116

Puţin după înmormântarea lui Abir – purtată, înfăşurată în drapel, pe străzile pline de gropi din Anata –, Bassam l-a sunat pe Rami şi i-a spus că simţea nevoia să facă parte din Cercul Părinţilor.

Era, a insistat, gata să se implice. Voia să înceapă cât mai curând cu putinţă, a doua zi chiar, dacă era nevoie.

Bassam a lăsat telefonul deoparte şi a pornit să umble pe străzile desfundate, prăfuite. Cu trotuare făcute zob. Mormane de moloz. Piramide de anvelope uzate.

Văzuse fotografii din Anata în arhivele naţionale, văzuse cât de frumos fusese cândva oraşul. Pieţele. Vilele. Mozaicurile. Bărbaţii cu fesuri. Femeile, în veşmintele lor lungi. Cafenelele.

Dispăruseră. Erau ferecate. Astupate cu gunoaie.

A trecut pe lângă porţile şcolii şi s-a strecurat prin dosul prăvăliei. Şi-a ţinut răsuflarea cât a înaintat pe lângă cimitir.

117

Numele meu este Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir.

118

În războiul din ’48, Moti Richler a avut în grijă un funicular primitiv care circula pe un cablu de metal întins peste valea Hinnom, în Ierusalim. Cablul era lung de două sute patruzeci de metri. Mergea dintr-un salon al spitalului de oftalmologie până la o şcoală de pe coasta Muntelui Sion. Cablul era ţinut bine în scripeţi şi proptit în stâlpi de susţinere improvizaţi.

Vagonetul, făcut din lemn şi căptuşit cu plăci de oţel, nu se deplasa decât noaptea. Ducea soldaţi răniţi şi echipament

medical dintr-o parte a văii în cealaltă: soldaţii conştienţi încă puteau simţi hurducăturile şi legănările vagonetului în timpul călătoriei aeriene.

În fiecare seară, Moti dădea o tură cu motocicleta prin valea de dedesubt, să se asigure că nu se întâmplase nimic cu cablul, că era intact, că nu se pusese vreo bombă. Se îmbrăca în negru şi-şi înnegrea faţa, gâtul şi mâinile cu cremă de ghete ca să nu atragă gloanţele lunetiştilor iordanieni.

Motocicleta, de fabricaţie italiană, era vopsită într-o nuanţă închisă, chiar şi ghidonul şi spiţele roţilor. Motorului i se pusese surdină. Stopurile erau scoase din funcţiune, iar Moti eliminase cu totul farul din faţă, asa încât lumina lunii să nu se reflecte în sticlă.

Becul dezafectat avea să se odihnească la căpătâiul patului lui Moti pe tot parcursul războiului, cu cablurile atârnând.

119

În dimineaţa de după atentat Moti s-a uitat pe geam, din apartament, spre copertina de mai jos.

— Alona, vino repede, şi-a chemat soţia strigând-o peste umăr. Acolo, jos. Uită-te. E ce cred eu că e?

120

Ani după aceea, dansatorul pe sârmă Philippe Petit a întins un fir de oţel gros de un deget pe aproape acelaşi traseu pe care-l avusese cablul lui Moti şi a traversat, în pantă, valea.

121

În timpul luptei lui David cu Goliat din Valea Elah, David a folosit o praştie ca să-l nimerească în frunte pe uriaş cu una dintre cele cinci pietre luate dintr-un pârâu aflat în apropiere. Pietrele din vale sunt alcătuite în principal din sulfat de bariu, de două ori mai dens decât bolovanii obişnuiţi. Printre prăştieri se spune că zboară mai iute, mai departe şi că sunt mai precise decât alte pietre.

122

Glonţul de cauciuc a trântit-o pe Abir la pământ cu faţa înainte.

123

Se spune că Goliat ar fi căzut cu faţa înainte, fiind decapitat îndată de David, însă orice aruncător cu praştia îţi va spune că, atunci când loveşti un duşman cu o piatră, o să se prăbuşească pe spate, asta, dacă nu cumva l-ai nimerit în fluierul piciorului.

124

Ceea ce britanicii ar numi un rupe-genunchi.

125

Aşa încât Goliat, dacă mai era conştient, l-ar fi privit drept în ochi pe David. Cum se va fi uitat şi Ioan Botezătorul în ochii ucigaşilor săi trimişi după pofta Salomeei, în oraşul Sebastia, nu departe de satul Assira-al-Shamaliya, unde crescuseră atentatorii din strada Ben Yehuda, printre holde aurii, drumuri şerpuitoare şi livezi de măslini cu scări grosolane de lemn sprijinite de trunchiuri.

126

Când un atentator sinucigaş îşi activează centura cu explozibil, capul îi este aproape întotdeauna separat de trunchi; poliţia numeşte asta efectul de ciupercă.

127

Rămân două sau trei secunde de luciditate după decapitare, în care creierul funcţionează încă: gura poate scoate sunete şi ochii se pot mişca, o rotire a globului ocular

ori o deschidere – sau închidere – a unei pleoape.

Se spune că decapitaţii capătă adesea o expresie surprinsă atunci când corpurile li se separă de capete: de parcă ultimele lor gânduri ar fi în zbor, imagini cu cei dragi din Stockholm, din Savannah, din Sierra Leone, din atât de multele şi împrăştiatele Samarii.

128

Adolescenţii din Beit Jala şi-au petrecut ore bune pictându-şi pe pietre drapele, însemne, simboluri ale echipelor de fotbal preferate, Shabab al-Khader şi Wadi al-Neiss.

Fraţii lui Tarek aveau obiceiul să-şi zugrăvească pietrele în culorile Ortodocşilor din Beit Jala, ba chiar, uneori, în albastrul şi albul echipei Dheisheh din tabăra de refugiaţi aflată în apropiere.

Unele pietre căpătau şi însemnele unor echipe străine, mai ales Barcelona şi Real Madrid, cu toate că mai erau folosite şi culorile clubului Al Ahly din Egipt, ale echipei Olympique Lyonnais din Franţa sau ale celor de la Glasgow Celtic din Scoţia.

Câteodată, vreun soldat israelian scos din sărite, dar având ordin să nu deschidă focul, lua pietrele şi le arunca înapoi în protestatari. Pietrele erau culese de pe jos iarăşi şi iarăşi, lansate înainte şi înapoi între soldaţi şi băieţi, aproape ca într-un schimb de pase amical.

129

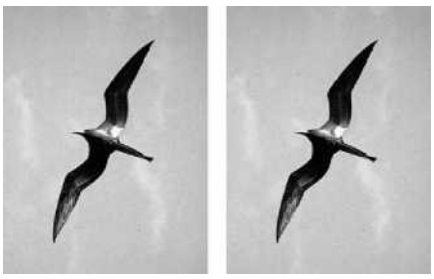

130

Fregata e negricioasă şi silenţioasă, cu ciocul coroiat şi coada cu despicătură pronunţată. Aparţine unei familii de

păsări de mare care trăiesc în oceanele tropicale şi subtropicale. Întinse la maximum, aripile lor ating doi metri şi jumătate. Nu se pot scufunda, nici măcar nu se pot odihni pe suprafaţa apei, fiindcă penele lor ar absorbi umezeală şi s-ar îneca.

Se avântă de obicei sub nori cumulus, unde curenţii de aer ascendenţi le ridică până în mijlocul vaporilor. Cuprinse de curenţi, nu fac decât să-şi deschidă aripile ca şi cum ar fi în ţeava unui aspirator celest, o învârtejire bubuitoare de aer. Urcând, li se întâmplă uneori să doarmă. Sunt trase în înalt sute de metri, ca nişte zei cu oase goale pe dinăuntru, prin ochiul rotitor care se îngustează.

Ajunse sus, se dezbară în cele din urmă de curent şi, fâlfâind, ies din îmbrăţişarea norilor. Sunt zguduite o clipă, apoi turbulenţa încetează. În aerul acum neclintit pot plana orizontal, parcurgând până la şaizeci şi cinci de kilometri fără să bată din aripi măcar, sfârşind adesea cu un picaj distrugător.

Cât zboară, rămân în viaţă jefuind alte păsări marine de prada lor ori culegând de la suprafaţa oceanului peşti şi sepii, înhăţându-şi victimele din apă cu ciocuri lungi şi ascuţite ca briciul.

131

Mateloţii din vechime obişnuiau să le spună Războinici.

132

În tabăra lor aşezată pe Muntele Scopus, în 1099, cruciaţii au înjghebat o praştie uriaşă care putea împroşca la distanţe mari cu gogoloaie de smoală aprinsă.

133

La o oră de desen, la şcoală în Anata, Abir a schiţat o imagine a albastrei Mediterane, pe care o zărise doar de pe acoperişul clădirilor. Mâna ei de copil o înfăţişă cu un glob de soare deasupra, un vălătuc de nor şi doi pescăruşi cenuşii în colţul de sus, zburând peste o navă pătrăţoasă, cu patru

cerculeţe desenate pe chilă.

134

Când au conceput precursoarele dronelor Predator, inginerii aerospaţiali israelieni au studiat forma şi tiparul de zbor al fregatelor.

Nişte oameni de ştiinţă au fost trimişi în insulele Galapagos, pe la finele anilor ’90, ca să filmeze stoluri în plin zbor. Au prins şi nişte păsări şi le-au ataşat pe burţi senzori minusculi care să le înregistreze traiectoria şi arcuirea căderii.

Mai apoi echipa israeliană a călătorit la Seattle, unde savanţii au creat o serie de modele computerizate, încercând să adapteze mişcările păsărilor la dronele pe care le construiau şi la proiectilele care aveau să cadă în secolul douăzeci şi unu.

135

Grafica făcută pe calculator era concepută să arate ca jocurile video ale vremii, cu o complexă hartă matematică pusă peste imagini animate, aşa că drona zăbovea la început în înaltul cerului, aşteptând, dând târcoale, până ce proiectilul era fixat pe ţintă cu o apăsare de tastă sau atingere de joystick. Modelele reproduceau graţia picajului fregatelor.

Peisajul din simulări era decupat din mai multe locuri, însă foloseau îndeosebi o hartă computerizată a Gazei: străzile, uliţele, pieţele. Colibele pescarilor, peticele de pământ cultivat, şanţurile de la graniţă, dărâmăturile, taberele de refugiaţi.

136

În timpul Operaţiunii Plumb Turnat de la sfârşitul anului 2008 – cunoscută şi ca Războiul din Gaza ori Bătălia de la al-Furqan sau Masacrul din Gaza –, dronele au fost folosite ca să tragă rachete Spike în oraş, prăvălindu-se din văzduh în haosul de dedesubt.

Rachetele Spike erau de un tip cunoscut ca „Trage şi uită”.

137

Încă de mică, Abir a vădit un talent excepţional pentru memorat. Ştia cântece vechi, poeme, o mulţime de versete lungi din Coran pe care le putea cita când voia.

Salwa se aşeza lângă patul ei şi-i istorisea poveşti pe care le ştia din familia ei, nu doar tradiţionalele Kalila şi Dimna, Hasan cel Isteţ sau Omar cel Drept, ci şi alte basme care fuseseră filtrate prin generaţii de povestitori. Ţesături de in cu puteri tămăduitoare. Măslini străvechi care o porneau noaptea la plimbare. Ceainice de argint capabile să-i farmece şi pe cei mai plini de lehamite. Şacali în stare să se preschimbe în colibri minusculi.

Fetiţa se trezea de dimineaţă şi cerea să i se continue povestea: adeseori putea să recite întocmai cuvintele mamei de cu o seară înainte.

Abir dovedea totodată o înclinaţie spre matematică, aşa încât, în dimineaţa morţii ei, Bassam nu se îndoise că avea să ia examenul: nu-i mai tăcea gura cu tabla înmulţirii. Se fâţâise prin apartament creând rime pentru numere.

Când a păşit voioasă pe uşă, îndreptându-se spre şcoală, Bassam i-a întins doi sekeli şi a îndemnat-o să recite în continuare tabla înmulţirii, asa încât sora ei mai mare, Areen – care ieşise deja din casă –, să ia şi ea examenul.

138

I-a întins şekelii peste tejghea Babei Niesha.

139

Leziune la baza craniului. Contuzii pe frunte. Puls slab, pleoape zvâcnind, absenţa lucidităţii.

Doctorii s-au adunat în jurul ei. Mai văzuseră asemenea răni, arareori însă la un copil atât de mic. Cel mai probabil un hematom epidural, sânge adunându-se încet în spaţiul dintre craniu şi stratul exterior al meningelui.

Era nevoie de o decompresie craniană, însă pentru asta ar fi fost necesar un tomograf. Singurul lor scanner nu funcţiona de o lună. Poate că ar fi trebuit să-i găurească totuşi ţeasta.

Mai făcuseră asta în cazuri urgente. O incizie în craniu. Eliberează tensiunea. Elimină sângele.

Ţipetele ricoşau pe coridor. „Ne trebuie acordul. Unde sunt părinţii? Mă auziţi?” „Ar trebui să aşteptăm. Să-i monitorizăm pulsul.” „I-am sunat pe părinţi? Verifică ritmul cardiac. Ne trebuie permisiunea părinţilor. Atenţie la bradicardie şi stop respirator.”

140

Bassam a fost condus în sala de operaţii. Salwa n-a vrut să intre. Nu putea îndura gândul. Aerul era atât de dens, încât bărbatului i se părea că păşeşte contra unui zid de apă. Îl tot împingea, dar se prăbuşea peste el val după val. Abir era întinsă, cu perfuzii în braţe, un ventilator pe gură, capul bandajat, o unduire mică de păr negru la rădăcina gâtului. A străbătut încăperea şi a sărutat-o pe pleoape. Îi spusese chiar în dimineaţa aceea că n-avea voie să rămână peste noapte la o prietenă. Fusese aspru cu ea. „Trezeşte-te acum”, şi-a zis. „Trezeşte-te, atâta cer, şi te poţi duce unde vrei tu. Ridică pleoapele şi n-o să te mai cert niciodată, promit, doar să deschizi ochii.”

Bassam s-a răsucit spre doctorul din spatele lui:

— Trebuie s-o ducem la Hadassah. Acolo au tot ce le trebuie.

— Nu se poate, a zis doctorul. Totul e blocat.

— Am prieteni la Ierusalim, îi pot suna. Pot ajuta. Pot trimite o ambulanţă aici.

— Totul e blocat.

Fără să-l lase să termine, Bassam a ieşit pe coridor s-o caute pe Salwa. Era în sala de aşteptare, înconjurată de alte femei, dar cu totul singură. Pupilele îi licăreau. Şoldul stâng îi zvâcnea uşor. Femeile din jur, cu capetele plecate, i-au făcut loc printre ele. A luat-o de cot, a călăuzit-o spre sala de operaţii. Uşa s-a rotit în balamale. A ţinut-o deschisă cu piciorul cel bun. Salwa s-a oprit acolo, încremenită, apoi palma i-a acoperit gura. Vedea cum se înalţă şi coboară pieptul lui Abir.

— O s-o mutăm la Hadassah, a spus.

141

Spitalul israelian. La Ein Kerem. Cândva un străvechi cătun palestinian.

142

Unde se născuse Smadar.

143

A părut mai întâi doar o mică întârziere. Protocol. Securitate. Armata trebuia să însoţească la spital vehiculul. Traseul trebuia pregătit. Afară era agitaţie. Era nevoie de calm. Apoi ambulanţa putea să pornească. A trecut o oră. Situaţia era sub control, ziceau. „Rămânem în alertă.” Aveau să pornească în curând. Ţineau legătura cu autorităţile. „Repetaţi, recepţie.” Era spre binele tuturor. „Păstraţi-vă calmul. Urmează instrucţiuni. Repetaţi, recepţie.” Aveau să pornească în curând. Se trimiseseră elicoptere. Erau încă tulburări lângă punctul de control. „Repetaţi, recepţie.” În curând aveau să pornească.

Bassam s-a aşezat în partea din spate a ambulanţei, lângă Abir. Era pe targă, în halat de spital, conectată la pungi de perfuzie. Monitorul ţiuia slab. Doi paramedici se aflau în faţă, altul în spate, cu Bassam. Vorbeau şoptit, aruncându-şi priviri şi ascultând instrucţiunile venite prin staţie. „A fost stabilit traseul. Pornim curând.”

Telefonul mobil al lui Bassam s-a închis după o oră şi cincisprezece minute.

Nu vedea, pe geamul din spate, nici o agitaţie publică. Mai erau, ştia, şi alte trasee pe care ar fi putut-o apuca ambulanţa. În faţă, ambulanţierii răcneau în staţie: voiau să facă un ocol. A venit răspunsul. „Negativ. Rămâneţi unde sunteti.”

Lângă piciorul tărgii se afla o punguţă de plastic. Şosetele de şcoală ale lui Abir, pantofii, bluza. Alături, ghiozdanul de piele. A întins mâna şi l-a deschis, înăuntru erau manualele ei. Matematică. Religie. Un maculator. Cutia cu prânzul, neatinsă.

Pe fundul genţii a găsit brăţara de dropsuri. S-a gândit o clipă să i-o pună la încheietură, dar a băgat la loc dulciurile şi a sărutat-o pe frunte.

A luat un cearşaf curat din spatele ambulanţei, a deschis

uşile şi a păşit afară. O maşină de teren oprise la nici cinci metri. Din sistemul de amplificare s-a auzit o voce, spunându-i lui Bassam să intre înapoi în ambulanţă, înştiinţându-o că totul era blocat.

— Înapoi, domnule. Intraţi înapoi imediat.

Nu s-a întors. A dus cearşaful până la o bornă de beton din marginea şoselei. S-a uitat spre soare, a stabilit în ce direcţie era vestul, a făcut din cearşaf un dreptunghi, l-a întins pe jos, a îngenuncheat. Din depărtare auzea huruit de elicoptere.

De el s-a apropiat un soldat, cu arma agăţată pe umăr. Avea ochi căprui, blânzi. N-a scos o vorbă până ce n-a terminat Basssam rugăciunea.

— Trebuie să vă întoarceţi în ambulanţă, în clipa asta.

Bassam a simţit că-l cuprinde un puseu de ură auzind regretul din vocea soldatului.

Mâna soldatului i-a atins cotul. Bassam s-a smucit şi a făcut cei câţiva paşi până la ambulanţă. Uşa s-a trântit după el. S-a aplecat peste Abir. Încă vedea pâcla subţire a răsuflării ei pe interiorul măştii de oxigen.

Ambulanţa a început să avanseze poticnit. O sută de metri, două sute, cincizeci, zece, iarăşi o sută. A dat înapoi, s-a oprit iarăşi, s-a întors din drum. Pârâituri la radio. S-a mai scurs jumătate de oră.

A fost recepţionat ordinul de revenire la primul spital. „Recepţionat.” „Rămâneţi pe poziţie. Veţi reîncepe deplasarea imediat.” „Repetaţi, recepţie.” „Vă veţi deplasa imediat.”

Când a deschis iarăşi portiera, Bassam şi-a dat seama că vehiculul se afla încă lângă punctul de control. Nişte soldaţi discutau aprins după un butoi portocaliu. Trei scaune pliante fuseseră desfăcute lângă butoi. În depărtare se auzea un câine lătrând. Restul era tăcut.

După două ore şi optsprezece minute, ambulanţa a căpătat permisiunea să se îndrepte spre Ierusalimul de Vest.

144

La spital, Abir a fost ţinută în viaţă pentru încă două zile şi jumătate.

145

Sala de aşteptare era plină de activişti. Pe parcursul ultimilor cincisprezece ani, Bassam ajunsese să-i cunoască bine. De la tribunale. Din moschei. Din sinagogi. Din biserici. De la închisoare. De la conferinţe pentru pace, întruniri, marşuri.

Lumea lor era mică. Grupuri, clici, facţiuni ale facţiunilor. Nimic din toate astea nu mai conta acum. Se înghesuiau acolo aşteptând, bând cafea, aşteptând, strângându-şi mâinile, aşteptând, strecurându-se la o ţigară afară, aşteptând, şoptind în telefoane, aşteptând.

În adunare s-a lăsat tăcerea la apariţia lui Bassam. Îi ştia pe toţi: Suleiman, Dina, Rami, Alon, Muhammad, Robi, Chen, Elik, Yitzhak, Zohar, Yehuda, Avichay.

S-a oprit cu capul plecat, fără să vorbească. Nu voia să se adreseze nimănui în particular. Simţea cum se lasă pe el tavanul, pulsând. Se auzea doar ticăitul ceasului de pe perete.

— *Ma feesh khabar baed,* a zis în arabă, apoi a repetat în ebraică şi în engleză: Nimic nou deocamdată.

146

Articolele din ziare au spus că un copil de zece ani murise la spital după un incident în Cisiordania. În unele relatări a apărut că tatăl fetei era un membru de seamă al Combatanţilor pentru Pace. În alte publicaţii a apărut informaţia că stătuse şapte ani în închisoare pentru activităţi teroriste în Hebron. Au existat în presă relatări care menţionau şi una şi alta. *Haaretz. Al Quds. The Jerusalem Post. Felestin. Yedioth Ahronoth. Israel-Nachrichten. Al-Hayat al-Jadida. The Palestine Telegraph.* Armata a emis un comunicat oficial în care nega orice implicare. O parte a televiziunilor au declarat că zvonurile unei incursiuni erau calomnioase. Mai târziu au apărut relatări despre proteste faţă de bariera de separare care se construise pe terenul de joacă al şcolii. Un alt articol afirma că fata ar fi fost văzută la poarta şcolii cu o piatră în mână. Că fusese ucisă de o piatră aruncată în ceafă de protestatarii aflaţi în zonă. Că ar fi fost împuşcată de forţe ale Autorităţii Palestiniene. S-a spus că ar fi fost epileptică şi că-şi zdrobise capul căzând. Că s-a pus într-o poziţie suspectă fugind de maşina militarilor. Că i se găsiseră pietre în

buzunare. Luase în mână o grenadă care explodase, afirmau jurnaliştii. Au spus că-şi cumpăra bomboane. Că a ridicat mâinile în semn de supunere. Că a păşit mai departe, sfidătoare. Au relatat că fusese tratată cu incompetenţă la un spital palestinian. O scăpaseră de pe targă, cică, şi aşa se lovise la cap. Fusese dusă imediat la Hadassah, pe calea aerului, şi fusese tratată prioritar. Au scris că părinţii, musulmani, refuzaseră ajutorul unui doctor evreu. Că nu avusese acte de identitate la ea. Relatările despre vreo incursiune ilegală erau, au scris, cu siguranţă neadevărate. Fata aruncase cu pietre, fusese filmată de camerele cu circuit închis ale şcolii. Au pretins că tatăl ei era un cunoscut activist Hamas. Că nu fuseseră plănuite, în acea dimineaţă, misiuni ale poliţiei de frontieră. Că întârzierea ambulanţei avusese de-a face direct cu revoltele atunci în curs şi nu-i grăbise moartea.

147

În instanţa civilă, patru ani după aceea, judecătoarea a pus la îndoială afirmaţia că lovitura la cap a lui Abir ar fi fost provocată de nişte băieţi palestinieni care trăgeau cu praştia dintr-un cimitir învecinat. A arătat că cel mai apropiat cimitir era localizat în spatele unei clădiri cu patru etaje, la o sută de metri de locul unde s-ar fi aflat maşina de teren a armatei. Asa că protestatarii ar fi trebuit să-şi azvârle pietrele peste clădire, să nu atingă turnul de apă şi să-şi calculeze cu precizie traiectoria pentru a ajunge cu proiectilele, cât de cât, în zona prăvăliei cu acoperiş de tablă.

O realizare de-a dreptul imposibilă, a adăugat judecătoarea, chiar şi în cea mai înfierbântată imaginaţie.

Ca să nu mai menţionăm, a urmat judecătoarea, autopsia cerută de familia Aramin, descoperirea glonţului de cauciuc la doar câţiva metri de locul unde se prăbuşise Abir sau declaraţiile martorilor oculari confirmând că se trăseseră cel puţin două focuri cu gloanţe de cauciuc.

148

Presa a relatat că o fată de paisprezece ani fusese ucisă într-un atentat sinucigaş produs în Ierusalimul de Vest. Unii jurnalişti au spus că în atac muriseră patru persoane. Alţii, că

cinci. Erau doi atentatori în unele relatări, trei în altele. Fuseseră răniţi cincizeci şi opt, şaptezeci şi şapte, o sută douăzeci. Teroriştii purtaseră haine de evrei ortodocşi. Era un grup desprins din Hamas. Veniseră din Ierusalimul de Est. Scăpaseră dintr-o puşcărie din Cisiordania. Se aflau pe o listă cu oameni căutaţi ignorată de Autoritatea Palestiniană. Trecuseră pe la punctul de control Qalandia. Locuiseră luni întregi, deghizaţi în negustori, în Oraşul Vechi. Se ascunseseră în peşterile din Cisiordania. Ţintiseră, pentru efectul maxim, un grup de adolescente. Plănuiseră iniţial să atace piaţa Mahane Yehuda. Un plan secund viza atacarea şcolii de muzică. Era o referire directă la atentatul cu bombă care avusese loc pe aceeaşi stradă în 1948, sub conducerea unor dezertori britanici care se alăturaseră mişcării de rezistenţă evreieşti. Atacul fusese finanţat de Republica Islamică Iran şi conceput de Yasser Arafat. Era o grupare nouă-nouţă, ţinând de o reţea extremistă subterană. Atentatorii fuseseră auziţi răcnind *Allahu akbar* cu secunde înainte de a declanşa centurile explozive. Era un atac direct asupra familiei lui Matti Peled, bunicul lui Smadar, fost general israelian. Era o operaţiune sofisticată pusă la cale de membrii de la vârf ai grupării Hamas. Au spus că o altă bombă, dintr-o maşină alăturată, ratase detonarea. Că mitraliile erau date cu otravă de şobolani, despre care se spune că accentuează sângerarea. Era un tip nou de exploziv, furat de la Forţele de Apărare Israeliene. Atentatorii se răsfiraseră la distanţe egale pe stradă pentru un impact cât mai cuprinzător, în ziare s-a scris că fetele îşi cumpărau manuale. Voiau să se înscrie la cursuri de dans modern. Fuseseră văzute ultima oară plimbându-se, trecându-şi una alteia un Walkman, cu capetele aplecate, împărţindu-şi un singur set de căşti.

149

Walkmanul a fost găsit şi trecut în rândul probelor. Mai târziu, Uri Esterhuzy, un expert criminalist din Tel Aviv, a examinat aparatul şi a stabilit, după caseta pârjolită, că ascultaseră albumul lui Sinead O’Connor *I Do Not Want What I Haven't Got.*

Rotiţele de plastic erau topite şi se blocaseră la cântecul „Nothing Compares 2 U”.

150

Smadar dansa pe piesa asta în şortul ei lăbărţat şi în maioul ei roşu, purtând la încheietura mâinii ceasul bunicului.

În camera de zi se ciocnea mereu de masa de cafea din stejar, aşa că avea pe genunchi un mic şirag de vânătăi. Vânătăile deveneau vizibile când se suia pe masă ca să danseze, ca un tatuaj negricios.

Îşi asculta albumul cu căştile albe pe urechi, făcându-l mereu pe Rami să se întrebe care parte a piesei trăia când gesticula în ritmul muzicii.

151

Bombele au fost atât de zgomotoase, încât au spart geamurile până la o distanţă de treizeci de metri.

152

Când era mică, Smadar a devenit simbolul mişcării pentru pace. Posterul a apărut în sedii de sindicate, în centre studenţeşti şi în kibbutzuri din întreaga ţară. Putea fi găsit pe pereţii din birourile militanţilor de stânga, pe culoare de şcoli, în patiserii, baruri şi chioşcuri cu falafel.

Rami se ocupase de treaba asta, dar era numai atât: o treabă ca oricare alta. A făcut singur poza şi posterul: mărimea, fontul, grosimea hârtiei. Părul lui Smadar era blond, prins cu o clamă. Ochii mari. Chipul de îngeraş. Degetul mic, încovoiat lângă buza de sus.

Deja la vârsta de un an avea un fel de expresie intensă, preocupată. De parcă ar fi ştiut ceva în avans.

153

154

Afişul întreba: „Cum va fi viaţa în Israel când va împlini Smadar cincisprezece ani?”

155

Mai avea două săptămâni până să facă paisprezece.

156

Vârstele celor trei atentatori sinucigaşi, împreună, dădeau un total de şaizeci şi opt de ani. S-au spulberat într-o pâclă roz.

157

Greutatea vestei fiecăruia era între optsprezece şi douăzeci şi trei de kilograme. Semtexul era pus laolaltă cu bile de rulmenţi, şuruburi, cuie, sticlă şi cioburi de porţelan ascuţite. Testele criminaliştilor au arătat că, în ciuda celor vehiculate prin ziare, mitraliile nu fuseseră date prin otravă de şobolani ca să-şi facă victimele să sângereze mai rapid.

158

Semtexul a fost inventat de doi chimişti cehi; acronimul e o combinaţie între Semtin, suburbia oraşului Pardubice unde îşi avea sediul compania-mamă, şi denumirea acesteia, Explosia. Explozibilul a început să fie produs în masă în anii ’50, ca răspuns la o solicitare din partea guvernului nord-

vietnamez al lui Ho Si Min.

Era maleabil, de consistenţa chitului, aşa că putea fi amplasat cam oriunde. O cantitate cât ai lua în palmă putea doborî un avion.

Ani de-a rândul, reprezentanţi ai guvernului cehoslovac au dăruit Semtex, în cutii legate cu funde îngrijite, unor şefi de state veniţi în vizită, printre care iese în evidenţă colonelul Muammar Gaddafi, care avea să cumpere în cele din urmă câteva sute de tone din substanţa explozivă şi s-o distribuie celor din Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei, Septembrie Negru, IRA şi Brigăzile Roşii.

Compusul original era aproape imposibil de detectat de scannerele din aeroporturi; abia în 1991 i s-a adăugat un marker de identificare constând în emisia unui anumit tip de vapori.

Eliminarea markerului din emulsia de Semtex nu era lucru uşor nici pentru chimişti dintre cei mai experimentaţi, şi în timpul operaţiunii explozibilul devenea cel mai adesea inutilizabil.

159

La fabricarea unui glonţ de cauciuc se foloseşte un miez de fier rotunjit care se îmbracă în cauciuc. Pentru lubrifiere se foloseşte ceară de palmier carnauba, iar disulfura de molibden, cunoscută şi sub numele de moly, ajută la fixarea cauciucului pe metal.

160

Bassam şi Rami au ajuns să înţeleagă treptat că îşi vor folosi puterea îndurerării ca pe o armă.

161

Acum şapte sute cincizeci de ani, al-Rammah, un chimist sirian, a postulat ideea unor torpile propulsate cu rachete în lucrarea sa *Folosirea militară a cailor şi dispozitive de război ingenioase.*

Tratatul, scris de mână, a fost multă vreme considerat

pierdut, până ce a fost descoperit într-un cufăr de călătorie ponosit, de piele, într-o piaţă dintr-un sătuc otoman.

Manuscrisul a trecut prin mai multe mâini, ajungând până la urmă în biblioteca palatului Topkapî din Istanbul, cunoscută de cărturari – cu acoperişul în formă de cupolă şi faianţa de Iznik pictată – ca una dintre cele mai frumoase biblioteci din lume.

162

Dronele Perdix şi-au luat numele de la eroul mitologic preschimbat în potârniche. Maşinile zburătoare sunt îndeajuns de mici cât să-ţi încapă în palmă. Sunt eliberate din suporturi montate pe aripile avioanelor de vânătoare, câte un nor întreg odată – ca un stol de grauri răsfirat prin văzduh. Sunt suficient de rezistente încât să fie lansate la o viteză de 0,6 Mach, aproape opt sute de kilometri pe oră.

După ce comenzile iniţiale sunt programate de la distanţă de operatori umani, dronele sunt concepute să acţioneze autonom.

Sunt răspândite în stoluri de douăzeci sau mai multe şi îşi trimit semnale unele altora, creându-şi treptat propria reţea de date. Sunt ultimul răcnet în comunicaţiile digitale, specimene perfecte de matematică şi intuiţie computaţională, capabile să-şi spună singure ce au de făcut şi când. La stânga, la dreapta, modificare coordonate, loveşte maşină în mişcare, iniţiază acum, armă! armă! armă! retrage armament, recunoaştere, renunţă la misiune, retragere, retragere, retragere.

Pot decide să-ţi trimită o încărcătură explozibilă prin fereastra casei.

163

Sunt atât de iuţi, încât ar fi un miracol de precizie dacă un aruncător cu praştia ar nimeri vreuna cu o piatră.

164

Când Rami a aflat că o dronă poate fi construită de la

distanţă cu o imprimantă 3D, carcasa de plastic creată de jos în sus, strat după strat, cuprinzând microcipurile, răcindu-se până la coagularea deplină – aşa încât oricine, oriunde, deţinând cipurile potrivite, ar putea să creeze o puzderie de drone funcţionale –, s-a ridicat de la biroul de acasă şi a intrat în camera de zi ca să-i spună asta lui Nurit.

A găsit-o la masa din bucătărie, scriind. Lumina îi licărea în păr. Lăsa o amprentă eterică. Afară, prin dreptul ferestrei, a trecut o rândunică solitară.

Nurit şi-a ridicat ochii din computer, a făcut un gest cu amândouă palmele şi a zis:

— Iar noi credem că miturile ne bagă în sperieţi.

165

Rami auzise odată povestindu-se cum în timpul celui de-al Doilea Război Mondial fuseseră concepute nişte bombe umplute cu lilieci vii, menite să dea foc Japoniei. Fiecare dintre bombele proiectate de armata Statelor Unite avea mii de compartimente, ca un vast stup metalic.

În fiecare compartiment era plasat câte un liliac mexican, cu o bombă incendiară minusculă prinsă de corp. Detonările controlate au avut loc, mai întâi, în laboratoare şi hangare aviatice mari.

Bombele aveau să fie lansate în zori de o serie de bombardiere de mare altitudine: urma să li se dea drumul de la o mie cinci sute de metri. În momentul deschiderii compartimentelor, deasupra Osakăi, liliecii aveau să se avânte în aer ca o flotilă a dezastrului. S-ar fi trezit din hibernare şi-ar fi planat peste o vastă zonă urbană unde, la ivirea zorilor, s-ar fi ascuns prin ungherele întunecate ale caselor, s-ar fi furişat pe sub bârne de lemn sau s-ar fi oploşit în lampioane de hârtie, ori ar fi intrat chiar pe geamurile deschise ca să se adăpostească între perdele până ce venea momentul declanşării.

Atunci bombele – cu tot cu lilieci – ar fi explodat.

Casele japoneze erau construite în mare parte din lemn, hârtie şi bambus, aşa încât se considerase că liliecii arzând aveau să dezlănţuie o spectaculoasă furtună de flăcări.

Un sat-butaforie a fost construit în Utah, cu informaţii adunate de la câţiva americani de origine japoneză încarceraţi în lagăre. Issei, Nisei, Sansei. Aceştia au spus ce ştiau despre

case, despre altare şi despre odăile cu tatami. Înălţime, formă, poziţie. Cum erau streşinile. Ce înclinaţie aveau ţiglele. Cât de sus erau zidurile.

Cătunul fusese proţăpit în mijlocul deşertului de parcă ar fi fost paraşutat, aducând bine cu un studio de film. Soldaţii îi ziceau Nip-Town. În fiecare zi erau arse diverse părţi ale localităţii.

Iniţiatorii proiectului erau destul de siguri că planul va funcţiona, însă pe la sfârşitul lui 1943 – după ce se cheltuiseră zeci de milioane de dolari – cercetările rămăseseră în urmă; în locul bombelor cu lilieci, atenţia s-a mutat asupra unei operaţiuni secrete mai promiţătoare, Proiectul Manhattan din Los Alamos.

166

Ce nu a fost nimeni dispus să admită pe parcursul testărilor bombei cu lilieci e faptul că, de cele mai multe ori, liliecii mexicani se aflau încă în stare de hibernare atunci când erau sloboziţi în aer. Cădeau pur şi simplu din carcasele bombelor, fără să se trezească.

Pe la finalul experimentului, cercetătorii aflaseră că, la fel de bine, ar fi putut să dea drumul din înaltul cerului unei cascade de pietre.

167

Nurit şi Rami erau siguri că Smadar avea să se facă doctoriţă: alerga mereu prin casă după fratele ei mai mic, Yigal, să-l lecuiască, să-i aplice plasturi pe genunchi, să-i sprijine capul când îi curgea sânge din nas, să-i pună gheaţă pe braţ după ce-l înţepa vreo albină.

168

Pe 9 august, la trei zile după ce bomba atomică a fost aruncată asupra Hiroshimei, o a doua bombă a fost pregătită pentru a fi azvârlită peste oraşul Kokura, de pe insula Kyushu. Ţinta principală era oţelăria, o încununare a industriei japoneze de război. Kokura avea o prezenţă militară

însemnată, însă mai era acolo şi o uriaşă populaţie civilă. Uzina se afla pe malul mării, la vărsarea râului Onga, încadrată de munţi.

Avionul, *Bockscar,* a decolat din Tinian, Insulele Mariane de Nord, şi a pornit spre Kyushu însoţit de un alt B-29, *The Great Artiste.* Pe botul Grăsanului, cum fusese poreclită bomba, echipajul imprimase literele JANCFU: *Joint Army-Navy-Civilian Fuck Up.*

Avioanele au pornit pe vreme frumoasă, însă când au ajuns deasupra insulei Kyushu cerul se înnorase. Fuioare groase de fum cenuşiu, de la uzina de dedesubt, se înălţau în aer.

Comandantului operaţiunii, maiorul Charles Sweeney, i se spusese că – în ciuda sofisticatului radar pe care-l avea la dispoziţie – trebuia să-şi poată vedea cu ochiul liber ţinta înainte de lansarea bombei.

Sweeney s-a uitat la peisajul alburiu şi cenuşiu. Şi-a dat seama că aveau suficient combustibil cât să se rotească de zece ori sau mai bine în jurul oraşului. Bombardierul s-a înăltat şi a coborât, căutând un ochi de cer senin, însă norii stăruiau; Sweeney putea zări conturul oţelăriei, coasta şi malul mării, dar persista problema fumului gros care se ridica în valuri de dedesubt.

Coşurile fabricii s-au ivit iarăşi, ca prin ceaţă. O pădure. Un ponton. Iarăşi fum. Un şir de camioane. Un vapor-cisternă pe apă. Încă un strat subţirel de nor. Crâmpeie albicioase la hubloul carlingii. Indicatorul de combustibil cobora.

Sweeney a ordonat ca avionul să-şi continue rotirile. A văzut cu uimire forma unui teren de baseball, acoperit imediat de un nor. Un şir de cherhanale s-au ivit pe ţărm şi au fost înghiţite îndată de fum.

Maiorul a înşirat calcule pe o foaie liniată de hârtie galbenă: cu cât reţinea mai mult bomba, cu atât mai mult combustibil avea să consume. Deja *Bockscar* înconjurase de zece ori zona, în cercuri din ce în ce mai mari.

Avea trei variante: prima, să arunce bomba pe Kokura fără vizibilitate deplină; a doua, să mute misiunea asupra altui oraş; a treia, să lepede Grăsanul în mare.

Sweeney a cerut încă o actualizare a situaţiei din partea superiorilor şi a survolat pentru a unsprezecea oară oraşul. Norul, i se părea, începuse să se destrame. Era sigur că urma să aibă vizibilitate în curând. Acul de pe cadranul de

combustibil coborâse şi mai mult. A privit pe hublou, moment în care a văzut un perete de nor neaşteptat.

Apoi la radio s-a auzit o voce şi coordonatele au fost schimbate.

Nu existau, i s-a spus lui Sweeney, nori deasupra oraşului Nagasaki.

169

Miezul de plutoniu al bombei de la Nagasaki era de mărimea unei pietre de zvârlit din praştie.

170

Şi noi, care credem că miturile ne bagă în sperieţi.

171

Adesea, Rami gândeşte aşa: de la un simplu accident al vaporilor din care sunt construiţi norii – un defect mărunt în ţesătura atmosferică –, şaptezeci şi cinci de mii de oameni au fost pierduţi într-un loc şi lăsaţi în viaţă într-altul.

172

Dintr-o simplă cotire spre librărie. De la un simplu autobuz sosit devreme. Dintr-o simplă agitaţie întâmplătoare pe strada Ben Yehuda. De la un simplu drum făcut la aeroportul Ben Gurion ca să-şi ia bunica. De la un simplu somn prelungit până târziu. De la o simplă modificare a rutinei dădăcitului. De la o simplă temă de făcut mai târziu, în acea seară. De la o simplă îmbulzeală de pietoni la colţul străzii Hillel. De la un simplu bărbat nesigur pe picioare, pe care trebuise să-l ocolească.

173

Geografia e totul.

174

De la o simplă pauză luată mai devreme în şcoala din Anata. De la o simplă tablă a înmulţirii. De la o simplă aşteptare prelungită la prăvălie. De la doi şekeli din buzunarul ei. De la o simplă pauză în magazinul cu dulciuri. De la o simplă poartă a şcolii deschisă. De la o simplă răsucire a volanului maşinii de teren. De la un simplu sunet al sirenei. De la o simplă barieră de beton care o silise să iasă pe stradă. De la nişte simpli băieţi despre care se zvonea că se revoltă pe lângă cimitir.

175

De la vârsta de opt ani, Abir a vrut să se facă ingineră. Araab, fratele ei mai mare, avea o riglă transparentă de plastic şi un compas argintiu. Îi plăcea să traseze cercuri pe coperţile caietelor şi apoi să tragă prin cercuri linii drepte.

Când a împlinit zece ani a cerut o carte despre Galilei.

176

Când şi când, motocicleta îi îngăduie lui Rami o stare fluidă, e ancorat în moment, cu simţurile la pândă, alert, pe deplin conştient. Găseşte o fâşie fără gropi, fără gunoaie pe carosabil, fără bariere, fără însemne trasate cu vopsea, fără pietricele, fără rămurele, fără limitatoare de viteză, fără dâre de smoală, fără fisuri, doar o cale dreaptă, lină, cu o curbă bine marcată în capăt. Nu e nimic în spatele lui, nimic în faţă, nimic care să-l încetinească. Trece de un delicat hop al fricii, apasă cu palma dreaptă în ghidon ca să direcţioneze spre stânga vehiculul, corectează traseul, ajustează, îşi strânge degetele pe ambreiaj, ambalează motorul. Un zumzet în urechi, o cavernă mică în plămâni. Motocicleta dispare, greutatea i s-a dus, nu mai e cauciuc, oţel, nu mai e gravitaţie, forţă. Cadrul peisajului se dizolvă şi totul, pentru moment, se face nevăzut până ce şoseaua îl întrerupe iarăşi.

177

Blocurile albe din Beit Jala. Cisternele negre. Discurile antenelor satelit adunate ca ciupercile pe acoperişuri. Rufele fluturând pe balcoane. Casele cu faţade din piatră alburie de Betleem. Ici şi colo, câte o urmă de glonţ. Ferestrele prăfuite. Băieţi jucându-se afară cu bile pe capace de canal.

Mai departe, pe drum, trece pe lângă maiestuoasele vile palestiniene cu privelişte spre vale, multe dintre ele pustii acum, jupuite, cu familii de mult plecate, emigrate, cu uşile încuiate şi scânduri bătute peste ferestre.

Casele ca nişte portrete. Un alt timp. Mai multă singurătate decât furie.

178

E un oraş care nu încetează să-l uluiască: pe ziduri, pe lângă restaurante, a văzut adesea aşezate pungi roz cu pâine, puse acolo potrivit obiceiului local care dictează ca nici o fărâmă de mâncare să nu se risipească ori să fie aruncată.

Pâinea ar trebui să ajungă mai întâi la nevoiaşi, la săraci, aşa că pungile de plastic sunt înnodate şi puse cu grijă pe coama oricărui zid aflat la îndemână.

Cel mai adesea, pungile nu sunt luate de nimeni. În acest caz, mâncarea trebuie oferită animalelor, astfel încât e o tradiţie printre bărbaţii mai vârstnici din Beit Jala – creştini şi musulmani deopotrivă – să iasă dis-de-dimineaţă şi să se preumble în sus şi-n jos pe dealurile abrupte, desfăcând grijulii pungă după pungă, ca pe nişte poşete roz.

Nu e lucru neobişnuit să vezi câte o pasăre coborând şi înhăţând pâinea, ba chiar, uneori, câte o pungă întreagă de plastic roz ridicându-se peste Beit Jala.

179

În copilărie, Rami era bufonul din curtea şcolii, clovnul clasei. Îşi însoţea cu un rictus timiditatea. Dădea fuga peste tot în pauze, iute, exuberant, cu răsuflarea atât de repezită, că nici nu mai ştia cât poate s-o ţină aşa. Odată a pus un recipient de tinichea cu apă murdară pe uşa clasei şi, când a intrat profesorul, cutia a căzut de pe muchia de sus a uşii, iar apa s-a vărsat peste el.

La poarta şcolii – în ziua exmatriculării sale –, Rami şi-a

ciocnit săltăreţ călcâiele în aer, ca într-un film cu Charlie Chaplin, în timp ce se îndepărta.

Era îngrozit în sinea lui, avea treisprezece ani doar, nu ştia ce-o să se facă din momentul acela.

180

La liceul industrial nu l-a interesat cu adevărat decât designul grafic. Îl atrăgea ideea de culoare, de formă.

181

Apeirogon: poligon cu un număr de laturi infinit numărabil.

182

Un infinit numărabil este cea mai simplă formă de infinitate. Cu începere de la zero, se pot folosi numere naturale într-o înşiruire fără capăt, şi, cu toate că socoteala ar dura o veşnicie, se poate totuşi ajunge la orice punct din univers într-un interval finit de timp.

183

Lui Rami i se pare mereu că în Cisiordania e mai mult praf decât oriunde altundeva. Praf pe maşini. Pe pervazurile ferestrelor. Praf pe ghidon. Praf în casca lui. Praf pe gene.

La un viraj frânează uşor şi ajunge înaintea unui mic ambuteiaj. Un băiat cu un căruţ de metal pentru ceai dă înapoi pe drum şi împinge căruţul în spatele unei dube. Traficul aşteaptă după el, şoferii stau cu coatele pe geam, bat darabana pe portiere, cu fumul de ţigară ridicându-se din habitacluri.

În mod normal, la Ierusalim, ar claxona şi-ar da ocol căruţului, acum însă aşteaptă grijuliu, cu motorul scos din viteză, cu turometrul odihnindu-se, ventilatorul în funcţiune, ziua opacă, un pic răcoroasă, un stol de lăstuni ridicându-se peste acoperişuri.

184

Bassam i-a arătat odată fotografii din arhivă: vechile conace palestiniene din buza văii. Se numărau printre cele mai frumoase case văzute vreodată de Rami. Viaţa otomană. Viaţa sub Mandatul britanic. Viaţa iordaniană.

Într-una dintre ele, un băieţel de vreo opt sau nouă ani mergea pe lângă un gard de fier cu lucrătură întortocheată. Purta o cămaşă albă apretată şi pantaloni închişi la culoare, părul îi era pieptănat îngrijit, iar în mână ducea o servietă mică de scoală. În mâna cealaltă avea un beţişor. Trecea bucata de lemn printre barele de metal.

În altă fotografie apărea o femeie foarte frumoasă, cu ochelari de soare mari şi negri, aşezată pe o verandă la umbra unui cais, cu rochie lungă, albă, umerii subţiratici dezgoliţi şi un pahar mare cu apă şi gheaţă, în care pluteau câteva tulpini de mentă, lipit de obraz. Zâmbea la aparatul de fotografiat de parcă toată răcoreala lumii s-ar fi găsit în acel pahar.

Imaginea lui preferată înfăţişă un bărbat arab cu nădragi albi largi şi o cămaşă umflată, stând pe acoperişul de ţiglă al unei case şi având în mână, cine ştie de ce, o rachetă de badminton. Arăta de parcă abia returnase fluturaşul undeva către petrecerea de dedesubt, poate chiar, îşi zicea Rami, femeii cu paharul lipit de obraz ori băiatului cu servietă care producea muzică râcâind cu beţişorul în gard.

185

În zilele cele mai limpezi, de pe înălţimile cu privelişte din Beit Jala, poţi vedea tocmai până la Mediterana într-o parte şi până la Marea Moartă în cealaltă.

Ochiul nu se poate odihni. În jos, pe vale, o livadă, un turn de observaţie, un câmp terasat, acoperişul unei sinagogi, un minaret, o poartă militară, o serie de plase fine întinse printre copacii rămaşi.

Dacă zăboveşti acolo suficient de mult, uitându-te în jos către vale, vei observa modelul coloniilor din jurul Ierusalimului: ţiglă roşie, ţiglă roşie, ţiglă roşie.

Împreună alcătuiesc un inel perfect: conturul unui plămân care se strânge.

186

În primii doi ani, ori de câte ori ţinea câte o conferinţă, Bassam vâra mâna în buzunarul hainei şi scotea brăţara de dropsuri a lui Abir.

Nu voia să şi-o petreacă pe încheietură de teamă ca aţa să nu se rupă, aşa că o strângea între degete, o ridica şi-o arăta publicului. Dropsurile albastre, roz, portocalii şi galbene.

— Asta, spunea, e cea mai costisitoare brăţară din lume.

187

Pe când se întorcea cu maşina spre casă, singur, de la o prelegere, lui Bassam i s-a cerut să se oprească la un punct de control mobil. Era o zi dogoritoare. De Ramadan. Cu soarele încă pe cer. A făcut un pas în faţă, cu umbra întinzându-i-se pieziş în lumină.

— Arată-mi mâinile, să văd mâinile!

Soldatul era o femeie mai în vârstă, cu o şuviţă căruntă în mijlocul părului. Avea, i s-a părut, o urmă de accent rusesc. Arma îi atârna în dreptul şoldului. A îndreptat-o brusc spre el.

— Ce e aia, ce rahat e aia?

Bassam a răsucit palma înălţată, s-a uitat la ea fix vreme de o clipă. Parcă era ceva ce nu-i aparţinea. Palma îi era plină de roz. Habar nu avea de ce. A dus-o la nas. Mirosea dulceag.

— În genunchi, pune-te dracului în genunchi!

Bassam a îngenuncheat în colbul din marginea drumului. S-a asigurat că era cu faţa spre răsărit, în caz că voiau să-l ţină mai mult timp acolo: cel puţin, cu faţa spre răsărit fiind, se putea ruga.

Alţi trei soldaţi s-au apropiat în fugă. Bassam s-a holbat iar la propria-i palmă. S-a gândit o clipă să lingă pojghiţa roz, apoi şi-a amintit că ţinea post.

— Ridică-ţi cămaşa! Am spus să ridici cămaşa!

Preţ de o clipă n-a simţit pic de jenă, nici măcar cu o femeie de faţă. A simţit o învolburare de mânie. O dorinţă de sfidare. Şi-a săltat cămaşa peste piept. Soldaţii au înaintat iarăşi.

Patul unei puşti l-a izbit în ceafă. A fost îmbrâncit, a căzut cu faţa înainte. Praful i s-a ridicat în obraz. Bocanci negri. Femeia i-a încătuşat mâinile cu o bridă de plastic. A fost

smucit de păr, azvârlit în spatele maşinii de teren.

188

La secţie, în aceeaşi seară, după cinci ore de interogatoriu, femeia-soldat a lăsat-o mai moale şi i-a spus lui Bassam că da, îi părea rău, dar, după cum e bine ştiut, Semtexul pătează mâinile în roz-portocaliu.

189

După aceea, Bassam n-a mai arătat niciodată brăţara de dropsuri la conferinţe.

190

În timpul Ramadanului erau întotdeauna mai multe puncte de control mobile decât în oricare altă perioadă: patrulele se opreau din senin, maşinile militare se aşezau de-a curmezişul străzii, cu soldaţi ghemuiţi pe poziţii, conuri rutiere portocalii înşirate, puşti aţintite asupra maşinilor care treceau.

La apus, când orele de post erau pe terminate, punctele de control se iveau mai des decât oricând: în acest stadiu musulmanii erau iritabili, înfometaţi, abia aşteptând să fumeze o ţigară. Opririle îi călcau pe nervi. Lui Bassam i se părea că soldaţii se desfată cu aceste momente. Voiau o confruntare. Se simţeau îndreptăţiţi, avea impresia.

Bassam nu putea şti când sau unde avea să dea peste vreun camion sau baricadă, ori chiar peste vreun pietroi mare, rostogolit în mijlocul străzii.

Dădea colţul, şi întreaga lui zi încremenea.

Ştia, când cobora geamul, că nu era cazul să vorbească prea mult. Nu voia să fie ţâfnos ori impertinent, dar nici servil. Încuviinţa din cap, aştepta ca ei să vorbească primii. Majoritatea foloseau limba engleză. Unii, puţini, ştiau arabă.

Arareori arăta că ştie ebraică, nimic fluent în orice caz: putea fi un semn că stătuse în închisoare. Le vorbea rar, cu precizie.

Îsi ţinea întotdeauna mâinile la vedere. Ştia că în nici un caz nu trebuia să facă vreo mişcare bruscă. Pornea apoi cu

grijă maşina şi se îndepărta privind în oglinda retrovizoare.

191

Învăţase că leacul pentru soartă este răbdarea.

192

Traseele de migraţie aviară parcurg întreaga distanţă dintre nordul Europei şi Marele Rift African, trec din Siria până în centrul Mozambicului, peste plăcile tectonice mereu în mişcare ale lumii, către Cornul Africii.

O singură pasăre poate călători din locul de cuibărire aflat în Danemarca până în Tanzania, din Rusia în Etiopia, din Polonia către Uganda sau din Scoţia până în Iordania în câteva săptămâni, uneori câteva zile doar.

Stoluri întregi, de până la trei sute de mii de exemplare, întunecă uneori cerul întreg, trecând peste barierele terestre.

Din zece, şase nu izbutesc din cauza liniilor de înaltă tensiune, a stâlpilor electrici, a coşurilor de fabrică, a reflectoarelor, zgârie-norilor, sondelor petroliere, otrăvii, pesticidelor, bolilor, secetelor, recoltelor proaste, puştilor cu repetiţie, capcanelor cu momeală, braconierilor, furtunilor de nisip iscate brusc, perioadelor de vreme rece, inundaţiilor, valurilor de căldură, furtunilor, şantierelor de construcţii, ferestrelor, palelor de elicopter, motoarelor cu reacţie ale avioanelor, scurgerilor de petrol, valurilor neîmblânzite, canalizărilor care refulează, insulelor de gunoaie, ţevilor blocate, hrănitoarelor goale, apei fetide, cuielor ruginite, cioburilor de sticlă, vânătorilor, culegătorilor, copoilor, băieţilor cu praştii, inelelor de plastic din ambalaje.

193

Ruta peste Palestina şi Israel e de mult ştiută drept unul dintre cele mai sângeroase trasee de migraţie din lume.

194

În unele părţi sudice ale Africii, oasele de păsări sunt folosite la instrumente muzicale, teoria fiind că o memorie ancestrală este recăpătată când sufli în osul gol pe dinăuntru.

195

La închisoare, tovarăşii de celulă ai lui Bassam făceau instrumente muzicale din orice le pica în mână: şipci de lemn şi verigi metalice de la perdele de duş pentru *riq*-uri, pânză tare şi vergele de metal îndoite pentru *daf*-uri, ba chiar şi ligamente din carcase de pui rulate împreună, întinse şi date apoi cu lac ca să aproximeze coardele unei lire primitive.

Ori de câte ori vreun prizonier punea mâna pe o bucată de fir de pescuit sau ată dentară, acestea erau de îndată utilizate. Orice coardă de nailon era considerată o comoară.

Dacă nu se putea găsi nimic, muzica era interpretată la tăvi de la cantină sau bătută ritmic în cutii goale de supă.

196

În închisoare puţea. În sala de mese, la duşuri, în cabinele telefonice, ba chiar şi în minuscula moschee a închisorii. Şoarecii mureau prin unghere. Gândaci. Şopârle. Locul era doldora de putreziciune.

Zilele se înşiruiau aidoma. Prizonierii cugetau la anatomia plictisului. Timpul era nesfârşit şi searbăd. Îşi trimiteau ghemotoace cu mesaje unii altora, făcându-le să se dea de-a dura pe pardoseală, jucau *shatranj* bătând codat în ţevi. Ţigaretele de tutun rulat erau pasate în toate direcţiile. Sculptau din boabe de năut cai, cămile, ture şi pioni de şah.

Nu li se îngăduia să poarte veşmintele tradiţionale. Îşi confecţionau keffiyeh-uri din ce puteau găsi, şervete de bucătărie ori cârpe de vase, prinzându-le cu elasticul scos de la chiloţi. Îşi petreceau săptămâni ca să le înjghebe, numai pentru a le fi pe loc confiscate.

Noaptea, în lungul coridorului, răsunau versete din Coran. *Ei nu vor intra în rai câtă vreme cămila nu va trece prin urechea acului. Nu aveţi credinţă în El, care v-a creat din ţărână?* Se organizau lecţii de cântat şi de poezie, răcnite de la o celulă la alta. Antar, Abu Zayd al-Hilali, Sayf ibn Dhi Yazan, ba chiar Marx şi Lenin.

Poemele lui Mahmoud Darwish erau scandate cu regularitatea rugăciunilor: O celulă cu o fereastră rece. O mare pentru noi, o mare împotriva noastră. Trudesc cu tovarăşii într-o ocnă de piatră. Înmiresmează-mă cu busuioc.

Bassam reuşea să îndure bătăile. Mai ales în sala de mese. Gardienii apăreau în echipament complet. Puneau deţinuţii în rând. Li se spunea să se dezbrace. Stăteau aşa, goi. Bassam folosea ca scut o tavă de plastic pentru mâncare. Se despica exact la mijloc, chiar deasupra capului său.

Intra la duş şchiopătând, cu toate hainele pe el, ca să-şi poată spăla sângele de pe îmbrăcăminte, apoi le punea la uscat prinzându-le de gratiile de la geam. Se aşeza în genunchi şi se ruga în umezeala cămăşii.

Mare parte din timp era petrecut la izolare. Ritualul cerea ca rugăciunea să se facă pe un covoraş curat. Folosea o pânză albastră pe care trasase un mihrab. Paznicul, Hertzi, îşi asumase riscuri mari făcându-i rost de pânză. Bassam o rula meticulos, apoi o punea deoparte fără să atragă atenţia.

Se luaseră la harţă mai întâi, el şi Hertzi. Hertzi era înalt, subţire, cu faţa ascuţită şi mărul lui Adam proeminent. Fusese crescut în tradiţia evreiască ortodoxă şi studiase matematica la Tel Aviv. Îi atrăsese atenţia faptul că numărul de detinut al lui Bassam era 220-284. Avea ceva de-a face cu ceea ce numea el numere prietene.

Bassam a încercat să-si amintească o lecţie de la scoală despre al-Khwarizmi şi Casa înţelepciunii. Nu şi-o amintea pe de-a-ntregul, însă i-a spus lui Hertzi că toată matematica de soi venea de la arabi, toată lumea ştie asta. S-au pus pe vorbit. Şoptit şi insistent, la uşa celulei.

— Hei, Hertzi, ne ţinem de matematica voastră de o mie de ani, cine-i colonistul aici, ia spune-mi?

Învăţase ebraica fiindcă voia să-şi cunoască duşmanul. *Ivrit hee sfat ha'oyev.* Ţine-l aproape. Învaţă cum să-l afunzi. Citeşte Tora. Cunoaşte-i idolatria nemernică. Sfarâmă-i închisoarea. Întemnitează-l cu întemniţarea lui.

Cam tot ce-l înconjura pe Bassam era duşman. Hrana pe care o mânca. Geamurile de plexiglas pe care le zgâria. Aerul pe care-l respira. Felul în care-i umfla plămânii. Până şi unul ca Hertzi îi era duşman.

Abia în al patrulea an din condamnarea de şapte – după ce se uitase la un documentar în sala de cinema a închisorii – echilibrul lui Bassam fusese grav perturbat.

197

— De ce ai lăsat calul singur?
— Ca să-i ţină tovărăşie casei, fiule.

Mahmoud Darwish

198

Gardianul a apărut cu două sticle de coca-cola într-o sacoşă şi le-a ascuns într-o cisternă de apă, în biroul directorului, ca să le ţină la rece. I le-a adus lui Bassam în puterea nopţii, ascunse sub cămaşă. A scos, cu gesturi festive, un pahar de sticlă.

În următoarea zi, Bassam a distribuit câte o înghiţitură de cola fiecărui prizonier din incintă. A făcut sticlele goale cioburi, le-a pisat mărunt, le-a aruncat în toaletă şi a tras apa.

Paharul de sticlă şi-a păstrat izul dulceag vreme de mai multe zile. Deţinuţii veneau la uşa celulei lui doar ca să adulmece aroma.

199

Nici un lider de-al deţinuţilor nu menţionase vreodată că una dintre iubitele lui Darwish fusese o dansatoare evreică, Tamar Ben Ami. Despre ea scrisese poemul *Rita şi Puşca.* Mai târziu, Bassam avea să se gândească la marele poet palestinian, cu ochii săi neguroşi, trăgând aşternutul de pe trupul ei alungit şi alb, având urma unei curele de armă, un M-l6 sau poate un M-4, încă întipărită pe umăr.

Îl însoţise pe Darwish când ajunsese la puşcărie odată, îl sărutase la porţi şi se întorsese să se alăture forţelor israeliene: era înrolată în trupa de teatru a marinei.

I-a trimis lui Darwish scrisori de pe punţi de fregate, distrugătoare şi cargouri – într-o fotografie apare cocoţată pe balustrada unei corvete.

Fără tine, a scris în ebraică, parcă nu am pic de adâncime, plutesc la suprafaţă, aici, şi aştept.

200

Bassam avea şase ani când un elicopter a brăzdat cerul peste dealurile de lângă Hebron. Nu mai văzuse o asemenea maşinărie. Soldaţii, când au sărit afară, i s-au părut ca nişte insecte verzi, lăsându-se pe vine şi ţâşnind apoi în sus pe coasta dealului, fabuloşi şi înfricoşători.

Mama lui a dat fuga, din căminul lor aflat în peşterile scobite în deal, l-a apucat de mânecă şi i-a făcut vânt spre casă pe cărarea plină de pietre. Ştia fiece pietricică de sub talpă.

A tras draperia peste gura peşterii, a suflat în lumânarea care atârna din tavanul de piatră, pusă într-un opaiţ de sticlă.

Lumina a stăruit o clipă pe covoarele ţesute de mână de pe pereţi, apoi totul s-a întunecat.

201

Peşterile din apropierea Hebronului erau adăposturile cele mai apreciate ale fermierilor – răcoroase vara, calde iarna, păstrând mireasma de măsline ţinute în vase ornamentate înşirate pe poliţe de lemn construite cu îngrijire.

Erau cincisprezece copii la părinţi. Verile, Bassam dormea afară pe o saltea de paie, sub o prelată, lângă tatăl lui, o poziţie privilegiată, ferit de fraţii săi.

Era, Bassam o ştia bine, din cauza vinovăţiei tatălui: dintre toţi copiii, doar lui nu i se făcuse vaccinul antipoliomielitic.

202

Într-o grotă puţin adâncă, Bassam a descoperit grenadele puse bine pe care el şi prietenii le-au utilizat pentru atac. Când au cercetat mai atent interiorul, au găsit şi arma.

Grenadele erau cât nişte pietre mai mari. De pe puşcă, atunci când prietenii lui i-au tras piedica, s-a desprins o pojghiţă de praf.

203

Maşina de teren militară s-a năpustit peste cactus, a călcat tufele, a doborât gardul. Vuiet de motor. Strigăte. O pasăre al cărei nume nu-l ştia i-a trecut razant pe lângă ureche. Îşi târa piciorul drept. A simţit o izbitură în tâmplă. S-a prăbuşit la

pământ, secerat în mijlocul fugii.

Solul era uscat şi tare. În nări i-a pătruns o dâră de praf. O şopârlă de culoarea nisipului i-a ţâşnit pe dinaintea ochilor.

A dat să se ridice. Pe gâtul lui a poposit un bocanc. Soldaţii purtau ghete negre, cu tălpi pătrăţoase. Încălţămintea lăsa impresia că era ceva în neregulă cu picioarele lor: ca şi cum ar fi şchiopătat teribil de-ar fi fost să străbată distanţe lungi cu bocancii aceia.

Braţele i-au fost sucite la spate. O lovitură în ceafă l-a făcut să leşine.

204

A fost legat de un scaun, cu un sac în cap, şi bătut. Sacul era aspru, cafeniu, murdar, mirosind a paie arse, nu neted şi negru precum cele care aveau să fie folosite mai târziu în Beersheva. Şi-a şoptit rugăciunea în pânza sacului. „Invoc cuvintele perfecte ale lui Allah, de care nu pot scăpa nici omul cel bun şi nici cel rău.”

L-au săltat de pe scaun, cu o frânghie trecută peste grumaz. Au prins capătul frânghiei de o conductă de aburi şi l-au ridicat în aer, aşezat încă. S-au apucat să hâţâne scaunul. A primit lovituri în rinichi, în stomac, în pântece.

A invocat iarăşi numele lui Dumnezeu. A fost izbit de câteva ori în tâmplă, până ce s-a prăbuşit.

S-a trezit într-o celulă, doi metri pe unu. Testiculele îi erau atât de umflate, că abia îşi putea muta picioarele peste marginea patului.

205

Avea şaptesprezece ani.

206

La vârsta de treisprezece ani a înălţat un steag pe terenul de joacă al şcolii. Verde, roşu, negru, alb. Doar ca să-i scoată din sărite pe soldaţi. Ca să arunce în ei cu pietre când au venit să-l smulgă de-acolo. Să le vadă vinele încordate ale gâturilor. Să-i vadă dând cu toată viteza năvală de după colţ şi oprindu-

se în scrâşnet de pneuri.

Cel mai mult i-a plăcut să audă sunetul scos de cauciucurile vehiculului de teren intrând impetuos pe poarta şcolii. Nu mai erau soldaţii, nici vehiculul şi nici armele, ci zgomotul anvelopelor învârtindu-se: aveau un fel de foame. Sunetele copilăriei sale.

207

Liniştea, după aceea, în timp ce păşea pe dealurile colbuite.

208

O altă grotă, din sudul Hebronului, avea o deschizătură mică spre cer. Când era mic, Bassam se lungea acolo, sub stelele mişcătoare, privind cum se deplasau gămăliile de lumină.

Când şi când, stoluri nocturne de păsări ţâşneau prin dreptul deschizăturii, lăsându-l o clipă dezorientat.

În închisoare a încercat să invoce amintirea. Poeme şi poveşti treceau de la o celulă la alta, printre tovarăşii de detenţie: istoria unui vultur mecanic, a unui păstor de struţi gigantici, zborul unui centaur, bocetul unui leu, sacrificiul unor virgine pe malurile Nilului.

209

Amintirile îl năpădeau, mai tot timpul, şi pe Rami. O uşă închizându-se. O ţiuitură a motocicletei. Fâsâitul aspru al unui brici pe bărbie. Un strigăt cerând o targă. Huruitul rulmenţilor de metal de la morgă.

210

În timpul primului dintre cele trei războaie ale sale, Rami a condus un camion militar al echipei medicale tehnice. Aducea muniţie şi scotea morţii israelieni din deşertul Sinai.

Într-o noapte, într-un depozit abandonat din El-Arish, pe

coasta nordică a Egiptului, comandantul unităţii lui Rami s-a aşezat în mijlocul unei grămezi de cereale. Pierduseră deja opt din unsprezece tancuri. Comandantul s-a apucat să numere boabele, prefirându-le printre degete unul câte unul. Trei, patru, cinci. A noua boabă i-a scăpat fără să vrea. Lui Rami i s-a părut o piesă brutală de teatru.

A ieşit afară, în beznă. Dârele luminoase de la bombardamente străbăteau văzduhul ca nişte aurore boreale.

Avea să se gândească la război, după aceea, ca la un soi de operă de artă oribilă: tărgile intrau albe şi ieşeau roşii. Paturile erau spălate cu furtunul şi puse la loc în camion, şi iarăşi pornea în deşert să culeagă bărbaţi ale căror feţe aveau curând să apară încercuite în ziare.

211

Când s-a întors de la război, i-a zis lui Nurit că nu era sigur că revenise în întregime acasă.

212

De la mari depărtări vin graurii
Înghesuindu-se către aceste oaze ale morţii, neîncetat

Elisha Porat

213

Pe la sfârşitul secolului al nouăsprezecelea, şoimi rari puteau fi găsiţi de vânzare în pieţele din Betleem.

Şoimii erau capturaţi în deşert de băieţi beduini care noaptea săpau gropi adânci, le acopereau cu frunziş şi rămurele şi se pitulau înăuntru. Legau cu şnururi lungi de piele porumbei de momeală şi făceau păsările înfricoşate să se ridice în aer cât le îngăduiau corzile, rotindu-se ca nişte praştii.

Băieţii aşteptau, cu ochii în patru sub camuflaj. Ştiau că cel mai bine e să prinzi păsările la răsărit, când vânturile sunt mai calme şi, din pricina felului în care cade lumina, capcanele sunt mai greu de văzut.

Băieţii ţineau în pumn cureluşele lungi. Purtau mănuşi

lungi din piele de cămilă care le ajungeau până la cot. Când şi când, smuceau de şnur ca să sperie porumbeii, făcându-i să dea din aripi.

Păsările de pradă, observând agitaţia de dedesubt, se roteau purtate de curenţi şi, în cercuri atente, coborau din ce în ce mai mult.

În vreme ce şoimii coborau, băieţii trăgeau porumbeii chirăitori tot mai aproape de buza gropii.

Când şoimii se apropiau îndeajuns – pe cale să se arunce asupra porumbelului legat –, băieţii ţâşneau din groapă şi înhăţau şoimii de picioare, îi trăgeau în groapă, le pliau cu de-a sila şi la repezeală aripile, le legau ciocurile, le acopereau capetele, îi supuneau.

Gâtul porumbelului era frânt imediat şi era dat de mâncare şoimului capturat, ca să-l ţină calm.

Băieţii puneau şoimii în cuşti pe care le legau de desagii cămilelor, apoi porneau în caravană peste dealurile golaşe, atenţi la ambuscade. Îmboldeau cămilele, le plesneau peste pielea cenuşie şi pătată, le dădeau să mănânce grâne din palmă.

Pentru păsări se plăteau mulţi bani, mai ales de aristocraţi britanici care le puneau zurgălăi la picioare şi le dresau pentru şoimărit în jurul Ierusalimului.

214

Sir Richard Francis Burton, exploratorul, era un împătimit al vânătorii cu şoimi. Născut la Torquay, învăţase meşteşugul la Oxford, unde, în anii ’40 din secolul al nouăsprezecelea, studiase araba, una dintre cele douăzeci şi nouă de limbi pe care le vorbea. Înalt şi zvelt, avea ochii negri ca tăciunele, aidoma celor ai păsărilor sale iubite. Ajunsese cunoscut în armată, în India, drept Negroteiul Alb. Se zvonea că are în vene sânge de rom, de ţigan. Burton putea trece drept negustor, diplomat, derviş sau fachir.

Îi plăcea să se ia la bătaie, şi printre camarazii de arme era ştiut drept Dick Smardoiul. Uneori, în toiul confruntării, i se întâmpla să se oprească şi să-şi răsucească vârfurile mustăţilor negre şi dese, apoi, netulburat, continua scărmăneala. Ajunsese să-şi spună Barbarul Amator.

Burton a început să umble prin lume în căutarea *gnosis*-ului: voia să descopere izvorul prim al sensului şi existenţei. A

făcut un pelerinaj la Mecca în 1853. Ştia prea bine că nemusulmanilor nu li se permitea accesul în oraş, sub ameninţarea cu moartea. Şi-a pus la punct ceea ce numea păşitul arab: un fel de a merge care-l făcea să pară relaxat, cu membrele lui lungi, şi de-o nonşalantă dezarmantă, în vreme ce rămânea extrem de alert la tot ce se petrecea în jurul său. Se socotea un discipol al *tariqa,* sau calea mistică, despre care se spune că duce la paradis. A studiat legea islamică şi a învăţat să cânte la *rubab.* Şi-a cizelat accentul, şi-a lăsat părul să crească, şi-a înnegrit pielea cu ierburi fierte, şi-a aplicat kohl pe pleoape, a început să poarte cămăşi vaporoase de muselină, s-a antrenat să stea ghemuit la pământ cu orele. S-a tocmit ucenic la un fierar ca să înveţe meşteşugul potcovitului, convins că şi-ar fi putut câştiga traiul făcând negustorie cu cai arabi.

Burton ţinea cu tot dinadinsul la cele cinci rugăciuni zilnice. Nopţile, în caravana formată din două sute de credincioşi, conducea rugăciunea colectivă. Umbla pe cămilă înaintea tuturor, folosind o uriaşă umbrelă galbenă ca să se adăpostească de soarele necruţător.

În drum spre Mecca a izbutit să ajute la respingerea câtorva atacuri banditeşti.

Era bine cunoscut printre tovarăşii de călătorie pentru abilitatea de a detecta în deşert locuri unde se putea găsi apă: nu era doar sensibil la zborul păsărilor, ci reuşea totodată să extragă indicii mărunte din peisaj, din înclinarea dunelor, din trecerea fulgerătoare a unei şopârle, din asprimea nisipului.

215

Una dintre puţinele unităţi exclusiv arabe din Forţele de Apărare Israeliene este alcătuită aproape cu totul din căutători de urme beduini: se numesc pe ei înşişi Unitatea Khamsin. Sunt voluntari şi au reputaţia că sunt în stare să găsească o urmă chiar şi în mijlocul celei mai aprige furtuni din deşert.

216

Vânturile Khamsin şi-au luat numele după cuvântul arab pentru „cincizeci”. Suflă dinspre sud spre nord-vest – fierbinţi,

aducând cu ele trâmbe de nisip – vreme de cincizeci de zile.

217

Închipuiţi-vă groaza porumbelului captiv cât coboară şoimul. Un nor de nisip când e tras spre groapă. Şnurul, mai strâns pe picior. Prăbuşirea rămurelelor de camuflaj. Brusc, o pală de aer. Dispariţia sub pământ, întunericul. Tăcerea băieţilor. O mână întinsă. Ţipătul sfredelitor al şoimului, aripile trase pe spate. O învălmăşeală subterană de pene.

218

În deşert, cele mai potrivite momente pentru găsitul urmelor sunt dimineaţa devreme sau după-amiaza târziu, când razele oblice ale soarelui creează umbre, întunecând conturul unei încălţări sau pe cel al unui cauciuc de maşină.

Când soarele e sus, pe cer, beduinii folosesc umbrare portabile de hârtie, de diferite grosimi şi greutăţi, ca să umbrească solul şi să detecteze nuanţe în nisip.

În acelaşi timp, căutătorii de urme se mândresc şi cu ce pot afla simţind şi adulmecând vântul.

219

După bombele de pe strada Ben Yehuda, un batalion de beduini a fost trimis în Cisiordania ca să ia de-a fir a păr grota unde atentatorii sinucigaşi trăiseră mai bine de un an. Misiunea s-a numit Operaţiunea Icar. Una dintre ascunzători a fost găsită la Wadi al-Hamam, Valea Porumbiţei.

220

Numerele prietene sunt numere înrudite în sensul că, atunci când le aduni toţi divizorii proprii – fără a include numărul original –, suma divizorilor unuia este egală cu celălalt număr.

Numerele – ţinute la mare preţ de matematicieni – sunt considerate prietene fiindcă divizorii proprii ai lui 220 sunt 1,

2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 şi 110, a căror sumă este 284. Iar divizorii proprii ai lui 284 sunt 1, 2, 4, 71 şi 142, a căror sumă este 220.

Sunt singurele numere prietene sub 1000.

221

Ca şi cum acele lucruri diferite din care sunt formate pot, cumva, să se recunoască unele pe altele.

222

În ziua în care a ieşit din închisoare, Bassam şi-a desprins din piept numărul uniformei de deţinut. I-a trimis mai târziu ecusonul de pânză gardianului Hertzi.

Hertzi a înrămat ecusonul – 220-284 – şi l-a pus pe perete în biroul său de la catedra de matematică a Universităţii Ebraice, unde începuse să lucreze la ideea integrării armonice.

223

Sir Richard Francis Burton a tradus *Nopţile arabe*, cunoscute şi drept *Cartea celor o mie şi una de nopţi*, cunoscută şi ca *O mie şi una de nopţi.*

224

Una dintre preferatele lui Smadar era Povestea Cocoşatului, istoria unui cocoşat hazliu care era socotit mort iarăşi şi iarăşi, lucru care ducea la un şir de mărturisiri ale celor care l-ar fi ucis, doar pentru ca la final un bărbier să dezvăluie că respectivul cocoşat nu murise defel.

225

La câteva săptămâni după atentat, Rami a intrat în camera lui Smadar. Totul fusese păstrat exact ca în ziua plecării ei: maculatorul deschis pe masă, cerceii răsfiraţi pe pervaz,

fotografia lui Sinead O’Connor în colţul oglinzii.

A scos din raft *O mie şi una de nopţi* şi a început să citească povestea cocoşatului.

Vedeţi voi, a ţipat bărbierul, nu e mort defel.

226

Burton se temea să nu fie socotit spion sau vrăjitor: pe parcursul pelerinajului său la Mecca nu a vrut să se lase văzut luându-si notiţe de vreun fel, nici măcar în arabă. Purta ceva ce aducea cu un Coran mic atârnat de o cureluşă de piele peste umăr. Volumaşul avea trei compartimente – unul pentru ceas şi busolă, al doilea pentru bani şi al treilea pentru creioane şi un teanc de file pe care le putea ascunde în palmă. Ţinea în buzunar un pistol şi avea asupra sa o legătură cu opiu, din care fuma de unul singur.

Dacă Burton ar fi fost dat în vileag ca necredincios, ar fi fost bătut cu vergi, lapidat, măruntaiele i-ar fi fost scoase şi ar fi fost lăsat, viu încă, într-o groapă puţin adâncă în dogoarea insuportabilă, să fie atacat de şacali şi vulturi până ce din corpul lui n-ar mai fi rămas nimic care să poată fi recunoscut.

227

Odată, după ce se proclamase fatwa împotriva lui Salman Rushdie, romancierul indian a primit prin poştă o singură pietricică, singuratică într-un plic alb, fără vreo altă notă inclusă. Pietricica a stat mai mulţi ani pe biroul său, până ce o menajeră din New York, făcând curat, a aruncat-o din greşeală.

228

Burton – care a tradus şi *Kama Sutra* — era un mincinos notoriu.

S-a spus că ar fi ucis un băieţandru beduin după ce băiatul îl văzuse cum îşi ridică poala hainei ca să urineze, în loc să se ghemuiască la pământ în manieră tradiţională. Povestea era că Burton l-ar fi înjunghiat ca să nu fie pârât că nu e musulman.

Burton a pretins că era vorba de o născocire pură, un

exemplu de apocrifă răuvoitoare, însă peste ani, beat într-un bordel din Rio de Janeiro, le-a dat de înţeles amicilor că omorâse cândva un copil şi că avea să ducă cu el în mormânt povara vinovăţiei.

229

Vedeţi voi, a ţipat bărbierul, nu e mort defel.

230

Ce ura Bassam mai tare la bătăile din închisoare era că paznicii le luau prizonierilor hainele şi-i lăsau aşa, să simtă uriaşa umilinţă a goliciunii.

Gardienii îi închideau în sala de mese. A descoperit curând că nu prima izbitură de baston e cea mai rea, ci a doua sau a treia, când îţi dai seama că n-o să se oprească. Pe la a şaptea sau a opta începea să se instaleze obişnuinţa. Se făcea ghem, apărându-şi capul cu mâinile, neştiind când avea să cadă următoarea lovitură.

Se trezea în spitalul închisorii, acoperit cu un cearşaf subţire.

Doar Hertzi nu lua parte la bătăi. O dată s-a aruncat peste Bassam ca să împiedice bastonul să coboare. Un alt gardian l-a pironit de perete pe Hertzi, l-a lovit cu capul în gură, l-a întrebat dacă avea o slăbiciune pentru cămile. Hertzi a răspuns că da, îl interesa foarte mult abilitatea cămilei de a-şi scuipa, fără frică, stăpânul în obraz.

231

În timpul cruciadelor din secolul al doisprezecelea, războinicii creştini îi dezbrăcau pe prizonieri – evrei, musulmani, turci –, îi legau de bolovani, în vârf de munte, şi slobozeau asupra lor vulturi dresaţi, cu ghearele ascuţite dinainte. Vulturii îşi făceau loc către ficatul, rinichii şi inima lor, ciugulindu-le trupurile până ce le lăsau fără viaţă.

Erau tocmiţi artişti care să înfăţişeze scena prometeică în cărbune, bronz, acuarele.

232

Godefroy de Bouillon, care devenise Apărător al Sfântului Mormânt, îşi decora vulturii cu câte o cruce din argint pur pe care le-o prindea la gât. Se înălţau de pe pumnul său înzăuat şi zburau – maiestuoşi şi puternici – către prizonier.

233

Imaginaţi-vă crucea legănându-se pe piept, apropierea vulturului.

234

235

Calea patriarhilor.

236

Pe la începutul anilor ’90 din secolul trecut, opt artificieri din New York au fost aduşi în Israel ca să lucreze pe porţiuni ale Autostrăzii 60, cunoscută şi ca Şoseaua Tunelelor. Bărbaţi duri, neînfricaţi, imperturbabili, unii dintre cei mai buni sfredelitori de tunele disponibili. Doi erau americani, doi, irlandezi, unul, polonez, unul, italian, unul, canadian şi ultimul, croat.

Când au sfârşit cu munca pe care o efectuau în nordul statului, la conductele de apă din Poughkeepsie, s-au mutat la Ierusalim, unde au fost cazaţi cu toţii la acelaşi hotel ieftin din estul oraşului.

Timp de opt luni a urmat un şir neîntrerupt de mahmureli ale tuturor muncitorilor, cu excepţia croatului, Marko Kovacevic, care nu punea picătură de alcool în gură. Era un bărbat înalt, posac, lat în umeri, hotărât. Îi plăcea liniştea şi locuia la alt etaj decât ceilalţi.

În fiecare dimineaţă, Kovacevic îi ducea pe toţi la muncă într-o dubă albă. Lucrau cu dinamită, potrivind fitilurile, aruncând în aer stânca, supraveghind evacuarea pietrişului de sub munte.

Specialitatea lui Kovacevic era utilizarea unor cantităţi mici şi precise de explozibil, în situaţii unde nu era loc de întors: ceilalţi îl porecliseră Cârtiţa.

Seara, Kovacevic îi ducea pe artificieri înapoi acasă, într-un nor de fum de ţigară, apoi dispărea să se plimbe prin oraşul sfânt de unul singur. Kovacevic nu era niciodată de găsit vinerea ori sâmbăta. Şi-a lăsat să-i crească părul şi un început de barbă. Şi-a cârlionţat şuviţele de păr. Spre finalul lucrării a dispărut de-a binelea. Ceilalţi i-au anunţat dispariţia la poliţia israeliană, însă Kovacevic parcă intrase în pământ. Nu s-a suspectat vreo agresiune la adresa lui: sinuciderea părea singura posibilitate. Artificierii au luat legătura cu soţia lui, acasă în Bronx, însă nici ea nu auzise nimic de el, şi nici nu-i mai intraseră bani în cont în ultimele trei luni.

A fost dat dispărut. Croatul n-a mai fost găsit niciodată.

După ce tunelul a fost finalizat, artificierii s-au adunat pentru un ritual pe care-l mai executaseră de multe ori înainte, în New York, Pennsylvania, Florida. Electricitatea a fost oprită, au fost aprinse lămpaşe şi, împreună, au mărşăluit prin întuneric în chip tradiţional, cu umbrele jucând pe pereţi, purtând amintirea colegului dispărut pe Calea Patriarhilor, pe sub Beit Jala, dintr-un capăt într-altul al tunelului.

237

Regele Ezechia, în anul 700 înainte de Hristos, le-a poruncit oamenilor săi să clădească un apeduct în Ierusalim care să aducă apă din Izvorul Gihon la Scăldătoarea lui Siloam. Tunelul era larg de un metru şi lung de jumătate de kilometru.

Oamenii au început din amândouă părţile muntelui, cu dălţi, ciocane şi topoare. Tunelele ar fi trebuit să se întâlnească la mijloc, însă pietrarii n-aveau cum şti dacă şi

unde vor da unii peste alţii. La anumite momente ale zilei, una dintre echipe îşi lăsa deoparte uneltele şi-şi lipea de rocă urechile şi palmele, încercând să-i audă pe ceilalţi.

Când au auzit, în cele din urmă, vibraţia slabă a ciocanelor şi dălţilor în piatra de calcar, săpătorii au schimbat îndată direcţia unii spre alţii. Pe măsură ce sfredeleau, sunetele erau tot mai puternice şi mai apropiate. Au izbutit, după o ultimă cotitură, să se întâlnească.

Când au spart şi ultimul perete de piatră, apa a curs şuvoi pe panta dintre bazin şi izvor.

238

Pe la jumătatea tunelului Gilo, artificierii au înghesuit o copie de ghips a statuii Sfintei Varvara – patroana spirituală a minerilor – într-o firidă de lângă tavan.

Nu i-a surprins să afle că minerii palestinieni au şi ei ritualuri: săgeţi săpate în tavan, tot la treizeci de metri, indicând spre Mecca, şi câte o bucăţică de sfoară băgată sub lespezile pavajului, pentru siguranţă.

239

În iarna lui 2010, doi ornitologi palestinieni au făcut o expediţie pe terenurile ierboase aflate la jumătatea drumului dintre Gilo şi Beit Jala. Studiau comportamentul sfrânciocului, o pasăre măruntă ştiută că prinde insecte şi le înfige în ţepii gardurilor de sârmă ghimpată. Ornitologii – Tarek Khalil şi Said Hourani – au avut grijă să nu poarte nimic aducând a veşminte tradiţionale şi şi-au pus veste reflectorizante vizibile de departe.

Dimineaţa devreme au fost trase câteva focuri de armă pe deasupra capetelor lor. Mai avuseseră de-a face cu focuri de avertisment şi înainte, venite atât de la colonişti, cât şi de la casele de pe partea lor, din Beit Jala.

Bărbaţii s-au întins pe pământul prăfos şi au ridicat tricoul alb al lui Tarek pe un băţ. Telefoanele mobile nu aveau semnal. Au început să se târască prin tufe, pe lângă stânci şi cioturi de măslini. Zona – ajunsă în mare parte un tărâm al nimănui – era împodobită din belşug cu sârmă ghimpată în care sfrânciocii îşi trăseseră în ţeapă insectele. Când au fost

de părere că se întorseseră la loc sigur, pe coasta unui deluşor de argilă, au înălţat iarăşi tricoul alb. Li s-a răspuns cu alte şase focuri de armă.

S-au pus pe burtă amândoi. La căderea nopţii au fost salvaţi de o echipă mixtă israeliano-palestiniană.

Locul din care se trăseseră focurile de armă a devenit subiect de dezbatere. Apoi, şase luni mai târziu, un colonist înalt şi sfrijit, Mark Kovack, a fost arestat după ce poliţia a primit un pont. O percheziţie domiciliară a scos la iveală mai multe carabine de lunetist. O cercetare mai amănunţită a dezvăluit că îşi construise o serie de tunele care ieşeau din aşezare până în teritoriul neutru, de unde putea să împuşte, din toate poziţiile, intruşi.

Kovack, ştiut de ceilalţi colonişti drept un pustnic tăcut, a pretins că se născuse la Ierusalim, însă accentul său era est-european. O verificare de rutină a scos la iveală una dintre ocupaţiile sale de dinainte: cea de artificier în Bronx.

240

Felul în care sfrânciocii înfig insecte în ghimpi e cunoscut drept o parte a comportamentului lor de împerechere.

241

Kovack, se spune, şi-ar fi cumpărat o casă în Ariel, o colonie evreiască din Cisiordania. E proprietarul unei firme care construieşte piscine. Timp de mai mulţi ani, un panou mare de afişaj a putut fi văzut pe Autostrada 1, fotografia unei piscine scânteietoare alături de o vilă cu acoperiş roşu, un număr de telefon şi o propoziţie: *Oaza ta aşteaptă.*

242

În timpul operaţiunii din 2004 din Nablus, soldaţii israelieni au pătruns în oraş.

În loc să înainteze pe străzile înguste şi pe uliţele aglomerate, soldaţii au trecut prin pereţi şi pivniţe, săpându-şi culoare şi croindu-şi drum la suprafaţă, casă după casă, prăvălie după prăvălie, sfredelind camuflaţi, desenând pe

pereţi săgeţi fluorescente ca să le arate camarazilor dindărăt încotro s-o apuce.

Când se opreau, foloseau vizoare termosensibile ca să vadă ce se afla de cealaltă parte a fiecărui perete. Bărbaţi şi femei îmbrăţişaţi strâns. Copii adormiţi. Tineri cu gurile acoperite de keffiyeh-uri.

Acest tip de parcurs tunelar era cunoscut de soldaţi sub numele de umblatul prin ziduri.

243

Apelul telefonic a venit în toiul serii. La paisprezece ani după atentat. Rami a fost luat prin surprindere. O realizatoare de filme documentare. Luase legătura cu familiile din Assira al-Shamaliya. Mamele şi taţii a doi dintre atentatori erau dispuşi să se vadă cu el. În inima Cisiordaniei, a zis ea. Era ceva fără precedent. Aveau să îngăduie să fie filmaţi de o echipă occidentală. În satul lor. La ei în case. În propriile lor camere de zi.

Realizatoarea urma să se ocupe de transport, la fel ca şi de securitate. Nu avea de ce să-şi facă griji. Putea garanta totul. Ar fi însemnat să fie trecut ilegal în Cisiordania, însă ştia deja că acea parte avea să fie uşoară.

Urma să-i întâlnească pe părinţii celor care îi omorâseră fiica.

244

Rami se putea vedea în casa cu bolţi înalte, aşezat pe divanul cu pernuţe ornamentate, având înainte, pe o tavă, dulciuri şi cafea cu cardamom, flori, vase de ceramică, o Cupolă a Stâncii miniaturală făcută din sidef pusă lângă un şir de fotografii aliniate atent pe raftul înalt de lemn.

245

În vara lui 1932, ca parte dintr-un schimb epistolar între câţiva iluştri intelectuali, Albert Einstein i-a scris lui Sigmund Freud.

Einstein a lăudat generoasa implicare a austriacului în

eliberarea internă şi externă a omului de malignitatea războiului. Eliberarea aceasta era speranţa profundă a tuturor liderilor spirituali şi morali de la Hristos la Goethe şi Kant, recunoscuţi universal drept lideri care au existat mai presus de epoca şi de ţara lor. Şi totuşi, întreba Einstein, nu e semnificativ faptul că tocmai aceste persoane fuseseră în principiu ineficiente în dorinţa lor de a schimba felul de a fi al omenirii? Că, atâţia ani, nu izbutiseră să stăvilească barbaria? Că tiparele violenţei nu putuseră fi atenuate nici de pledoariile cele mai pline de miez?

Întrebarea esenţială pe care voia să i-o pună lui Freud era următoarea: este cu putinţă călăuzirea dezvoltării psihologice a umanităţii în aşa fel încât să o facă rezistentă la psihozele urii şi distrugerii, mântuind în acest fel civilizaţia de ameninţarea mereu prezentă a războiului?

246

Chiar dacă răspunsul fusese afirmativ, Rami ştia că asta, cel mai probabil, n-o să se întâmple niciodată.

247

În seara aceea a mers până la apartamentul lui Bassam din Anata. A luat motocicleta. A dezlipit abţibildul din faţă înainte să treacă prin punctul de control. *Nu se va sfârşi până ce nu vom sta de vorbă.*

S-au închis preţ de câteva ore în camera de zi. Oferta l-a uluit pe Bassam, însă putea, în opinia lui, să producă mai multă mâhnire decât ar fi putut să aline vreodată. Sătenii erau oameni simpli. Cultivau măsline. Tăiau snopi de grâu. Nu ştiau să se descurce cu microfoanele şi camerele de filmat. Ar fi putut să nu se simtă în largul lor. Ceva putea să iasă rău. Poate că nu aveau să-l înţeleagă, să-i priceapă felul direct de a vorbi, sinceritatea. Era totuşi israelian, ce să-i faci, gălăgios, se manifesta în forţă, putea sări calul, furia putea să-i dea pe dinafară. Putea să iasă o făcătură lamentabilă. Tensiunile erau mari. Şi sătenii ar fi putut da de belea. Ar fi putut să nu sesizeze implicaţiile politice. Ramificaţiile. Repercusiunile. Vorba putea să umble. Puteau ajunge să fie socotiţi colaboraţionişti, acuzaţi de normalizare. N-aveai cum şti.

Terenul era minat. Cineva ar fi putut să aibă de suferit.

Au ieşit din apartament, au coborât treptele, au păşit în noapte. În zare se vedeau limbi de foc, arzând în tabăra Shu'fat aflată nu departe. Încă un protest. Mai în spate, peste Zid, stele palide atârnau pleoştite peste întinderea de tufăriş. Cei doi bărbaţi s-au oprit pe trotuarul în pantă şi au rămas, o vreme, tăcuti.

— Să n-o faci, prietene, a zis Bassam.

248

Când britanicii, cu coada între picioare, s-au retras grăbiţi din Mandatul pentru Palestina, în 1948, printre lucrurile pe care le-a lăsat în urmă caporalul de armată Paul Hartingtone se numărau şi şoimii săi preţioşi.

Hartingtone, care fusese de mai multe ori decorat în Africa de Nord pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial, cumpărase şi dresase doi minunaţi şoimi călători pe parcursul şederii sale în Palestina. De partea cauzei evreilor, Hartingtone a lăsat o misivă pentru un lider local al mişcării de rezistenţă, rugându-l să aibă grijă de păsări, care erau ţinute pe balconul unei case mari de calcar alb din Ierusalim. Şoimii călători premiaţi fuseseră lăsaţi în cuşti de argint, cu mâncare îndeajuns pentru câteva zile. A lăsat certificate veterinare şi instrucţiuni de îngrijire, ba chiar şi ceva bani, ca să se asigure că păsărilor li se va purta de grijă.

La două zile după aceea, o încleştare armată intensă a erupt în vecinătatea casei de calcar. Forţele arabe i-au pus pe fugă pe luptătorii evrei şi păsările au căzut în mâna unui localnic, Jafer Hassan, care a avut grijă de ele până ce, câteva zile mai târziu, a fost silit să se retragă, luând cu el doar păsările şi cheile casei sale zăvorâte.

Hassan şi familia – împreună cu şoimii lor – au ajuns în cele din urmă pe străzile neasfaltate ale Nablusului. Noua lor casă era şubredă. Mochetă industrială, subţire, întinsă pe betonul gol. Pereţi de polistiren. Electricitate furată de la cabluri care atârnau liber. O teavă de canalizare stricată bolborosea ceva mai în josul străzii. Hassan a completat formulare ca să i se îngăduie să revină la casa de calcar din Ierusalim, însă cererile i-au fost respinse. A confecţionat încuietori care să se potrivească cu cheile în loc să procedeze invers. Zăvoarele au fost puse pe cuştile şoimilor. Lunile au

început să se scurgă, apoi anii.

Hassan a păstrat păsările pe acoperişul casei. Singurul fel în care se putea construi într-o tabără de refugiaţi era pe verticală. Casa i se făcea tot mai înaltă, adăugire cu adăugire, pe măsură ce familia i se mărea. Un timp, lui Hassan i-a plăcut asta: şoimii se înălţau necontenit, de parcă dedesubt ar fi fost nişte curenţi ascendenţi generaţionali. Dedesubtul lor, copiii au crescut şi au avut copii.

Casa s-a tot ridicat, nesigură, cârpită, cu cuştile cocoţate şui deasupra.

Pe parcursul anilor ’60 şi ’70, Hassan şi-a câştigat traiul înmulţind păsările, însă a trebuit şi să plătească o serie de amenzi derivate din proprietatea asupra cuştilor de pe acoperiş. Nu avea autorizaţii. Ori de câte ori depunea o cerere era refuzat. Amenzile s-au tot strâns până ce a fost nevoit să vândă păsările la licitaţie. Ultima dintre odrasle a fost în cele din urmă vândută în anii ’80, când Hassan, bătrân de-acum, ştia că n-o să se mai poată întoarce acasă, la Ierusalim. A păstrat însă încuietorile şi cheile.

Banii i-a folosit ca să cumpere o casă mare, de piatră, în satul Assira al-Shamaliya, lângă grajdurile cămilelor, însă a murit la scurt timp după ce şi-a mutat acolo familia.

Păsările au ajuns să fie exportate la Abu Dhabi, unde urmaşii lor au ajuns să se vândă în schimbul unor sume imense, uneori de sute de mii de dolari, şi nu doar pentru frumuseţe, ci şi pentru povestea lor. Au fost împerecheaţi cu alte păsări premiate. Li s-au făcut capişoane din aur bătut şi nestemate.

249

Şeicul din Abu Dhabi care deţine cei mai faimoşi urmaşi ai şoimilor călători se referă la aceştia numindu-i Păsări ale Tristeţii. Au fost fotografiaţi în 2012 pentru coperta pliantului de prezentare a ultrasofisticatului Spital pentru Şoimi de pe strada Sweihan din Abu Dhabi.

250

Una dintre operaţiile cele mai complexe care se execută în Spitalul pentru Şoimi este repararea penelor vătămate.

Sertare întregi cu pene de şoim de toate formele şi nuanţele se pot găsi în camera climatizată de lângă sala de operaţii de la etajul întâi.

Penele sunt cusute şi lipite cu grijă de corpurile păsărilor rănite.

După aceea, noile modele de zbor sunt filmate şi transferate pe un program de computer. Se fac ultime ajustări penelor noi, pentru ca păsările să fie gata de un zbor perfect.

251

Unul dintre cei mai căutaţi confecţioneri de capişoane pentru şoimi din lume este Mona Akilah Saqqaf, care lucrează într-un depozit prăfuit de la periferia de est a Los Angelesului. Foloseşte piele de bizon hrănit cu iarbă, iar bucăţile sunt cusute, fără adezivi. Conceptul e persan la origine, însă introduce şi modele amerindiene, îndeosebi în înnădituri şi în combinaţiile de culori, majoritatea de sorginte comanşă. Pe lângă capişoane, artizana mai face lese, curele, mănuşi şi umărare.

Adeseori, şoimii îi sunt aduşi direct cu avioane private din Orientul Mijlociu. În funcţie de bijuteriile folosite, de foiţa de aur ori broderia de argint, lui Saqqaf îi ia până la două săptămâni ca să facă un singur capişon.

La domiciliul ei din Santa Monica – unde locuieşte cu soţul său chilian şi fiul lor, Kamil –, Mona a construit afară o piscină imensă în formă de capişon arăbesc: piscina de un albastru intens este fotografiată adesea din aer pentru reviste de arhitectură.

Un timp, în 2004, afacerea a început să scapete după ce Mona a fost pozată pentru o revistă mondenă lângă piscină, în bikini. Câţiva şeici de vază şi-au anulat comenzile până ce agentul lui Saqqaf i-a încredinţat că respectivele capişoane se fac după metode tradiţionale.

S-a pus în circulaţie o fotografie cu Saqqaf aplicând un strat ultim de lac, în atelier, purtând haine cuviincioase, croite ca în Orientul Mijlociu.

252

Motivul pentru care unui şoim i se acoperă capul este

exact acelaşi pentru care nu i se acoperă unui şoimar: păsările văd atât de bine, încât ar fi neîndoielnic distrase de alte prăzi, aflate mult mai departe.

Şoimarul acoperă capul păsării şi aşteaptă. Vrea ca şoimul să vadă doar ce vede şi el.

253

În piscina lui Saqqaf din Los Angeles încap o sută cincisprezece metri cubi de apă.

254

În septembrie 1932, Einstein a primit o replică de la Sigmund Freud, în care psihanalistul îşi cerea scuze pentru întârziere.

Un răspuns detaliat la spinoasa problemă a prevenirii războiului avea să urmeze curând, însă Freud dădea de înţeles că-l neliniştea gândul la propria-i incompetenţă. După toate probabilităţile, răspunsul n-avea să fie foarte încurajator. Îmbătrânise, a zis, după o viaţă în care le spusese oamenilor adevăruri greu de digerat.

O săptămână după aceea, Einstein i-a scris iarăşi lui Freud, anunţându-l că aştepta cu nerăbdare următoarea misivă.

În răspunsul său, la câteva săptămâni după solicitarea iniţială, Freud s-a declarat măgulit că fusese întrebat; totuşi, în opinia sa, există prea puţine şanse ca cineva să poată suprima cele mai agresive înclinaţii ale umanităţii. Pe lume nu sunt mulţi oameni ale căror vieţi să se deruleze cu blândeţe. Este uşor să infectezi omenirea cu febra războiului, iar specia umană are o apetenţă instinctivă pentru ură şi distrugere. Cu toate acestea, continua Freud, nădejdea că războaiele se vor sfârşi nu e o himeră. E însă nevoie de stabilirea, prin acord general consimţit, a unei autorităţi centrale care să aibă ultimul cuvânt în orice conflict de interese.

Pe lângă asta, orice lucru care creează legături emoţionale între oameni contracarează inevitabil războiul. Ar trebui căutată *o comunitate de sentimente* şi *o mitologie a instinctelor*, spunea în încheiere psihanalistul.

255

Până să se publice, în 1933, epistolarul dintre Einstein şi Freud, Adolf Hitler ajunsese deja la putere. Ediţiile originale ale schimbului de scrisori, în germană şi în engleză, cu titlul *De ce război?,* au fost limitate la un tiraj de doar două mii de exemplare.

Amândoi şi-au părăsit ţările de baştină şi au trăit în exil, Freud în Anglia şi Einstein în America, evitând o soartă pe care nici ei şi nici oricine altcineva nu şi-ar fi putut-o imagina.

256

Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Sunt locuitor al Ierusalimului la a şaptea generaţie. Şi totodată ceea ce s-ar putea numi un absolvent al Holocaustului.

257

Îndată după eliberarea din lagărul de concentrare de la Auschwitz, Yitzak Elhanan Gold a primit un bilet de călătorie pe un vas spre Tel Aviv, împreună cu alţi câţiva maghiari, mai mulţi români şi câţiva suedezi. Nu aveau documente oficiale asupra lor.

La sosire, Yitzak a fost întâmpinat de forţele evreieşti de rezistenţă. A fost deghizat în soldat britanic şi pus într-un autobuz spre Ierusalim. I s-a făcut rost de o slujbă, cea de poliţist în Oraşul Vechi. A fost poreclit Chet Chet Gimmel pentru cifrele pe care le purta pe piept. Agent de Poliţie al Mandatului Britanic Numărul 883.

Yitzak a fost rănit în războiul din ’48 şi adoptat, la spital, de o familie care locuise în oraş vreme de şase generaţii. A învăţat curând limba şi a început să se descurce, dar nu le-a vorbit copiilor săi despre ceea ce îndurase în timpul Holocaustului decât decenii după aceea, rugat de Smadar cu ocazia unui proiect genealogic de la şcoală.

258

La vârsta de paisprezece ani, Yitzak a devenit cărăuş

pentru rabinul din Gyor, transportând pentru el aur de contrabandă destinat vânzării. Banii erau folosiţi de rabin pentru mâncare şi medicamente.

Yitzak era iute şi subţiratic. Nu purta stea pe surtuc. Nici bonetă cu ceapraz militar. Ştia bine aleile şi acoperişurile. Era capabil să-şi croiască drum prin oraş fără să fie băgat de seamă, uneori sărind din horn în horn sau lăsându-se să alunece la pământ pe vreun burlan.

Străbătea în fugă cartierul bordelurilor ca să ajungă la piaţă, lângă scuar. Femeile erau numai ruj şi îndrăzneală. Iarna purtau scurte de blană. Le lăsa în urmă şi intra în piaţă. Serile se învârtea pe lângă cinematograf şi făcea speculă cu biletele, vânzându-le cu preţ un pic umflat.

Într-o seară, cu un singur bilet rămas, a decis că voia să intre şi să se delecteze cu un film de-al lui Zarah Leander.

Nici nu se aşezase bine – cortina fusese trasă, se aştepta începerea *Marii iubiri* –, când un ofiţer de la Gestapo s-a strecurat în scaunul de alături, blocându-i ieşirea.

259

Unul dintre cele mai populare cântece germane ale vremii, *Davon geht die Welt nicht unter* — „Lumea nu se va sfârşi din cauza asta” –, a fost scris special pentru filmul respectiv.

260

Pe 23 iunie 1944, naziştii au permis ca delegaţi ai Comitetului Internaţional al Crucii Roşii să viziteze Theresienstadt, pentru a contracara zvonurile privind lagărele morţii. Un asemenea lucru, afirmau germanii, nu există.

Printre vizitatorii lagărului din Cehia se număra şi medicul-şef al Ministerului danez al Sănătăţii, pe lângă reprezentanţi de vârf ai Ministerului de Externe. I-au avut ca ghizi pe locotenentul-major SS Karl Rahm şi pe ajutoarele sale.

Cu săptămâni înainte de vizită, germanii îi obligaseră pe prizonierii cehi şi evrei să spele străzile. Fuseseră aduse flori, acoperişurile stricate fuseseră reparate, se instalaseră bănci în parc. Au renovat nivelurile inferioare ale dormitoarelor comune. Au pictat faţade false de prăvălie. Au dat străzilor

nume civile. S-au ivit indicatoare care arătau spre un oficiu poştal inexistent, o piscină, o cafenea. Au deschis piaţa centrală, au întins o peluză nouă-nouţă şi au plantat tufe de trandafiri. Au cioplit firme pentru cafenele, brutării şi nişte băi publice luxoase. Au împărţit deţinuţilor catarame de curele, perii de haine, piepteni. Au distribuit brasarde noi, galbene. Au pus în scenă o operă pentru copii scrisă de Hans Krasa, rezident în lagăr. Au înjghebat o serie de spectacole sub oblăduirea criticului muzical oficial al lagărului, Viktor Ullmann.

După ce oraşul a fost cosmetizat, mii de prizonieri evrei – mai ales dintre cei vârstnici şi bolnavi – au fost deportaţi la Auschwitz pentru ca străzile să nu pară prea aglomerate.

În ziua vizitei, germanii i-au instruit pe cei rămaşi în lagăr să ignore orice întrebări le-ar fi fost puse de oaspeţii danezi. Obligativitatea salutului a fost abolită, iar rezidenţii puteau vorbi doar dacă li se adresau falsul primar şi subordonaţii acestuia ori un ofiţer în uniformă. Artiştii, actorii, poeţii, profesorii, psihologii, copiii şi o parte dintre vârstnici s-au supus ordinului.

Delegaţia Crucii Roşii s-a plimbat prin localitate urmărind o linie roşie care fusese de dinainte desenată pe o hartă.

Apoi, după plecarea vizitatorilor, care evaluaseră lagărul drept o instituţie respectând legislaţia internaţională, naziştii au decis să utilizeze locul respectiv pentru un film de propagandă. A fost regizat de Kurt Gerron, un deţinut evreu care fusese actor de film şi de cabaret în Germania: era cunoscut drept vocea din spatele peliculei *Mackie Şiş* şi mai jucase şi într-un rol episodic într-un film cu Marlene Dietrich.

Potrivit ordinelor, Gerron a realizat filmul în unsprezece zile. Avea în echipă mai mult de o duzină de oameni. A folosit un aparat de filmat Leica de 16 mm. Ofiţerii germani i-au spus exact ce voiau. „Filmează o reprezentaţie cu *Brundibar*” „Ia imagini cu muzicieni acordându-şi viorile.” „Arată-ne copii jucând şotron lângă leagăn.” „Filmează o învăţătoare la şcoală, cu creta pusă pe marginea tablei din spatele ei.” „Prinde un bătrân concentrat asupra tablei de şah.” „Arată soarele înălţându-se printre clădiri.”

Când filmul a fost gata, Gerron şi soţia lui au fost suiţi în tren, împreună cu toată echipa de filmare, şi trimişi la Auschwitz, unde au fost duşi în camera de gazare şi executaţi.

261

Germanii au numit-o Operaţiunea înfrumuseţarea.

262

Cea mai mare parte din pelicula de 23 de minute a fost mai târziu distrusă.

263

Titlul ar fi trebuit să fie *Der Fuhrer schenkt den Juden eine Stadp.* „Fuhrerul le oferă evreilor un oraş”.

264

Un oficiu special, numit Institutul de Igienă, era responsabil pentru furnizarea biluţelor de Zyklon B către soldaţii SS din Auschwitz. Duceau canistrele cu ambulanţa la camerele de gazare.

Biluţele – al căror termen de garanţie era de trei luni – erau lăsate să cadă prin găurile de ventilaţie din tavan.

265

Marginea unui plămân care se strânge.

266

Ce o fascina pe Smadar mai mult în povestea bunicului era că un bărbat bine îmbrăcat îi strecurase lui Yitzak o bucată de plăcintă cu chimen, în staţia de tren din Gyor. Era înfăşurată într-o foaie de ziar.

În tren desfăcuse hârtia şi descoperise, în colţul de jos, o reclamă la filmul *Marea iubire*.

Yitzak mâncase toată plăcinta deodată – şi regretase asta mereu, i-a spus lui Smadar. Şi-ar . dorit s-o facă să dureze mai mult, însă ţinuse foaia de ziar împăturită în buzunar în toată

vremea petrecută în lagăr.

267

Bassam avea în celulă un televizor mic, alb-negru. Prindea Canalul Unu în ebraică, cu emisiuni în arabă câteodată, şi atâta tot. Îl pusese pe o masă de lemn la căpătâiul patului şi îl pornea să meargă în fundal cât dormea.

I se spusese să stea cu mâna pe antena de cameră ca să aibă semnal mai bun. I se părea straniu că ştirile zilei treceau prin el, în ebraică. Îl interesa mai ales vremea. Îşi putea imagina cam cum era în Sa’ir.

În seara de dinaintea Zilei Amintirii Holocaustului a deschis televizorul şi s-a uitat la un documentar. Nu i s-a părut surprinzător. Bassam era obişnuit cu propaganda lor. S-ar fi uitat oricum.

Voia să vadă evrei murind. Unul după altul. Să-i vadă cum se prăbuşesc. Cum flămânzesc. Cum cad seceraţi în şanţuri. Voia să vadă cum se înalţă gazul spre tavan. Voia să li se plătească cu aceeaşi monedă. Să fie de faţă la anihilarea lor.

La douăzeci de ani, acolo, pe pat, Bassam aştepta un moment în care să aplaude.

268

În stadiul final al hipotermiei, o persoană suferind de frig extrem va avea senzaţia unui val de sânge în extremităţi atunci când vasele capilare nu mai fac fată.

E posibil chiar ca victimele să se dezbrace de haine, din pricina a ceea ce li se pare o căldură de nesuportat.

269

La prânz, în următoarea zi, Bassam a păşit pe podelele metalice spre sala de mese. Abia dacă vedea în jos prin încrengătura de fier: echilibrul i se făcuse ţăndări.

270

Patul tare, rabatat din perete. S-a lăsat pe el cu spinarea. Cu braţele sub cap. Pe coridor se auzeau strigăte. Muzică din celule. Sârma scoasă dintr-o bucată de cablu. Zgomotul înfundat al unui radio. Exista, şi-a spus, încă un nivel al pustietăţii care se întindea dedesubtul lui. Şi-a lăsat capul pe perna care puţea şi a apucat strâns antena subţire. Iniţial voise să aclame corpurile căzute. Să le vadă, iarăşi şi iarăşi, contorsionându-se hidos. Cunoaşte-ţi duşmanul, ţine-l aproape. Sub tălpi, de preferinţă. În pământ. S-a întors la perete, a tras pe el pătura subţire. *Să alini necazurile celor aflaţi în suferinţă.* Şi-a repetat rugăciunile. Un gândac mic a ieşit dintr-o crăpătură. Antenele îi pulsau. L-a strivit cu tocul pantofului. Şi-a aşezat pătura mai bine, a întins iarăşi mâna după antena de cameră. Se întreba de ce nu se împotriveau. Unul după altul. Corpurile lor împinse, iarăşi şi iarăşi, înainte. În toată goliciunea. De cealaltă parte a celulei, toaleta, chiuveta de metal. O bătaie slabă s-a auzit în ţevi. Orice sunet era amplificat. I se părea că cineva îi scosese rotiţele din ceasornicul minţii, făcând mecanismul să o ia razna pe ritmul constant al prăbuşirii trupurilor.

271

Cel mai de seamă război sfânt este acela dus pentru cucerirea sinelui.

272

S-a auzit, în difuzoare, ordinul de numărare a deţinuţilor. Era în noiembrie: dimineaţa era atât de rece, afară, încât crengile copacilor trosneau.

Mii de prizonieri au ieşit pe platou. Unii fuseseră luaţi cu de-a sila din paturi, doar în cămăşi de noapte. Alţii purtau jachete subţiri, pantaloni dungaţi de deţinuţi, rochii, ce mănuşi şi pălării izbutiseră să-şi facă în barăci. S-au aliniat în şiruri ordonate. Femei, bărbaţi, copii. Li s-a ordonat să-şi arunce păturile în zăpadă. Îndată sângele a pornit să se retragă din degetele lor, din gambe, din braţe. Orice dâră de căldură s-a consumat în dârdâitul lor.

Anton Burger, comandantul lagărului, a trecut în revistă şirurile lungi de deţinuţi, purtându-şi cizmele cu carâmbi înalţi

şi mantaua cu guler de blană. A scos de la cingătoare un ceasornic frumos, de argint. I-a deschis căpăcelul, l-a închis iarăşi. Numărătoarea a continuat cinci, opt, zece minute.

Unii s-au prăvălit îmbrăcaţi pe deplin şi au fost târâţi de acolo, însă curând – cum prevăzuse Burger – a fost scoasă de pe cap o şapcă. O haină, câteva momente după aceea, a fost lăsată să cadă la pământ. O alta apoi. Şi încă una. Orice deţinut care se apleca după vreun obiect lepădat era împuşcat. O femeie a început să umble la nasturi. Un bărbat mai în vârstă a rămas doar în cămaşa de corp. Au trecut alte două minute. Trei. Patru. Burger s-a uitat la ceas. Prizonierii au început să cadă perechi-perechi. Pe jos era plin de haine. Douăzeci şi şapte de minute cu totul. Burger a fluturat din mână: avea să încerce iarăşi experimentul, data viitoare pe vreme şi mai aspră încă. Prizonierilor li s-a ordonat să se întoarcă în barăci.

Pământul era înţesat cu trupuri moarte. Burger a cerut ca hainele lepădate să fie adunate imediat şi arse.

273

„Spune-ţi numele.” „Bassam Aramin.” „Din?” „Hebron.” „Vârsta?” „Patruzeci şi doi.” „Cu cine călătoreşti?” „Cu soţia şi copiii.” „Destinaţia?” ‚Anglia.” „Unde anume în Anglia?” „Bradford.” „N-am auzit de locul ăsta.” „E o universitate.” „Care este scopul călătoriei?” „Să mă duc la universitate.” „O faci pe deşteptul cu mine?” „Nu.” „De unde ai obţinut permisul?” „Le-am explicat celorlalţi ofiţeri.” „Arăt eu ca ceilalţi ofiţeri?” „De la biroul din Ierusalim.” „Care este motivul deplasării la universitate?” „Pentru studii.” „Eşti profesor?” „Nu.” „Câţi ani ai?” „Patruzeci şi doi, v-am spus.” „Şi *studiezi*?” „Da.” „Unde ai făcut şcoala?” „În sat, în Sa’ir.” „Unde-i asta?” „Lângă Hebron.” „Ai terminat şcoala?” „Studiile mi-au fost întrerupte.” „Cum adică *întrerupte*?” „N-am terminat şcoala, nu.” „De ce zâmbeşti?” „Mereu zâmbesc, ţine de ce fac, îmi place să zâmbesc.” „Vrei să mai pierzi un avion, Bassam?” „Nu.” „Atunci nu mai rânji atâta şi spune-mi unde ai învăţat ebraica.” „La seral.” „Aşa deci, *la seral”* „Da.” ‚Am aici dosarul tău, ştiu cine eşti.” „Atunci de ce aţi întrebat?” „N-o face pe şmecherul, răspunde la întrebare.” „La seral, am învăţat-o la seral, apoi am lucrat pentru Autoritate, mai întâi la Sporturi, apoi la Arhive, după care am fost

acceptat în programul de la Bradford, am un permis special, am dreptul să merg acolo.” „Răspunde la întrebarea mea, ce cauţi la universitate *acum?”* „Am primit un loc.” „Îţi place zâmbetul ăla al tău, ia zi?” „Nu neapărat.” „Spune-ţi iarăşi numele.” „De ce?” „Am zis spune-ţi iarăşi numele, mă auzi, asculţi ce-ţi zic?” „Bassam Aramin.” „Douăzeci şi cinci de ani fără să dai pe la şcoală şi, deodată, Bass-sam Ara-min, te-ai făcut intelectual?” „N-am zis asta, mă duc în calitate de student.” „Câtă vreme?” „Un an.” „Permisul e pentru doi ani.” „Da.” „Şi ce-o să studiezi?” „Shoah.” „Poftim?” „Holocaustul.” „Te-am auzit, o să studiezi despre Shoah, eşti arab, eşti musulman, eşti terorist, şapte ani în închisoare, ne ataci, arunci cu grenade, ne terorizezi şi-acuma studiezi Shoah-ul, te dai intelectual, e vreo glumă, Bass-sam, mă crezi tâmpit?” „Nu vă cred deloc tâmpit. ” „Asta-mi zici tu, te duci în Anglia ca să ne poţi spune că Shoah-ul nu s-a întâmplat?” „Nu.” „Cum adică *nu*?” „Unul dintre lucrurile pe care le-am învăţat e că nimeni nu vrea să fie evacuat din istorie.” „Ce căcat zici acolo?” „Nu mă interesează să neg adevărul.” „Nu mai spune.” „Nu cred în violenţa de nici un fel.” „De când?” „De demult.” „Chiar aşa?” „Da.” „Cu câţi terorişti o să te întâlneşti în Bradford, Bass-sam?” „Nu ştiu, ce-i acela *terorist*, mi-l puteţi defini?” „Pe *mine* mă întrebi?” „Soţia mea aşteaptă, copiii aşteaptă, o să pierdem încă un avion şi da, trebuie să zic că acum, în clipa asta, sunt un pic terorizat, da.” „Ah, tare o mai faci pe deşteptul, Bass-sam, nu-i aşa?” „Nu cred.” „Nu zâmbi.” „Nu zâmbesc, nu râd, nu fac nimic, doar stau aici, vă răspund la întrebări aşteptându-mi avionul.” „Spune-ţi numele.” „L-am spus deja de zece ori.” „Numele!” „Bassam Aramin.” „Copilul tău plânge acolo?” „Nu văd prin zid.” „De ce-ţi plânge fata, Bassam?” „Nu ştiu, o fi obosită, aşteptăm de mult.” „N-o poate face nevastă-ta să tacă?” „E şi ea obosită, suntem de opt ore aici, nici nu mai ştiu câte zboruri am ratat.” „Câţi copii ai, Bassam?” „Cinci, cândva am avut şase.”

274

Una dintre primele fotografii văzute în bibliotecă a fost cu lagărul Theresienstadt. Înfăţişa un tânăr în frac, cu papion alb, în faţa unui stand cu portative, dând cu sacâz un arc de vioară, uitându-se drept în cadru, gata să cânte.

275

După aceea avea să cunoască englezi care-şi dădeau ochii peste cap ori de câte ori aducea Bradfordul în discuţie, aproape că le vedea dispreţul, nu era deloc ca la Oxford, deloc ca la Cambridge, nu aducea deloc cu Edinburgh, nici cu Manchester, însă el şi Salwa îl adorau, le plăceau deschiderea orăşelului, spaţiul, parcul cel înverzit, cărarea curată din lungul râului, înşiruirile de case făcute din cărămidă roşie, hornurile, gheretele lucitoare de metal, muzica din lifturi, Manor Row, Mirror Pool, North Parade, Tumbling Hill, Rawson, întinderile de neon, cafenelele, magazinele, izul de oţet, standul cu falafel, autobuzele roşii supraetajate, bărbaţii cu gambete pe cap, femeile cu burqa, autospecialele pompierilor, cele pentru gunoi, dangătul clopotelor de la biserici, chemarea muezinului, poştaşul, poliţistul indian cu şuviţe împletite de pe Cheapside, dansatorul pe sârmă de lângă Muzeul Păcii, drumul spre casă pe Pemberton Drive, strada liniştită, muchia de iarbă, poarta lăsată pe-o parte, trandafirii galbeni agăţaţi de zid, uşa albastră, soneria albă, fanta argintie a cutiei poştale, cuierul, treptele scârţâitoare, cele cinci dormitoare, al lor dând spre o bucăţică de grădină, ticăitul caloriferelor, copiii lăsaţi după-amiaza în parc fără grijă, imaginea lor cum alergau pe malul apei, rupând bucăţele de pâine ca să hrănească raţele – surpriza surprizelor, chiar sub copertina plumburie a cerului englezesc –, umbletul prin ploaie şi, da, chiar ploaia însăşi, aversele piezişe, rafalele cu soare, burniţa nopţii, furtunile bubuitoare şi glumele necontenite despre umbrele, unele socotite de Salwa, novice într-ale limbii, de-a dreptul caraghioase.

276

Ce anume se înalţă, Salwa, atunci când se lasă ploaia?

277

A citit la bibliotecă lucrări de Primo Levi. Adorno. Susan Sontag. Edward Said. S-a uitat la *Lista lui Schindler,* a căutat alte filme, documentare, a scormonit prin kilometri de peliculă

cu ştiri. A dezgropat fotografii cu lagăre. A găsit ce s-a putut găsi despre Theresienstadt. A citit şi despre efectele traumei şi intersecţia sa cu memoria: Adler, Janet, Freud. Cum se instaurează frica. Dezintegrarea în timp a amintirii. Sarcina limbii.

Uneori i se părea că-i lua creierul foc. Se întorcea acasă la Salwa noaptea târziu, extenuat, surescitat. Adormea pe canapea, cu cărţi deschise pe piept şi picioarele suite pe măsuţa de cafea.

A început să lucreze la disertaţia sa de master, intitulată *Holocaustul: Uzul şi abuzul de istorie şi memorie.* Scria de mână. Gândea în arabă, dar scria în engleză. Era conştient că acestea nu erau idei noi, ci doar noi pentru el. Se simţea totuşi în pielea unui explorator. Pornise în larg. De cele mai multe ori sfârşea naufragiat la loc, pe ţărm, însă când şi când i se părea că zăreşte un petic nou de pământ. Însă, de cum dădea să pună piciorul pe uscat, se făcea nevăzut. Asta e adevărata teroare, îşi spunea. Îi revenea o responsabilitate pe care n-o putea trata superficial. Voia să vorbească despre folosirea trecutului ca justificare pentru prezent. Despre spirala istoriei, cu fiecare moment înlănţuit de următorul moment. Despre locul în care trecutul se intersectează cu viitorul.

Era cel mai mare ca vârstă din clasa lui. Studiul Problemelor Păcii. Se tupila în penultimul rând de scaune, într-o latură a încăperii, cât mai nebăgat în seamă. Arareori vorbea altfel decât în şoaptă. Nu se oferea prea adesea să vorbească, dar atunci când o făcea rostea cuvintele cu lentoare, domol, cu precauţie. Pleca din sală cu capul plecat. Fuma singur, departe de clădiri. Îşi ferea de vederea celorlalţi covoraşul de rugăciune.

Însă vorba tot a început să umble: era un palestinian, activist, îşi pierduse fiica de zece ani, studia Holocaustul.

Ştia numele îngrijitorilor, măturătorilor, femeilor de la cantină. Îi saluta din cap pe toţi. Erau deschişi şi joviali. Voiau să ştie cu ce echipă de fotbal ţinea. Nu-l interesau meciurile, dar a început să poarte un fular albastru cu alb, culorile Bradfordului. Le plăcea cum pronunţa el numele orăşelului, engleza lui cu un accent arab puternic. *Brr-ad-a-fort.* L-au poreclit, din cauza şchiopătatului, Kayser Soze. I-au zis că aducea un pic cu Kevin Spacey, în versiune arabă. Habar nu avea despre ce vorbeau, aşa că a închiriat filmul şi s-a uitat la el cu Salwa. S-au amuzat la ideea că ar putea fi unul dintre

suspecţii de serviciu. Viaţa lui palestiniană. Micile ironii.

Era invitat la petreceri, la dineuri şi simpozioane. A acceptat invitaţiile, una la Glasgow, una la Copenhaga, una la Belfast. Era blestemul lui: nu suporta să dezamăgească lumea, nu ştia să spună nu.

Avea un singur răspuns, unul simplu, la întrebările care ajungeau, inevitabil, acolo. Nu există simetrie între temnicer şi prizonier. Distrugeţi închisoarea. Ocupaţia a avut drept fundament falsa chestiune a securităţii. Trebuia să se termine odată. Nimic altceva nu era cu putinţă până nu se termina.

În acel moment, un soi de pâclă cobora peste ascultătorii săi. Ştia că răspunsul său îi dezamăgise crunt. Altceva voiau ei – un stat, două state, trei state, opt. Voiau ca el să disece acordurile de la Oslo, să vorbească despre dreptul de reîntoarcere, să dezbată despre sfârşitul sionismului, despre noile colonii, despre colonialism, imperialism, *hudna,* Naţiunile Unite. Voiau să-i ştie părerea despre rezistenţa armată. Despre coloniştii înşişi. Auziseră atâtea, îi spuneau, şi totuşi ştiau prea puţin. Cum era cu pieţele în aer liber, cu pământul furat, cu fanaticii? Nu intra în jocul lor. Pentru el totul se învârtea, încă, în jurul Ocupaţiei. Era un inamic comun. Distrugea ambele tabere. Nu-i ura pe evrei, zicea, nu ura Israelul. Ce ura el era să trăiască sub ocupaţie, umilinţa faptului, sugrumarea, degradarea zilnică, înjosirea. Nimic nu avea soliditate până ce nu se termina cu asta. „Încercaţi, o singură zi doar, să treceţi prin punctele de control. Ce părere aveţi de un zid înălţat în curtea şcolii voastre, chiar în mijloc? Dar dacă v-ar rupe măslinii cu buldozerul? Încercaţi să vedeţi cum e când vă putrezesc alimentele în camion, la punctul de control. Încercaţi să vedeţi cum e când imaginaţia voastră este supusă Ocupaţiei. Haideţi. Încercaţi.”

Spectatorii aprobau, însă nu era sigur dacă şi înţelegeau pe deplin. Chestiunea cu Ocupaţia era că nu te lăsa niciodată să decizi. Îţi lua capacitatea de a face alegeri. „Eliminaţi-o, şi alegerea se va ivi.”

Dar, îl presau ascultătorii, cum se situa, etic vorbind, în privinţa violenţei? Nu erau depăşite strategiile propuse de el? Ce fel de schimburi teritoriale? Ce avea să se întâmple cu oraşul Ariel? Dar cu beduinii? Cu aşezările nerecunoscute oficial? De ce nu studiase Nakba în loc de Holocaust?

Întrebările îl epuizau. Atunci schimba tonul. Se apleca spre ei. Şoptea, întrebările lor erau valide şi avea să le

răspundă, zicea. „Numai daţi-mi timp, timp, singurul fel în care mă pot îndrepta într-acolo e folosindu-mi avantajul pe care mi-l dă puterea întristării mele, înţelegeţi?” El, unul, nu mai voia să lupte. Cel mai important jihad, zicea, e capacitatea de a sta de vorbă. Asta făcea acum. Limba era cea mai ascuţită armă. O forţă. Voia s-o poată mânui. Şi trebuia să aibă grijă. *Numele meu este Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir.* Restul se ridica din asta.

Prea adesea se simţea ca şi cum s-ar fi întors în închisoare: momentul când văzuse documentarul acela, cadavrele umplând şanţurile, numerele tatuate pe încheieturi, frigul îngheţat făcând crengile să se frângă. Cum ieşise din închisoare nu atât un om al păcii – uneori şi cuvântul „pace” suna cam aiurea –, ci un om care voia să se combată ignoranţa violenţei, inclusiv a lui. Apoi, ironia anilor ce urmaseră: căsnicia, copiii, apartamentul în Anata, truda pentru pace. În cele din urmă, glonţul de cauciuc străbătând aerul, într-o zi ca toate zilele de ianuarie, ca din senin, bufnetul frunţii fiicei sale pe caldarâm.

Uneori părăsea simpozioanele devreme. Voia acasă. Să aibă linişte. Să nu fie deranjat. Îl uluia faptul că putea să deschidă uşa din spate a casei şi s-o vadă pe Salwa plivind prin grădină, fără basma pe cap, printre rododendroni.

278

O comunitate de sentimente. O mitologie a instinctelor.

279

Seara târziu se preumbla prin Bradford, citind. Erau fundături, alei, cotituri. A început să-şi ia o agendă cu el. Se oprea sub globurile de lumină incertă ale lămpilor stradale şi scria febril ceva, apoi pornea la plimbare iarăşi, pe cap cu o bască turtită. Evita centrul localităţii, plin de zarvă alcoolizată. Uneori dădea ture nesfârşite de parc. Când ajungea acasă, hieroglifele din agendă erau dificil de descifrat. Uneori paginile se umezeau de la ceaţă. Le dezlipea şi începea să transcrie. Amintire. Traumă. Rima istoriei şi opresiunii. Schimbările generaţionale. Vieţile otrăvite cu îngustime. Ce putea însemna să înţelegi istoria altcuiva.

Îşi dăduse seama de la început că oamenii se temeau de duşmani din cauză că îi îngrozea posibilitatea ca vieţile să li se dilueze, le era frică să nu să se piardă în hăţişul cunoaşterii celuilalt.

I se părea că ideile vin ca focul, ca un pârjol. După un timp nu mai voia decât să se oprească cu totul din scris şi să citească doar. La fiecare întorsătură de pagină aştepta ceva nou de descoperit. Acum îi plăcea noţiunea de a fi prins pe picior greşit.

S-a cufundat în bibliotecă. Era adesea ultimul care pleca. Stătea în tăcere. Luminile pâlpâiau, se stingeau. Îşi strângea cărţile şi hârtiile împrăştiate. Rucsacul îi era plin de sta să plesnească. Mergea spre casă cocârjat. Îşi simţea corpul parcă mai uşor, şchiopătatul i se atenua. Vedea o schimbare şi la Salwa. Era mai destinsă, mai bucuroasă. Angajase o meditatoare, o tânără franţuzoaică, s-o înveţe engleză. Le auzea în bucătărie, chicotind la pronunţatul cuvintelor. *Um-be-re-lă.* El se ducea cu copiii prin parc, la plimbare.

Bassam ştia că nu putea să dureze, că era ceva temporar, că la un moment dat trebuia să se întoarcă, ştia că perioada bursei avea să se scurgă. S-a trezit, într-o seară, că umbla pe străzi în cămaşa lui lungă şi albă de noapte, cu sandale în picioare. Aici nu era Anata, nu era Ierusalimul de Est, nu era Cisiordania. Aici era Anglia. Nu-i aparţinea. Ştia că, în mulţumirea lui, devenise gata de întoarcere.

Şi-a pus pe perete, deasupra biroului, un vers pe care şi-l amintea din Rumi, poetul persan: *Ieri am fost deştept, prin urmare, am vrut să schimb lumea. Astăzi sunt înţelept, aşa că am început să mă schimb pe mine.*

280

Unul dintre lucrurile pe care le ştia Steven Spielberg – încă de când se apucase, în tinereţe, de regie – e că istoria se află într-o acceleraţie continuă, însă mai devreme sau mai târziu e obligatoriu ca o forţă, orice fel de forţă, să-şi atingă limita: limita aceea e o poveste care trebuie spusă.

281

Dacă împărţi moartea la viaţă, rezultatul este un cerc.

282

Rami era în maşină când a aflat vestea. Pe drum spre Tel Aviv, să-şi ia soacra de la Ben Gurion. Se circula fără probleme. Început de după-amiază. Asculta la radio. Beatles. Muzica s-a oprit brusc. O voce masculină. Ştiri de ultimă oră. Din ultima jumătate de oră. Strada Ben Yehuda. O cafenea. Număr necunoscut de victime. Poliţia la locul faptei.

Era mereu la fel: un gol în stomac, un nod în gât, o străfulgerare de beznă în ochii lui. A calculat iute, în minte, unde era toată lumea – Nurit la universitate, Smadar acasă, avându-l pe Yigal în grijă, Elik de serviciu, Guy la ora de înot. Toţi socotiţi, bine, da. „Respiră adânc. ”

Unii dintre şoferii dinaintea lui au apăsat pe frână, de parcă tocmai auziseră şi ei buletinul de ştiri, o scăpărare de roşu. Deja se vedeau girofaruri pe amândouă direcţiile autostrăzii: poliţie şi ambulanţe înaintând cu viteză.

A calculat iarăşi. Joi. Nurit la universitate, da. Smadar făcând-o pe dădaca, da. Băieţii mai mari în siguranţă, da.

„Uşurel. Respiră. Haide, respiră.”

A văzut în faţă maşini adunându-se către ieşire. A semnalizat, a intrat iarăşi pe bandă, a atins a doua oară semnalizatorul. Maşina a alunecat înainte. I se părea că funcţionează independent de el. Era ceva acolo, nu-şi dădea seama exact ce, o urmă de îndoială care-l râcâia, o înţepătură slabă în măruntaie. Mereu exista cineva care cunoştea pe cineva. Nimeni nu scăpa nebombardat în Israel.

Nu-şi încărcase telefonul. Ar trebui să găsească unul public, s-o sune repede pe Nurit. A atins iarăşi semnalizatorul şi a zvâcnit în faţă, jumătate pe banda lui, jumătate ieşit în afară.

O erupţie de claxoane i-a trâmbiţat în urmă.

Rami a întins mâna să schimbe postul de radio, a trecut peste mai multe frecvenţe. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim.

„Respiră. Rămâi calm.”

A lăsat radioul pe 95,0 FM. De data asta era o voce de femeie. Aşteptau informaţii de la faţa locului. Oraşul era în alertă, aşteptând alte incidente. Haos în trafic. „Rămâneţi cu noi pentru informaţii actualizate.” Zeci de răniţi. Posibili morţi.

Trâmbiţa unui claxon. A văzut cu surprindere că avea mult

spaţiu în faţa maşinii. A luat piciorul de pe ambreiaj şi vehiculul s-a aruncat înainte, ieşind de pe autostradă. Ce ieşire era asta? Nu-şi mai amintea. Prea arătau toate la fel. A cercetat zarea în căutarea unei benzinării, a unui fast-food. Orice cu telefon. Ca să se liniştească. Să le spună că nu păţise nimic, să nu-şi facă griji, să nu se sperie, era pe şosea, parcursese pe trei sferturi drumul până la aeroport. Verificarea de rutină. „Bună, dragă, totul e bine.”

Cu siguranţă două bombe, s-a auzit iarăşi la radio. Poate chiar trei. Ceva victime. Strada fusese plină ochi de oameni ieşiţi la cumpărături. Zona fusese închisă complet. Existau ştiri neconfirmate despre un deces, posibil mai multe.

283

Vremea întoarcerii la scoală.

284

285

A văzut trei telefoane publice în şir, într-o latură a unei benzinării Paz. A tras lângă bordură, a încuiat portiera, s-a scobit în buzunarul blugilor după portofel şi cartela telefonică. Două cabine erau ocupate. A treia era liberă. Un şir de cărţi de vizită fusese înfipt, la întâmplare, în lungul muchiei telefonului: un club de striptease din Tel Aviv, reparaţii computere, tăiat iarba, plimbător de câini. Nu avea ton. A încercat o a doua oară, o a treia. *Vino să te joci cu păpuşile. Peisagistică Ariel. Reparaţii telefoane mobile ₪ 50. Vă ţinem în lesă. Pisicuţo, pisicuţo, pe unde ai umblat?*

A trântit receptorul. Telefonul a alunecat din furcă, a început să se legene la capătul firului. A păşit înapoi peste bordură.

La telefonul din mijloc stătea o tinerică, nu mult mai mare decât Smadar. Şi-a scuturat pletele râzând. Rami a început să se fâţâie pe la spatele ei, încoace şi-ncolo. „Lasă odată telefonul ăla, te rog”, îi venea să-i zică, „trebuie s-o sun pe nevastă-mea, vreau să verific că-i bine, nu te poţi grăbi un pic?”

Si cel care folosea al treilea telefon era tânăr. Cam la douăzeci şi cinci de ani, piele măslinie, bluză de trening, ochelari ridicaţi pe frunte. Se gheboşa peste aparat, cu palma cuprinzând receptorul, şi şoptea. Rami s-a oprit o clipă. Vorbea în arabă? Rami a păşit pe lângă bordură, a întins gâtul, a ascultat. Nu, era ebraică, nu avea pic de accent.

Rami a simţit în stomac o împunsătură slabă de ruşine.

Între timp opriseră, iute, alte două automobile. Un bărbat într-unul, o femeie în celălalt. Femeia – înaltă, slabă, cu părul creţ – a ajuns prima lângă telefoane. A apucat firul care se bălăngănea.

— Nu merge, a zis Rami.

Ochii ei aveau o nuanţă acută de albastru. A pus receptorul la loc în furcă, s-a dat jos de pe bordură, a început să se plimbe încoace şi încolo.

— M-aţi auzit?

— Da.

Femeia aducea cu un animal hăituit: pupilele păreau să-i fi dispărut cu totul. Celălalt tip, deja – scund, vânos, agitat – preluase telefonul.

— E stricat, a zis femeia.

Tipul cel scund a introdus cartela în fanta aparatului.

— E mort, a spus Rami.

Bărbatul a dat din umeri şi a apăsat oricum cu degetul clapeta, în sus şi-n jos.

Una dintre cărţile de vizită a coborât fâlfâitoare la pământ. *Peisagistică Ariel: Te scăpăm de bălării.* Tipul i-a ars un picior, a revenit la telefon, a dus iarăşi receptorul la ureche.

— Am încercat deja şi noi, a zis femeia, aşteptăm, stăm la rând.

Tipul cel scund a trecut pe lângă bărbatul în trening, apoi s-a uitat lung la fata care-şi scutura părul şi râdea.

Rami s-a aplecat şi a atins-o uşor pe pielea umărului, zicându-i:

— Aşteptăm, dragă, nu vezi că aşteptăm?

286

Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim. Bombă în Ierusalim.

287

Rami a sunat mai întâi la biroul lui Nurit. Apelul a fost preluat de robotul ei telefonic. A zăbovit un moment, dându-i ocazia să răspundă. „Hei, fluturaş, eu sunt, eşti acolo?” A auzit ţiuitul dispozitivului. „Bună, fluturaş”, a zis iarăşi. Nici un răspuns. A închis, a pescuit iarăşi din buzunarul cămăşii cartela Telecart. Al doilea apel a fost acasă, la Smadar. I s-a răspuns instantaneu. „Alo?” O clipă, vocea l-a lăsat perplex. „Am încercat să te sun”, a zis Nurit. „Telefonul meu e mort.” „Unde eşti?” „Pe drum spre aeroport. Am sunat la tine la birou.” „M-am întors acasă.” „De ce?” „Am lăsat-o pe Smadar să se ducă în oraş cu prietenele ei, voia să-şi cumpere nişte cărţi, a zis ceva şi de nişte lecţii de jazz.” „Unde?” „În centru.” „Ai vreo veste de la ea?” „Încă nu.” „Bine-bine, şi prietenele ei?” „Nimic.” „Cu cine s-a dus?” „Nu ştiu, Sivan, Daniella, nişte fete, s-a dus cu autobuzul.” „S-a întâmplat ceva în autobuz?” „Nimic, nu, n-am idee, doar că nu mai ştiu de ea, de obicei sună.” „Nu şi-a luat telefonul mobil, aşa-i? Poate folosi unul public.” „Poate sunt deranjate liniile. Abia te aud pe tine. Toată lumea, pe aici, s-a aruncat pe telefoane. Abia te aud, vorbeşte mai tare, Rami.” „O să fie bine, draga mea, o să fie bine, băieţii pe unde-s?” „Au sunat, n-au nimic.” „Să mă întorc din drum?” „Poate, da, poate.” „La radio au zis că traficul e haos curat. O să-i las mamei un mesaj, poate lua un taxi de la aeroport, autobuzele o să fie iadul pe pământ, mă duc spre centru.” „Ţi-ai luat telefonul?” „Ţi-am spus, telefonul meu e mort.” „Cât ţi-ar lua să ajungi aici?” „Nu ştiu, jumătate de oră, patruzeci şi cinci de minute?” „OK.” „Să faci rost de o dădacă pentru Yigal, în caz de ceva.” „Rami.” „Da?” „Grăbeşte-te.”

288

Şaptezeci de kilometri pe oră, optzeci, optzeci şi cinci. Traficul parcă i se deschidea înainte. Chiar şi pe banda de urgenţe. Era de parcă nici nu s-ar fi aflat într-o maşină, ci pe motocicletă, porţi deschizându-se, un spaţiu ici, un loc gol colo, nimeni mânându-l din urmă, nici un claxon, nimic care să-l abată, nici măcar când traficul a încetinit la apropierea de oraş, fiindcă a nimerit în spatele unei maşini de poliţie care se deplasa ca în poveste înaintea lui, despărţind valurile. Mai

târziu avea să se minuneze. Drumul acela îi sfidase toate aşteptările. Ba chiar, fără să aibă habar de ce, poliţiştii opriseră pe marginea drumului şi-i făcuseră semn să o ia înainte. Ieşirea nu era aglomerată. Prinsese toate semafoarele pe galben.

289

Te scăpăm de balării.

290

Trafic în faţă. Trafic în spate. Nu avea ce face. Ştia atât de bine străzile din Anata. Nu existau scurtături. Nu putea să se abată la stânga, nu putea să se abată la dreapta. Nu exista trotuar pe care să se suie. Nu era loc de întors. Bassam a întins braţul şi a atins mâna Salwei, care îşi pornea telefonul. „Nu mai sunt veşti”, a zis. Apoi, la câteva secunde, a început să-şi butoneze iarăşi mobilul. „Suntem aşteptaţi”, a spus ea, „fata o să fie bine.” El a rezistat impulsului de a claxona cu putere. A deschis geamul. Deasupra se învârteau elicoptere. Ceva se întâmpla undeva. S-a uitat în zare după fum. „Sper doar”, a zis, „că n-o să aibă nevoie de copci.”

291

Bărbaţii se frământau în faţa prăvăliilor. Nişte adolescenţi fugeau acum printre maşini. Unii îşi trăseseră deja eşarfele pe feţe. Bassam a păşit în stradă. A ridicat mâinile. Au dat buzna pe lângă el. „Cineva a fost împuşcat.” „Unde?” „La şcoală.” S-au strecurat prin mulţime. A ridicat iarăşi mâinile ca să-i încetinească, însă i-au dat ocol în fugă. „Stop”, s-a rugat. „Opriţi-vă.” A înfipt mâna în pieptul unui băiat înalt. Urgenţa momentului l-a făcut să încremenească în loc. „Care şcoală?” „Şcoala de fete.” „Eşti sigur?” „Da, aşa cred.”

292

Şi-au abandonat vehiculul la jumătate de kilometru de

spital. A lăsat cheile în contact. Au luat-o la fugă amândoi. Ea purta o rochie lungă, verde, şi basma. El avea o cămaşă închisă la culoare şi pantaloni. Şchiopătatul îi era mai apăsat când se grăbea, dar până şi în graba lui Bassam era ceva domol.

La clinică au fost întâmpinaţi cu cuvinte şoptite. Lumea de pe coridor le-a deschis drum. Ştiau. S-au grăbit spre sălile de operaţie. Bassam a fost luat deoparte de un doctor. Se ştiau de la moschee şi din munca pentru pace a lui Bassam.

O palmă lipită de pieptul lui:

— E grav, Bassam. Ţine-te tare.

— Mă ţin.

Mereu fusese de datoria lui să-i ţină pe alţii calmi, şi-a spus: încă de la închisoare fusese chemat să aducă veştile.

S-a întors spre Salwa. Se oprise sub un neon pâlpâitor. I-a apucat mâna. S-a răsucit iute şi s-a lipit, suspinând, de umărul lui.

— Trebuie să ne pregătim, a zis Bassam.

293

Când a ieşit, şi-a văzut maşina acolo, parcată în curtea spitalului, cu un mesaj în arabă unde spunea că toţi se rugau pentru Abir şi că lăsaseră cheia la recepţia spitalului. Sub hârtie, o singură lalea cu un bileţel autocolant lipit de tulpină: *Multă sănătate.*

294

Cum anume, avea să se întrebe mai târziu Bassam, ar fi filmat Steven Spielberg glonţul de cauciuc zburând prin aer? Unde ar fi aşezat camera? Cum ar fi încadrat virajul brusc al jeepului pe stradă? Cum ar fi prins scrâşnetul roţilor? Cum ar fi înfăţişat alunecarea micului grilaj de metal de pe uşa din spate? Izbucnirea de lumină de pe chipul grănicerului? Interiorul vehiculului de teren, ziarele în dezordine, uniformele, încărcătoarele? Ieşirea armei M-l6 pe fanta din spate? Încârligarea degetului pe trăgaci? Proiectilul azvârlit prin ghinturile ca de acadea? Reculul armei în umărul grănicerului? Spirala descrisă de glonţ prin aerul albastru, tăios? Împuşcătura rezonând, acoperind soneria de la şcoală?

Izbitura glonţului în ceafa lui Abir? Ţâşnirea prin aer a ghiozdanului ei? Forma pantofului ieşindu-i din picior? Răsucirea sa prin aer? Oscioarele strivite de la baza craniului? Întârzierea ambulanţei? Adunarea de la spital? Linia neclintită de pe ecranul maşinăriei?

295

Decesele s-au petrecut la un interval de zece ani: al lui Smadar în 1997, al lui Abir în 2007. La o conferinţă în Stockholm, Bassam s-a ridicat şi a spus că uneori i se pare că glonţul acela a zburat un deceniu întreg.

296

Foarte mult din ce a realizat Spielberg în *Lista lui Schindler* stă în cadrele de deschidere, când e aprinsă flacăra lumânării de Sabat. Unul din cele doar cinci momente când imaginea e color în film: o luminiţă galbenă, măruntă, nesigură.

297

An de an, la Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim – unde a fost crucificat Hristos, înmormântat şi socotit apoi, de creştini, a fi înviat din morţi – se spune că un foc sfânt erupe spontan, aprinzând lumânări care răspândesc în cele din urmă o văpaie purtată prin întreaga lume.

În Sâmbăta Mare de dinainte de Paşte, patriarhul ortodox de la Ierusalim pătrunde în bezna cavoului lui Iisus, unde toate luminile au fost stinse. Uşile au fost sigilate cu ceară şi cavoul, cercetat de orice obiect ar putea ajuta la obţinerea focului: flacără, cremene, brichetă, lupă.

Înăuntrul şi în afara bisericii, o mulţime uriaşă aşteaptă vestirea flăcării: sunt zgomotoşi, înfierbântaţi, electrizaţi, expuşi, înghesuiţi.

La intrarea în mormânt, patriarhul îşi dă jos sutana şi este percheziţionat minuţios, căutându-se orice obiect care s-ar putea aprinde. I se permite apoi, ceremonios, accesul în încăperea pecetluită. Îngenunchează la baza stâncii, de unde, se spune, se înalţă lent o lumină albastră.

Lumina este, la început, răcoroasă la atingere. Alcătuieşte o coloană de la care patriarhul îşi aprinde cele două lumânări.

Odată aprinse, lumânările sunt trecute prin deschizături aflate în amândouă laturile cavoului. Patriarhul ortodox dă lumină mai întâi patriarhului armean şi apoi celui copt. Flacăra e purtată de preoţi până la Tronul Patriarhal.

Biserica prinde viaţă într-o învolburare de lumină şi în dangăt de clopote. Se slobod strigăte. Sunt bătute tobe străvechi. Se iscă discuţii. Râsete. Lumina e purtată în spate, spre mulţime, lumânare cu lumânare.

Focul e apoi dus pe străzile înguste ale Oraşului Vechi, ajungând în căminele creştine, ba chiar în unele cazuri şi în unele musulmane sau iudaice. Se întinde, apoi, în toate bisericile ortodoxe din Ţara Sfântă.

În veacuri trecute, flacăra era dusă în afara oraşului pe spinarea unor măgari, purtată pe spatele cămilelor prin deşert ori luată în recipiente de sticlă, pe nave, şi dusă în lumea întreagă. Pe la mijlocul secolului douăzeci, flacăra a ajuns să fie purtată de o maşină a poliţiei locale la aeroportul Ben Gurion, unde – ca o torţă olimpică – era amplasată în containere special concepute şi urcată în curse către Grecia, Rusia, Argentina, Mexic şi aşa mai departe.

298

În 2015, o delegaţie a Bisericii Ortodoxe Elene a iniţiat negocieri cu reprezentanţi ai lui Elon Musk pentru trimiterea în spaţiul cosmic a luminii sfinte, cu ajutorul companiei fabricante de rachete a lui Musk, SpaceX. Discuţiile nu au avut rezultate.

299

Pe spatele busolei sale de argint, Sir Richard Francis Burton şi-a inscripţionat un verset din Coran: *Cutreieră pământul şi vezi care a fost sfârşitul celor care au respins Adevărul.*

300

Pe parcursul Operaţiunii Înfrumuseţarea, prizonierilor li s-a spus să păstreze tăcerea câtă vreme delegaţia Crucii Roşii străbătea orăşelul; orice cuvânt nelalocul lui ar fi însemnat moarte sigură.

301

Imaginaţi-vă, apoi, miniştrii danezi păşind politicoşi pe străzile curăţate lună, ascultând, încuviinţând, cu mâinile împreunate la spate ca într-un soi de rugăciune interogativă.

302

Sunt multe teorii despre apariţia spontană a flăcării la Biserica Sfântului Mormânt: că lumânările ar fi date cu fosfor alb şi se aprind singure, că o bucată de cremene ar fi pusă într-un compartiment secret din podea, că un borcan cu naft e ascuns în sepulcru, ori că patriarhul reuşeşte să strecoare înăuntru o brichetă, ascunsă în barbă sau prinsă de o şuviţă de păr.

Aceste posibilităţi sunt luate în derâdere de puhoaiele de credincioşi care susţin că flacăra este aprinsă pur şi simplu de Sfântul Duh.

303

Când Sinead O’Connor a cântat străvechea baladă irlandeză „I Am Stretched on Your Grave”, „Sunt întinsă pe mormântul tău” – de pe albumul pe care-i plăcuse lui Smadar să danseze –, a fost influenţată, după cum a mărturisit, de lectura Cabalei, interpretarea mistică a Bibliei.

304

Cabaliştii, în încercarea de a examina natura divinului, au în vedere două aspecte ale lui Dumnezeu. Primul, cunoscut drept *Ein Sof* îl socoate pe Dumnezeu transcendent, incognoscibil, impersonal, fără capăt şi infinit. Al doilea aspect este accesibil percepţiei umane, dezvăluind divinul în lumea materială, disponibilă în vieţile noastre finite.

Departe de a se contrazice unul pe celălalt, aspectele divinului – unul localizabil, altul infinit – sunt, se spune, perfect complementare, o formă de adevăr profund care se găseşte în aparenta opoziţie.

305

Şi Borges era fascinat de Cabală. A sugerat că lumea ar putea fi nu mai mult decât un sistem de simboluri şi că universul, inclusiv stelele, constituie o manifestare a caligrafiei secrete a lui Dumnezeu.

306

Borges a scris că nu e nevoie decât de două oglinzi aşezate faţă în faţă ca să alcătuieşti un labirint.

307

Când era copil, Bassam a găsit o fotografie a lui Muhammad Ali într-un articol de revistă despre Vietnam; a luat acasă revista, a decupat poza şi a lipit-o pe peretele peşterii, lângă lampa cu kerosen.

În imagine, Ali stătea deasupra lui Sonny Liston, cu braţul încordat şi privirea înflăcărată, triumfător, furios. Liston era lăţit la podea, cu braţele sub cap într-un gest de predare năucită.

În fundul peşterii, Bassam a început să mimeze postura lui Ali, cu rânjet pe faţă, pumn încleştat, la picioare cu cadavrul unui soldat.

308

Muhammad Ali era cunoscut în lumea musulmană drept *da'ee:* cineva care se zbate să transmită mesajul lui Allah lumii întregi. Una dintre posesiunile la care ţinea era un ceas Timex de argint cu o busolă qibla, al cărei ac arăta întotdeauna spre Mecca.

309

Tavanul peşterii forma o cupolă. Îi fuseseră date găuri de ventilaţie cu un burghiu mic. În roca moale au fost săpate încăperi. Platformele de piatră erau folosite ca rafturi naturale. Mai erau folosite şi ca trepte de acces spre părţile mai înalte ale grotei. În pereţi erau săpate firide adânci.

Fraţii lui Bassam îi spuneau Sesam, după peştera din *Kitab Alf Layla wa Layla.*

Pietre plate de caldarâm erau întinse la intrarea din faţă. Mai încolo, podeaua era acoperită de covoare. Bucătăria şi camera de zi erau tencuite şi zugrăvite în culori vii. Veselă şi vase de lut cu măsline erau orânduite pe etajere înalte de lemn, deasupra cuptorului de pâine *taboon.*

O etajeră cu fotografii şi de cărţi împodobea peretele sudic. Cel nordic era gol, cu excepţia unui covor atârnat, despre care se spunea că fusese în familia lui Bassam din vremea Imperiului Otoman.

Apa provenea de la un puţ aflat la jumătate de kilometru distanţă. Celelalte familii din grotele vecine furau electricitate din reţea, însă tatăl lui Bassam prefera ca peştera lor să nu aibă curent.

Exista o ferestruică în peretele frontal al peşterii; copil fiind, Bassam putea spune cât e ora cu aproximaţie de câteva minute.

310

Purta de căpăstru măgarul în sus şi-n jos pe panta pietroasă, ducând covoraşe, etajere, saltele, scaune şi oale de gătit. Călătoria până în sat dura patruzeci şi cinci de minute, iar măgarul se încorda sub povară şi apăsarea arşiţei.

De fiecare dată când se întorcea la peşteră, Bassam făcea o cataplasmă şi o aplica pe picioarele măgarului, apoi pornea iarăşi la drum. Măgarul îşi aşeza cu precizie fiecare copită, când dădea să alunece se redresa îndată, răgea şi păşea mai departe.

Pe toată coasta dealului, în umbră, stăteau soldaţi israelieni înarmaţi. Mare parte dintre ei, observase, nici nu se răsuceau spre el să-l privească în timp ce-şi cobora încărcătura pe pantă.

Soldaţii – pentru el, întruchipările lui Sonny Liston – desăvârşiseră cumva arta de a dormi în picioare.

311

Peşterile au fost demolate în seara de după evacuare, făcute praf şi pulbere cu batoane de dinamită.

O lună mai târziu, jucându-se printre rămăşiţe, Bassam găsise piatra care indica direcţia Meccăi.

312

Ani după aceea, la Boston, Bassam a rememorat povestea evacuării din peşteră, aşezat pe un scaun din biroul senatorului John Kerry.

Mai devreme, pe parcursul discuţiei, captase atenţia senatorului aplecându-se în scaun şi zicând: „Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-aţi omorât fiica”.

313

Avea un fel de a vorbi atât de aparte, domol şi totuşi în forţă, punând mereu accentul pe ultima silabă – *mi-aţi o-mor-rât fi-ica* —, aşa încât totul suna cumva cântat.

314

La finalul întrevederii – care a durat o oră şi jumătate peste timpul alocat –, senatorul Kerry a lăsat capul în piept şi i-a îndemnat la rugăciune pe toţi cei din biroul său. Niciodată, a jurat atunci, nu va uita povestea lui Abir.

315

Gazul lacrimogen folosit de Forţele de Apărare Israeliene fusese cândva fabricat în Saltsburg, Pennsylvania, însă în 1988 – după ce o anchetă federală a stabilit că gazul fusese folosit necorespunzător – vânzările au fost oprite. Au fost convocaţi lobbyişti. S-au ţinut întruniri în Congres. S-au scris

editoriale în care se spunea că Pennsylvania e înfrăţită cu Israelul. Că erau puse în pericol locuri de muncă. Gazul lacrimogen, ziceau ei, avea oricum să fie fabricat altundeva. Era vremea să se ia o poziţie.

După optsprezece luni, producţia a fost reluată, apoi, în 1993, mutată la o companie din Jamestown, Pennsylvania, la o sută cincizeci de kilometri distanţă.

316

Ca să arunce înapoi o grenadă lacrimogenă, un protestatar – învăluit deja într-un nor de gaz – trebuie să fie agil. Grenada trebuie apucată cu mâna înmănuşată. Direcţia vântului trebuie stabilită pe loc. Recipientul e pus în praştie în aşa fel încât, o clipă, gazul nu mai poate scăpa.

Dacă protestatarul nu are mască de gaze, poartă mască de înot sau ochelari de sudor şi-şi acoperă gura cu o eşarfa înmuiată în soluţie de bicarbonat de sodiu. Doza e rotită deasupra capului şi slobozită cât mai iute cu putinţă, mai ales dacă e din cea triplă, un container conceput de oamenii de ştiinţă israelieni să se desfacă în trei la impact.

Acestei returnări la sursă, protestatarii îi spun batjocoritor „dreptul de întoarcere”.

317

La Zidul Vestic din centrul istoric al oraşului Ierusalim, stoluri de drepnele migratoare din Africa de Sud se întorc, an de an, în ianuarie şi februarie. Cuibăresc în crăpăturile străvechilor blocuri de calcar.

Unele drepnele pot fi văzute cum pătrund în fisurile pietrei din zbor, cu capul înainte, cu o viteză şi o agilitate uluitoare. Altele se duc la cuiburi rotindu-se la nouăzeci de grade prin aer, cu o aripă îndreptată spre sol şi cealaltă ţintuind cerul.

Împart zidăria cu porumbeii, cu stăncuţele şi vrăbiile. Porumbeii sălbatici blochează uneori intrarea în găuri, aşa că drepnelele trebuie să vireze şi să ocolească, aşteptând o altă ocazie să revină la cuiburi, la zece metri deasupra pământului.

Umbletele în amurg sunt cunoscute drept zboruri vesperale. La crepuscul, păsările scobesc spaţiul de deasupra capetelor credincioşilor, dintre care mulţi vin să îndese în

crăpăturile zidului rugăciuni scrise de mână pe bucăţele de hârtie în vreme ce-şi lipesc de piatră frunţile, rugându-se.

Uneori, când e vânt tare, rugăciunile se desprind şi bileţelele sunt prinse în aer de drepnele.

Fă-mă vasul tău, Doamne. Iartă-mi păcatele. Fă-o pe Dana să mă iubească. Vindecă-mă de streptococ. D-ne ajută. Beitar Jerusalem în Liga Campionilor! Dă-i speranţă lui Jeremiah. Dăruieşte odihnă adevărată, pe aripile Duhului.

Drepnelele zboară atât de jos şi de iute, că oamenii de dedesubt sunt siliţi să se ferească. Din aerostat, asta aduce cu un val de pălării şi baticuri, o cufundare şi o înălţare, o cufundare şi o înălţare, iarăşi o cufundare şi o înălţare.

318

De două ori pe an, lucrătorii de la salubritate extrag peticele de hârtie îndesate în găurile Zidului Vestic.

Bileţelele sunt adunate în saci de plastic şi îngropate în cimitirul de pe Muntele Măslinilor. Un excavator mare sapă o groapă, apoi rugăciunile sunt puse înăuntru şi acoperite cu pământ.

Locul este îngrijit de un gropar, care în fiecare anotimp replantează, ritual, iarbă nouă.

319

O cheie uriaşă de oţel se află în vârful unei arcade în formă de gaură a cheii din tabăra de refugiaţi Aida din Betleem, aducere-aminte a căminelor părăsite de palestinieni în 1948. Cheia e înaltă de nouă metri şi cântăreşte aproape o tonă. A fost inscripţionată în mai multe limbi. E cunoscută local drept Cheia Reîntoarcerii. O inscripţie cu *Nu e de vânzare* este imprimată pe tija cheii, alături de câteva urme de glonţ şi de zgârieturile rezultate în urma impactului cu grenade lacrimogene.

320

La mănăstirea Cremisan din Beit Jala începe să se audă zvonul vecerniei când soarele dispare după dealurile

dimprejur.

În decenii trecute, o sută de călugări şi mai bine se puteau aduna în capela brăzdată de lumina amurgului ca să-şi recite rugăciunile, iar psalmodierile se întindeau în jurul clădirii, pe dalele de piatră şi pe ferestrele înalte.

După slujbă, călugării ieşeau pe uşa cu arcadă şi coborau pe cărăruia de pietriş spre vie, în întunericul ce se îndesea. Duceau cu ei găletuşe de argint şi stropitori. Se răsfirau prin vie şi turnau cerculeţe de apă la rădăcinile plantelor. Momentul optim pentru stropitul viei e noaptea. Astfel scade rata de evaporare.

Mulţi călugări erau palestinieni. Alţii, italieni, francezi şi portughezi. Facerea vinului, atât de aproape de Betleem şi de Ierusalim, era o misiune sacră.

Trimiteau apoi vinul îmbuteliat la bisericile lor de acasă, din Toscana, Sicilia, Jura, Languedoc, Umbria, Aix-en-Provence, Porto, Faro.

Sticlele erau puse în lăzi cu eticheta de vin sfânt, Sângele lui Hristos, şi trebuiau manevrate cu grijă.

321

Mitterrand a spus că ultima lui cină – presurile – avea să combine gustul dumnezeiesc, suferinţele lui Iisus şi eterna vărsare de sânge a omenirii într-o singură masă.

322

La vremea recoltei, călugăriţele din schitul de maici, aflat la patru sute de metri mai încolo, veneau să-i ajute pe călugări.

Femeile se perindau sub lumina stelelor în veşmintele lor lungi şi îngenuncheau să culeagă ciorchinii copţi. În nopţile mai întunecoase purtau lumânări, cu care se mişcau spectral printre viţe în straiele lor albe.

Când venea răsăritul era lucru obişnuit ca puştii din zonă, ducându-se la şcoala de la mănăstire, să vadă un şir de maici întorcându-se pe drum cu veşmintele pătate şi urme mici, vineţii, în dreptul genunchilor.

323

© AFP Contributor

324

După un deceniu petrecut în singurătate la o mănăstire din Alep, sfântul Simeon, un ascet din secolul al cincilea, a declarat că Dumnezeu îi cerea să-şi proclame credinţa prin imobilitate: să se mişte cât mai puţin posibil, să fie static, să-şi pună mintea mai presus de trup.

S-a suit în vârful unei coloane abandonate, în oraşul sirian Taladah, şi-a construit o mică platformă şi a încercat să nu se mişte din cale-afară de mult. S-a legat bine de un par cu curmeie de palmier, ca să rămână în picioare şi când dormea. Nu s-a clintit nici în arşiţa şi furtunile de nisip cele mai necruţătoare.

Aduna în ulcele apă de ploaie. Avea un scripete cu care i se trimitea sus de mâncare. Băieţei de prin satele învecinate se căţărau uneori până la el să-i ofere pâine şi lapte de capră.

Asediat de alţi schimnici şi admiratori din lumea întreagă, Simeon a decis să-şi urce platforma – primul lui stâlp ar fi avut, se zice, doar trei metri înălţime, însă cel final avea să ajungă la mai bine de cincisprezece. Dar nici aşa nu izbutea să capete dorita sihăstrie: admiratorii încă se adunau puzderie ca să-l vadă.

Superiorii lui Simeon în ierarhia monahală începeau să se întrebe dacă dorinţa lui de izolare era un act de credinţă autentică. I-au poruncit să coboare, presupunând că, dacă se dădea jos, acţiunile sale erau cu adevărat motivate de sfinţenie, iar dacă nu, atunci comitea păcatul mândriei.

Simeon a anunţat că avea să coboare de bunăvoie, aşa că i-a fost îngăduit să rămână.

A murit după ce a stat cocoţat pe stâlpi vreme de treizeci şi şapte de ani.

325

Facerea vinului în mănăstire – zdrobitul strugurilor, trasul în sticle, punerea etichetelor – a fost complet automatizată în 1970, când procesul de vinificaţie a fost luat din mâinile călugărilor, iar crama a fost cumpărată de un om de afaceri palestinian din zonă.

Numărul călugărilor din mănăstire a început să scadă. Cei care veneau să trăiască acolo erau, în mare parte, bătrâni. Aveau aerul unor sfinţi extenuaţi. Erau văzuţi umblând de colo colo, prin grădină şi-apoi pe cărare până la vie, cu mâinile la spate.

Rami auzise că, în alte vremuri, fuseseră acolo până într-o sută de călugări, însă acum nu rămăseseră mai mult de patru sau cinci.

326

În fiecare sâmbătă, în Bradford, Bassam îşi punea pe el un maiou alb, cu ochiuri rare, şi nişte pantaloni vechi de trening. Maşina manuală de tuns iarba era ţinută într-un şopron de cărbuni din latura casei. Trăgea zăvorul înţepenit de metal al uşii şi se chinuia să scoată afară maşinăria mâncată de rugină.

Cositoarea îl fascina. La început nu făcea decât să smulgă iarba cu totul, dar i-a ascuţit lamele trecând peste muchii o pilă de metal. A lubrifiat şi a strâns şuruburile roţilor. A dat înainte şi înapoi, de câteva ori, să se asigure că funcţiona cum trebuie, după care s-a pus pe treabă. Îi plăcea fâsâitul pe care-l scoteau lamele.

Grădina era mică, aşa că s-a apucat să tundă iarba de pe marginea aleii de acces. I-a luat ore întregi cu maşina cea primitivă, înainte şi înapoi, înainte şi înapoi.

Cu ocazia Eid al-Adha din acel an, Salwa i-a cumpărat o pereche de mănuşi de grădinărit. Le-a tras imediat pe mâini şi a ieşit să plivească buruienile.

327

Misiunile de bombardament în Gaza şi raidurile în Cisiordania sunt numite adesea de oficialii israelieni „tunsul

peluzei”.

328

Adolescent fiind, Bassam a învăţat să ţină o ceapă în buzunar ca să combată arsura produsă în plămâni de gazul lacrimogen.

329

Când Bassam s-a întors din Anglia în Cisiordania – în apartamentul de pe dealurile din Anata –, primul care a venit să-l vadă a fost Rami. A venit cu taxiul, ca să evite vreo hărţuială la punctul de control.

Rami a ciocănit la uşă, s-au îmbrăţişat, s-au pupat de câte două ori pe fiecare obraz. Masa era pusă: maqluba cu pui şi iaurt cu mirodenii.

Mai apoi au coborât dealul şi au intrat în curtea şcolii, unde fusese construit un loc de joacă în amintirea lui Abir: bare de tracţiune, tobogan, groapă cu nisip, un mini-carusel.

Împreună, cei doi s-au ocupat de o mică porţiune ierboasă de la intrare. Nu aveau foarfecă de grădină, aşa că au împrumutat una cu mâner de plastic de la o învăţătoare care, de la fereastră, s-a uitat la ei cum vorbeau.

330

Motocicleta huruie cât străbate Beit Jala.

331

332

Nu se va sfârşi până ce nu vom sta de vorbă.

333

Ştie drumul prin zona veche a oraşului, un urcuş pieptiş şi-apoi, după un viraj domol, iarăşi în Zona B: vizibilitate bună, poate să ia viteză.

Întoarce motocicleta la capătul străzii Ieslei, la jumătatea drumului spre Betleem.

Reglează volumul muzicii pe telefon, apasă pe latura căştii de protecţie ca să-şi fixeze căştile, ambalează motorul şi urcă, pe lângă Zid, spre hotelul Everest.

O ceaşcă de cafea, poate. Sau o îmbucătură. Un loc unde să stea jos şi să se odihnească niţel.

334

Gâsca de India poate zbura la aproape cinci mii de metri altitudine, lucru care-i permite să migreze pe deasupra munţilor Himalaya înainte de a o apuca spre sud. Au fost observate perechi pe deasupra masivului Makalu, al cincilea munte ca înălţime din lume.

În anumite sate, păsările sunt prinse, iar numele celor răposaţi le sunt scrise cu tuş pe burtă.

Se spune că gâştele duc în paradis veşti despre cei morţi.

335

Hotelul, o ştie, e acum proprietatea unor ruşi. Înainte de construirea Zidului a fost un loc mult mai frecventat – nunţi, botezuri, aniversări, petreceri, dineuri –, dar în ultimii ani a devenit cam ponosit şi neîngrijit.

Trece prin porţile ornamentate din vârful dealului, face la dreapta, parchează motocicleta la ceva distanţă de două autobuze mari. Îşi închide telefonul, îşi scoate casca.

Un moment de uşurare. Ca ieşirea dintr-o cameră cu presiune. Desface portbagajul de la spatele motocicletei şi vâră casca acolo, apoi porneşte spre intrarea hotelului.

Nu-i niciodată o idee bună să umbli prin Cisiordania cu o cască pe cap, nici chiar dacă ai şaizeci şi şapte de ani.

336

De fiecare dată e surprins să vadă porumbei în meniu.

337

Şansele lor de a fi prieteni păreau infime, chiar şi dacă lăsai deoparte evidenţa că unul era israelian şi celălalt, palestinian.

Se întâlniseră pentru prima oară la hotelul Everest. Într-o joi. Era în acel punct al serii când Beit Jala pornea să se domolească: pământul respira, soarele se afunda, dealurile căpătau brusc o tentă de verde întunecat.

Stăteau în aer liber, aşezaţi la mesele de picnic ale hotelului, o duzină cu toţii, opt israelieni, trei palestinieni, un reporter suedez. Rami fusese invitat de fiul lui, Elik. Rami era curios în privinţa Combatanţilor pentru Pace. Organizaţia începea să capete greutate. Era mândru de ce reuşise fiul lui să declanşeze.

Grupul se lansase într-o discuţie despre cine avea ori nu statutul de combatant: întrebarea era importantă pentru a se putea determina cine era eligibil să devină membru. Ce era, mai exact, un „combatant”? Pur şi simplu, cineva care luptase într-un război? Cineva care fusese militar? Dar dacă-şi satisfăcuse stagiul militar în afara Teritoriilor? Nu se putea numi combatant şi o persoană care activase într-un birou al armatei? Ce conta? În definitiv, combatantul putea să fi luptat pentru absolut orice. Poate că erau cu toţii combatanţi? Cum rămânea cu femeile şi copiii? Dacă femeile israeliene erau considerate combatanţi datorită stagiului militar, atunci nu la fel ar fi trebuit considerate femeile palestiniene? Şi dacă cineva era iordanian, american, libanez ori egiptean? Cine putea fi membru fondator? Cine putea fi membru simplu? Avea organizaţia să fie compromisă dacă reţeaua se lărgea prea din cale-afară? Dar dacă definiţia era prea restrictivă? Era vreun lucru care se cerea reglementat?

Rami şi Bassam se aşezaseră unul lângă altul. Rami avea în faţă o limonadă. Bassam bea cafea şi fuma ţigară de la

ţigară. Discuţia se învârtea în jurul cozii. Rami vedea cum se alungeau umbrele copacilor.

În clipa următoare s-a trezit vorbind. Habar n-avea cum se întâmplase asta. Venise să observe, să stea cu ei un pic, să-şi vadă fiul în acţiune. Nu intenţionase să ia cuvântul, însă discuţia alunecase către propria lui organizaţie, Cercul Părinţilor, şi asupra felului în care se descurcau aceştia cu statutul de membru şi cu limba. Ca să fii membru al Cercului trebuia să fi pierdut un copil, să fii unul dintre îndoliaţi, ceea ce un israelian ar fi numit *mispachat hashkhol,* iar un palestinian ar fi numit *thaklaan* sau *mathkool.* Existau deja câteva sute de membri: era una dintre rarele organizaţii care şi-ar fi dorit să aibă mai puţini înscrişi. Îndoliaţii nu erau doar părinţi, ci fraţi şi surori, mătuşi, unchi şi veri. Dar poate că, la fel ca în cazul combatanţilor, erau îndoliaţi cu toţii, şi poate că şi cuvântul „părinte” avea anumite probleme – ce se întâmpla în cazul în care copilul fusese adoptat sau dacă părinţii înşişi muriseră? Cum rămânea cu membrii familiei? Puteai bâjbâi prin limbă la infinit, căutând un cuvânt, un termen, poate că ar fi făcut mai bine să-şi alipească organizaţiile sub o umbrelă gigantică.

După un timp – nici nu mai ştia cât –, Rami s-a uitat în jos şi a văzut cu uluire că fuma. Lângă el era o scrumieră, în care scutura scrumul cu uşurinţa pe care ţi-o dau repetiţiile îndelungate. Trecuseră ani de când pusese ultima ţigară în gură. Nici nu-şi dăduse seama că aprinsese una. Cu siguranţă nu-şi amintea să fi cerut una. Cumva, întinsese mâna spre pachetul palestinianului şi se servise. Fuma cu un străin, şi nu doar atât, dar din acelaşi pachet, şi nu doar atât, dar Bassam era tăcut, şi nu doar atât, dar ochii îi erau închişi, asculta. Era în asta ceva primordial. Sentimentul, de îndată ce şi-a făcut apariţia, a părut să se disipeze. Rami s-a oprit din vorbit, cuvintele s-au evaporat din el, iar ţigara a început să aibă un gust oribil. Conversaţia s-a întors iarăşi la chestiunea numelui, însă el rămânea aşezat acolo, lângă Bassam, la hotelul Everest, în această neaşteptată tovărăşie.

Doar Elik, fiul lui, păruse să bage de seamă. Dăduse din cap uşurel: era şi el fumător.

338

A doua şi ultima oară când a fumat cu Bassam a fost doi

ani mai târziu, lângă spital, cu puţin înainte ca monitorul cardiac al lui Abir să arate o linie dreaptă: au stat cuminţi pe bancă, sub copacii întunecaţi, postind o ţigară, cu vârful de jar roşu pulsând între ei.

339

Când se ruga, Bassam atingea uşor pământul cu capul, dar niciodată atât de ferm încât să se aleagă cu o vânătaie de rugăciune.

340

Scapă-ne de cele rele, fie ele la vedere sau ascunse.

341

La sosirea în hotelul Ritz din Washington D.C. – unde, în toamna anului 1993, suita sa ocupase un întreg etaj –, lui Yasser Arafat i-a fost oferit un coş, ca dar de bun venit.

În coşul de răchită – împreună cu un program al întrunirilor, un pix cu lanternă, două sticle de apă minerală, o pungă de nuci pecan cu aromă de miere şi un termos cu emblema Casei Albe – se afla un biscuit frumos ambalat, având forma unei turturele. Glazura era albă şi ochii, două gămălii albastre.

În lift, coborând spre recepţie, Arafat – care purta un costum ce nu-i venea tocmai bine şi obişnuitul keffiyeh pe cap – s-a întors spre gărzile sale de corp, şi-a scărpinat perii din barbă şi, cu chip serios, a zis: „Ce să fac, să-l mănânc?”

342

În luna mai a anului 1987, artistul francez Philippe Petit a decis că o turturică albă ar trebui să facă parte dintr-o reprezentaţie de mers pe sârmă în care intenţiona să traverseze Valea Hinnom.

Petit socotea această traversare o ramură de măslin: urma să elibereze turturica la mijlocul parcursului, s-o lase liberă, s-

o vadă cum se depărtează în zbor.

În ziua de dinaintea reprezentaţiei, Petit s-a pus pe cercetat străzile Oraşului Vechi – piaţă cu piaţă, uliţă cu uliţă, printre tarabele cu dulciuri, ierburi, fructe, legume, haine, suvenire, cruci, mezuze, artizanat. A vorbit cu vânzători, portari de hotel, măcelari, ba chiar s-a interesat pe la localuri mai pretenţioase, căutând pe cineva care să-i vândă o turturică micuţă pe care s-o elibereze pe traseu. A găsit papagali, potârnichi, porumbei mari, însă nici urmă de turturele.

Într-un fel, Petit savura ironia tăioasă: *Nu există nici un porumbel al păcii în Ierusalim*, însă tot şi-a continuat căutările prin unghere obscure, piaţă după piaţă, lăsând să umble vorba pe străzi.

În dimineaţa zilei când trebuia să facă traversarea, a fost acostat pe străzile Oraşului Vechi de un bărbat mai în etate, cu barbă neîngrijită şi caftan negru. Străinul vorbea într-o engleză stricată. L-a luat de braţ pe Petit şi l-a călăuzit printr-un labirint de ulicioare pavate şi unghere.

Pe tejgheaua unei croitorii, printre pânzeturi de felurite culori, se afla un şir de păsări în colivii făcute, ca în vechime, în formă de clopot. Petit şi-a dat seama îndată că nu-i erau de folos: prea mari, prea închise la culoare, prea dificil de mânuit.

— Ăsta e porumbel, a zis Petit. Mie îmi trebuie o turturică. Ceva alb. Mic. Cam atât de mare. Nu asta.

Petit s-a răsucit pe călcâie ca să iasă din prăvălie, dar vânzătorul l-a apucat de cot cu un zâmbet larg şi a scos din colivie cel mai mic şi mai palid la culoare dintre porumbei, cu penaj mai degrabă gri, însă care, în lumină, putea trece drept alb murdar.

Bătrânul i-a făcut o plecăciune. Şi când Petit a dat să plece, a simţit că pasărea îi era aşezată în palmă.

— Ia-o, a zis omul. Gratis.

Petit a mângâiat burta păsării. Tot era prea mare, prea cenuşie, dar de la distanţă ar fi putut să meargă.

— Gratis, a zis iarăşi omul. Pentru tine.

Petit s-a dezbărat de mâna prăvăliaşului, i-a plătit cincizeci de şekeli şi a dus pasărea în colivie înapoi prin Oraşul Vechi. Nimic, o ştia, nu era vreodată gratis.

În camera lui de la hotelul Muntele Sion de pe strada Hebron, Petit a repetat eliberarea păsăroiului dintr-un buzunar special conceput, cusut pe coapsa nădragilor săi

largi.

Porumbelul a zburătăcit stângaci prin odaie şi a aterizat pe patul lui Petit.

343

Odată cu înaintarea în vârstă, artistul spaniol Jose Ruiz Blasco şi-a pierdut o parte din dexteritate. Sângele se retrăgea din degete. I se părea greu să apuce pensulele. Nu mai reuşea să picteze ca lumea picioarele turturelelor de stâncă pentru a căror reprezentare devenise celebru.

În Malaga era ştiut drept El Palermo, Crescătorul de Porumbei, şi ţinea numeroase păsări pe lângă casă, unele în colivii, altele lăsate să zboare libere prin odăile de la parter.

Mâhnit de pierderea agilităţii, Jose l-a rugat pe fiul său, tânărul Pablo, să-l ajute să isprăvească delicata muncă la picioarele păsărilor. Băiatul se arătase talentat deja: putea fi găsit adesea în Plaza de la Merced, schiţând pe pământ păsări cu un băţ de sicomor, trasând contururi în praf cu degetul dezgolit al piciorului.

Când a văzut Jose Ruiz ce putea face fiul lui – frumuseţea broderiei picioarelor de turturică –, i-a oferit paleta şi pensulele sale preferate.

— Acum treci şi pictează, i-a spus.

344

La Congresul Mondial pentru Pace din 1949, Pablo Picasso a dezvăluit un desen cu o porumbiţă ducând în cioc o ramură de măslin. Schiţa – inspirată de povestea biblică a lui Noe şi a arcei lui, cu pasărea întorcându-se cu o ramură înfrunzită, semn că apele potopului se retrăseseră – a devenit imediat un simbol universal anti-război.

345

În 1974, Mahmoud Darwish a scris discursul lui Yasser Arafat pentru

Adunarea Generală a Naţiunilor Unite: *Am venit astăzi cu o ramură de măslin într-o mână şi cu arma luptătorului pentru*

libertate în cealaltă. Nu lăsaţi ca ramura de măslin să-mi cadă din mână.

346

Repet: Nu lăsaţi ramura de măslin să-mi cadă din mână.

347

348

Pe peretele dormitorului, chiar dedesubtul unei poze cu Sinead O’Connor, Smadar a atârnat un porumbel în stilul lui Picasso. Era poziţionat în aşa fel încât să stea înclinat în faţă în loc să se mişte oblic, în zbor iute. Ciocul era exagerat de mare, ca să poată ţine ramura de măslin.

Dedesubt, conturul unui al doilea porumbel-fantomă se îmbibase pe pagină, în imaginea dublată, ciocul era ceva mai ascuţit.

Desenul a rămas pe perete nişte ani după moartea ei, până ce nepoţii lui Rami l-au dat jos şi l-au pus, împreună cu multe dintre obiectele care-i aparţinuseră cândva fetei, într-o cutie transparentă de plastic păstrată la căpătâiul patului ei.

349

Valea Hinnom e cunoscută şi drept Gehenna; acolo, în vremuri biblice, erau făcute sacrificii rituale în reţeaua întortocheată de grote şi altare în onoarea lui Moloh, zeul focului. Copii mici erau puşi pe ruguri din lemn de măslin, legaţi de stâlpi sau prinşi de platforme cu rafturi mobile care se roteau lent către foc, astfel că erau mistuiţi de vii, treptat.

Preoţii băteau în tobe gălăgioase ca să acopere ţipetele copiilor care ardeau. Fumul de la trupurile lor cuprinse de foc se întindea peste vale.

Se spunea că aici, în vale, se află porţile iadului, adeseori înfăţişate în opere de artă monumentale.

Şi în Coran valea era zugrăvită drept un loc al chinurilor pentru păcătoşi şi pentru cei lipsiţi de credinţă.

350

Petit a spus că în timp ce traversa valea a auzit sunetul veacurilor trecând.

351

Purta îmbrăcămintea albă şi largă a unui bufon de curte. Cracul drept era decorat cu albastrul deschis al Israelului, cel stâng purta culorile întrepătrunse ale drapelului palestinian.

A pornit de pe acoperişul clădirii Coloniei Spaniole, la doar câţiva metri de hotelul Muntele Sion.

Firul era întins peste vale, pe o lungime de trei sute de metri. Îşi numise reprezentaţia *Pâşitul pe harpă: în căutarea păcii.* Profilul traseului i se păruse că aducea cu o harpă: adâncul scobit ca un bol al văii, marginea orizontală a cablului, cele unsprezece pripoane menite să ţină firul întins.

Parcursul avea trei sute de metri lungime şi o diferenţă de înălţime de douăzeci de metri. Cablul avea o grosime de doi centimetri. S-au adunat mulţimi de privitori din toate părţile oraşului, unii în lungul zidurilor Ierusalimului, alţii la Cinematecă, alţii uitându-se în sus de la nivelul solului.

Petit şi-a dat seama că, din cauza înclinaţiei, va urca spre cer.

Dedesubt era valea, cu peticele ei verzi, camerele mortuare, străvechile peşteri şi poveştile cu suferinţe drăceşti.

Se iscase un vânt tare, văratic. În lumina începutului înserării, valea era splendidă. Pe acoperişuri, în zare, licăreau antene. Aerostatul plutea. Petit a păşit de pe acoperişul clădirii Coloniei Spaniole în chiote şi ropote de aplauze.

Îmbrăcămintea îi era umflată. Ţinea porumbelul alb, captiv, într-o eşarfa de mătase roşie din buzunarul pantalonilor.

352

Băiat fiind, lui Picasso îi plăcea să deseneze la lumina lumânării. Intuise deja că umbrele mişcătoare iscate de lumină aveau să-i îmbibe lucrările cu senzaţia unei legănări.

353

Petit s-a oprit pe sârma lui şi s-a uitat înapoi spre Oraşul Vechi. Zărea cu coada ochiului câteva siluete mici şi exuberante săltând de pe o clădire pe alta, încercând să se ţină pe urmele lui.

Auzise că cel mai rapid fel de a ajunge oriunde în centrul vechi al Ierusalimului era să o apuci de-a dreptul peste acoperişuri.

354

În 1882, o fundaţie britanică, Ordinul Sfântului Ioan din Ierusalim, a înfiinţat o clinică de oftalmologie unde sunt trataţi musulmani, evrei şi creştini. Clădirea domină de la înălţime valea. Întemeietorii au socotit că ar fi fost vindecător pentru pacienţi ca prima privelişte, după scoaterea bandajelor, să fie cea a Oraşului Sfânt, deasupra a ce era cunoscut drept porţile iadului.

Din susul văii se putea vedea Scăldătoarea lui Siloam, unde arheologii scoseseră la iveală ruinele fântânii celui de-al Doilea Templu; acolo îi spusese Iisus unui bărbat orb să se spele ca să-şi recapete vederea.

355

Mai târziu, Petit avea să rememoreze că, fără vreun motiv anume, băgase porumbelul în buzunarul de pe partea israeliană a nădragilor. Pe mânecile costumului său culorile erau inversate, asa că atunci când a vârât mâna în buzunar a părut că un întreg teritoriu pătrunde în celălalt.

356

Chiar şi aşa, cu văzul afectat – şi cu mult înainte ca degenerarea maculară să-i fie reparată chirurgical –, Moti Richler a ieşit pe traseul acrobatului şi s-a oprit în vale, încercând să-l zărească pe Philippe Petit. Cablul era mai lung decât cel pe care-l monitorizase în al Doilea Război Mondial şi se ducea într-o direcţie uşor diferită, însă asta nu prea conta: Moti era încântat că, în cele din urmă, îşi amintiseră de fir.

A aşteptat în mulţime, în josul pantei. Aproape că auzea huruitul înfundat al motocicletei lui din război înaintând prin despicătura văii.

357

Patru sute de mii de oameni, se zice, au urmărit trecerea lui Petit pe deasupra locului care fusese cândva cunoscut drept Ţara Nimănui.

358

Printre ei şi Rami: o ducea în cârcă pe Smadar, pe atunci de trei ani.

359

Bassam era la închisoare.

360

În Manhattan, în fiecare zi de joi, chiar la răsărit, doi rabini hasidici înconjoară la volan perimetrul oraşului pentru a verifica dacă un fir de pescuit amplasat la înălţime, întinzându-se din Harlem până în Houston Street şi de la East River până la fluviul Hudson, e încă intact.

Firul subţire – aflat la aproximativ opt metri altitudine – marchează zona numită *eruv,* o îngrăditură rituală care îngăduie membrilor ortodocşi ai credinţei să aibă asupra lor anumite obiecte care altminteri ar fi interzise de Sabat.

Bărbaţii conduc fără grabă, cu privirile aţintite în sus – pe lângă Naţiunile Unite, pe lângă malul râului, peste râu, spre

West Side –, ţinându-se după firul care trece de la o clădire la alta, se agaţă de stâlpi de semafor, şerpuieşte pe după colţuri.

Eruvul creează un spaţiu privat în interiorul unuia public şi permite credincioşilor să ducă cu ei cărţi de rugăciuni sau chei ori să împingă cărucioare de copii fără să încalce regulile religioase.

Mai sunt şi alte fire, prin întreaga metropolă, sute de kilometri, marcând diversele arii ale eruvului. În unele locuri firul e abia vizibil, însă marginile perimetrului sunt mai îngroşate, câteodată cu ajutorul unei frânghii groase de-un deget.

O furtună puternică poate rupe firele. Un stol de păsări. Un car alegoric. O pungă de plastic umflată prea tare de vânt. Dacă rabinii găsesc un loc lipsit de acoperirea firelor, anunţă o echipă specială de întreţinere care face reparaţia cât mai iute cu putinţă, înainte de Sabat.

În Harlem, firele sunt adeseori doborâte de puşti care-şi aruncă încălţămintea în sus, peste cabluri, încercând s-o facă să atârne acolo. Eruvul se bucură de un succes aparte printre ei, de vreme ce firele sunt aproape invizibile de la distanţă şi pantofii de sport ai puştilor, dacă se prind, par să stea suspendaţi, în nemişcare absolută, în aer.

361

Au poposit lângă Cinematecă, mai în spatele mulţimii. De la depărtare era greu să vezi ce se întâmplă în vale. Umblătorul pe sârmă îi părea lui Rami un omuleţ schiţat din linii într-o pictură străveche.

Smadar s-a foit pe umerii tatălui său şi i-a apucat mai bine gâtul. Picioruşele ei i-au ricoşat în piept. Rami îşi ţinea mâinile pe spatele ei, ca să o sprijine.

Când acrobatul s-a oprit în mijlocul sârmei, Rami a simţit trupuşorul fetiţei încordându-se. Smadar s-a aplecat în faţă, cu respiraţia întretăiată şi inimioara bătând iute în urechea lui.

362

Rami ştia chiar şi atunci că, poate, o parte din rolul privitorului implica dorinţa de a-l vedea pe acrobat căzând: compensa necesitatea funambulului de a ajunge la capătul

firului.

Spectatorii au aplaudat când Petit s-a oprit la mijlocul traversării. Rami a simţit cum greutatea fiicei lui i se muta spre ceafă.

363

De unde priveau ei, coregrafia părea perfectă: Petit a păşit către mijlocul firului, s-a oprit o clipă, a încremenit deasupra văii.

Cu nespusă abilitate, a ajustat poziţia prăjinii de echilibru şi a apucat-o cu o singură mână. Cealaltă mână a băgat-o în buzunarul drept – cel împodobit cu culorile Israelului – şi a apucat pasărea. Era înfăşurată într-o eşarfă roşie, cu capul înainte şi aripile strânse la spate.

Inima mică a păsării îi bătea rapid în buricele degetelor. A tras ghemotocul din buzunar. A îngăduit bucăţii de mătase să se desfacă. Trebuia să fie atent. Simţea cum aripile începeau să se desfacă sub pânză. Încetişor. Cu cât o slobozea mai mult, cu atât mai agitată devenea pasărea. Îi simţea acum încordarea aripilor. Fără vreun sunet. Fără vreun ciripit. A ridicat în aer pasărea înfăşurată si, cu o smucitură a braţului, a eliberat-o.

Pasărea a rămas o clipă suspendată în aer, în rumoarea celor de jos. Peticul de mătase roşie a pornit, fluturând, spre fundul văii.

Petit a aşteptat să audă fâlfâitul aripilor. I-a corectat poziţia, apoi a simţit o împunsătură ascuţită în creştetul capului. O străfulgerare de durere. Ceva râcâindu-i scalpul.

O fracţiune de secundă, francezul n-a înţeles ce se întâmplă. Din mulţime urcau chiote de încântare. Un ropot de aplauze s-a întins peste vale.

Pasărea i se cocoţase în cap. Ghearele ei îi străpunseseră pielea.

A apucat bine prăjina şi a scuturat din cap uşor, aşteptând ca pasărea să-şi ia zborul. Vântul sufla. Porumbelul nu se mişca. Ridicând mâna spre creştet – orice mişcare bruscă îi putea fi fatală –, Petit l-a împuns cu degetele. A auzit un fâlfâit frenetic deasupra capului – *hai, du-te* —, a tras aer în piept şi s-a concentrat iarăşi. Ovaţiile au revenit, mai puternice acum. Auzea o zbatere furioasă de aripi. Mulţimea a bătut iarăşi din palme.

Petit a simţit o apăsare uşoară pe prăjină şi, când s-a uitat în dreapta, către vale, a văzut că pasărea se oploşise acum pe capătul barei de aluminiu.

Încă o pală de vânt. Pasărea rămânea pe prăjină. Era mult mai mult decât un deranj trecător: porumbelul, dacă se precipita, ar fi putut să-l dezechilibreze. A învârtit între degete prăjina, însă porumbelul s-a răsucit şi el, apucându-se cu gheruţele. Petit a zgâlţâit puţintel prăjina, dar pasărea nu voia să se mişte. A răsucit-o iarăşi, apoi a făcut iute mişcarea inversă, însă porumbelul a rămas agăţat.

Petit s-a lăsat în genunchi, a făcut o plecăciune şi a trasat o arcuire cu braţul. Mulţimea a ovaţionat iarăşi, zgomotos. Erau siguri cu toţii că mişcările fuseseră repetate: aplecatul, mişcările largi, ostentative, agitaţia păsării.

Şi-a completat salutul şi a lovit fără veste în marginea prăjinii, ca să facă porumbelul să se desprindă. În momentul acela, cu un fâlfâit sălbatic, pasărea s-a desprins de-o palmă. Petit a ridicat privirea. Din mulţime s-a ridicat un alt val de rumoare. Porumbelul se făcuse nevăzut.

Petit s-a ridicat încetişor de pe vine şi şi-a continuat mersul, cu un picior urmându-i grijuliu celuilalt şi ochii fixaţi pe Muntele Sion.

Şi-a urmat drumul în direcţia ascendentă a versantului. O bătaie din palme cadenţată începuse să răsune prin Oraşul Vechi.

După câţiva paşi a auzit un alt freamăt de rumoare în mulţime. A întors capul, s-a uitat în urmă şi a văzut că pasărea izbutise să poposească pe fir. Se întorcea spre Oraşul Vechi, păşind uşor legănat. Lui Petit i s-a părut că dosul păsării îl batjocorea săltând aşa pe sârmă: zburătoarea era cumva sâcâită că trebuise să treacă prin întregul proces.

Peste câteva clipe, funambulul şi-a reluat deplasarea. Concentrat, încordat la maximum. Făcea din fiecare pas o dramă, în acord cu bătăile din palme, un sunet de-o perfectă ritmicitate.

La o nouă privire n-a mai văzut porumbelul.

364

O dată pe săptămână, înainte de Sabat, Moti îl aducea pe rabinul brigăzii să binecuvânteze cablul către Ţara Nimănui. Moti parcurgea dinainte întreaga lungime a firului, ca să se

asigure că nu existau îndoituri sau rupturi, că nu fuseseră puse bombe şi nici capcane.

Ca şi Moti, rabinul era îmbrăcat complet în negru, cu mâinile, gâtul şi faţa unse cu cremă de ghete. Se aşeza la spatele motocicletei, apucând strâns mânerul de sub şa, apoi porneau în viteză pe o pistă îngustă care străbătea valea, şoptind rugăciunile rituale în timp ce se zgâlţâiau.

365

Petit s-a răsucit pe fir şi a privit jos, în vale. Firul, copacii, câteva scame albe de nori. A făcut o plecăciune. Străbătuse trei sute de metri, toţi pe o pantă ascendentă. Mulţimea aplauda din toate direcţiile: le-a mulţumit tuturor în sinea lui.

Un elicopter a spintecat cerul deasupra, pilotat de un fost căpitan al unei brigăzi militare de intervenţii speciale. A fost coborât un vinci, iar Petit a prins de el veriga carabinierei. O ultimă reverenţă. Soldatul repetase ridicarea cu fratele lui Petit, în deşertul de lângă Al Rashidah, cu câteva zile în urmă. Elicopterul levita perfect.

Acrobatul pe sârmă şi pilotul au comunicat prin gesturi. Petit a bătut cu palma în vinci şi a dat semnalul final.

Apoi funambulul a simţit o smucitură şi a fost săltat de pe fir, cu braţele desfăcute, şi dus departe de Muntele Sion, către dealurile din Beit Jala.

366

Amintindu-le unora dintre privitori zborul de noapte al lui Mahomed din Ierusalim peste Muntele Sion şi dincolo.

367

În Israel, elicopterele sunt folosite uneori pentru capturarea vulturilor aurii, cu scopul marcării şi cercetării. Piloţii se ţin după pasăre prin aer până ce vulturul se lasă la sol şi se ghemuieşte cu capul în jos. Elicopterul aterizează în apropiere, permiţându-i biologului să coboare, apoi se înalţă iarăşi la mică distanţă deasupra pământului, obligând vulturul să se supună.

Pasărea e apoi apucată în braţe. Biologul ştie să-i plieze aripile la spate şi să evite clonţul şi ghearele. Uneori e nevoie de un lansator de plasă, dar se ştie că e mai sigur pentru pasăre dacă e prinsă cu mâna.

368

Pentru marcarea vulturilor e nevoie de inele mari. Labele picioarelor lor pot avea uneori aproape doi centimetri grosime. Dacă inelul e prea strâns, va opri circulaţia sângelui în piciorul păsării.

369

Mersul pe sârmă al lui Petit a fost transmis în direct la televiziunea israeliană. Membrii unui trib beduin din marginea pădurii Al Rasari, la doisprezece kilometri de Ierusalim, i-au privit traversarea la televizoarele din corturile de pânză.

Când elicopterul l-a înălţat în aer, au ieşit de sub copertinele largi de pânză, s-au tras de lângă televizoare ca să-l vadă pe francez zburând, cu braţele desfăcute larg, în uniforma de saltimbanc – un crac de pantalon în culori palestiniene, celălalt în culori israeliene –, pe întinderea cerului.

370

Mulţimea începea să se răărească. Smadar s-a aplecat în faţă. Rami a ţinut-o mai departe în cârcă, îndreptându-se prin mulţime spre cafeneaua Kakao. Îl trăgea de gât acum, cu mânuţele împreunate pe beregata lui.

371

La şapte luni de la Traversarea pentru Pace a lui Philippe Petit a început Prima Intifadă.

372

Prima Intifadă a început aşa: Noaptea Deltaplanelor, 1987. Deltaplanele sunt făcute din bare de aluminiu şi pânză de vele. Sunt propulsate de motoare luate de la maşini de tuns iarba. Pornesc din întunericul Libanului sudic. Un deltaplan e orbit de reflectoarele kibbutzului Ma'ayan Baruch, însă celălalt operator – şi aici ar putea fi numit, după caz, terorist, martir, criminal, luptător de gherilă sau pentru libertate – izbuteşte să treacă peste deşert, ajungând la baza militară Gibor de lângă Kiryat Shmona.

Pilotul deltaplanului zboară la nivelul coronamentului şi nu este observat. Noaptea e opacă. Fără lună. Zboară bine, e priceput, poate manevra cu o mână aparatul, cu corpul întins orizontal şi picioarele odihnindu-se pe barele deltaplanului. Poartă o salopetă neagră, pantofi negri, mănuşi negre, cagulă. Aparatul planează. Aerul devine tăios. Dedesubt se văd două gămălii de lumină. Cu aripile întinse, bărbatul aduce cu un liliac.

Menţine în aer deltaplanul, îl îndreaptă mai către şosea, deschide focul cu un Kalaşnikov asupra unui camion care trece, o rafală de gloanţe, ucigându-l pe şofer şi rănindu-l pe pasager. Zboară încă două sute de metri, în zumzetul singurului propulsor. Ajunge deasupra gardului unităţii şi azvârle câteva grenade asupra santinelei. Santinela se sperie şi fuge. Zburătorul aruncă alte grenade spre corturile de pânză şi ciuruieşte solul cu gloanţe din automatul său AK-47, ucigând cinci soldaţi şi rănind şapte. Unul dintre cei şapte – bucătarul unităţii – se alege cu un glonţ în picior, însă reuşeşte să-l doboare pe deltaplanist cu câteva focuri de revolver.

Maşinăria se prăbuşeşte. Motorul luat de la motocositoare horcăie. Se iscă un mic incendiu. Apoi linişte.

În Liban, Gaza şi Cisiordania se petrece la scară largă atunci când încep să circule veştile. În cafenele se cântă despre martiri. Copiii se joacă pe acoperişuri cu deltaplane de hârtie.

În Israel stârneşte consternare uşurinţa cu care le-a fost penetrată apărarea: motoare improvizate, pânză de velă, puşti ruseşti, grenade cehoslovace.

373

Sau poate faptul că un camion israelian se tamponează cu un camion civil pe străzile din Gaza, în tabăra de refugiaţi

Jabalia, la ora două după-amiaza, şi nu se opreşte, ci-şi continuă drumul în viteză, ucigând patru palestinieni şi rănind alţi câţiva.

374

Ori poate faptul că un agent de vânzări israelian a fost înjunghiat şi ucis la aceeaşi intersecţie din Jabalia cu două zile înainte, cu lama implântată precis între omoplaţi.

375

Ori poate fiindcă militanţii evrei au vrut să cucerească Haram al-Sharif, sau Muntele Templului, în Ierusalimul de Est.

376

Sau e posibil să se fi întâmplat oricum.

377

Zborul pietrelor colorate prin aer.

378

Se ţine în spatele mulţimii. Şchiopătatul îl încetineşte. Puhoaiele de oameni tălăzuiesc în jurul său. Are fum pe limbă, în gâtlej, în piept. Un zumzet prăfuit în urechi. Ia ceapa, o înfăşoară în keffiyeh, o ridică la gură, inhalează, porneşte iar. Ţine la brâu o praştie nouă-nouţă: fabricată în Cehia, cu bandă neagră de elastic şi o găoace de piele întărită. Are în buzunar mai multe pietre mici. Mulţimea îl cuprinde. Deasupra capului se unduiesc drapele. Fumul se ridică de sub balcoane, stăruitor. Bărbaţi mai în vârstă, cu capul acoperit şi feţele luminate de flăcări. Băieţi de vârsta lui şi mai mari se năpustesc în faţă. Şi fete.

Membre şi mâneci fâlfâind. Aerul şuierând, contuzionat. Iureşul unei duzini de strigăte. Căldura lor corporală. Trece pe lângă o maşină jefuită, lăbărţată pe butuci. Printr-un megafon

erupe o voce. Se aud câteva pocnete puternice. Mulţimea se desface. Patru bărbaţi, cu braţele împletite ca să formeze un scaun, poartă înapoi prin mulţime un alt băiat.

Băiatul se uită drept înainte, apoi, pentru o clipă doar, îşi intersectează privirea cu a lui Bassam.

O pată de sânge înfloreşte în zona burţii băiatului.

379

Ca să faci un cocktail Molotov e important să agiţi sticla, aşa încât benzina sau lichidul inflamabil să se îmbibe în cârpă înainte să fie lansată în aer.

Insurgenţii experimentaţi au la ei bandă neagră izolatoare cu care fixează capătul cârpei în gâtul sticlei – lipind-o cu o mişcare rapidă, circulară –, aşa încât flacăra să nu fie separată în zbor.

380

În timpul Războiului de iarnă din 1939, Uniunea Sovietică a aruncat asupra Finlandei sute de bombe incendiare. Bombele – un mănunchi de dispozitive încărcate, aflate în interiorul unui container gigant – erau letale, însă ministrul sovietic de externe, Viaceslav Molotov, a pretins că nu era vorba în nici un caz despre bombe, ci despre mâncare paraşutată finlandezilor înfometaţi.

Bombele au devenit cunoscute, sarcastic, drept „coşurile cu pâine ale lui Molotov”.

Finlandezii, ca reacţie, au declarat că voiau şi ceva de băut cu mâncarea aceea, aşa că au inventat cocktailul Molotov ca să le poată aluneca mai uşor pe gâtlej pâinea rusească.

381

Pe tot parcursul Primei Intifade, primarul Ierusalimului, Teddy Kollek, a ţinut pe masa de lucru o fotografie a lui Philippe Petit, cu porumbelul păcii fâlfâind deasupra capului umblătorului pe sârmă.

382

© AP Photo/Max Nash

383

Ani după aceea, Petit s-a tot întrebat de ce nu voise porumbelul să-şi ia zborul.

Înfăşată în eşarfa roşie de mătase şi vârâtă cu capul înainte în buzunar, pasărea stătuse cu capul în jos cât se pregătise el pentru traversare şi tot cu capul în jos rămăsese cât păşise pe fir acrobatul.

Poate că o ţinuse prea mult în buzunar. Ori poate că pasărea căpătase o dezorientare a sângelui, a minţii, a corpului. Sau, cine ştie, aripile îi fuseseră scurtate de prăvăliaşul din piaţă – lucru ştiut că se întâmplă dacă destinaţia păsărilor e să devină animale de companie.

Ori poate că pasărea nici nu ştiuse vreodată să zboare.

Orice era posibil: n-avea să afle niciodată.

384

În Ziua Judecăţii, conform tradiţiei musulmane, se spune că o frânghie subţire va fi întinsă din vârful Muntelui Templului, în vest, până la Muntele Măslinilor, în est, unde Hristos şi Mahomed îşi vor ţine împreună judecata.

Cei drepţi vor fi păziţi de îngeri şi vor trece nestingheriţi, însă cei răi se vor prăbuşi în vale.

385

Zidul de Separare. Numit şi Bariera de Separare. Ştiut şi drept Gardul de Separare. Zis şi Zidul de Securitate, Bariera de Securitate, Gardul de Securitate. Numit şi Zidul Apartheidului, Zidul Păcii, Zidul Izolării, Zidul Ruşinii, Zidul Malului Vestic, Zidul Administraţiei, Zidul Anexării, Zidul

Zonei Tampon, Zidul Teroriştilor, Zidul Infiltraţilor, Zidul Sabotorilor, Zidul Obstacol, Zidul Demografic, Zidul Teritoriilor, Zidul Colonizării, Zidul Unificării, Zidul Rasist, Zidul Sanctuar, Zidul Ştreangului, Zidul Blestemului, Zidul Reconcilierii, Zidul Fricii. Mai este ştiut sub nume precum Ţarcul, Coteţul, Capcana, Ştreangul, Protectorul şi Cuşca.

386

O bună bucată din bariera de şapte sute de kilometri nici măcar nu e de beton, ci făcută dintr-o serie de şanţuri, movile, drumuri de patrulă, fâşii de nisip, zone de excluziune, senzori de mişcare şi colaci de sârmă ghimpată.

387

Când au trasat linia de încetare a focului în 1949 – Linia Verde care avea să devină, până în 1967, graniţa –, comandanţii, Abdullah el-Tell şi Moshe Dayan, au folosit creioane colorate groase, aplecându-se peste plan, pătând foaia, adeseori neştiind că frontiera trecea direct prin mijlocul unor sate, că despica străzi, case, grădini.

Era posibil ca o femeie să-şi iubească soţul în Palestina înainte de miezul nopţii şi apoi, răsucindu-se în pat, să nimerească pentru tot restul vieţii în Israel.

În câteva cătune – separate de vreun pârâu, canion sau şir de soldaţi – a prins obiceiul de a folosi porumbei voiajori, care transmiteau înainte şi înapoi mesaje. Contracte, titluri de proprietate, anunţuri ale naşterilor, dispute legate de terenuri şi, mai des decât le-ar fi plăcut oamenilor să recunoască, scrisori de dragoste.

Străfulgerări mărunte şi cenuşii treceau încoace şi încolo peste capetele soldaţilor iordanieni care patrulau de-a lungul liniei şi câteodată mai trăgeau cu arma, doborând păsările.

388

La începutul romanului despre Holocaust al lui Jerzy Kosinski, *Pasărea vopsită,* autorul descrie un sport practicat de vânători. Aceştia prind păsări şi le acoperă cu vopsea penajul. Apoi vânătorii eliberează aceste păsări, iar restul stolului –

nereuşind să-şi recunoască suratele – începe să atace şi să brutalizeze din toate direcţiile presupuşii intruşi.

Cartea a fost ridicată în slăvi de critică şi publicată în zeci de limbi. Kosinski a sugerat iniţial că romanul se baza pe experienţele sale din copilăria petrecută în Polonia, însă după publicare s-a abţinut să mai declare asta, mai târziu ajungând chiar să fie acuzat de plagiat.

Cartea a fost interzisă în Polonia până în 1989, când a căzut Zidul Berlinului. La scurt timp, un artist din Varşovia a creat câteva păsări de hârtie din paginile cărţii şi le-a dat drumul, în variate deghizări şi culori, de pe acoperişul Palatului Culturii şi Ştiinţei, unde au fost filmate cum erau duse de vânt.

389

ACUM A ÎNGHEŢAT IADUL, ORICE SE POATE ÎNTÂMPLA. ***CONTROL+ALT+DELETE****. HANDALA TRĂIEŞTE. SĂ BAŢI DIN PALME CU O SINGURĂ MÂNĂ. Asta nu e o linie verde.* ***SĂ-L*** **FUT PE BIBI**. *(Ăă, nu, mersi.) IISUS A MURIT PENTRU PĂCATELE EI. NIETZSCHE ARE ULTIMUL CUVÂNT.* **BANKSY, NU MAI ÎNFRUMUSEŢA LUCRURILE!** *ARRIGONI TRĂIEŞTE! CU TOŢII PE ZIDURI.* **IISUS FĂCEA SCHI PE APĂ. Când vei citi asta, eu nu voi mai fi.** **UNITATE.** *PACE ACUM!* ↑*ARAFAT.* **JAMES MILLER, ODIHNEŞTE-TE ÎN PACE**. *CE MULT SEMENI CU O PERSOANĂ REALĂ.* **AMINTIŢI-VĂ DE ’48**. ZIDUL BERLINULUI ERA DOAR ATÂTA DE ÎNALT. ***Fortificaţiile fixe sunt monumente ale stupidităţii omului*** **– general George S. Patton**. *FACEŢI HUMUS, NU RĂZBOI.* Patriae quis exsul se quoque fugit? **TIMPUL E DURERE, FRATE.** ***DUMNEZEU A FOST ISRAELIAN-NIETZSCHE.*** **MĂ AUZI, BANKSY?** Zidului ăstuia nu-i pasă. Încă un JANCFU. **ICH BIN EIN BERLINER. REZOLUŢIA** *194.* ERADICAŢI CENZURA! **CHE SERA, SERA**. *RAGE AGAINST THE MACHINE.* I>R>A>. *Nu te vom uita niciodată, Jimmy Sands!* TRAPĂ DE EVACUAR. **Mai înţelept decât violenţa! NICI MĂCAR FRAZELE MELE NU AU DREPT DE REÎNTOARCERE.** Spune adevărul, soră. **NU MAI ÎMPROŞCAŢI CU RAHAT – SCONCSUL E NAŞPA. Raed Zeiter traversează aici. RACHEL CORRIE, ODIHNEŞTE-TE ÎN PACE.** *Acesta* **este** cavoul lui Rachel. **BOICOTAŢI LIMITAREA DREPTURILOR (şi/sau) SANCŢIUNILE.** ***(Cu Siguranţă nu)*** *ARDE-I CU ARTA!* **SCĂLDATUL**

NUD ESTE INTERZIS: PALESTINIENII AU SUFERIT DESTUL ANC TRĂIEŞTE! CE-I AŞA DE AIUREA CU PACEA, DRAGOSTEA ŞI ÎNŢELEGEREA? UBINTIFADA. Odihneşte-te în pace, Tayvon. HAI SĂ FACEM UN PARKOUR AICI. Să-L ŢII IMACULAT, BANKSY. *Poluare Vizuală.* I-A ZIS BUFONUL HOŢULUI . Sunt, din cauza ta, Ubuntu. Ce Fiară Cruntă. Wagah, Wagah, Wagah. **ELVIS PRESLEY, DORMI ÎN PACE**. **SĂRITORI CU PRĂJINA UNIŢI-VĂ. IGNORĂ FRICA.** Şi ***Zidul*** Oraşului Se Va Prăbuşi. **ABU AMMAR. ŢINEŢI MINTE DELTAPLANELE. 6-l** . Sameh Îl Va Face Şapte. Maraabah marchează! Cu Ramadan (Sobhi) la înaintare. **Nu mai eşti în Disneyland.** *Existenţa e Rezistenţă.* Plugul e Lent, dar Pământul are Răbdare. **OPRIŢI—VĂ ŞI LĂSAŢI-NE SĂ PLÂNGEM PENTRU CEI DRAGI ŞI PENTRU CĂMINUL NOSTRU. Pupa-m-ai în Diaspora.**. **EXISTĂ VIAŢĂ ÎNAINTE DE MOARTE**? Fii realist – Cere Imposibilul. **LEILA KHALET,** TE **IUBI. ELIBERAŢI-L PE MARWAN BARGHOUTI!** (pe toate pachetele *cu* fulgi de porumb), *ALLAH NE VA SCĂPA DE BIBI.* DACĂ BATMAN AR ŞTI DE TOATE ASTEA, AI DA DE DITAI BELEAUA.

390

Preferata lui Rami: OPRIŢI PREOCUPAREA.

391

Într-o după-amiază, pe când însoţea în maşină prin Betleem un reporter galez de la *Daily Mail,* lui Rami i s-a părut că vede faţa lui Abir pictată la înălţime, pe partea palestiniană a Zidului. A simţit că-l străpunge un şrapnel îngheţat. Fata din portret purta un hijab strâns, însă chipul îi era identic cu al lui Abir. Era de parcă cineva ar fi luat fotografia fetei lui Bassam şi-ar fi copiat-o întocmai: ochii, obrajii rotunzi, cercul dulce al gurii. Inima lui Rami a zvâcnit în tăcerea din jur.

S-a sucit pe banchetă să se mai uite o dată, însă şoseaua tocmai făcea o curbă. Se ţineau pe lângă Zid, pe lângă Mormântul Raşelei, în apropierea punctului de control 300, unde galezul voia să vadă un graffito făcut de Banksy.

Rami n-a suflat o vorbă nimănui, nici măcar lui Nurit, când

s-au dus la culcare în acea noapte. I se părea că are un acoperiş deasupra capului, însă nu şi podea sub el. Că dacă se dădea jos din pat, avea să dispară pur şi simplu. Nutrea simţământul că trăia pe muchia liniştii: exista aici un sens pe care nu izbutea să-l articuleze. Dacă Abir nu s-ar fi dus de pe lume, atunci nu ar fi avut nevoie să i se ţină vie amintirea. Absenţa ei, în acest caz, era prezenţa ei.

Nu a închis ochii, nu putea. Simţea în gură gustul sălciu al mâhnirii. Şi-a amintit, fără veste, de greutatea încheieturii lui Smadar când, micuţă, dormea la pieptul lui.

A auzit ceva, un zgomot, înainte să se crape de ziuă. S-a ridicat. Şi-a luat lanterna, a ieşit pe treptele de lemn ale scării din spatele casei. A îndreptat lumina spre copaci. A văzut ceva licărind, nişte ochi poate, într-un punct oarecare din beznă. Lucirea a dispărut iute. Nu ştia dacă fusese animal sau om.

Rami era pe deplin conştient că, din când în când, era cu putinţă să fie supravegheat. Telefonul îi era probabil ascultat. Nu-i mai păsa. Pierduse cu mult mai mult decât ar fi putut ei să monitorizeze.

392

În aceeaşi zi, mai târziu, a ieşit cu motocicleta din Ierusalim. Desenul era încă acolo, cocoţat pe Zid. Era, şi-a dat seama acum, imaginea unei alte fete palestiniene, de vreo zece ani, da, şi asemănătoare în atâtea feluri cu Abir, dar, când a stat s-o cântărească îndelung cu privirea, a observat deosebirile: ochii erau ceva mai mari, pometii, puţin cam alungiţi, gropiţa din bărbie, parcă prea adâncă.

393

De o parte a Zidului, *Cinnirys osea* e de mult cunoscută ca pasărea palestiniană a soarelui, pasărea naţională a Palestinei. De cealaltă parte – în anii din urmă – a ajuns să fie numită pasărea israeliană a soarelui.

394

În tratatul său elaborat în secolul întâi înainte de Hristos,

De Architectura, Vitruvius Pollio spunea că toate zidurile care necesită o fundaţie adâncă – de la bariere până la imensele turnuri de apărare din lemn – ar trebui ţinute laolaltă cu îmbinări de măslin întărite la foc.

Lemnul de măslin nu putrezeşte nici îngropat în pământ şi nici scufundat în apă.

395

În 2006, administraţia israeliană a dat ordin ca Zidul să fie completat prin inima podgoriei Cremisan, separând mănăstirea de schitul maicilor.

Schitul avea să fie pe partea palestiniană a Zidului, mănăstirea, pe cea israeliană. Ca să se poată vedea cu călugării, maicile trebuiau să ceară o autorizaţie.

Şase ani mai târziu, când ordinul a fost întărit, sora Lucreţia, o călugăriţă braziliană, a dat un interviu la poarta schitului: „Dumnezeu ne-a dat multe", a zis, „însă, din păcate, nu şi cârlige de escaladă."

În următoarea zi, la schit a sosit prin curier un pachet mare, adresat chiar ei.

Sora Lucreţia a decis să nu-l deschidă. A scris pe el o notiţă – *Folosiţi dacât atunci când este necesar* — şi a dus pachetul la punctul de control 300, depozitându-l la poalele Zidului.

396

Turnurile de pază de la punctul de control 300 sunt dotate cu aer condiţionat. Soldaţii stau în vârful unei case a scării în spirală, pe scaune rotative – pneumatice, capitonate –, cu o vedere în unghi de 360 de grade asupra întinderii Betleemului, Zonei Tampon, tocmai până la Ierusalim. Ţevile puştilor se iţesc prin fantele de tragere.

Tavanul are o ieşire blindată, în caz că soldaţii trebuie evacuaţi cu elicopterul, înăuntru au o scară pliantă cu ajutorul căreia se pot sui pe acoperişul turnului.

Soldaţii pot trage cu muniţie de război sau cu gloanţe de cauciuc, pot trimite indicaţii unităţilor de la sol, celor care operează tunurile cu apă sau camioanele cu *skunk*, îndrumându-i către o serie de trape speciale construite în Zid.

397

Serviciile umanitare de la punctul de control Qalandia – pentru femei, copii, cei vârstnici şi bolnavi – constau într-o gheretă de plăci prefabricate, cu o baie şi un răcitor de apă.

La un capăt al gheretei e o masă pliantă pe care se pot schimba sugarii, pe a cărei tăblie e aplicată, în engleză, ebraică şi arabă, inscripţia *Speranţa Noastră a Tuturor.* Pe peretele din partea opusă se află o fotografie cu Oraşul Vechi din Ierusalim, având creasta zidurilor acoperită cu zăpadă.

Poarta este deschisă timp de patruzeci şi cinci de minute pe zi.

398

Printre cunoştinţele lui Rami se numără foarte multe persoane care n-au fost niciodată în Cisiordania. Refuză să se ducă până şi în Zona B, de teamă c-o să fie răpiţi, întemniţaţi, luaţi la bătaie.

Însă Zidul, ştia asta de acum, era uşor de trecut. Cam orice israelian putea ajunge în Betleem. Nu aveau decât să meargă cu maşina în Zona A, s-o parcheze la hotelul Muntele Everest şi să ia un taxi până la pieţele din Betleem. Nu te îmbrăca bătător la ochi. Treci drept turist. Ţine-ţi gura. Ori vorbeşte în engleză. Dă-te danez. Plimbă-te. Intră prin biserici. Respiră aerul locului. Demontează frica.

Puteau chiar să ajungă acolo cu maşinile proprii: Betleemul nu ducea lipsă de plăci galbene de înmatriculare.

Întorsul acasă era la fel de uşor. Nu faci decât să conduci până la o colonie, cobori geamul, arăţi cartea de identitate, faci o glumiţă în ebraică, îţi vezi de drum pe şoseaua pustie.

Totul ţine de promovare, le spunea Rami. Totul s-a clădit pe frică. Operaţiunea Securitatea, aşa îi zicea. Operaţiunea Ţinut în Ceaţă. Operaţiunea Praf în Ochi.

399

Bassam îi văzuse căţărându-se pur şi simplu pe deasupra, în locuri pe unde Zidul era mai scund, opintindu-se în coate şi în genunchi. Alţii foloseau scări de lemn, de oţel, de cânepă.

Erau şi din cei care săpau găuri şi tunele sau scobeau în Zid spaţii prin care treceau diverse obiecte. Auzise de băieţi care folosiseră echipament de alpinism şi de o tânără acrobată din Betleem cunoscută pentru că utiliza picioroange: când ajungea în susul Zidului trăgea după ea şi picioroangele, cu o funie. Apoi le ascundea într-un depozit din apropiere, cât se ducea ea să lucreze la o tonetă care vindea falafel pe strada Hebron.

400

Fotografie de Bruce Krasting (flickr.com/photos/bruce_krasting/6857656826)/CC BY 2.0/decupată din original.)

401

Ridică-te, fetiţo, ridică-te.

402

Faţa lui Abir era moale, netedă, închisă la culoare. Pometii proeminenţi. Ochii mari, de culoarea porumbelor. Îşi făcea cărare pe mijloc şi uneori îşi prindea părul în coadă la spate. Sprâncenele îi erau subţiri şi drepte. Zâmbea de parcă ar fi fost în mijlocul unei întrebări permanente.

403

Smadar lua în posesie orice aparat de fotografiat îndreptat

către ea. Avea purtarea unei fete care controlează ce se poate vedea, ochii căprui îi fulgerau, încărcaţi cu o electricitate rugătoare.

404

Cu o noapte înainte să fie împuşcată Abir, câteva secţiuni prefabricate de Zid au sosit în remorcile camioanelor de la fabrica Akerstein din Negev. Piesele fortificate au fost aduse în spatele curţii şcolii. Plăcile uriaşe de beton au fost săltate de macarale, purtate prin aer, depozitate la sol.

Iniţial, Zidul urma să separe întreaga şcoală: traseul prin mijlocul curţii era un compromis.

Lucrul ar fi trebuit să înceapă târziu în noapte, sub luminile reflectoarelor: se decisese ca zgomotul lucrărilor să nu-i deranjeze pe elevi.

Bassam n-a mai aflat dacă Abir văzuse ori nu sosind plăcile prefabricate, însă grănicerul care-i împuşcase fiica a mărturisit că printre ordinele sale din acea dimineaţă se număra şi cel de protejare a muncitorilor care aduceau în curtea şcolii porţiunile de Zid.

405

Soldatul de la graniţă avea să rămână nenumit în toate documentele instanţei de judecată, cu toate că Bassam ajunsese să-l cunoască după iniţiale, Y.A.

406

Muncitorii la Zid erau, în mare parte, palestinieni. Ei mânuiau ciocanele pneumatice. Conduceau buldozerele. Întindeau cabluri. Desfăşurau panglicile ruletelor. Marcau cu cretă secţiunile zidului. De trei sau patru ori pe zi, covoraşele de rugăciune erau desfăcute în faţa Zidului, unde lucrătorii îşi căutau un loc curat unde să se roage.

407

A fost, timp de cinci ani, cel mai bine plătit loc de muncă din regiune: muncitorii îi ziceau Zidul de Sekeli.

408

O pungă de plastic, din cele pentru cumpărături, se agita în susul zidurilor: se umfla în vânt şi, când şi când, scotea pocnete ca nişte focuri de armă. Nu clipea nimeni.

Zidurile Păcii erau încă în picioare în Belfast, la ani după Acordul din Vinerea Mare. Se ridicau la înălţime în cenuşiul oraşului, având deasupra, ici şi colo, sârmă ghimpată.

Bassam s-a oprit să privească un portret al lui Arafat cu Martin Luther King. În apropiere era zugrăvită o imagine cu luptătorii din Septembrie Negru. *Zdrobiţi sionismul. Solidaritate irlandeză cu poporul palestinian. Arafat, 1993. Nu există pace jură justiţie.*

La capătul celălalt al străzii, pe o porţiune triunghiulară de perete, se aflau picturi murale ale celeilalte părţi, un portret al lui Churchill în interiorul unei hărţi a Israelului Mare, o imagine a Goldei Meir. Apoi, în continuare: *Golda, te iubim. Bal-Four, Palestina Zero. Cu Britannia în Frunte: Sprijinim Poporul Sionului. Chaim Herzog preşedinte al Israelului, născut în Belfast, 1918.*

Mai încolo, unul dintre porumbeii păcii ai lui Picasso, ducând în cioc nu o ramură de măslin, ci o armă de foc.

409

În cazul meu, un tablou e o sumă a unor distrugeri. Fac un tablou — apoi îl distrug. La final însă, nu s-a pierdut nimic: roşul pe care l-am luat dintr-un loc apare pe altundeva.

Picasso

410

Clădirea se ridica cenuşie. Stropi mici de ploaie cădeau încăpăţânaţi. Belfast, pentru el, se dovedea un oraş nespus de surprinzător. Îl luaseră la un tur. Pubul The Crown. Muzeul Titanic. Grădina Botanică. Cimitirul Milltown. Cartierele Shankill şi Falls.

Într-o noapte ajunsese să se plimbe prin zona numită de localnici Ţara Sfântă. Bassam fusese surprins de numele străzilor: Palestina, Cairo, Ierusalim, Damasc. Desfăcuse o hartă. Bulevardul Delphi. Strada Cagulei. Apartamentele Unirii. Şoseaua Caşmirului.

Venise de la Bradford pentru o conferinţă de pace cu durata de trei zile. Se ascundea sub gluga unui hanorac albastru împrumutat, fuma ţigară de la ţigară, se plimba pe străzi până târziu în noapte.

Strada Palestina era o înşiruire de clădiri din cărămidă roşie, porţi întunecate, grădini minuscule. Strada Ierusalim se făcea o fundătură. Din câte auzise, multe focuri de armă se trăseseră pe-aici. Străzi scurte, amintiri îndelungate.

S-a minunat la vederea steagurilor puse în bătaia vântului pe acoperişuri. Unele părţi din oraş arborau Steaua lui David. Altele, culorile palestiniene. *Albe ne sunt faptele, negre bătăliile, verzi ne sunt câmpiile, săbiile, roşii.* Pe stâlpi înalţi, pe poduri, în vitrinele magazinelor.

Însă oraşul avea şi o efervescenţă aparte, ceva neobrăzat şi plin de speranţă. Părea genul de loc unde ar fi putut creşte. Voia să-i şoptească asta oraşului, să-şi anunţe recunoaşterea. Era un oraş care ştia bine ce înseamnă interdicţiile de circulaţie, un amalgam de năluci ceţoase.

A mers până la capătul docurilor, a văzut primele raze de soare ridicându-se peste şantierul naval Harland and Wolff. S-a oprit pe un stabilopod şi a ascultat mugetul sirenelor de ceaţă, apoi s-a plimbat singur de-a lungul ţărmului.

La hotel, ceilalţi participanţi la conferinţă îşi terminau micul dejun. S-a strecurat printre ei. Bassam se pricepea să dispară în mulţimi. Putea deveni o umbră.

Prezentarea lui era la prânz. A aşteptat în spatele tribunei, bând ceai. Nu conta de câte ori spunea povestea, nervii încă îl făceau harcea-parcea. Până să-i vină rândul a fumat jumătate de pachet. A urcat la tribună, a tuşit uşor în microfon, a făcut un pas înapoi, şi-a dus o mână la frunte ca să-şi ferească ochii de lumină, s-a oprit. „Sunt Bassam Aramin, din Palestina.” Prin sală s-a propagat o undă.

După aceea, o bună parte din cei adunaţi l-au aplaudat în picioare. Cei care nu rămăseseră înţepeniţi în scaune, cu mâinile încrucişate ostentativ pe piept, îi vedea cum se strâng, deja, grupuri-grupuri.

A fost felicitat apoi în spatele tribunei, bătut prieteneşte

pe spate. Accentele irlandeze erau mai greu de desluşit decât cele englezeşti. S-a trezit că bâţâie din cap, că încuviinţează. Nu voia să le ceară să repete ce spuneau. Voia, mai presus de orice, să vorbească cu aceia care-şi ţinuseră braţele încrucişate pe piept, dar nu apăruseră.

Conferinţa era un succes. A fost inclus în diverse grupuri de discuţie. *Teorie şi Practică. Analiza Conflictelor. Studii de Reconciliere. Dialogul şi Mila.* Aici, recunoştea, era uşor să fii palestinian. Era ascultat. Era autentic. Suferise. Era cu putinţă, şi-a zis, să-i fie mai uşor ca palestinian în străinătate decât acasă. Ce-ar fi fost dacă decidea să nu se mai întoarcă? Ce se întâmpla dacă decidea să lucreze din străinătate? Ce-ar fi avut de zis? Ar fi fost, o ştia bine, exact cum voiau atâţia: un arab mai puţin. Mai ştia şi că, dacă rămânea trei ani în afara ţării, dreptul de a se întoarce acasă ar fi putut să-i fie revocat. Bassam ar fi vrut să ia avionul până în Iordania chiar în acea după-amiază, apoi să ajungă cu maşina în Cisiordania, doar ca să se liniştească.

Seara, participanţii s-au adunat în grupuri la barul hotelului şi în hol. S-au pus pe cântat şi pe băut. Erau şi acolo facţiuni. Bassam a fost strigat, i s-a cerut să facă cunoştinţă cu un grup de cercetători norvegieni. Auziseră că în închisoare obişnuise să cânte. S-a aşezat printre ei, a cântat o melodie de-a lui Abu Arab. Cineva i-a pus în mână o halbă de Guinness.

— Nu, nu, a zis, nu pun gura pe băutură.

Un minut mai târziu avea dinainte un whisky. S-a lăsat pe speteaza scaunului râzând şi a dat paharul mai departe.

Nu izbutea să doarmă, însă îşi găsea refugiu în plimbări. Îi plăcea să umble pe burniţă. Îl ajuta să-şi contureze gândurile. Îşi scrisese deja un sfert din teză. Se considera un om care călătorea în mai multe direcţii diferite.

Uneori se oprea ca să-şi însemneze în carneţel fraze scurte. Pace fără reconciliere. Să ierţi, dar să nu scuzi. Să colonizezi mintea.

411

Stabilea în ce direcţie era răsăritul şi se retrăgea pe o alee ca să-şi desfacă fără zarvă covoraşul, să-şi rostească rugăciunile.

412

La începutul anilor ’90, de cel puţin două ori pe lună, senatorul George Mitchell îşi lua la revedere de la soţie, Heather, şi de la Andrew, fiul încă de-o şchioapă, în New York.

A doua zi ateriza pe aeroportul Aldergrove de la periferia Belfastului, pentru a prezida discuţiile de pace nord-irlandeze. De cele mai multe ori călătorea singur, cu o servietă şi un rucsac mic. În aeroport, de obicei, nu era recunoscut.

O maşină îl aştepta la ieşire şi-l ducea în oraş. Aţipea pe bancheta din spate, unul dintre rarele momente când putea să aibă parte de linişte.

Mitchell era poreclit cu afecţiune Nădragi de Fier din pricina abilităţii sale ieşite din comun de a sta să asculte pe îndelete relatările unor facţiuni rivale. Liderii partidelor parlamentare veneau la el în birou, luau loc şi-i explicau în detaliu poziţia lor. Asculta în linişte, îşi impunea să se arate răbdător. Istoriile astea păreau uneori nesfârşite. Se întreba dacă vreodată va fi capabil să găsească un idiom în care să descrie totul.

Avea de-a face cu opt sute de ani de istorie. Treizeci şi cinci de ani de opresiune. Un tratat ici, un masacru colo, un asediu altundeva. Ce s-a întâmplat în ’68. Ce supermarket a fost incendiat în ’74. Ce s-a petrecut săptămâna trecută pe strada Shankill. Bombele din Birmingham. Focurile de armă trase în Gibraltar. Legăturile cu Libia. Bătălia de la Boyne. Marşul în cinstea lui Cromwell. Tăierile de copaci. Smulgerea unghiilor harpiştilor, ca să nu mai poată cânta la strunele de nailon.

În fiecare dimineaţă, şoferul senatorului vâra o oglindă pe roţile sub maşină, s-o verifice de bombe. Parcurgeau străzile către sălile de şedinţe, unde iarăşi lua loc şi se punea pe ascultat. Întrunire după întrunire. Prânz după prânz. Cină după cină. Apel telefonic după apel telefonic. Adeseori trebuia să lupte cu picoteala. Câteodată era nevoit să se împungă cu vârful unui pix în buricul degetului: la capătul zilei, arătătorul lui era frecvent mânjit cu albastru.

Loialişti, republicani, Sinn Fein, moderaţi, socialişti, Coaliţia Femeilor, vastul slalom de acronime: DUP, UVF IRA, UFF, RIHA, ABD, RSF, UDA, INLA.

413

În anii ’80, drapelele israeliene erau cel mai bine vândute – dacă nu puneai Israelul însuşi la socoteală – în Irlanda de Nord, unde loialiştii le arborau pentru a-i sfida pe republicanii irlandezi care adoptaseră steagul palestinian: erau gospodării întregi înfăşurate ori în albastru şi alb, ori în negru, roşu, alb şi verde.

414

Ordinul 101 al Forţelor de Apărare Israeliene Privitor la Acţiunile de Incitare şi Propagandă Ostilă a fost pus în aplicare în 1967. Le interzicea palestinienilor să folosească cuvântul „Palestina” în documente oficiale, să-şi descrie, să-şi înalţe sau să-şi fluture steagul, după cum era interzisă şi orice lucrare de artă care combina culorile steagului tradiţional.

415

În după-amiezile de vineri, Bassam şi prietenii lui atârnau steagul de porţile şcolii şi aşteptau să apară soldaţii ca să-l rupă. Apoi îi împroşcau pe soldaţi cu pietre şi bolovani.

La rândul lor, soldaţii trăgeau cu grenade lacrimogene şi gloanţe de cauciuc care ricoşau din acoperişul de tablă al şopronului din spatele şcolii. Câteodată continuau să tragă mult timp după ce băieţii se făceau nevăzuţi.

De la distanţă, ascuns pe câte o uliţă, Bassam asculta aversa grenadelor pe acoperişul de tinichea ruginită, pocnet după pocnet, deloc ca picăturile de ploaie.

Când, în 2009, Mitchell a fost numit trimis special pentru Orientul Mijlociu, a avut sentimentul neaşteptat că păşeşte în mijlocul altui puzzle făcut fărâme – PLO, JDL, DFLP, LEHI, PFLP, ALA, PIJ, CPT, IWPS, ICADH, AIC, AATW, EIJ, JTJ, ISM, AEI, NIF. ACRI, RHR, BDS, PACBI, BNC –, doar că de data asta era cu mult mai dificil să găseşti o margine dreaptă cu care să începi.

417

Un număr de laturi infinit numărabil.

418

Rami îşi termină de băut cafeaua, îi mulţumeşte în arabă chelnerului, iese din hotelul Everest cu încă cincisprezece minute rămase la dispoziţie. Ajuns afară, îşi potriveşte casca pe cap, mişcă de pe stand motocicleta, o trage din spaţiul de parcare. Cafeina l-a dezmorţit. I-ar plăcea să demareze, să solicite la maximum maşinăria.

419

Atâtea gropi în carosabilul din Cisiordania. Ca să vireze la stânga, împinge uşor ghidonul drept. Ca să facă la dreapta, aplică presiune pe stângul.

420

Alunecă pe străzile din marginea vestică a orăşelului Beit Jala, unde vântul pune să facă gimnastică rufele de la etajele trei şi patru ale blocului alb, masiv. Suflarea lui face să se ridice, într-un gest de supunere, mânecile unei cămăşi albe.

Mai departe, curbura în pantă a străzii Salaam – acoperişuri, balustrade şi, deasupra, balcoane blocate cu saci de nisip. Ici şi colo, pervazurile ferestrelor sunt înnegrite.

Câţiva bărbaţi s-au oprit lângă un garaj, înconjuraţi de norul credincios al fumului de ţigară. După ei apare o casă scundă într-un şir de blocuri, cu vitralii frumoase la geamurile de la etaj.

Virează şi trece pe lângă măslinul singuratic din mijlocul străzii, apoi pe lângă nişte vile vechi.

Percepe arhitectura străveche a acestor cămine: pivniţele lor ca nişte tainiţe, albeaţa lor, lespezile mozaicate, lumânările subţiri din arcadele înalte ale porţilor.

421

Deasupra Nablusului – pe vârful muntelui Gerizim,

Muntele Milei – se află un conac impozant deţinut de Munib al-Masri, cel mai bogat om din Palestina.

Şi-a clădit casa pe coama ferită a dealului în stilul Rotondei lui Palladio din Vicenza, Italia. Cupola mozaicată – aducând cu acoperişul moscheii Al-Aqsa – poate fi văzută lucind în soare de la mulţi kilometri distanţă.

Poarta conacului provine de pe un domeniu franţuzesc din secolul al XVII-lea. Pietrişul scrâşneşte sub tălpi. O statuie din marmură a lui Hercule se află în vestibul sub o cupolă înaltă. Holul central în formă de cruce are patru uşi identice, fiecare înspre câte un punct cardinal. Casa geme de antichităţi şi opere de artă, inclusiv picturi de Picasso şi Modigliani, tapiserii renascentiste flamande, portrete biblice, oglinzi de la Versailles, manuscrise ale unor matematicieni iranieni din vechime, precum şi un număr de suluri arabe din secolul al şaselea, din cele atârnate iniţial prin pieţe.

Nişte trepte de piatră duc către o seră de sticlă care a aparţinut cândva amantei lui Napoleon al III-lea. Alături se găseşte un amfiteatru roman. Două arce de triumf – unul din oraşul Poitiers, celălalt comandat în onoarea prietenului lui al-Masri, Yasser Arafat – stau de strajă lângă o dumbravă de chiparoşi. Un labirint tăiat cu grijă din arbuşti ornamentali, înalt de trei metri, completează grădina.

Al-Masri – insomniac cronic – a construit conacul ca pe o ghicitoare, un mozaic, o metaforă pentru ţara sa: i-a spus Beit Falasteen, Casa Palestinei. A dorit să construiască o arcă, o vitrină de comori, un puzzle de excese provocatoare. Vizitatorii rămâneau cu gura căscată.

Al-Masri – care făcuse avere din speculaţii cu petrol şi apă – a investit în această casă zeci de milioane de dolari.

Pe parcursul excavării, constructorii au descoperit bârne subţiri din lemn de măslin, îmbinări trecute prin foc, urme de daltă, o piesă minusculă de porţelan, o treaptă, apoi o lespede care părea să aibă forma unui altar. O podea mozaicată. Pietre colorate. Sticlă romană albastră. Magnatul a oprit lucrările şi-a adus arheologi din lumea întreagă care au luat la puricat ruinele. Au descoperit coloane, au dezgropat un altar de piatră, au dat peste cioburi de ceramică: găsiseră o străveche mănăstire.

Au schiţat planul mănăstirii, înfăţişând-o cum fusese cu o mie şase sute de ani în urmă, au construit o copie a acesteia, apoi al-Masri a reclădit conacul deasupra – înălţându-l la şapte

metri în aer –, aşa încât la subsol structura să fie perfect conservată şi accesibilă vizitatorilor.

422

Celălalt munte care se poate vedea din Beit Falasteen e numit Muntele Ebal, Muntele Blestemului.

423

În 2011, nepotul lui al-Masri, şi el pe nume Munib, a fost împuşcat în vreme ce mărşăluia de-a lungul graniţei cu Libanul ca să comemoreze Nakba din 1948. A fost lovit în spate când se îndrepta spre un autobuz. Glonţul de mare viteză i-a străpuns rinichiul şi splina, apoi s-a oprit lângă coloană, paralizându-l.

A fost dus la un spital din Beirut, unde i-a implorat pe medici să-l lase să moară, dar în cele din urmă a fost transportat pe calea aerului în Statele Unite, unde doctorii din San Diego i-au administrat ani în şir o terapie riguroasă de reabilitare.

424

Munib, venind din Georgia, unde locuieşte, încă mai vizitează uneori conacul bunicului său. Umblă în scaunul cu rotile, iar la parter le arată oaspeţilor o pictură murală de dimensiuni mari, unde, printre scene de masacru istoric, sunt înfăţişaţi câţiva porumbei ai păcii.

425

Nakba. Sau Catastrofa. Ori Hegira. Cunoscută şi drept Exodul, Violul, Cataclismul, Silirea, Noaptea În Care Ne-am înnegrit Feţele şi Am Plecat.

426

Împrăştiate pe străzi, în 1948: cartuşe de ţigări, scrisori,

şuviţe de păr, cravate de mătase, fesuri, păpuşi de cârpă, fotografii, role de film, bastoane, rachete de tenis, decantoare de cristal, basmale, şaluri de rugăciune, pipe medwakh, lire în monede, mingi de crichet, ibrice de alamă, pantofi, şosete.

Mare parte din cei trei sferturi de milion de palestinieni strămutaţi nu şi-au luat bagaje grele, siguri fiind că se vor întoarce în căminele lor în doar câteva zile: erau legende cu oale de supă lăsate să fiarbă pe plită.

427

Una dintre poveştile preferate ale lui Borges, auzită într-o cafenea din Ierusalim, era despre o oală de lut cu supă lăsată la foc cu secolele, fără să se evapore ori să-şi schimbe gustul, o supă care devenise un elixir al vieţii pentru unii, în vreme ce, gustată de alţii, era amară, acră şi provoca adeseori boli chinuitoare.

428

Pune-mă, de mă voi întoarce vreodată, să ard în soba ta, să-ţi fiu de folos la gătit.

Darwish

429

Statuia lui Hercule a sosit din Paris la casa lui al-Masri în 2002, într-un uriaş cufăr de lemn. Piesa fusese sculptată dintr-un singur bloc de marmură italienească.

A fost nevoie de o macara specială pentru ridicarea lăzii pe treptele de la intrarea în conac. Operatorul a estimat greşit şi a dat drumul lăzii când încă mai era la treizeci de centimetri în aer. Lada s-a clătinat o clipă, apoi s-a rostogolit pe scări şi s-a desfăcut în faţa lui al-Masri. Trupul lui Hercule – mâna stângă strângând ghioaga, cea dreaptă având pietre în palmă – s-a răsturnat din ladă. Capul s-a izbit de treapta cea mai de sus şi s-a separat de corp, apoi a început să se rostogolească pe panta dealului. Plouase abundent în ultima vreme, aşa că muncitorii lui al-Masri au avut nevoie de două ore până să descopere capul prin noroi şi tufe.

Al-Masri a recurs la specialişti pentru reataşarea capului de corp. A aşezat statuia sub o cupolă gigantică, unde lumina o cuprindea într-o vastă aureolă.

Doar la o privire atentă se putea vedea că statuia fusese reparată.

430

Pe al-Masri îl agasau feţele celor care, văzându-l în veşmintele sale imaculate, se arătau surprinşi că e palestinian. Cutele perfecte. Manşetele. Pătratele buzunarelor. Piepţii cu monogramă ai cămăşilor. Ar fi preferat să-l vadă mai mototolit cumva, cu un keffiyeh pe cap, un toc de armă, o uniformă de luptă, o glugă de poliester.

Se uitau la el de parcă ar fi comis o greşeală în privinţa lui însuşi.

431

Uşa de la intrarea în conacul lui al-Masri are patru sute de ani, e făcută din stejar şi oţel şi concepută să reziste forţei de izbire a unui berbec imens de asediu.

432

Casa era complet înconjurată de Zona C, dar construită în Zona A, aşezată în susul unei străzi curbate, cu vedere la acoperişurile şi minaretele din Nablus.

De la înălţime, al-Masri avea o imagine clară a taberei de refugiaţi Balata. În depărtare se afla satul Assira al-Shamaliya.

433

434

Păşeşte pe câmpuri şi uită-te la femeile ce cară snopi de grâu în spinare. Vezi cum treieră grânele băieţii, în lumina crudă, strălucitoare. Totul e nespus de galben şi de alb.

Femeile se întorc în sat pe lângă puţul străvechi, pe cărarea pietruită, pe la poalele zidurilor împănate cu sârmă ghimpată, apoi se răsfiră printre umbrele şirurilor abrupte de trepte.

Te poţi ţine după ele urmând dâra de pleavă care le cade de pe rochii.

435

Cătunul a fost luat cu asalt la o săptămână de la atentatul de pe strada Ben Yehuda. Străzile au fost închise. Pe deasupra au început să zboare elicoptere.

Familiile au fost scoase din case sub ameninţarea armelor. Bărbaţii au fost arestaţi şi mâinile le-au fost legate cu bride de plastic. Femei şi copii au fost puşi să îngenuncheze pe pământ, cu feţele spre case.

Prima echipă a intrat şi a început să le azvârle afară lucrurile: fotografii, cărţi, aşternuturi, goblenuri, narghilele, mobilier, orologii străvechi, aragaze, frigidere, cratiţe, documente, haine. Un al doilea grup a încărcat obiectele distruse într-o maşină de gunoi a armatei şi le-a făcut zob în faţa celor care priveau.

După ce casele au rămas pustii, femeile şi copiii au fost daţi deoparte şi un alt grup de soldaţi – echipa de genişti – a

trecut la fapte.

Uşile au fost sigilate, ferestrele au fost blocate cu drugi de fier-beton, balcoanele din faţă şi din spate au fost înţesate cu ţepi de metal pe care militarii le-au înfipt cu capsatoare pneumatice. De podele au fost prinse butoaie pline cu beton, pentru ca nimeni să nu mai poată sălăşlui acolo.

Uşi noi de oţel au fost sudate, apoi întărite cu bare de metal destul de groase încât să facă faţă unui berbec de asediu.

Soldaţii au desenat pe pereţi stele ale lui David, folosind spray-uri cu vopsea, însă imediat după terminarea operaţiunii nepotul lui Youssef Shouli, Sabri, un gimnast de opt ani, a izbutit să se strecoare pe ferestre, unde s-a apucat de îndată să cureţe vopseaua.

436

Pe pereţi, copiii au scrijelit apoi numele celor care locuiseră acolo cândva. Bashar Sawalha, 1973-l997, Youssef Shouli, 1974-l997, Tawfiq Yassine, 1974-l997. După aceea puştii s-au căţărat pe butoaiele cu ciment, aproape de tavan, şi s-au apucat să joace jocuri războinice: „Omoară-l pe Evreu”, „Răpirea”, „Bombe în Bagdad”.

437

Un deceniu mai târziu, la Alger, Sabri Shouli a reprezentat Palestina la Jocurile Panarabe: a ieşit al cincilea la paralele.

438

Un berbec de asediu medieval consta dintr-o bârnă de lemn, adeseori lungă de peste şase metri, cu care se izbea în zidul unui oraş, într-o uşă de tunel sau poartă. Unii erau dotaţi cu un cap ascuţit de metal care putea fi înfipt cu putere între pietre şi hâţânat înainte şi înapoi, cu intenţia de dislocare a zidului. Alţii aveau în vârf o placă de metal, ca să poată lovi necontenit.

Berbecii mai avansaţi erau echipaţi cu roţi şi erau purtaţi pe platforme cu atelaje numeroase de boi sau de oameni –

păzite de prăştieri şi arcaşi – până la locul asaltului.

Adeseori exista un şanţ peste care trebuia făcută punte sau care trebuia golit de apă înainte ca berbecul să poată trece la treabă. Pentru partea finală a asaltului, punţi improvizate din scânduri erau întinse înaintea maşinăriei de asediu, astfel încât să fie mai uşor de împins. Carul era proptit cu bolovani ca să n-o ia înapoi la vale pe pantele abrupte.

Partea din faţă a platformei era deschisă, îngăduind trunchiului de lemn să fie balansat. Fiind prins de schela platformei cu o funie groasă, berbecul se comporta ca un pendul. Când era balansat căpăta tot mai multă acceleraţie, apoi, când i se dădea drumul, izbea în zid spărgând cărămida sau spulbera balamalele porţii.

De deasupra, atacatorii erau întâmpinaţi cu o ploaie de foc, cu ulei fierbinte, săgeţi, pietre, şerpi, ba chiar şi cadavre în putrefacţie.

439

Ca parte din înţelegerea pentru returnarea corpului unui soldat israelian, cadavrele celor trei atentatori din strada Ben Yehuda au fost în cele din urmă înapoiate familiei. Şapte ani durase. Armata israeliană a lăsat containerele de plastic albastru pe treptele caselor care fuseseră cândva ale lor.

A fost o operaţiune făcută cu discreţie, patru maşini de teren străbătând fără zarvă străzile în pantă ale satului. Nici o lumină la ferestre. Nici o patrulă pe alei.

Au trecut în grabă pe lângă Cimitirul Martirilor, dincolo de micul scuar, apoi mai departe, pe strada Şcolii.

Un reflector a pus în evidenţă treptele. Răcitoarele albastre au fost săltate din vehicule, fiecare purtat de câte doi soldaţi. Corpurile au fost aşezate lângă uşile baricadate.

Prin localitate începeau să pâlpâie luminile. Câinii au început să latre. S-au auzit uşi trântindu-se. Strigăte s-au ridicat în depărtare în vreme ce maşinile de teren luau viteză spre ieşirea din sat.

440

Soldaţii au poreclit misiunea Operaţiunea Puzzle-ul.

441

Globul ocular ajuns pe copertina cafenelei Atara îi aparţinea lui Youssef Shouli.

442

În mod obişnuit, când şnurul unei veste sinucigaşe este tras, partea de sus a corpului atentatorului se alege cu componenta cea mai însemnată a forţei explozive şi este pur şi simplu pulverizată. Capul şi picioarele sunt proiectate la distanţă, însă mai pot fi recunoscute drept cap sau picioare.

Din cauză că globul ocular al lui Shouli a fost găsit separat de restul capului, experţii legişti au sugerat că-şi lăsase probabil capul pe piept în momentul când trăsese de coardă, poate ca să verifice de ce nu funcţiona ori poate ghemuindu-se de frica exploziei provocate de vreunul dintre tovarăşii săi sau, cine ştie, chiar ca să se roage.

443

Câţiva experţi din branşă preferă să le numească *veste ucigaşe.*

444

Noile case pentru familiile atentatorilor, construite la marginea satului, ar fi fost primite, se spune, în dar de la guvernul iranian.

Plăţile erau trecute printr-un labirint complicat care se sfârşea cu oficialităţi locale din Nablus, dar se spunea că, pornind de la Teheran, banii străbăteau un traseu având drept etape un cont bancar elveţian, altul din Geneva, apoi Damasc şi Ramallah.

Sumele destinate construirii reprezentau un răspuns militar direct la felul în care armata israeliană distrusese şi baricadase vechile locuinţe. A fost făcut şi un filmuleţ, pus pe un site islamist radical: *Ce doborâţi voi, noi vom reconstrui.*

445

În documentarul acela nesupus montajului, Rami a văzut cum arăta interiorul noilor case. Părinţii erau intervievaţi stând pe divane, având pe fundal o puzderie de obiecte de tot felul: ceainice, flori, bibelouri mici în formă de animale, un pandantiv, un Coran, suvenire de la Mecca.

Mama lui Bashar Sawalha ţinea în poală o fotografie înrămată. Plângea într-o batistă albă. S-a ridicat de pe sofa în mijlocul propoziţiei şi s-a aşezat iarăşi, extenuată.

Tatăl lui Youssef Shouli se uita direct, fix, în obiectivul camerei. Soţia lui, aşezată alături, tăcea. Fiul lui văzuse chipul lui Dumnezeu, a zis omul, fie ca Allah să aibă milă de sufletul lui. Când a întins mâna după paharul cu apă, s-a văzut că-i tremura. A spus că de mulţi ani nu mai putuse dormi în pace. Nu pricepea şi gata. Fiii lor se radicalizaseră în închisoare, Allah să-i apere, dar în închisoare fuseseră băgaţi fiindcă aruncaseră pietre cu praştiile.

— Atâta tot, a zis către camera de filmat. Pietre din praştie. Ce-i lumea asta, dacă nu pietre?

S-a ridicat şi a păşit spre peretele din fund, ieşind din cadru. A refuzat să revină.

Afară – sub un cer nefiresc de albastru –, filmul arăta minaretul din sat, ţiglele acoperişurilor profilându-se pe linia orizontului, o mână de rândunele pe deasupra cimitirului.

Localnicii au fost intervievaţi într-o cafenea cu lumini fosforescente. I-au ridicat în slăvi pe glorioşii martiri din ’97 care, ziceau, îşi dăduseră viaţa pentru jihad. Vărul lui Youssef Shouli a declarat că-şi dorea să fi fost în locul rudei lui.

Cu bucurie s-ar fi dus iarăşi pe strada Ben Yehuda, din nou şi din nou, şi s-ar fi aruncat în aer dacă şi-ar fi putut întoarce la viaţă vărul, măcar o zi.

Rami a privit filmuleţul fără subtitrare, însă araba îi era suficient de bună cât să prindă esenţialul.

Ce l-a surprins mai tare, deşi nu ştia de ce, era că Youssef – atentatorul care, cel mai probabil, o ucisese pe Smadar – studiase ca să se facă ilustrator.

446

La Universitatea din Betleem, Youssef Shouli începuse un

proiect în care folosea artefacte militare găsite – gloanţe de cauciuc, tuburi pentru gaz lacrimogen, cartuşe goale – pe post de colivii, clopoţei pentru uşă, hrănitoare pentru păsări. I-a spus unui profesor că-l interesa şi să facă o Stea de la Betleem din grenade lacrimogene.

Când mai avea doi ani până la licenţă, Shouli a fost arestat lângă hotelul Jacir Palace, unde se dusese cu alţi câţiva colegi să colecteze, cu scopul realizării unor lucrări de artă, obiecte utilizate în timpul revoltei. La tribunalul militar a fost acuzat de incitare la proteste şi aruncare de pietre.

A refuzat să recunoască legitimitatea instanţei, afirmând că nu aruncase niciodată în viaţă cu pietre, dar că pe viitor avea s-o facă oriunde şi oricând putea.

Shouli a primit o sentinţă de patru ani.

447

Smadar îşi tunsese scurt părul şi-şi montase un piercing în nară. La treisprezece ani, abia începuse să se răzvrătească. Voia să arate ca Sinead O’Connor şi dansa prin casă, printre ghivecele cu flori, cântând „Nothing Compares 2 U”.

448

După aceea, Rami avea să le spună tuturor că găuritul nării nu-l deranjase, dar că rămăsese cu gura căscată văzând-o cu capul ras.

449

Mulţi evrei în etate semnaseră contracte *Heimenkaufivertrag,* acceptând să plătească 80000 de mărci germane pentru rezidenţa în Theresienstadt. Li se spusese că era o staţiune plăcută, în Boemia, cu grădini, fântâni, vile şi alei pietonale. Un loc perfect pentru retragerea la pensie. Au venit având în bagaj tot felul de suvenire, nu în ultimul rând oglinzi preţioase, piepteni, clame şi perii.

450

Părul ras a fost folosit la căptuşitul ghetelor echipajelor de pe submarinele germane. Şi pentru confecţionarea unor salopete rezistente. Se mai spune că ar fi fost folosit la coamele lungi ale căluţilor-balansoar de lemn şi că unii dintre aceştia se mai găsesc încă de vânzare în Polonia, pe piaţa neagră din Cracovia.

451

Când au tras-o pe Smadar din sertarul metalic, Rami a observat la încheietura ei ceasul bunicului: încă mergea.

452

Când Smadar era mică, bunicul ei, Matti Peled, o scotea în grădină şi o învăţa atât engleză, cât şi arabă. Generalului îi plăcea rolul de bunic. Îi înmuia ceva în interior. O ducea la întruniri de comitete, la şedinţe cu activişti şi apărători ai drepturilor omului.

Până ce a împlinit opt ani a purtat-o peste tot în cârcă.

453

Pe perete, în biroul său, Peled a atârnat posterul lui Rami. Cum va fi viaţa în Israel când va împlini Smadar cincisprezee ani?

454

Meştereau împreună la maşini, Rami şi socrul lui. Peled era înalt, taciturn, cu păr argintat. Vorbea mai mult când se apleca asupra vreunui bloc motor: era ca şi cum i s-ar fi părut mai uşor să abordeze ceva ordonat şi logic.

Bâjbâia pe sub capotă. Degetele îi erau groase şi neîndemânatice. Înjura în timp ce deşuruba carburatorul.

Peled îi spunea lui Rami că nu era genul care să îndure cu uşurinţă neghiobia, şi cel mai greu şi-o îndura pe a lui.

Fusese unul dintre arhitecţii Războiului de Şase Zile. Lovituri fulgerătoare. Raiduri de bombardament. Aureola surprizei. Devenise general, tratat cu respect în întreaga ţară

– unul dintre acei idealişti evrei autentici: socialist, sionist, democrat –, însă aproape imediat după ’68 începuse să se simtă îngrijorat de Ocupaţie. Pune în primejdie greutatea morală a cauzei, spunea. Atenuează sentimentul că Israelul e o lumină călăuzitoare la nivel global. Se ducea la şedinţele Knessetului purtând o insignă care înfăţişă o Stea a lui David alături de un drapel palestinian. Cămăşile sale albastru-deschis căpătau pe la subsuori pete mari şi ovale de sudoare. Era vulcanic, temperamental, de o duritate încăpăţânată. Vocea îi venea, parcă, din plexul solar. Vorbea în favoarea moderaţiei, toleranţei, incluziunii, nuanţei. Nu era vreun *lamed vavnik,* nu voia să ducă pe umeri mâhnirile ţării sale. Luptase pentru Israel, zicea, din 1948 încoace, aşa că mai ştia şi el câte ceva despre puterea militară. Se întâlnise cu Dayan, cu Herzog, cu Rabin, cu Golda Meir şi cu alţii încă. Ţinerea sub ocupaţie a Teritoriilor era o greşeală, contrară unei democraţii evreieşti solide. Era necesar să se renunţe la conflict. Să iasă de acolo.

Lui Rami îi plăceau diatribele socrului: aveau ceva neîmblânzit. Stătea pe bara de protecţie şi asculta, în vreme ce Peled scotocea prin motor.

Generalul luptase în Palestina, fusese martor la Nakba, văzuse dezintegrarea a ceea ce numea adezivul arab. Fusese trimis în Gaza ca soldat şi studiase acolo araba. După război se lansase iarăşi în studiu. Îşi scrisese disertaţia despre Naghib Mahfuz, romancierul egiptean. Se dusese la piesele lui Ghassan Kanafani. Ridicase în slăvi opera Fadwei Tuqan. Tradusese din Salim Barakat. Învăţase versuri din Khalil al-Sakakini. Frecventase simpozioane despre limbă şi politică. Călătorise în secret la Cairo ca să-l cunoască pe Mahfuz. Scrisese editoriale pasionale pentru cotidiene. Discutase cu Nurit şi fraţii ei despre primatul păcii.

Era conştient, zicea, că umilirea e o rană profundă. „Suntem semiţi şi noi şi ei, israelieni şi palestinieni. Generaţia voastră e în pericol”, îi spunea lui Rami. „A fost un timp pentru război, recunosc, dar gata.” El însuşi purta povara. Crease o atât de mare parte din ea. Ocuparea, zicea, era o degradare. Şi ajutorul de la Statele Unite pentru echipament militar devenise o molimă. „Libertatea începe între urechi”, spunea.

Peled a devenit profesor la catedra de limba arabă a Universităţii din Tel Aviv, unde a început să predea poezie palestiniană. Prelegerile sale, ca şi cele ale lui Nurit, făceau

săli pline ochi. Îşi conducea singur maşina până la Knesset. Se dusese de mai multe ori să se vadă cu Arafat. Cei doi încercau să ajungă la o înţelegere. Câteodată, discuţiile durau zile întregi. Arafat îl îmbrăţişa, îl pupa pe ambii obraji, îi spunea la revedere. În Israel, ranchiuna sporea. Dreapta, conservatorii, coloniştii. Îi suna telefonul de acasă. Ameninţări cu moartea. Era un fals profet, un mâncător de porci, un năimit al palestinienilor, un iubitor de arabi. Îi mustra pe cei care sunau, spunea că era dispus să se vadă cu ei unde voiau, să stea de vorbă ca oamenii, nu-i păsa, nu voia decât să vorbească. Îi trânteau telefonul. Se ducea la sinagogă având înfiptă la rever insigna cu cele două drapele. Circula prin Europa, Asia şi Statele Unite. Era şi el indignat de bombele palestiniene, de atacurile armate, de răpiri, de laşitatea morală, de retorica elementelor mai radicale, dar nimeni nu ar trebui să ţină cizma pe gâtul altcuiva, zicea. Moral vorbind, pacea era inevitabilă. Nici una dintre părţi n-o putea opri pe cealaltă să o obţină.

După-amiezile se scurgeau pe nesimţite.

Peled se ridica de deasupra motorului. Dădea cu capul de capota deschisă.

— Hai, îl îndemna pe Rami, bagă cheia în contact.

455

Matti Peled a decedat din cauze naturale, cu optsprezece luni înaintea nepoatei lui. Gândindu-se la cele două morţi, era singurul lucru pentru care Rami şi Nurit se simţeau recunoscători.

456

Yasser Arafat a trimis un reprezentant personal la înmormântarea lui Smadar. Când şi când, liderul OEP se referise la bunicul lui Smadar numindu-l Abu Salaam: părintele păcii.

Arafat nu a putut veni el însuşi: armata israeliană îi interzisese să pună piciorul în Ierusalim.

De la ultimul nivel al reşedinţei sale din Ramallah, Arafat se putea uita pe geam, peste întinderea de moloz, la aerostatul Grăsanul Doi plutind deasupra metropolei.

457

Când se ducea în America să ţină conferinţe la sediile organizaţiilor evreieşti şi prin sinagogi pe tema păcii şi a posibilităţilor de instituire a acesteia, Matti Peled lua cu el, în buzunarul hainei, un glonţ de cauciuc. La tribună, sub lumina reflectoarelor, scotea glonţul şi trăgea de pe el învelişul de cauciuc, arătând licărul otelului de dedesubt.

458

Glonţul a izbit ceafa lui Abir, a căzut pe jos şi şi-a recăpătat forma.

459

Pastilele lui Lazăr: când este posibil, pot fi culese şi folosite iar.

460

Se spune că, auzind de moartea lui Lazăr din Betania, Iisus din Nazaret ar fi cerut ca piatra de mormânt să fie dată deoparte din gura peşterii. Lazăr murise de patru zile deja.

După ce piatra a fost rostogolită deoparte, Iisus s-a apropiat de grotă şi, însoţit de Marta şi Maria, s-a oprit la intrare. A strigat cu voce răsunătoare: „Lazăre, ieşi afară! ”

Lazăr a ieşit, încă înfăşurat în linţoliul morţilor. Iisus a cerut să fie dezlegat şi lăsat să se ducă.

Omul înviat, se spune, a mai trăit încă treizeci de ani, mult după moartea lui Iisus. Apropiaţii se întrebau ce văzuse Lazăr în lumea de dincolo, însă acesta, se pare, nu scotea un cuvânt pe când străbătea uliţele din Betania şi nici nu mai zâmbea. Nu a adus niciodată vorba despre ce văzuse pe parcursul celor patru zile de moarte.

461

La a şaptezecea zi de naştere a lui Peled – serbată într-o

grădină înverzită din Ierusalim –, Smadar a fost filmată într-o rochie roşie înflorată, cu bentită albă, citind o urare pentru bunicul ei.

— *L'chaim, l'chaim*, zice în ebraică, dându-şi la spate o şuviţă de păr de pe gât. Apoi, în arabă, zice *Ahlan wa sahlan* şi se uită la cameră cu un surâs şăgalnic.

Dinţii din faţă îi sunt proeminenţi, ochii, translucizi.

— Bunicule, spune, nouă ani m-ai crescut, paisprezece ani pe Guy, şaisprezece pe Elik şi zece luni pe Yigal. Pe toţi ne-ai crescut cu multă dragoste şi căldură, iar noi ne-am făcut mari cu dragoste şi căldură.

Zâmbeşte iarăşi.

— Pe toţi ne-ai învăţat şah, în afară de Yigal! Mulţumită ţie ştim mai multe despre politică, despre Israel şi despre toate războaiele în care ai luptat. Sunt mândră de tine că te străduiesti să obţii pacea şi că tu eşti şeful, aşa cred.

Aici, în film, cei de faţă, inclusiv Peled, izbucnesc în hohote de râs. *Aşa cred* stăruie în aer în vreme ce Smadar se joacă zâmbind cu şuviţele de păr.

— Şi-s mândră de tine că scrii în ziare. Şi mereu ai fost frumos. Să nu zici că nu, am văzut poze!

Îşi potriveşte iarăşi după ureche şuviţa, înainte ca Peled să se aplece, în ultimul cadru, şi s-o pupe pe obraz.

— Să ajungi la o sută douăzeci de ani. Din partea mea, a lui Guy, Yigal şi Elik.

462

Smadar şi bunicul ei au fost îngropaţi unul lângă altul sub un pâlc de roşcovi cu trunchiurile înnodate. Zidul din dosul cimitirului era făcut din calcar, însă fusese întărit cu bare de fier-beton, unele dintre ele goale pe dinăuntru. Suflând peste coama zidului, vântul atingea buzele de oţel ale tijelor, făcându-le să răsune.

463

Ultimul articol de presă al lui Peled, din 1994, conţinea părerile sale despre natura devastatoare a acordurilor şi se intitula „Recviem pentru Oslo".

464

Compozitorul şi pianistul ceh Rafael Schachter a fost deţinut în lagărul din Theresienstadt, unde a reuşit să introducă pe furiş o pianină fără picioare. A fost păstrată o vreme în pivniţă.

Schachter a dirijat un cor de muzicieni evrei pe parcursul a şaisprezece reprezentaţii cu *Recviemul* lui Verdi. Muzicienii au învăţat armoniile complexe de pe o singură partitură vocală. Schachter avea de gând să păstreze ridicat moralul în lagăr.

Reprezentaţiile au avut ca spectatori ofiţeri şi gardieni nazişti care la final au aplaudat în picioare.

Ultima reprezentaţie s-a ţinut pe parcursul Operaţiunii Înfrumuseţarea, când pasaje din *Recviem* au fost interpretate pentru delegaţii guvernului danez şi ai Crucii Roşii, după care Schachter a fost mânat într-un vagon pentru transportul vitelor şi trimis la Auschwitz, unde, ca şi regizorul Kurt Gerron, a auzit biluţele căzând prin zăbrelele din tavan.

465

Partea dominantă din *Recviemul* lui Verdi pendulează de la sentimentul zdrobitor al pierderii la groaza fără margini, împrăştiindu-se în câteva direcţii, pasaje de trompetă şi solouri de flaut, dar întorcându-se mereu la toba mare şi la întreaga orchestră, într-un şuvoi nestăvilit.

466

Recviemul a fost interpretat pentru întâia oară la Milano, într-un lăcaş catolic de cult unde nu erau îngăduite aplauze.

467

După reprezentaţia ultimă a lui Schachter, Eichmann, potrivit unor martori, ar fi zis: „Nebunii ăştia de evrei! Îşi cântă propriul recviem.”

468

Regizorul de teatru de avangardă Peter Brook a sugerat odată că un ropot de aplauze în picioare e cu siguranţă un semn că publicul se aplaudă singur.

469

În decembrie 1972, Brook s-a aflat în fruntea unei trupe de actori şi a unei echipe de transport de la Paris în Algeria şi apoi în deşertul Sahara.

Caravana formată din cinci maşini de teren Land Rover şi un camion căra o mie de litri de apă şi trei mii de litri de combustibil. Mai căra corturi, plite, filtre de apă, medicamente, găleţi, leviere, topoare, beţe de bambus, ceainice, mese pliante şi scaune de aluminiu. Tobe, gonguri, tamburine, xilofoane, fluiere, flaute, muzicuţe, gamelanuri, cinele, tălăngi şi cochilii de melc. Pe lângă asta, mii de conserve, deschizătoare de conserve, tocătoare şi tacâmuri. Apoi tăiţei uscaţi, farfurii, farfurioare, ceşti şi peste opt mii de pliculeţe de ceai.

Au străbătut deşertul, oprindu-se peste noapte în cele mai mici şi izolate cătune pe care le puteau găsi. Desfăceau un covor mare, puneau unele peste altele nişte cutii corodate şi unul dintre actori pornea să bată la tobă. Când se aduna publicul, trupa îşi începea reprezentaţia, o adaptare a *Divanului păsărilor,* bazată pe un poem alegoric scris de Farid ud-Din Attar, folosind păpuşi pentru a ilustra povestea adunării păsărilor din lumea întreagă ca să decidă cine să le fie rege.

În piesă, fiecare pasăre reprezintă câte o slăbiciune umană care împiedică omenirea să ajungă la iluminare. Cea mai înţeleaptă zburătoare dintre toate, pupăza, vine cu ideea ca tot păsăretul să încerce să dea de legendarul Simurg persan şi astfel să-şi obţină iluminarea.

Scenariul, adaptat de Brook şi Jean-Claude Carriere, se folosea de sunete şi mişcări haotice. Pe parcursul reprezentaţiei, actorii – printre care Helen Mirren şi Yoshi Oida – scoteau ţipete de păsări exotice şi ieşeau ori se băgau în cutii goale de carton împrăştiate pe mochetă: o zbânţuială în toată legea.

Publicul de prin sate reacţiona în diverse feluri – unii chiuiau, alţii râdeau, unii rămâneau tăcuţi.

Brook era de părere că teatrul trebuie să ia naştere în

spaţii pustii. Se afla în căutarea a ceea ce socotea a fi un teatru universal, o încercare de a descoperi cea mai vastă emoţie umană posibilă printre oameni încă nediminuaţi de convenţional, un nou fel de a comunica fără limbaj.

Serile, cei din echipă strângeau mocheta, demontau corturile puse pe întinderea deşertului şi, înainte de primele ore ale dimineţii, porneau deja prin Sahara, pe sub cerul străpuns de gămăliile stelelor.

470

Poemul *Divanul păsărilor* a fost scris în persană, la sfârşitul secolului al XII-lea.

Când ultimele zburătoare – treizeci la număr – izbutesc într-un sfârşit să ajungă la sălaşul Simurgului, sleite de puteri, îşi aruncă privirea într-un lac, dar, în loc să întâlnească făptură mitologică pe care o căutaseră, îşi descoperă doar propriile oglindiri.

471

La a şaizecea aniversare a întemeierii statului Israel, pupăza – gureşă, pestriţă, cu cioc lung şi ciuf de pene pe creştet – a fost aleasă ca pasăre naţională.

În timpul votului, Shimon Peres, preşedintele israelian, a declarat că-i părea rău de un singur lucru: că turturica, cea mai sionistă dintre păsări, nu se calificase în finală.

A fost, potrivit lui Nurit, una dintre cele mai perverse replici pe care le auzise în viaţa ei, deşi, a adăugat, se potrivea de minune că în ebraică *Peres* înseamnă „vultur bărbos”.

472

În ziua retragerii armatei israeliene din Jenin, în 1996, în urma Acordurilor de la Oslo, Bassam s-a oprit în piaţa mare, printre drapelele fâlfâitoare, în zarva cântecelor, a megafoanelor, a dansului şi a chiotelor sărbătoreşti. S-a uitat la tinerii palestinieni care le întindeau ramuri de măslin soldaţilor israelieni.

Ziua aceea l-a uluit. Nu erau pietre. Nici praştii. Străinii se

îmbrăţişau pe stradă. Maşinile de teren luau distanţă. Dirijabilul dispăruse de pe cer.

Bassam s-a întors în acea seară în piaţă şi a ajutat la curăţarea deşeurilor rezultate în urma festivităţilor zilei, folosind o mătură pe care o împrumutase de la o moschee locală: doze de cola, sticle de plastic, panglici, confetti, puzderie de crengi de măslin lepădate pe jos.

473

Bassam ieşise de doi ani din închisoare şi mai avea un an până la naşterea lui Abir.

474

Repet: Nu lăsaţi ramura de măslin să-mi cadă din mână.

475

În iulie 1994, un tânăr soldat israelian, Arik Frankenthal, interesat de teologie şi poezie, a ridicat degetul ca să ia un vehicul de ocazie de la baza lui militară din apropiere de Ramallah. A fost luat de trei bărbaţi cu tichii evreieşti pe cap. I-a salutat în ebraică şi s-a aşezat pe bancheta din spate, unde a fost imediat copleşit.

Adolescent fiind, Arik fusese preocupat de mişcarea pacifistă şi susţinea că, potrivit interpretării sale la *halacha,* sau legea iudaică, e necesar ca israelienii să ajungă la un compromis cu palestinienii.

Trupul sfârtecat al lui Arik a fost găsit mai târziu în Ramallah. Fusese împuşcat şi înjunghiat de mai multe ori.

476

La trei luni după aceea, Yasser Arafat, Shimon Peres şi Yitzhak Rabin au primit Premiul Nobel pentru Pace.

477

Tatăl lui Arik, Yitzhak Frankenthal, a început să se ducă aproape în fiecare zi la biblioteca publică din Tel Aviv. Examina acolo ziarele din arhivă – cu atâtea feţe încercuite încercând să descopere numele celor dragi pierduţi în atacuri din 1948 încoace, palestinieni şi israelieni deopotrivă.

Frankenthal a vândut tot ce avea ca să-şi poată dedica întreg timpul cercetării. A găsit în cele din urmă patruzeci şi patru de familii dispuse să se întâlnească şi să stea de vorbă. I-a adunat în grupuri mici prin biblioteci, cafenele, câteodată chiar la el acasă.

Multe dintre rudele victimelor s-au simţit mai întâi intimidate de kippa lui Frankenthal, de privirea lui fioroasă, de felul său ortodox de a se purta, însă i-au acceptat invitaţia. A organizat conferinţe în Jaffa, Hebron, Beit Jala. A telefonat unor reporteri, a distribuit fluturaşi, a vizitat Knessetul. A apărut la televizor ca să spună că ucigaşii fiului său trebuiau înţeleşi ca oameni născuţi într-o îngrozitoare ocupaţie. Nu era interesat să-i absolve de vină pe atacatori, însă trebuia să admită că dacă s-ar fi născut în aceleaşi circumstanţe, ar fi devenit el însuşi luptător, poate chiar acelaşi soi de om care-i omorâse fiul.

El însuşi era un patriot israelian, spunea. Cita din Tora şi din Coran. Îi plăcea să repete că în etică nu există alb şi negru, ci doar alb.

Ameninţările cu moartea se adunau ţiuind pe robotul lui telefonic, însă când şi când apărea câte un mesaj de la vreun alt părinte care-şi pierduse copilul.

478

Bassam avea douăzeci şi patru de ani când, după şapte ani de detenţie, a fost eliberat.

479

A luat un autobuz de la poarta închisorii. A fost lăsat în Ierusalimul de Est, într-un nor de gaze de eşapament cenuşii. Într-o cafenea de pe strada Al-Zahra i-a spus prietenului său Ibrahim că se făcuse vremea să-şi găsească o soţie.

480

Până atunci nici măcar nu ţinuse o fată de mână.

481

Mama ei era acolo, laolaltă cu mătuşile, verii, fraţii. Tatăl ei era în camera din spate. La un aparat stereo portabil rula o casetă cu Abu Arab. I s-a oferit un pahar de fanta. S-a aşezat pe canapea. La început au schimbat impresii politicoase, apoi tatăl ei a ieşit, a scuturat din cap şi a arătat cu mâna spre mâncărurile de pe masă. Sărmăluţe în foi de viţă, mâncare de pui, orez, dovlecei, pâine cu susan, *maqluba.* Bassam şi-a umplut cu vârf blidul. Era, a zis, cea mai bună *maqluba* pe care o mâncase vreodată. Mama ei a râs şi şi-a făcut teatral vânt cu palma. Salwa a mai turnat un pahar de fanta. Nu peste mult timp, odaia s-a golit. Nu şi-a dat seama cum: acum era plină, după o clipă nu mai era nimeni. Pe un fotoliu, vizavi, se aşezase Salwa. Avea un dinte un pic strâmb. Sprânceana dreaptă arcuită. O gropiţă pe gât. A observat pe mâneca ei o aţişoară albă. I-a venit să o culeagă, dar a rămas cu braţele pe lângă corp. Ea s-a ridicat, s-a dus la bucătărie şi s-a întors cu o tăviţă pe care erau prăjituri cu lămâie şi cimbru. „Sunt delicioase”, a zis el. „Tot mama le-a făcut şi pe astea”, a zis ea. Bassam a zâmbit şi a mai luat una. Mai voia ceva de băut? Nu, a zis, era sătul, nu mai putea pune gura pe nimic, mai că plesnea, o deranja dacă aprindea o ţigară? Sigur că nu, mai trăgea şi ea la narghilea, dar nu fuma acasă niciodată, tatăl ei nu era de acord. Bassam şi-a stins Marlboro-ul. „Nu, nu”, a insistat ea, „fumează, te rog, mie îmi place, nu mă supără fumul, toţi fraţii mei fumează.” Şi-a aprins o a doua ţigaretă. Au rămas aşa, în tăcere. Afară, lumina începea să scapete. A stins ţigara în scrumiera încastrată în braţul sofalei. „Unde ai crescut?” „Aici.” „Ţi-a plăcut?” „Sigur, da.” „Eu am crescut pe lângă al-Khalil.” „Aha”, a exclamat ea, „Ştiam.” „De unde?” „Ibrahim i-a spus mamei.” „Ce şarpe e şi Ibrahim”, a râs el. „Cum era în peşteri?” „Erau perfecte”, a răspuns Bassam, „n-aveai o grijă pe lume, viaţa era frumoasă, doar că ne-au evacuat când aveam doisprezece ani.” „Ce s-a întâmplat?” „Ne-au lăsat o foaie sub o piatră, n-am găsit-o decât prea târziu, n-ar mai fi contat.” „De ce nu?” „Voiau oricum să scape

de noi, aşa te evacuează, ascund hârtii pe sub pietre ca să nu le găseşti, îţi dau douăzeci de zile să răspunzi, aşa stau lucrurile, tu nu găseşti somaţia, e vina ta, apoi te-au zburat.” Salwa s-a ridicat să-i mai toarne fanta, deşi paharul îi era aproape plin. „Au aruncat în aer peştera”, a zis el. Ea a rămas încremenită un moment, apoi s-a aşezat în celălalt capăt al sofalei. La vreo jumătate de metru distanţă doar. „Cum a fost la închisoare?” Bassam a dat din umeri. „Am auzit că ai fost comandant.” „Ce trădător mizerabil şi Ibrahim ăsta, da, am fost comandant general, aşa-i, doar pentru închisoare.” „A zis că eşti şi cântăreţ, că-ţi place Abu Arab.” „Abu Arab, da, îmi place la nebunie, aş putea să-l ascult cât e ziua de lungă.” „Ibrahim a zis că te-au poreclit după el, în închisoare.” „Nu merit nici să-i leg şireturile lui Abu Arab, dar aşa-i, am cântat, mai trecea timpul, stăteam în celulă şi mă gândeam la tot felul de lucruri.” „Ce lucruri?” „Diverse, pace, arme, coca-cola. Şi la Allah, normal.” „Am auzit că ai făcut greva foamei.” Bassam a încuviinţat din cap, şi-a strivit în scrumieră mucul ţigării. „Şi ai putut să dormi?” „După patru zile n-am mai simţit foamea, senzaţia mi-a revenit după douăsprezece, ca o durere groaznică uite-aici, după a cincisprezecea zi a dispărut iar.” „Ce ţi-a lipsit cel mai mult?” *Maqluba* mamei tale.” „Nici n-o ştiai pe mama atunci”, a chicotit ea şi şi-a tras pe burtă o pernuţă. „M-am gândit c-o să fii mai înalt”, a zis peste câteva clipe. El s-a ridicat şi s-a săltat pe vârfuri. „Păi, sunt.” Ea a râs iarăşi, acoperindu-şi faţa cu mâneca largă, apoi a ridicat privirea, cu ochi lucitori. I-a mai oferit nişte suc. „Nu, mulţumesc.” Iarăşi un moment de tăcere. Ea a frământat în mâini pernuţa, a lipit-o mai bine de pântec. El a ciocănit cu degetul în dosul unui pachet de ţigări, i-a desfăcut ambalajul, a mototolit celofanul. „Câţi ani ai?”, a întrebat-o. „Douăzeci şi doi.” „Pari mai tânără.” „Te pricepi la vorbe, aşa-i?” „Nu chiar, sunt timid, mereu am fost, de copil.” „Şi eu la fel”, a zis ea. Bassam a tras cu poftă din ţigară şi a spus cu glas domol: „Am aşteptat mult să vină ziua asta”. Salwa a roşit, s-a ridicat, a luat nişte blide de pe masă. „Eşti credincioasă?”, a întrebat-o la întoarcere. „Cât de cât”, a răspuns ea. Au tăcut iarăşi. „E un răspuns greşit?” „Nimic nu e un răspuns greşit.” A întins mâna să-i culeagă aţa de pe mânecă. Ea a făcut un pas înapoi. „Ah”, a zis şi s-a ridicat îmbujorată, trecând pe dinaintea lui. A ridicat scrumiera de pe suportul ei din braţul sofalei. S-a dus la bucătărie să arunce conţinutul. A revenit şi s-a aşezat iarăşi

pe canapea. Bassam a observat că îşi culesese singură aţa de pe mânecă.

482

S-au căsătorit la treizeci şi patru de zile după aceea. Bassam vorbise cu ea, în total, două ore.

483

La zece luni de la căsătorie au avut primul copil, pe Araab, numit după interpretul Ibrahim Muhammad Saleh, al cărui nume de scenă era Abu Arab. Bassam a devenit el însuşi Abu Araab, *abu* însemnând „tatăl lui”.

Şi-a cuprins copilul în îndoitura braţului. „Ce pot să-ţi spun?”, i s-a adresat cu voce tare băiatului adormit.

484

Apelul telefonic a venit de la directorul şcolii. Araab fugise din curtea de recreaţie, împreună cu alţi trei băieţi. Se duseseră să arunce cu pietre. Fusese văzut prin zonă. Bassam trebuia să-l găsească de îndată, a zis directorul.

L-a găsit în spatele unei magazii, pe lângă şcoală. Băieţii îşi clădiseră o baricadă din anvelope uzate. Adunaseră pietre în interiorul cercului de cauciucuri.

Araab avea o praştie simplă, făcută dintr-o creangă în formă de Y, un plasture negru pentru ochi şi un elastic.

— Treci în maşină.

— Nu.

— În maşină, în clipa asta. Ai doisprezece ani.

— Nu.

— Faci cum îţi spun. Acum!

Bassam a ridicat geamurile, a blocat portierele şi a pornit pe străzile pline de hopuri ale Anatei. Araab a început să tragă de mânerul portierei. Pe o coastă abruptă, Bassam a tras frâna de mână, a coborât geamul şi şi-a lăsat capul pe volan.

— Nu te mişca.

Simţea furia băiatului, încleştarea inimii lui, privirea cătând în gol.

— Ascultă-mă.

Bassam nu-i spusese niciodată fiului întreaga poveste: steagurile mai întâi, apoi pietrele, apoi grenadele, statul de pază pe vârf de deal, apoi arestarea, încarcerarea, bătăile, după care alte bătăi.

— M-ai auzit? Te saltă şi te bat. După aia îti dau drumul şi tu arunci iarăşi cu pietre. Şi ei iarăşi te bat. Şi tu continui să arunci cu pietre.

Araab a strâns din umeri.

— Îti dai seama cum se termină asta?

Araab şi-a pironit privirea pe geam.

— Înseamnă că ei au câştigat.

Băiatul a dat iarăşi din umeri.

— Vrei să câştige ei?

— Nu.

Bassam a dat drumul frânei de mână şi a pornit, preţ de o clipă doar, maşina. Vedea cum se agită genunchiul băiatului.

— Ieşi din maşină, a zis. Acum.

S-a aplecat peste fiul său şi a împins portiera, deschizând-o. Araab şi-a desfăcut centura de siguranţă şi a păşit afară, în praf. Bassam a dat roată botului maşinii şi a cules o piatră de lângă roată. A pus-o în mâna puştiului, i-a închis degetele peste ea.

— O să mă duc acolo, i-a spus. Şi-o să închid ochii. Şi după aceea vreau să arunci cu asta în mine. Cât de tare poţi. Şi vreau să mă nimereşti.

— Nu.

— Dacă n-o faci, o să mă întorc la baricada ta. O să stau acolo şi-o să aştept o maşină de-a armatei. Când o să apară, o să arunc cu pietre în locul tău. Înţelegi?

— Da.

— Dacă nu mă loveşti cu piatra, mă duc şi mă apuc eu de aruncat. Şi apoi ştii exact ce-o să se întâmple cu mine. Pricepi?

Bassam s-a oprit la nici zece paşi mai încolo, cu pleoapele strânse.

— Aruncă, a zis. Aruncă acum.

A auzit piatra vâjâind, departe de el.

— Ar trebui să mă nimereşti.

Îl auzea pe băiat smiorcăindu-se.

— Din nou, i-a cerut.

— Nu.

— Nu plecăm de aici până nu mă nimereşti.

485

Ceea ce britanicii ar numi un rupe-genunchi.

486

Cel mai mult se temea ca Araab să nu ajungă la închisoare. Când s-au întors acasă, în seara aceea, Bassam şi-a pus fiul să promită, cu mâna pe Coran, că n-o să mai ia parte niciodată la nici un fel de rebeliune.

487

În engleză, rebeliune, *riot,* vine din vechiul cuvânt franţuzesc *rioter.* a disputa, a te certa, a te lua la harţă. *Riote:* zarvă, dezbatere, dezordine, acţiune pripită. O origine posibilă ar mai putea fi latinescul *rugire,* care înseamnă „a rage”.

488

La începutul anilor ’90, obiecte având de-a face cu revoltele palestiniene au devenit populare în rândul unui grup de adolescenţi japonezi. Colecţionau gloanţe de cauciuc, tuburi de gaz, bastoane, genunchiere, căşti, apărătoare pentru zona genitală, jambiere, vizoare tactice, măşti şi în special pietrele pictate azvârlite de tineri în timpul Primei Intifade.

O piatră în culori palestiniene, cu origine dovedită, ajungea să se vândă cu peste o sută de dolari. Un scut uzat de plexiglas, cu emblema forţelor armate israeliene, putea ajunge până la o sută cincizeci dacă era semnat şi verificat de un soldat.

O prăvălie tematică, Pradă de Război, a apărut în cartierul Shinjuku. Era un magazinaş cu oblon rablagit şi rafturi strâmbe, care însă a dat faliment la scurt timp după începerea celei de-a Doua Intifade. Echipamentele anti-revoltă au încetat să fie la modă.

489

Prima oară când au vorbit, la o întrunire a Cercului Părinţilor, lui Rami i-a venit greu să înţeleagă pronunţia lui Bassam. Engleza lui Bassam era rostită la foc automat şi păstra accente din arabă. Începuse să vorbească despre prietenii lui, care aruncaseră două grenade asupra unei maşini de teren, însă, cu accentul lui de Hebron – *douuă-sgre-na-ade* suna ca „două sute”.

Avea să devină una dintre glumele lor: „Frăţioare, ia du-te tu şi aruncă două sute de grenade!”

490

Într-o scrisoare către Rami, Bassam a scris că una dintre principalele calităţi ale durerii e că se cere mai întâi înfrântă, apoi înţeleasă.

491

Rami se opreşte o clipă în susul drumului spre mănăstire. Desface vizorul căştii, îşi scoate ochelarii, dă jos casca, scutură din capul eliberat, îşi şterge ochelarii cu un colţ de basma.

Către stânga, mănăstirea. Către dreapta, drumul ducând în jos, spre centrul localităţii. Se uită la ceas.

Soarele se ridică de-acum peste Betleem. Stoluri de păsări se arcuiesc la înălţime.

492

În timpul zborului, păsările se poziţionează în şir astfel încât să capete portanţă de la surata care se află înainte. Pasărea din fruntea cârdului împinge aerul în jos cu aripile. Aerul se adună apoi în jurul regiunii exterioare a aripilor, creând un curent ascendent la vârful acestora.

Zburând lângă vârful aripii păsării din faţă, cea care o urmează alunecă pe curent şi-şi păstrează energia. Păsările îşi coordonează cu grijă bătăile aripilor, ceea ce duce uneori la forme în V sau J ori o inversare a uneia sau celeilalte.

Pe furtună şi vânt potrivnic, păsările se adaptează şi alcătuiesc forme noi – curbe de rezistenţă, formaţiuni în S,

chiar şi opturi.

493

În cele din urmă, Rami dă cu ochii de un automobil Kia negru care urcă dealul. Nu e sigur la început dacă e Bassam, fiindcă lumina iernatică se reflectă intens în parbriz.

Apoi un claxon scurt şi forma unui braţ fluturat de pe locul şoferului.

Bassam se opreşte lângă Rami, trage frâna de mână, coboară geamul fumuriu. Are, inevitabil, o ţigară în gură.

— Frate.

— Hei.

— De când aştepţi aici?

— Am rasolit-o, am uitat că s-a trecut la ora de iarnă.

— Cum adică?

— Suntem pe fusuri orare diferite, frate.

Bassam clatină din cap, aproape că schiţează un surâs:

— Ah, ora israeliană!

Trage tare din ţigară, scutură pe geam scrumul şi un vălătuc mic de fum umple aerul.

— M-am mai învârtit, zice Rami, am băut o cafea la Everest.

— Câţi avem astăzi?

— Şapte sau opt.

— De peste tot?

— Aşa cred, da.

— De ce la mănăstire?

— Habar n-am. Au închiriat spaţiul, presupun.

— Cât mai e până acolo?

— Vreo patru sute de metri, cam aşa.

— Ai mai fost pe aici?

— Nu înăuntru.

— O sută cincizeci de ani vechime.

— Bun. Treci tu înainte.

— A, nu. Tu. Du-te.

— Tu primul.

— Haide, n-am suferit destul?

Rami zâmbeşte auzind gluma familiară, apasă pe claxonul motocicletei şi se bagă în spatele automobilului. Trece de rododendroni. Nişte tufe de trandafir sălbatic. Un şir de caişi.

Pe o parte a şoselei se întinde un gard de sârmă; poate

vedea în treacăt tocmai până pe fundul văii, acoperişurile caselor, terasele mişcându-se în succesiune rapidă, Ierusalimul profilându-se în depărtare.

494

Rami opreşte motocicleta la poarta închisă a schitului de maici. E greu să-ţi închipui că într-o zi va apărea, între acest loc şi mănăstire, Zidul. Un turn de pază ici. O intrare de fermă colo. Şi, un pic mai jos, o margine de sârmă ghimpată.

495

Opriţi Preocuparea.

496

Pentru ei nu contează unde vorbesc. De cele mai multe ori, întrunirile au loc pe la hoteluri, în săli de conferinţă. Ori prin aule de şcoli. Sau prin odăile din spate ale unor centre comunitare. Câteodată, în săli mari de spectacol. E mereu aceeaşi poveste, auzită altfel de fiecare dată. Cuvinte finite pe un plan infinit. Acesta, o ştiu amândoi, e lucrul care-i face să continue.

497

Poarta se urneşte şi maşina lui Bassam se strecoară înăuntru. Rami ambalează motorul şi-l ajunge din urmă, parchează, îşi scoate casca. În umbrele mănăstirii, cei doi bărbaţi se apropie unul de celălalt şi se îmbrăţişează.

498

În sculpturile cu păsări ale lui Brâncuşi – socotite de unii printre cele mai frumoase opere de artă ale secolului douăzeci –, aripile şi penele sunt eliminate, corpul păsării este alungit, iar capul devine un plan neted, oval.

Artistul român a realizat şaisprezece exemplare din

Pasărea în spaţiu, nouă turnate în bronz şi şapte din marmură.

În 1926, una dintre sculpturile în bronz a fost oprită la graniţă de vameşii americani, care refuzau să creadă că piesa aceea de metal poate fi considerată artă. Lucrarea, împreună cu alte nouăsprezece piese de Brâncuşi, trebuia să fie expusă în galerii din New York şi Chicago. În loc de asta, vameşii au solicitat un tarif ca pentru obiecte manufacturate. S-a iscat o bătălie în justiţie. La început, biroul vamal american a fost de acord să-şi regândească maniera de clasificare şi a lăsat sculpturile să intre în ţară, etichetându-le drept „ustensile de bucătărie” şi „consumabile de uz spitalicesc”.

Lumea artei a fost încântată, asta, până ce un inspector vamal a reevaluat şi a confirmat clasificarea oficială. Evaluatorul, F.J.H. Kracke, personaj-cheie al Partidului Republican în Brooklyn, a afirmat că trimisese fotografii şi descrieri ale sculpturilor câtorva experţi bine-cunoscuţi în lumea artistică.

Răspunsurile primite sugerau că sculpturile lui Brâncuşi nu ar fi mai mult decât nişte puncte şi liniuţe care ar fi putut fi născocite de un pietrar oarecare. Aşa încât, a zis Kracke, lăsau mult prea multe pe seama imaginaţiei.

499

Sunt întâmpinaţi în vestibul de un călugăr mai în vârstă. E onorat să-i cunoască, le spune. A auzit multe despre munca lor.

Călugărul se înclină uşor, apoi îi călăuzeşte pe culoar către capelă. Acoperişurile sunt boltite. Lemnăria are modele întortocheate. Podelele sunt de piatră.

Vorbeşte araba cu accent sud-american. Provine dintr-o familie care a locuit cândva în Haifa. Au plecat, spune, ca atâţia alţii, în ’48.

Lui Rami i se pare că răsuflarea îi funcţionează altfel aici. Aerul e răcoros. Lumina se filtrează prin vitralii şi cade în suliţe piezişe printre şirurile de bănci.

Călugărul face o genuflexiune lângă altar, apoi îi ghidează spre o încăpere din fundul capelei. Pe o masă de lemn se află o carafă cu apă şi felii de lămâie, alături de două pahare goale.

— Camera verde, le zice schiţând un surâs.

Pe perete e icoana unui sfânt, pusă într-o ramă de lemn sculptată. Alături de pictură sunt câteva fotografii înfăţişând

mănăstirea în decenii trecute.

Călugărul se răsuceşte pe călcâie. Rasa îi fâşâie. Îl urmează pe un coridor înălţat, a cărui pustietate e plină de ecouri. Zidurile, le spune, sunt groase de câţiva metri. Piatra din zonă e cunoscută sub numele de piatră regală. Atât e de moale, zice, că blocurile, la carieră, pot fi decupate cu un cuţitaş. Se întăreşte apoi la contactul cu aerul. Ca atâtea altele, le spune peste umăr.

— Multe generaţii au frecat la podeaua asta. Dacă ar putea să cânte, ar face-o.

Rami are impresia că păşesc printr-o pânză de lumină apoasă. Străbat câteva încăperi mici. Uşile sunt de stejar, cu întăriturii de fier negru. În uşi sunt scobite deschizături mici, în formă de capelă, având între laturi câte o cruce de lemn alb. În fiecare odaie se văd o masă şi un pat.

Ajung la capăt de coridor, unde acoperişul se înalţă iarăşi. Aerul s-a răcorit din nou. Călugărul se răsuceşte încet şi priveşte în lungul încă unui culoar.

— Pe aici, le spune, grupul vostru vă aşteaptă, am pregătit o masă pentru zece persoane.

© mukk/iStock

500

Numele meu este Rami Elhanan. Sunt tatăl lui Smadar. Am şaptezeci şi şapte de ani, sunt de meserie ilustrator, sunt israelian, evreu, familia mea locuieşte de şapte generaţii în Ierusalim. Mai sunt, s-ar putea spune, şi absolvent al Holocaustului. Mama s-a născut în Oraşul Vechi din Ierusalim, într-o familie de ultraortodocşi. Tata a venit aici în 1946. Arareori a vorbit cu cineva despre cele văzute în lagăre, afară de fiica mea Smadar, când avea zece sau unsprezece ani. Am fost copilul unei familii normale – nici săraci nu eram, dar nici bogaţi. Am avut ceva probleme la şcoală, nu cine ştie ce, am ajuns la un liceu industrial, am studiat apoi artele plastice, am dus o viaţă mai mult sau mai puţin banală.

Povestea pe care vreau să v-o spun începe şi se sfârşeşte într-o anume zi din calendarul evreiesc, Yom Kippur. Pentru evrei, aceasta e ziua în care ne cerem iertare pentru păcate, ziua cea mai sfântă din calendar. Eram tânăr pe când am luptat în războiul din octombrie ’73 din Sinai, oribil război, ştie toată lumea, nu-i nici o revelaţie. Am început cu o companie de unsprezece tancuri şi am sfârşit cu trei. Treaba mea includea aprovizionarea cu muniţie şi extragerea morţilor şi răniţilor. Mi-am pierdut unii dintre prietenii cei mai apropiaţi, i-am cărat cu targa. Am ieşit din război scârbit, furios, dezamăgit, cu un singur lucru în minte – să mă detaşez de orice implicare sau devotament pentru vreo cauză, să mă ţin departe de tot ce e oficial. Eram un fel de anarhist, ori nici măcar, nu mă implicam nicicum în politică, pur şi simplu nu mă interesau toate astea, Cisiordania, Gaza, Sinai, Timbuktu, nu-mi păsa, nu mă gândeam la aşa ceva, nu voiam decât să duc o viaţă normală, liniştită.

Am terminat cu armata şi mi-am finalizat studiile la Academia de Artă şi Design Bezalel. M-am însurat cu Nurit şi am avut patru copii. Unul dintre ei a fost fiica mea, Smadar. S-a născut în ajun de Yom Kippur, în septembrie 1983, într-un spital din Ierusalim. Numele ei e luat din Biblie, din Cântarea Cântărilor, înseamnă „floare de strugure”. Era efervescentă, vioaie, veselă, pur şi simplu frumoasă. O elevă excelentă, înotătoare, dansatoare, cânta la pian şi adora jazzul. Obişnuiam să-i spunem Prinţesa, un clişeu, fireşte, însă exact asta era pentru mine, o prinţesă, orice tată cunoaşte sentimentul, lucrurile nu mai sunt atât de clişeizate când le

trăieşti chiar tu.

Duceam atunci la Ierusalim, cu cei trei băieţi şi mica prinţesă, o viaţă care părea perfectă, ferită, în casa noastră sigură din cartierul Rehavia. Nurit preda la Universitatea Ebraică. Era o radicală de stânga superbă, de-o inteligenţă radiantă. Urmase cele mai bune şcoli. Era fiică de general. Ce mai, făceam parte din elita Israelului. Se poate spune, într-un fel, că trăiam într-o bulă, detaşaţi complet de lumea exterioară. Ţărişoara asta, mai mică decât New Jersey, putea fi străbătută dintr-un capăt în altul într-o zi. Avea problemele ei, normal, dar ce loc nu are? Eu mă ocupam cu ilustraţiile – postere şi panouri publicitare – pentru cei de dreapta, pentru cei de stânga, pentru oricine plătea. Viaţa era plăcută. Eram mulţumiţi, satisfăcuţi. Sincer să fiu, mi se potrivea.

Şi aşa au mers lucrurile an după an, lună după lună, până în a patra zi de septembrie a anului 1997, la câteva zile după Yom Kippur, când acest incredibil balon de săpun în care trăiam s-a făcut praf şi pulbere. A fost începutul unei nopţi lungi, reci şi întunecate care încă mai e rece şi întunecată, va fi mereu lungă, rece şi întunecată, până la sfârşit, când tot rece şi întunecată va fi.

Am spus de multe ori povestea asta, dar apare întotdeauna câte ceva nou de zis. Amintirile te izbesc tot timpul. O carte care se deschide. O uşă care se închide, un ţiuit, o fereastră deschisă. Orice. Un fluture.

În ziua aceea din 1997, trei atentatori sinucigaşi s-au aruncat în aer în mijlocul străzii Ben Yehuda din centrul Ierusalimului, trei bombe una după alta. Au ucis opt persoane – pe ei înşişi şi pe alţi cinci, inclusiv trei fetiţe. Una dintre fete era Smadar a noastră. Era într-o joi, la ora trei după-amiaza. Ieşise să-şi cumpere manuale pentru şcoală şi mai târziu urma să se înscrie la un curs de dans modern. O zi plăcută, liniştită. Umbla pe stradă cu prietenele ei, ascultând muzică.

Eu mă îndreptam cu maşina spre aeroportul Ben Gurion, am auzit despre bombe la radio. La început, când auzi că a explodat ceva, orice, oriunde, începi să speri că poate de data asta degetul sorţii n-o să te arate pe tine. Orice israelian ştie asta. Te obişnuieşti să auzi despre ele, însă tot simţi că-ţi sare inima din piept. Aşa că stai, asculţi şi speri că nu e vorba despre tine. Apoi nu mai auzi nimic. Şi inima începe să-ţi bubuie. Dai câteva telefoane. Mai dai câteva. Întrebi, întrebi necontenit de fata ta. Formezi numere, iarăşi şi iarăşi. Doar că

nimeni nu a auzit nimic. Nimeni n-a văzut-o. După aceea afli altceva. A fost văzută, ţi se spune, în centru, pe lângă strada Ben Yehuda. Iar inima... acum ţi-o auzi zvâcnind în timpane. Te duci cu soţia în oraş. Conduci cu viteză, îţi spui nu, nu se poate întâmpla una ca asta, nu, sub nici o formă. Laşi maşina şi te trezeşti că alergi pe străzi, că intri şi ieşi din magazine, din cafenele, din cofetării, încercând să-ţi găseşti fetiţa, copilaşul, Prinţesa – numai că a dispărut. Îi urli numele. Dai fuga înapoi la maşină. Şofezi şi mai grăbit încă. Umbli din spital în spital, din secţie de poliţie în secţie de poliţie. Te apleci peste ghişeul de la recepţie. Te rogi. Îi rosteşti necontenit numele. Şi ştii, pur şi simplu ştii în adâncul inimii, din felul în care te privesc asistentele, din felul în care clatină din cap poliţiştii, din ezitările, din tăcerile lor, ştii, dar nu vrei să admiţi că-i aşa. Faci asta ore multe, până ce într-un târziu, târziu în noapte, tu şi soţia ajungeţi la morgă.

De data asta degetul sorţii s-a îndreptat spre tine. Ţi s-a înfipt între ochi. Cei de la morgă te ghidează prin clădire. Te duc într-o încăpere. Auzi alunecarea unui sertar. Rulmenţii de metal, rotilele de cauciuc. Şi vezi imaginea pe care n-o s-o mai poţi uita pentru tot restul vieţii. E fiica ta. Întinsă pe tăblia de metal. N-o să mai fii niciodată la fel.

Înmormântarea ei s-a ţinut în kibbutzul Nachshon, pe un deal verde, aproape de drumul spre Ierusalim. Smadar a fost îngropată lângă bunicul ei, generalul Matti Peled, un adevărat luptător pentru pace, profesor, membru în Knesset. Fusese foarte iubit de ambele părţi, iar la înmormântarea lui lumea venise din toate colţurile ţării ăsteia ca un mozaic, evrei, musulmani şi creştini, delegaţi ai coloniştilor, ai parlamentului, reprezentanţi ai lui Arafat, trimişi din străinătate, de peste tot. Acum era îngropată lângă el.

Te întorci acasă, care e plină cu sute de oameni veniţi să-şi arate compasiunea, să prezinte condoleanţe. Sunt cele şapte zile de *shiva.* Eşti cuprins în masa asta de lume, sute, de fapt, chiar mii – s-au înşiruit afară, pe trotuar, au trebuit puse conuri portocalii de semnalizare ca să se închidă strada. Poliţişti rutieri pentru fiica ta. Dar în a opta zi revin cu toţii la vieţile lor, şi rămâi singur. Fără copila ta.

Umbli prin casă năuc. Îi rosteşti numele, i-l şopteşti şi, când eşti doar tu, o strigi. Smadar. Smadari. Atingi lucruri. Cărţile ei de pe raft. Casetele cu muzică. Ciuleşti urechea la paşii ei. Dar nu e aici.

Timpul nu te cruţă. Ai vrea să aştepte, să încremenească, să paralizeze, s-o apuce îndărăt, doar că n-o face. Trebuie să te trezeşti, să te ridici şi să-ţi ţii singur piept. S-a dus. Locul ei la masă e gol. Camera ei e pustie. Haina i-a rămas agăţată de clanţa uşii. Trebuie să iei o decizie. Ce-o să te faci acum, cu povara asta nouă, de neîndurat, pe umeri? Ce-o să te faci cu furia asta incredibilă care te mănâncă pe dinăuntru? Ce-o să te faci cu acest nou tu, cu un tată fără fiică, cu omul ăsta despre care n-ai crezut vreodată că ar putea exista?

Prima alegere este evidentă: răzbunarea. Când cineva îţi omoară fiica vrei să fii chit. Vrei să te duci şi să omori un arab, orice arab, să-i omori pe toţi arabii, apoi vrei să-i nimiceşti familia, pe toţi ai lui, e de aşteptat, e în firea lucrurilor. Pe orice arab pui ochii îl vrei mort. Fireşte, nu faci întotdeauna asta cu mâna ta, dar o faci cerându-le altora să-l omoare pentru tine pe arabul ăla, politicienilor tăi, aşa-zişilor tăi conducători. Le ceri să trimită o rachetă peste casa lui, să-l otrăvească, să-i ia pământul, să-i fure apa, să-i aresteze fiul, să-l bată măr la punctele de control. Dacă omori unul de-ai mei, o să omor zece de-ai tăi. Iar cel mort, evident, are un unchi sau frate, văr sau nevastă care vor să te omoare la rândul lor, apoi tu iarăşi vrei să-i omori pe-ai lui, de zece ori mai mulţi. Răzbunare. E calea cea mai simplă. Apoi acea răzbunare naşte monumente, corturi cu îndoliaţi, cântece, inscripţii pe ziduri, încă o revoltă, alt punct de control, altă bucată de pământ răpită. O piatră duce la un glonţ. Şi încă un atentator sinucigaş duce la încă un raid aerian. Şi-o ţine aşa întruna. La nesfârşit.

Ştiţi ce, îmi sare ţandăra iute. Sunt conştient de asta. Am în mine capacitatea de a izbucni violent. Acum multă vreme am ucis oameni în război. De la distanţă, ca într-un joc video. Am ţinut o armă în mână. Am condus tancuri. Am luptat în trei războaie. Am supravieţuit. Şi adevărul, groaznicul adevăr, e că pentru mine arabii erau doar aşa, o chestie îndepărtată, abstractă şi fără noimă. Nu-i vedeam ca pe ceva real, tangibil. Nici măcar vizibili nu erau. Nu mă gândeam la ei, nu făceau cu adevărat parte din viaţa mea, buni sau răi. Palestinienii din Ierusalim... ei bine, ne tundeau peluzele, adunau gunoiul, construiau casele, strângeau farfuriile murdare de pe mese. Ca orice israelian, ştiam că-s acolo şi pretindeam că-i cunosc, ba chiar că-i plac pe unii, pe cei nepericuloşi – aşa vorbeam despre ei, cei nepericuloşi, cei periculoşi –, şi n-aş fi

recunoscut în veci, dar la fel de bine puteau fi maşini de tuns iarba, maşini de spălat vase, taxiuri, camioane. Veneau să ne repare frigiderele în zilele de sâmbătă. Era şi-o glumă veche: că fiecărui oraş îi trebuie cel puţin un arab destoinic, altfel cine ţi-ar repara frigiderul de Sabat? Şi, dacă vreodată erau altceva decât obiecte, atunci erau obiecte de care să te temi, fiindcă dacă nu te temeai, deveneau oameni reali. Şi nu voiam să fie oameni reali, nu puteam face faţă la aşa ceva. Un palestinian real era un om de pe partea întunecată a lunii.

Mi-e ruşine de asta. Acum ştiu. Atunci nu ştiam. Nu-mi caut scuze. Înţelegeţi, vă rog, că nu-mi caut scuze deloc.

La început, ca un zevzec, mi-am zis că o să-mi pot vedea de viaţă, să mă prefac că nu s-a întâmplat nimic. Mă ridicam din pat, mă spălam pe dinţi, încercam să duc o existenţă normală, mă duceam în atelier să desenez, să fac postere, să creez sloganuri, să uit. Numai că nu mergea. Nimic nu mai era normal. Nu mai eram acelaşi. Nu mai ştiam cum să mă trezesc dimineaţa.

Apoi, după un timp, începi să-ţi pui întrebări, ştiţi doar, nu suntem animale, ne folosim creierele, imaginaţia, trebuie să găsim o cale de a ne ridica dimineaţa din pat. Şi te-ntrebi atunci: „Dacă omori pe cineva, asta o să-ţi aducă înapoi fata? Dacă-i omori pe toţi arabii de pe pământ, asta o să ţi-o aducă înapoi? Va uşura durerea provocată altcuiva suferinţa de nesuportat pe care o înduri?” Ei bine, răspunsul îţi vine în mijlocul acelei nopţi lungi şi negre, când îţi spui că ţărână eşti şi-n ţărână te vei întoarce, asta e tot. Smadari a ta n-o să revină la viaţă. Şi trebuie să te obişnuieşti cu realitatea cea nouă. Aşa încât uşor, gradual, într-un fel complicat, treci pe partea cealaltă: începi să întrebi ce s-a întâmplat cu ea şi de ce. E dificil, e înfricoşător, e extenuant. Cum se poate una ca asta? Ce-ar putea face pe cineva să fie atât de furios, de înnebunit, atât de disperat şi de deznădăjduit, atât de prost, de jalnic încât să fie dispus să se arunce în aer împreună cu o fată de nici paisprezece ani? Cum e posibil să înţelegi acel instinct? Să-şi rupă în bucăţi propriul corp? Să intre pe o stradă aglomerată şi să tragă de coarda unei centuri explozive care-l face fărâme? Cum poate gândi aşa? Ce l-a făcut? Unde a fost creat, în lumea asta? Cum a ajuns aşa? De unde a apărut? Cine l-a învăţat? Eu l-am învăţat asta? Guvernul lui? Guvernul meu?

Apoi, cam la un an după ce a fost omorâtă Smadar, am

cunoscut un bărbat care mi-a schimbat viaţa. Numele lui era Yitzhak Frankenthal, un evreu religios, ortodox, din cei cu tichie pe cap. Şi... ştiţi cum etichetăm noi oamenii, cum îi stigmatizăm? Îi judecăm după cum se îmbracă, aşa că eram sigur că tipul ăsta e un radical de dreapta, un fascist, că mănâncă arabi la micul dejun. Dar am intrat în vorbă şi mi-a spus de fiul lui, Arik, un soldat care fusese răpit şi asasinat de Hamas în 1994. Mi-a povestit apoi despre organizaţia pe care a creat-o, Cercul Părinţilor, reunind persoane care-i pierduseră pe cei dragi, palestinieni şi israelieni, dar încă îşi doreau pacea. Şi mi-am adus aminte că Yitzhak se numărase printre acei mii şi mii care-mi intraseră în casă cu un an înainte, în acele şapte zile de doliu pentru Smadar, şi chestia asta m-a enervat crunt, nu pricepeam, l-am întrebat: „Cum ai putut? Serios, cum ai putut pune piciorul în casa cuiva care a pierdut pe cineva drag şi-acum să vorbeşti despre pace? Cum îndrăzneşti? Mi-ai trecut pragul casei după ce-au omorât-o pe Smadar? Ţi s-a părut de la sine înţeles că o să simt la fel ca tine doar fiindcă eram ginerele lui Matti Peled ori soţul lui Nurit Peled, ai crezut că te poţi folosi de durerea mea? Asta ai crezut?”

Iar el, fiind o persoană extraordinară, nu s-a simţit insultat. Îmi înţelegea mânia turbată. M-a invitat la o întrunire din Ierusalim a nebunilor acelora care-şi pierduseră cu toţii oameni dragi. Eram curios. Am zis că, bine, o să fac o încercare, n-am ce pierde, deja am pierdut atâta, dar sunt smintiţi, trebuie să fie smintiţi. M-am suit pe motor şi m-am dus să văd cu ochii mei. M-am oprit la intrare foarte detaşat, plin de cinism. Şi i-am privit cum soseau. Cei veniţi primii erau pentru mine – ca israelian – legende vii. Oameni la care mă uitam cu respect, pe care-i admiram nespus. Citisem despre ei prin ziare, îi văzusem la televizor. Yaakov Guterman, un supravieţuitor al Holocaustului, îşi pierduse fiul, pe Raz, în războiul din Liban. Şi Roni Hirshenson, căruia îi pieriseră doi băieţi, Amir şi Elad.

În Israel, să fii îndoliat înseamnă să faci parte din tradiţie, din ceva groaznic, dar şi sacru totodată. Şi nu mă gândisem că într-o zi aveam să mă număr printre jeluitori.

Veneau şi tot veneau, erau o mulţime. Apoi însă am văzut altceva, un lucru cu totul nou pentru mine, pentru ochii, mintea, inima şi creierul meu. În timp ce stăteam proţăpit acolo am văzut apropiindu-se un autobuz cu palestinieni.

Ascultaţi-mă... am rămas tablou. Ştiam că asta urma să se întâmple, dar tot nu-mi venea a crede ochilor. Arabi? Pe bune? În aceeaşi adunare cu israelienii ăştia? Cum era cu putinţă? Un palestinian care gândea, simţea, respira? Ţin minte că am văzut o doamnă în negru, cu veşmânt palestinian tradiţional, cu capul acoperit – vă daţi seama, genul de femeie care ar fi putut să fie mama vreunuia dintre atentatorii care-mi luaseră copilul. A coborât lent şi elegant din autobuz şi a păşit în direcţia mea. Apoi am văzut că strângea la piept o fotografie a fiicei ei. A trecut pe lângă mine. Nu mă puteam mişca. A fost ca un cutremur interior: femeia asta îşi pierduse copila. Poate că sună simplu, dar nu a fost. Fusesem închis într-un soi de coşciug. A fost de parcă aş fi deschis brusc ochii. Durerea mea şi ai ei, aceeaşi durere.

Am intrat deci să-i cunosc pe oamenii ăştia. Acolo erau, dădeau mâna cu mine, mă îmbrăţişau, plângeau cu mine laolaltă. M-am simţit mişcat, atins până în străfunduri. Era de parcă un ciocan mare mă lovise peste cap, îmi spărsese carapacea. O organizaţie a îndoliaţilor. Israelieni şi palestinieni, evrei, creştini, musulmani, atei, tot ce vreţi. Împreună. În aceeaşi sală. Împărtăşindu-şi mâhnirea. Nu folosind-o, nu celebrând-o, ci împărtăşind-o, spunând că nu e un dat al sorţii să trăim pe vecie cu sabia în mână. Nu vă pot spune ce dementă părea. Şi eu stăteam acolo, despicat ca un dovleac. A fost un fel de eveniment nuclear. Nebunie curată, ce mai.

Aveam pe-atunci patruzeci şi şapte ori patruzeci şi opt de ani, şi a trebuit să admit că era pentru prima oară în viaţa mea de până atunci – acum pot spune asta, în momentul respectiv nu puteam nici măcar s-o gândesc – când întâlneam palestinieni în calitate de fiinţe umane. Nu doar salahori pe străzi, nu doar caricaturi prin ziare, nu doar transparenţe, terorişti, obiecte, ci – cum să spun? – fiinţe umane – *fiinţe umane*, da, *fiinţe umane* care duc aceeaşi povară ca mine, oameni care suferă exact cum sufăr eu. O egalitate a durerii. Şi, cum spune Bassam, alergăm de la durerea noastră la durerea noastră. Nu sunt religios, departe de asta – nu am cum să explic ce s-a întâmplat cu mine atunci. Dacă mi-aţi fi spus cu ani în urmă că voi ajunge să spun asta, aş fi zis că sunteţi smintiţi.

Unii oameni au un interes în păstrarea tăcerii. Alţii au interes să semene ură, bazându-se pe frică. Frica aduce bani,

face legi şi acaparează pământ, construieşte aşezări. Fricii îi place să-i ştie pe toţi amuţiţi. Şi, haideţi să fim sinceri, în Israel ne pricepem bine la frică, ne ocupă. Oamenilor noştri politici le place să ne sperie. Şi nouă ne place să ne speriem unii pe alţii. Folosim cuvântul „securitate” ca să-i reducem pe alţii la tăcere. Dar nu despre asta e vorba, e vorba de ocupatul vieţii altcuiva, pământului altcuiva, minţii altcuiva. E vorba despre control. Care înseamnă putere. Şi înţelegerea asta m-a lovit cu forţa unui topor în creştet, că e justă ideea de a rosti adevărul contra puterii. Puterea ştie deja adevărul. Încearcă să-l ascundă. Aşa că trebuie să ridic glasul împotriva puterii. Atunci am început să înţeleg datoria pe care o avem de a încerca să pricepem ce se petrece. Odată ce-ai priceput cum stau lucrurile, începi să te întrebi: Ce putem face în privinţa asta? Nu putem continua să întoarcem spatele posibilităţii de a trăi unii lângă alţii. Nu cer neapărat tuturor să se înţeleagă musai cu toată lumea, ori alte dulcegării pompoase, cer să *li se permită* să se înţeleagă cumva unii cu alţii. Şi, pe măsură ce mă gândeam la asta, începeam să-mi spun că dădusem peste cea mai importantă întrebare dintre toate. Ce poţi face tu, personal, ca să contribui la prevenirea acestei dureri de nesuportat pentru alţii? Vă pot spune atât, că din momentul acela până astăzi mi-am dedicat timpul, viaţa ca să mă duc oriunde e posibil, să vorbesc cu oricine pot, cu cei care vor să asculte – ba chiar şi cu cei care nu vor – şi să le transmit mesajul ăsta banal, foarte simplu, adică: nu suntem condamnaţi, dar trebuie să zdrobim forţele care au interesul să ne închidă gura.

Poate părea ciudat, dar în Israel nu prea ştim ce înseamnă cu adevărat Ocupaţia. Stăm frumuşel în cafenelele noastre, ne simţim bine şi nu trebuie să avem de-a face cu asta. Nu avem habar ce înseamnă să treci zi de zi printr-un punct de control. Sau ca pământul familiei noastre să fie confiscat. Ori să ne trezim cu ţeava puştii în obraz. Avem două seturi de legi, două seturi de şosele, două seturi de valori. Pentru majoritatea israelienilor aşa ceva pare cu neputinţă, o stranie distorsiune a realităţii, numai că nu e. Fiindcă pur şi simplu nu ştim. Vieţile noastre sunt bune. Bem ceşti de cappuccino gustos. Plaja e deschisă. Aeroportul e la doi paşi. Nu avem acces la realităţile vieţii din Cisiordania sau Gaza. Nimeni nu vorbeşte despre asta. N-ai voie să intri în Betleem decât dacă eşti soldat. Ne conducem automobilele pe şosele destinate exclusiv

israelienilor. Ocolim satele arabe. Construim drumuri pe deasupra şi pe dedesubtul lor, dar numai pentru a le lipsi de chip. Poate că am văzut cândva Cisiordania, când ne-am satisfăcut stagiul militar, sau poate vedem un reportaj la televizor, iar atunci inimile ne sângerează preţ de treizeci de minute, însă nu ştim cu adevărat, în profunzime, ce se petrece. Nu până ce ajunge să se întâmple ireparabilul. Şi atunci lumea se întoarce cu susul în jos.

Adevărul e că nu poţi avea o ocupaţie umanitară. Nu există aşa ceva. Nu are cum. E vorba despre control. Poate va trebui să aşteptăm până ce preţul păcii devine atât de ridicat, încât lumea va fi nevoită să înţeleagă. Poate n-o să se termine decât când preţul plătit va fi mai greu decât avantajele. Preţul economic. Lipsa de locuri de muncă. Lipsa de somn, nopţile. Ruşinea. Poate chiar moartea. Preţul pe care l-am plătit eu. Nu îndemn la violenţă. Violenţa e slabă. Ura e slabă. Dar astăzi avem o parte, cea palestiniană, care a ajuns să fie lepădată cu totul pe marginea drumului. Palestinienii nu au pic de putere. Ce fac ei se nutreşte dintr-o incredibilă furie, frustrare şi umilinţă. Pământul le este luat. Îl vor înapoi. Şi aşa se ajunge la tot felul de întrebări, printre care: Ce e de făcut, atunci, cu coloniştii? Repatriere? Atribuirea altor loturi de teren? O compensaţie generoasă pentru palestinienii cărora li s-a răpit pământul? Poate o combinaţie din toate. Şi apoi coloniştii care vor să rămână s-o poată face, devenind cetăţeni ai Palestinei, sub conducerea administraţiei palestiniene, cum sunt arabii în Israel. Drepturi egale. Drepturi literalmente egale. Apoi, după o perioadă în care încercăm să facem totul să funcţioneze, putem crea o Europă a Orientului Mijlociu, nişte State Unite. Ambele părţi ar face sacrificii. Ar redefini pentru ce ucid şi pentru ce mor. Acum ucidem şi murim pentru lucruri simple. Ce-ar fi să murim pentru ceva mai complex? Nu se poate, sub nici o formă, ca una dintre părţi să aibă mai multe drepturi decât cealaltă – mai multă putere politică, mai mult teren, mai multă apă, mai mult din toate. Egalitate. De ce nu? E la fel de nebunească precum furtul? Precum crima?

Nici unul dintre cei care mă ascultă nu rămâne la fel. Poate că o să vă enervaţi, o să vă simţiţi ofensaţi, ba chiar umiliţi, dar cel puţin nu veţi rămâne la fel. Şi, până la urmă, disperarea nu e un plan de acţiune. E o muncă sisifică să stârneşti fie şi un pic de speranţă. Şi asta mă face să continui. Îmi spun iarăşi şi iarăşi povestea. Trebuie să terminăm cu

Ocupaţia şi-apoi să ne aşezăm şi să căutăm o soluţie. Un stat, două state, nu contează în stadiul ăsta – doar să se termine Ocupaţia şi să înceapă procesul de reconstruire a demnităţii noastre, a tuturor. Mi-e la fel de limpede ca lumina zilei. Bineînţeles, sunt şi momente când mi-ar plăcea să greşesc. Ar fi mult mai uşor. Dacă aş fi găsit o altă cale, aş fi urmat-o – nu ştiu, răzbunare, cinism, ură, crimă. Dar sunt evreu. Îmi iubesc mult cultura, poporul şi ştiu că stăpânirea, presiunea şi Ocupaţia nu sunt evreieşti. Să fii evreu înseamnă să respecţi justiţia şi dreptatea. Nici o naţiune nu poate să-şi impună stăpânirea asupra alteia şi să obţină securitate sau pace pentru ea însăşi. Ocupaţia nu este nici justă şi nici sustenabilă. Şi să te pui împotriva Ocupaţiei nu este nicicum o formă de antisemitism.

Alţii o ştiu şi ei prea bine, doar că nu vor să audă. Uneori îi înfurie, alteori îi întristează ce spun, câteodată lumea lor se întoarce pe dos. Ăsta e adevărul. Nu-i vorba de vreun curaj ieşit din comun, e ceva obişnuit, e firesc, e ceea ce trebuie să fac.

M-au făcut în fel şi chip, insectă, iubitor de arabi, evreu plin de ură de sine. Când ajung în unele locuri e ca şi cum aş intra într-un vulcan. Zic că-s naiv, că o fac pe neprihănitul, că mă folosesc de durerea pierderii mele. Mă folosesc de durerea pierderii mele? Da. Au dreptate. Aşa este – doar că o fac în încercarea de a ajuta la prevenirea durerii. E ridicol? Bun, chiar şi ridicol de-ar fi, nu înseamnă că nu-i adevărat.

Cineva, un concetăţean israelian, mi-a spus odată că-şi doreşte să fi sărit şi eu în aer odată cu fiica mea, pe strada Ben Yehuda. M-am gândit vreme lungă la asta – ar fi trebuit? Şi, după o vreme, răspunsul a fost clar: da. Da. Fiindcă *fusesem* aruncat în aer. Se întâmplase deja. Şi de atunci s-a întâmplat cu atâţia alţii. Încă suntem aruncaţi în aer în Gaza, în Cisiordania, în Ierusalim, în Tel Aviv. Încă ne uităm în jur şi adunăm bucăţile. Zi după zi, mintea mea frământă întrebarea. De ce?

Nu te vindeci niciodată, să nu lăsaţi pe nimeni să vă spună că la un moment dat o să-ţi treacă – cei vii trebuie să-i îngroape pe cei morţi. Plătesc preţul, câteodată mă apucă disperarea, dar cum să fiu altfel, în cele din urmă, dacă nu plin de speranţă? Ce altceva o să ne facem? Întoarcem spatele, ne omorâm pe noi înşine, ne ucidem unii pe alţii? Asta s-a întâmplat deja, fără rezultate prea grozave. Ştiu că nu se va

sfârşi până ce nu vom sta de vorbă unii cu alţii – asta scrie pe abţibildul lipit pe motocicleta mea. Faptul că m-am alăturat altora mi-a salvat viaţa. Nu ne putem imagina răul pe care-l facem neascultându-ne unii pe ceilalţi, şi mă refer aici la orice nivel posibil. E nemăsurat. Poate c-am construit noi zidul, dar zidul e de fapt în minţile noastre şi, zi după zi, încerc să-l fisurez un pic. Ştiu că, cu cât mai departe merge povestea, cu cât e mai profundă implicarea, cu atât e mai puternică dezamăgirea atunci când nu se întâmplă nimic, când nu se vede nici o schimbare. Aşa că intru şi mai adânc. Şi devin şi mai dezamăgit. Poate că dezamăgirea mi-e soarta. Şi ce dacă? O s-o strâng aşa de tare în braţe, încât o s-o omor. Numele meu este Rami Elhanan, sunt tatăl lui Smadar. Repet asta în fiecare zi şi în fiecare zi devine ceva nou fiindcă altcineva o aude. O s-o tot spun până ce mor şi n-o să se schimbe niciodată, dar o să tot încerc, până ce mor, să fisurez măcar un pic zidul.

Cine ştie unde se sfârsesc lucrurile? Lucrurile continuă. Asta-i lumea. Înţelegeţi ce zic? Nu sunt sigur că vă pot transmite exact ce vreau să spun. Avem cuvinte, dar câteodată nu sunt de ajuns.

1001

A fost odată, nu cu atât de mult timp în urmă, şi nu foarte departe de aici, un anume Rami Elhanan, israelian, evreu, ilustrator, soţ al lui Nurit, tată al lui Elik, Guy şi Yigal, tată şi al răposatei Smadar, care a străbătut pe motocicletă drumul din suburbiile Ierusalimului până la mănăstirea Cremisan, din oraşul majoritar creştin Beit Jala, lângă Betleem, în dealurile Iudeei, pentru a se întâlni cu Bassam Aramin, un palestinian, musulman, fost deţinut, activist, născut lângă Hebron, soţ al Salwei, tată al lui Araab, Areen, Muhammad, Ahmed şi Hiba, tată şi al răposatei Abir, în vârstă de zece ani, împuşcată de un soldat fără nume la graniţa Ierusalimului de Est, la aproape un deceniu după ce fiica lui Rami, Smadar, care mai avea două săptămâni până să împlinească paisprezece ani, a fost omorâtă în partea vestică a metropolei de trei atentatori sinucigaşi palestinieni, Bashar Sawalha, Youssef Shouli şi Tawfiq Yassine din satul Assira al-Shamaliya de lângă Nablus, Cisiordania, un loc de mirare pentru ascultătorii adunaţi în mănăstirea de cărămidă roşie cocoţată pe coama dealului, în Munţii celui Preaiubit, pe podgoria terasată, în umbra Zidului, sosiţi fiind ei din locuri depărtate precum Belfast şi Kyushu, Paris şi Carolina de Nord, Santiago şi Brooklyn, Copenhaga şi Terezin, într-o zi oarecare de sfârşit de octombrie, ceţoasă, cu atingeri friguroase, ca să asculte relatările lui Bassam şi Rami şi ca să găsească în poveştile lor o altă poveste, o cântare a cântărilor, descoperindu-se pe ei înşişi – tu şi cu mine – în capela cu lespezi de piatră unde stăm ore lungi, plini de râvnă, fără speranţă, îmbărbătaţi, nedumeriţi, cinici, complice, tăcuţi, cu ţinerea de minte prăbuşită în ea însăşi, cu sinapsele derapând, în bezna tot mai deasă, amintindu-ne, în vreme ce ascultăm, toate poveştile care n-au fost încă spuse.

500

Mă numesc Bassam Aramin, sunt tatăl lui Abir. Sunt palestinian, musulman şi arab. Am patruzeci şi opt de ani. Am stat în multe locuri – o peşteră pe lângă Hebron, şapte ani în închisoare, apoi într-un apartament din Anata, iar acum, într-o casă cu grădină din Ierihon, lângă Marea Moartă. Tatăl meu creştea capre şi alte animale pe dealuri, mama avea grijă de cincisprezece fraţi şi surori. S-au născut amândoi lângă Sa'ir, un cătun din apropierea Hebronului, la fel ca părinţii lor şi părinţii părinţilor lor. Am locuit într-o grotă, dar nu genul de grotă la care v-aţi putea duce cu gândul – aveam rafturi pline cu cărţi, covoare pe pereţi, vara era răcoare şi iarna, cald, casa noastră era înviorată de voci şi de mâncare gustoasă, eram fericiţi acolo, aveam ce ne doream.

Când eram un băiat doar, prietenii mei şi cu mine am ridicat în curtea şcolii noastre steagul palestinian. Am făcut-o fiindcă era drapelul nostru şi era ilegal să-l arborezi şi fiindcă ştiam că o să-i scoată din minţi pe soldaţii israelieni când îl vedeau. I-am urmărit cum sosesc şi am aruncat cu pietre în ei. Ne-au răspuns cu gaze lacrimogene, gloanţe de cauciuc, muniţie de război. După care au făcut steagul fâşii, iar noi am aruncat iarăşi cu pietre şi am ridicat steagul la loc. Înălţarea unui steag putea să-nsemne un an de închisoare. Mereu ne furişam, alergam şi săream peste ziduri. Eram copii, nu prea înţelegeam noi ce se întâmplă. Vin oameni la tine în sat, oameni despre care nu ştii nimic, care vorbesc o limbă pe care n-o cunoşti, cine-s ăştia? Ca nişte extraterestri. Vin cu jeepurile lor, cu transportoare blindate, patrulează pe străzi şi zic: „Actele, să văd actele", „Treci la perete, închide gura, răsuceşte-te, culcat!" Îţi intră cu de-a sila în locuinţa dintre dealuri, o blochează, o devastează. Ascund somaţii de evacuare pe sub bolovani. Le pitesc acolo ca să nu le poţi găsi. Îţi arestează tatăl, fraţii, unchii. Te opresc în drum spre şcoală. Îţi arestează învăţătorul chiar la poarta şcolii. Nu peste mult te arestează şi pe tine. Te pun să stai în soare la punctele de control pe timpul Ramadanului, dar pentru ei se pricep de minune să-şi găsească şezlonguri, pentru unii e ca la plajă, au răcitoare cu doze de băuturi carbogazoase, le deschid cu zgomot trăgând de cheiţe, se întind să moţăie cu mâinile sub cap în timp ce ţie îţi fierb creierii în cap de căldură cât aştepţi.

Am avut poliomielită de mic, dar tot alergam la şcoală, mă

feream de jeepuri. Era ca un sport olimpic. Copii pe care-i ştiam au fost bătuţi şi omorâţi. Aşa era situaţia, nu exagerez, toată lumea cunoştea cel puţin un copil care fusese omorât, cei mai mulţi dintre noi ştiam chiar câţiva. Te obişnuieşti, uneori îti spui că-i normal. La doisprezece ani m-am alăturat unei demonstraţii şi-am văzut asta întâmplându-se în faţa ochilor mei. Eram mai în spatele mulţimii. Braţele unui băiat au ţâşnit spre cer, şi-a dat ultima răsuflare, fusese împuşcat în pântece, s-a făcut ghem la câţiva metri de mine, l-au purtat pe braţe afară din mulţime. Din clipa aia am căpătat o nevoie profundă de răzbunare, doar că nu mă gândeam la ea ca la răzbunare, mă gândeam ca la dreptate, mult timp au fost pentru mine totuna, dreptatea şi răzbunarea.

La început am aruncat doar cu pietre şi sticle goale, după aceea, într-o zi, prietenii mei şi cu mine am dat peste nişte grenade ieşite din uz într-o peşteră şi am decis să le aruncăm în maşinile armatei israeliene. Două dintre ele au explodat, ba nici măcar n-au explodat, s-au fâsâit. Norocul a făcut că n-a fost rănit nimeni, nu ştiam cum să le folosim ca lumea. Am fost urmăriţi pe dealuri, prinşi şi arestaţi. Astfel, în 1985, la vârsta de şaptesprezece ani, poarta închisorii mi s-a închis înaintea ochilor, o poveste lungă, şapte ani lungi.

Aveam o misiune în puşcărie, la fel cum aveau şi israelienii. A noastră era să supravieţuim ca oameni. A lor, să ne jupoaie de toată umanitatea. Adesea, ne pregăteam să intrăm în sala de mese, când, deodată se auzea alarma. Apoi apăreau soldaţii şi ne ordonau să ne dezbrăcăm complet. Erau forţele armate, militari, nu gardienii din închisoare. Erau într-o misiune de antrenament. Sigur că n-o să recunoască, dar aşa a fost. Un lucru foarte stânjenitor – ca un grup de adolescenţi să fie despuiaţi de tot, mai întâi de haine, apoi de voci, apoi de restul, de demnitate. Erau bine înarmaţi cu puşti, bastoane, căşti. Ne băteau până nu mai puteam sta în picioare. În cele din urmă îţi dai seama că trebuie să-ţi păstrezi umanitatea – dreptul de a râde şi de a plânge – ca să te poţi salva. Am început deci să strig la ei: „Criminalilor! Naziştilor! Asupritorilor!” Au continuat să ne bată, dar ce m-a izbit mai tare a fost că soldaţii ăştia tineri, nu cu mult mai în vârstă ca noi, o făceau fără ură, fără pic de emoţie chiar, fiindcă pentru ei era doar un exerciţiu, antrenament. Lecţia A, loveşte obiectul. Lecţia B, trage-i un picior obiectului. Lecţia C, târăşte obiectul de păr. Cred că nici nu-şi dădeau seama ce

fac, atât de bucuroşi erau că-s eficienţi, că fac treabă aşa de bună. Hai s-o spunem pe-a dreaptă, sunt foarte buni la ironie – îi zic Forţele de Apărare, dar vă jur că cei care au arme sunt captivii armelor lor. Nici câinii nu şi i-ar fi bătut în asemenea hal. Şi în calitate de şef – am devenit comandant până la urmă –, am fost bătut fără oprire, până la final. Mă trezeam sub becurile de la spital, apoi urma altă bătaie.

Din fericire pentru mine, se spune că dacă te-ai născut pe lângă al-Khalil, sau Hebron, ai capul tare. La puşcărie, într-o seară, am văzut la televizor un documentar despre Holocaust. În clipa aceea mă gândeam cu satisfacţie la soarta a şase milioane de evrei. Daţi-i drumul şi muriţi, haideţi odată, şi mai mulţi, şapte milioane, opt, nouă milioane, vă rog! Pentru noi, când eram copii şi adolescenţi, Shoah-ul era o minciună sfruntată, nu mă interesa istoria inventată. Duşmanul meu asta era: duşmanul. Nu putea să simtă durere, să aibă sentimente. Nu şi după ce ne făcuse mie şi familiei mele. Să se întâmple iar, foarte bine. Şi iar. Şi iar. Să se facă zece milioane. Dar după câteva minute de gândit aşa am început să simt pe şira spinării ceva, un frison. Am încercat să-l alung, să mă conving că era doar o senzaţie, nimic real, că era doar un film, nimic real – că nu există fiinţe umane care ar face asta altor fiinţe umane.

Imposibil, cine ar face asta cuiva? Cum poate asta face parte din umanitate? Şi cu cât rula mai mult, cu atât mai barbar se făcea documentarul. Nu reuşeam să pricep. Erau acolo, mânaţi în camerele de gazare, fără să se opună. Dacă ştiau că-i aşteaptă moartea, de ce nu răcneau, de ce nu se împingeau să iasă, de ce nu se luptau, de ce nu încercau să fugă? Eram răscolit lăuntric. Nu ştiam ce să cred. M-am aşezat pe prichici în celulă. Credeţi-mă, nu eram deloc slab de înger, dar în noaptea aia m-am întors spre perete, cu pătura trasă pe mine, şi m-am pus pe tremurat. Am încercat să ascund asta de camarazii ceilalţi, dar ceva în mine se schimbase – ori poate nu, dar ceva apăruse dintr-o direcţie nouă, poate că descoperisem un lucru care fusese dintotdeauna acolo.

În copilărie credeam că e o pedeapsă de la Dumnezeu să fii palestinian, musulman, arab. Duceam cu mine peste tot povara asta imensă, o căram atârnată de grumaz. Când eşti puşti mereu întrebi de ce, dar adulţii, la un moment dat, uită să mai întrebe. Ajungi pur şi simplu să accepţi. Ne demolau casele. Acceptat. Ne mânau prin puncte de control. Acceptat.

Ne spuneau că ne trebuie permise pentru lucruri pe care ei le aveau gratis. Acceptat. La închisoare însă, am început să mă gândesc la vieţile noastre, la identitatea noastră, la ce înseamnă să fii arab, iar asta m-a dus cu gândul şi la evrei. Şi am ştiut că Holocaustul fusese real – se întâmplase cu adevărat. Am început să cuget, la început cu şovăială, că mare parte din mentalul israelian trebuie să fi provenit de acolo, apoi am decis să încerc să pricep cine erau oamenii ăştia cu adevărat, cum suferiseră ei şi cum se făcea că în ’48 întorseseră oprimarea lor contra noastră, iarăşi şi iarăşi, ne furaseră casele, ne luaseră terenurile agricole, ne provocaseră Nakba, catastrofa noastră. Noi, palestinienii, deveniserăm victimele victimelor. Voiam să înţeleg mai mult. De unde apăruseră toate? Am început să rup câteva vorbe în ebraică, ba chiar şi în idiş. Am ajuns curând să port o conversaţie cu un gardian. M-a întrebat: „Cum poate cineva ca tine să ajungă terorist?” Apoi a încercat să-mi explice că eu eram colonist pe pământul lui, nu el pe al meu. El chiar credea că noi, palestinienii, suntem colonişti, că *noi* le-am luat *lor* pământul. I-am zis: „Dacă mă convingi că noi suntem ocupanţii, o să declar asta în faţa tovarăşilor mei deţinuţi”. A zis că nu mai cunoscuse pe nimeni ca mine. Aşa au început dialogul şi prietenia noastră. De atunci încolo m-a tratat cu respect. M-a lăsat să beau ceai din pahar de sticlă, mi-a adus un covoraş de rugăciune. Era ilegal, şi totuşi a făcut-o.

La puşcărie făceam catarame de curea din doze metalice de cafea. Printre paznici era şi unul pe nume Meir, un tip mai simplu. I se spusese să nu intre în vorbă cu nimeni, mai ales cu mine, pe care mă numeau Schilodul. Eram considerat periculos. Autorităţile mă priveau cu preocupare. Cei tăcuţi sunt cei mai periculoşi. Mai tot timpul mă băgau la carceră. Însă Meir voia o cataramă pentru iubita lui, una cu inscripţia, în ebraică, *Meir o iubeşte pe Maya.* Le-am cerut camarazilor deţinuţi să confecţioneze una fainâ – au fost uluiţi la ideea de a face o curea pentru un israelian, şi încă în ebraică, însă au făcut-o fiindcă aveau încredere în mine şi le eram comandant. Lui Meir i-a plăcut tare mult şi a zis: „Ce vrei să-ţi aduc în schimb?” La care i-am replicat: „Nimic, doar o armă mică-mică, te rog”. A râs şi a continuat: „Serios, ce vrei?” „O armă, atâta”, am zis. „Aa, şi o mulţime de gloanţe.” Iarăşi s-a amuzat. Aşa că i-am întrebat pe tovarăşii de detenţie ce le-ar plăcea lor. Erau toţi tineri şi-au zis că vor tare mult să bea

nişte coca-cola, vă închipuiţi aşa ceva? O sticlă de cola. Atâta tot. I-am zis deci lui Meir, a adus două sticle mari şi le-a ascuns în cisterna cu apă. M-am asigurat că toată lumea bea câte o gură. În ziua aceea, o sută douăzeci de prizonieri au apucat să soarbă câte un pic de coca-cola. N-au uitat-o niciodată, a fost una dintre cele mai bune zile din închisoare. Am folosit acelaşi pahar. Are gust mai bun în pahar de sticlă – Hertzi, celălalt paznic, îmi adusese paharul. A luat fiecare câte o gură, ca să nu apară colaboraţionişti, nici trădători.

Am făcut rost, totodată, de nişte casete cu Ibrahim Muhammad Saleh – Abu Arab –, în care cântă mawaluri despre întoarcerea refugiaţilor, despre libertatea deţinuţilor politici. Să-l ascult a fost ca şi cum mi s-a declanşat o revoluţie în cap. Am început să le cânt din uşa celulei, era greu să mă reducă la tăcere, mai cântam şi nişte cântece vechi de salahori şi balade de nuntă. Muzica cea mai bună uită că este cântată. Iese natural. După un timp au început să-mi spună Abu Arab.

Aveam în puşcărie şi un colaboraţionist, unul de-ai noştri care-i ajuta pe israelieni. Eram şeful, aşa că mi-au cerut să mă ocup de el. N-am putut să nu-l iau la şuturi. L-am lovit. L-am călcat în picioare când era la pământ. L-am lovit şi l-am tot lovit. Numai că, în timp ce-o făceam, am început să-mi zic: De ce, de ce îl iau pe omul ăsta la şuturi? Sunt robot? Vreau să repet ce-mi fac mie israelienii?

În închisoare am ajuns să citesc din ce în ce mai mult. Şi să ascult. Luam lecţii, îmi lărgeam mintea. Gandhi. Pe Mirza Ghulam Ahmad nu-l plăceam din cale-afară. Pe Martin Luther King, da. Nu e înţelepciune în ţeava puştii. O să vină vremea. Am un vis. Mubarak Awad. Alţii, mulţi. Şi am început să mă gândesc că poate au dreptate şi că singura cale de a obţine pacea e prin nonviolenţă şi rezistenţă.

Mi-au dat drumul în octombrie 1992. M-am însurat imediat. Din închisoare direct în cătuşele căsniciei, ce să zic. Dar, serios acum, a fost perioada cea mai fericită a vieţii mele. În 1994 am avut primul copil, i-am spus Araab. Eram tată acum, eram dator să am o perspectivă diferită. Nu fiindcă devenisem laş, însă uneori te sacrifici în alte feluri. Era pe vremea Acordurilor de la Oslo şi plutea în aer un sentiment intens de speranţă pentru o soluţie cu două state. Când am văzut vehiculele israeliene părăsind Jeninul şi pe copii aruncând spre soldaţi cu ramuri de măslin, mi-am pus întrebarea: „De ce am stat eu şapte ani în puşcărie, când se

putea face şi altfel?” Dar procesul de la Oslo s-a dezintegrat repede. Politicienii au susţinut că nu suntem gata pentru asta – par să se priceapă doar la ce le umple lor buzunarele, arabi şi evrei, suntem la fel, n-are a face, escroci există în toate taberele, israelieni, palestinieni, iordanieni, au ştiut foarte bine ce fac. Am ajuns cu moralul la pământ. Încă o ocazie irosită. Apoi au început atacurile cu bombe – au fost cele mai mari greşeli politice, strategice şi morale pe care le-am făcut vreodată în timpul celei de-a Doua Intifade. Am început să devin şi mai activ, să spun că trebuie să ne schimbăm căile de acţiune. Am citit tot mai mult despre nonviolenţă şi angajarea politică. Am început să-mi dau seama că violenţa este exact ce vor oponenţii noştri să folosim. Preferă violenţa fiindcă ştiu cum să procedeze cu ea. Sunt mult mai sofisticaţi când vine vorba despre violenţă. Nonviolenţa e cea greu de gestionat, fie că vine dinspre israelieni, palestinieni sau şi unii şi ceilalţi. Îi încurcă.

Nu mă înţelegeţi greşit, n-am întors spatele cauzelor în care credeam. Era acelaşi ţel pe care l-am avut întotdeauna şi o să-l am întotdeauna până ce se întâmplă – sfârşitul Ocupaţiei israeliene. Vedeţi, Ocupaţia există în orice aspect al vieţilor noastre, e o sleire şi o amărăciune pe care nimeni din afară n-o înţelege cu adevărat. Te privează de ziua de mâine, te opreşte să te duci la piaţă, la spital, pe plajă, la mare. Nu poţi merge, nu poţi conduce maşina, nu poţi culege o măslină din pomul tău, care e de cealaltă parte a sârmei ghimpate. Nici măcar să ridici privirea spre cer nu poţi. Fiindcă acolo sunt avioanele lor. Deţin aerul de deasupra şi subsolul. Îţi trebuie permis ca să-ţi semeni ogorul. Ţi se dă cu piciorul în uşă, ţi se invadează casa, îşi pun tălpile pe scaunele tale. Copilul tău de şapte ani e dus la interogatoriu. Nu vă puteţi imagina. La şapte ani. Puneţi-vă în poziţia unui tată şi gândiţi-vă cum ar fi să vi se ia din casă, din faţa voastră, băiatul de şapte ani. Legat la ochi. Legat la mâini cu o coardă de plastic. Dus la tribunalul militar din Ofer. Majoritatea israelienilor nici nu ştiu că se întâmplă lucrurile astea. Şi nu că ar fi orbi. Pur şi simplu nu ştiu ce se face în numele lor. Nu li se îngăduie să vadă. Ziarele lor, televiziunile nu le spun. Nu pot veni în Cisiordania. Habar nu au cum trăim noi. Dar se întâmplă zi de zi. În fiecare zi. Şi n-o să acceptăm niciodată. Nici într-o mie de ani. În Coran stă scris: *Priveşte semnele din jurul tău, nu vezi?* Ocupaţia ne doboară şi noi ne ridicăm iar. Ne ţinem tari. Nu

vom renunţa. Chiar dacă m-ar spânzura de propriile vene. Fiindcă, vedeţi, terminarea Ocupaţiei e singura noastră nădejde pentru securitatea tuturor, israelieni, palestinieni, creştini, evrei, musulmani, druzi, beduini, n-are a face. Ocupaţia ne corupe pe toţi din interior. Dar cum să procedăm ca să-i punem capăt? Ştiam şi pe atunci – acum şi mai mult – că trebuie să facem lucrurile altfel. Am încercat să mă asigur că fiul meu n-o să ajungă în închisorile israeliene, că n-o să ajungă să azvârle cu pietre. Ştiţi ce, eu înţeleg cum e cu pietrele, pietrele nu sunt gloanţe, dar israelienii au scos ideea de piatră din pietrele noastre şi le-au transformat în altceva. Voiam să le spun: N-aveţi decât să nu fiţi aici, şi atunci nici noi nu trebuie să vă împroşcăm cu pietre. Numai că sunt aici. Neinvitaţi. Ce ne mai rămâne când piatra e scoasă din piatră? A trebuit să învăţăm cum se foloseşte forţa umanităţii noastre. Să fim violenţi într-un fel nonviolent. Să plecăm capul la lucrurile pe care trebuie să ni le spunem unii altora. Asta nu e cedare, nu e slăbiciune, din contră, e uman.

E o tragedie că e nevoie să dovedim fără oprire că suntem fiinţe umane. Nu doar israelienilor, ci şi altor arabi, fraţilor şi surorilor noastre, americanilor, chinezilor, europenilor. De ce oare? Nu arăt a om? Nu sângerez omeneşte? Nu suntem cu nimic speciali. Suntem nişte oameni ca toţi ceilalţi.

Abia în 2005 unii dintre noi au început să se întâlnească în secret cu foşti soldaţi israelieni. M-am numărat printre primii patru palestinieni. Nu vă puteţi imagina cum a fost întâlnirea noastră dintâi. La hotelul Everest. Pentru noi, ei erau criminali, asasini, duşmani, ucigaşi. La fel eram şi noi pentru ei. Unul era fiul lui Rami, Elik. Aşa s-au cunoscut familiile noastre. Ne vedeam în calitate de inamici care voiau acum să stea de vorbă. Aceşti tineri israelieni refuzau să lupte în Cisiordania şi Gaza, nu de dragul poporului palestinian, ci de dragul neamului lor. Nici noi nu acţionam ca să salvăm vieţi israeliene, ci ca să oprim suferinţa unor palestinieni. Eram egoişti, ambele părţi erau, şi e natural, voi n-aţi fi fost? La început nu mi-a păsat de ei. Bun, erau altfel decât ceilalţi, şi ce dacă? Abia mai târziu am început să ne simţim responsabili fiecare pentru poporul celălalt. A durat mai mult de un an. Am iniţiat Combatanţi pentru Pace. Acolo, în hotelul Everest, la şosea, lângă colonie, în umbra Zidului, la două minute distanţă.

Rumi, poetul, sufistul, a zis ceva ce n-o să pot uita: *Dincolo*

de bine şi de rău e o câmpie, acolo să ne întâlnim. Aveam dreptate şi greşeam şi ne-am întâlnit pe câmpie. Ne-am dat seama că voiam să ne ucidem unii pe alţii ca să obţinem acelaşi lucru, pace şi securitate. Imaginaţi-vă ce ironie, e dement! Ne-am adunat la hotelul Everest şi am discutat despre terminarea Ocupaţiei. Până şi cuvântul „ocupaţie” le dă palpitaţii multor israelieni. Sigur, fiecare avea un alt punct de vedere – ei sunt cei care ocupă şi noi, cei aflaţi sub ocupaţie, aşa că perspectiva lor e diferită. Dar până la urmă cu toţii muream, ne omoram, şi tot aşa la nesfârşit. Era necesar, în loc de asta, să ajungem să ne cunoaştem. Aici e centrul de greutate, la asta se reduce totul. Va fi securitate pentru toţi când justiţia va fi pentru oricine. Cum am spus întotdeauna, e un dezastru să descoperi umanitatea inamicului tău, nobleţea lui, fiindcă atunci nu-ţi mai este inamic, nu mai poate să-ţi fie.

Povestea, cine ştie, se putea termina aici. Aş vrea să fi fost aşa. Aş vrea să pot pleca acum de aici, să mă întorc la Ierihon, în grădina mea, şi să nu mai am nimic de spus, gata, noapte bună, sper ca dimineaţa să ne aducă pace.

Dar pe 16 ianuarie 2007 – la doi ani după fondarea Combatanţilor pentru Pace –, fiica mea în vârstă de zece ani, Abir, a ieşit din şcoala ei, dimineaţa devreme. Era o zi liniştită această Marţi Neagră a mea, fără nimic ieşit din comun. Era pe la poarta şcolii când a fost împuşcată de un membru al poliţiei de frontieră israeliene. Cu un glonţ de cauciuc. Făcut în America. Tras dintr-un M-l6 fabricat în America. Dintr-o maşină de teren făcută în America. Nu erau violenţe, nu se desfăşura nici o Intifadă. A fost împuşcată. În ceafă. Nu făcuse decât să se ducă la magazin. Nu făcuse decât să-şi cumpere nişte dropsuri.

Au fost multe minciuni, toată lumea se agita să-şi spună versiunea, comandantul plutonului a susţinut că nici măcar nu erau în zonă, a pretins că o asemenea operaţiune nu existase, s-au jurat că a fost nimerită de o piatră palestiniană, cu toate că glonţul de cauciuc a fost găsit chiar lângă corpul ei, apoi au încercat să sugereze că fata ar fi aruncat cu pietre. Însă adevărul era unul şi simplu: o fetiţă de zece ani fusese împuşcată în ceafă, de la câţiva metri distanţă, de un grănicer de optsprezece ani care-şi scosese arma pe fanta din blindajul vehiculului şi trăsese în ea. Nu şi-a mai revenit. Ambulanţa a fost întârziată cu orele din cauza, au susţinut autorităţile, unor revolte de stradă. În curând restul lumii a aflat cu groază

detaliile celor întâmplate, inclusiv faptul că Abir îşi cumpărase bomboane de la prăvălia aceea. Unele amănunte îţi frâng inima fiindcă sunt atât de simple, câteodată mă gândesc că n-a mai apucat să le mănânce. Umblu adesea şi mă gândesc la asta, la cele mai scumpe bomboane de pe pământ.

Prin urmare, asta ajunsesem, un bărbat a cărui fiică e ucisă de cei cu care vrea să cadă la pace. E o vorbă arăbească, *As-sallamu alaykum,* „pacea fie cu tine”. O spunem tot timpul. Ei bine, nu era cu noi, nu era cu noi sub nici o formă. Nu s-a făcut nici o anchetă criminalistică. Nu se face niciodată când unul dintre noi este împuşcat. Nu zic niciodată „omorât” cu un glonţ de cauciuc. Zic „a provocat moartea” lui cutare. Ăsta le este limbajul, dar nu e al tuturor. De cele mai multe ori nu se spune şi nu se face nimic atunci când un copil palestinian este ucis, dar sute dintre fraţii mei musulmani şi evrei din toată lumea m-au sprijinit ca să-l aduc pe soldatul acela în faţa instanţei. De necrezut. Însă Curtea Supremă a decis că nu există probe şi, pentru a patra oară, dosarul a fost închis. Aveam paisprezece martori oculari şi tot au zis că nu există probe, dar cum se poate ca douăzeci şi opt de ochi să nu fi văzut nimic? Copila mea nu era o luptătoare. Nu era membră a Fatah sau Hamas. Era o rază de soare. Era vremea cea bună. Mi-a spus odată că voia să se facă ingineră. Vă imaginaţi ce fel de poduri ar fi construit?

Nu tânjeam după o puşcă. Nu voiam o grenadă. Nu concepeam întoarcerea de la nonviolenţă. Nici măcar pentru o fracţiune de secundă. La înmormântare am spus că nu voi căuta să mă răzbun, cu toate că unii dintre israelienii pe care-i ştiam – israelieni, da – au zis c-o să se răzbune ei pentru mine, atât de furioşi erau, în locul meu. Nu mă interesa. Ştiam că ţine de mine ce urmează să se întâmple. Trebuia să fac ceva. Lumea trebuia să ştie ce se întâmplă. Aşa că am intrat în Cercul Părinţilor la doar câteva zile după ce s-a dus Abir. Viaţa mi-a devenit mesajul. M-am afundat în el. Mi se părea că aşa are sens. Am început să călătoresc cu Rami peste tot, Ierusalim, Tel Aviv, Beit Jala, şi să vorbesc, să vorbesc, să vorbesc. Aveam o misiune. Forţa durerii noastre. Nu voiam să ne folosim de amintire ca să ne răzbunăm. Ziceam: „În anul în care a fost omorâtă Smadar s-a născut Abir”. Aşa era. Dar n-am ştiut, când a fost omorâtă Abir, că ea şi Smadar vor trăi mai departe. Şi că nu vom lăsa să li se fure viitorul. Încercaţi numai să ne închideţi gura, n-o să meargă. Puteţi spune ce

vreţi. Că sunt trădător, colaboraţionist, laş, cum vreţi voi, nu-mi pasă, eu ştiu cine sunt. N-aveţi decât să vă opriţi în poarta şcolii şi să răcniţi „Moarte arabilor”, nu mă atinge. Nu are nimic de-a face cu colaboraţionismul, nimic de-a face cu normalizarea, e pură mâhnire, puterea ei, cum zice Rami, e atomică. Să trăieşti mai departe în amintirea altora înseamnă să nu mori.

În cele din urmă, asta m-a împins să-mi finalizez masteratul despre Holocaust într-un program din Anglia. Trebuia să gândesc altfel. A trebuit să-mi duc creierul în alte direcţii. Până la urmă, un singur soldat israelian îmi împuşcase fiica, însă o sută de foşti soldaţi israelieni veniseră la Anata ca să construiască un teren de joacă pentru ea. Trebuie să înţelegeţi cât de periculos a fost pentru ei să vină la Anata. A trebuit să mă asigur că n-o să păţească nimic. Au construit un loc de joacă, cu numele ei, la şcoala pe lângă care a fost omorâtă. Au săpat. Au pus ciment. Au montat tobogane, o groapă cu nisip. A durat două săptămâni.

Nimeni nu a fost învinovăţit de moartea lui Abir, însă am decis să mă lupt prin tribunalele civile. Puteţi să-i spuneţi nebunie, şi aşa şi era, dar mi-a mai luat patru ani ca să demonstrez, în instanţa civilă, că Abir fusese ucisă cu un glonţ de cauciuc. Patru ani. Palestinienii au răbdarea lui Iov. A trecut o undă de şoc prin Israel când am câştigat. Când am obţinut compensaţia, un israelian m-a întrebat: „Ia zi... cât ai luat?” I-am răspuns că nu contează, că vorba aia, „compensaţie”, nu înseamnă nimic pentru mine, nici o sumă de bani n-ar fi vreodată de ajuns. Dar a întrebat iarăşi, a insistat, aşa că i-am spus adevărul.

Patru sute de mii de dolari. Şi a făcut o mutră... „S-a plătit deci”, a zis, iar eu: „Cum adică?” Şi el: „În fine, las-o baltă”. Am stăruit, şi iar a răspuns cu un: „Las-o baltă”. Simţeam că-mi crapă inima în piept. Aşa că de data asta l-am întrebat, în ebraică, dacă avea copii. S-a uitat lung la mine şi-a zis că da, avea un băiat. I-am zis că-i dădeam eu patru sute de mii de dolari şi că pentru asta tot ce avea de făcut era să mi-l dea pe fiul lui. „De ce?”, a vrut să ştie. L-am lămurit: „Păi... ca să-l omor şi s-o las baltă”. Să-i fi văzut faţa! Într-un târziu mi-a răspuns: „Nu, ce nu pricepi tu e că ţie guvernul israelian ţi-a omorât copilul din greşeală, s-a plătit pentru asta, pentru greşeala asta, am recunoscut-o, e altceva, aşa că vezi-ţi de viaţă, las-o baltă, omule”. Iar eu: „Bun, îţi dau ăia patru sute

de mii de dolari, îţi mai dau patru sute de mii şi încă pe-atâţia, ba îţi mai dau aşa, de la mine, încă patru sute de mii pe deasupra, apoi pun guvernul să-ţi omoare copilul – şi-o să fie exclusiv greşeala mea”. Faţa i s-a albit cu totul. Nu mai ştia ce să creadă. A dat să plece, s-a întors, s-a oprit să se uite la mine dintr-un ungher. Cred că în momentul acela a suferit şi el o schimbare. Clipea repede-repede. În cele din urmă şi-a azvârlit braţul în sus a lehamite şi-a plecat.

Încerc şi eu să înţeleg. E foarte greu de explicat. Încă stau în ambulanţa aceea, zi după zi. Şi tot aştept să se mişte odată. Zi după zi ea e omorâtă şi eu stau în ambulanţă, dorindu-mi să o ia odată din loc, mişcă-te, hai odată, ce te-ai oprit aici, să mergem. Rami era la spital, ne aştepta. Şi-a lăsat braţele pe umerii mei. Habar n-avea el ce ne aşteaptă.

Adeseori, după aceea, mi se întâmpla să zac în maşină şi să plâng cu capul lăsat pe volan. Îţi aminteşti totul, orice amănunt cât de mic. Lui Abir îi plăcea să deseneze. Îi plăceau urşii, îi plăcea marea. Îşi vâra câte un creion în colţul gurii. Visez că o duc la mare şi că aleargă pe ponton. Arătaţi-mi un tată, pe lumea asta, care nu vrea să-şi ducă la mare copilul. Pe atunci nu puteam s-o fac, nu reuşeam să obţin autorizaţia.

Dar refuz să fiu o victimă. Am decis asta cu mult timp în urmă. Mai există un supravieţuitor, cel care mi-a omorât fata. Era adolescent pe-atunci. Habar nu avea de ce-a omorât-o. Nu era vreun erou, vreun apărător al dreptăţii. Cine împuşcă în ceafă o fetiţă? L-am văzut la tribunal. I-am spus aşa: „Tu eşti victima, nu eu. Nu ştii de ce-ai omorât-o, executai ordine, ai făcut-o fără conştiinţă. Vreau să-ţi urez viaţă lungă, fiindcă sper că într-o zi conştiinţa ta o să te ridice din adormire.”

Necazul e că, pentru multă lume, palestinienii nu există ca fiinţe umane. Sunt, oficial, fără patrie. La aeroportul vostru. La consulatul vostru. Unde exist eu? E o întrebare absurdă. Poate că într-un loc – exist în închisoarea voastră. Sau în imaginaţia voastră, ca terorist, dar nicăieri în altă parte. Am un document de călătorie, un permis de liberă trecere, dar mi-l pot lua înapoi oricând. Am fost în multe locuri. M-am dus în Germania, Africa de Sud, Irlanda, toate ţările voastre, şi la Casa Albă am fost, am vorbit cu domnul senator Kerry, l-am acuzat de crimă, dar ştia exact despre ce vorbesc, a înţeles, şi şi-a pus pe birou o fotografie cu Abir.

Mergem mai departe. Trebuie. Rami şi cu mine, fiii noştri, Araab şi Yigal, suntem implicaţi cu toţii. Şi ne pregătim şi

nepoţii, pe Yishai şi pe Judeh, să facă parte din asta. Am prefera să-i ştim trăind în pace şi confort. M-am gândit, la un moment dat, că n-o să fim niciodată în stare să ne rezolvăm conflictul, că o s-o ţinem aşa pe vecie cu ura dintre noi, dar nu stă nicăieri scris că trebuie să ne omorâm mai departe unii pe alţii. Eroul îşi face prieten din duşman. Asta mi-e datoria. Nu-mi mulţumiţi că o fac. Nu e decât asta, o datorie. Când mi-au ucis fiica, mi-au ucis frica. Nu îmi e teamă. Acum pot face orice. Într-o bună zi, Judeh o să trăiască în pace, trebuie. Uneori am senzaţia că încercăm să golim oceanul cu linguriţa. Dar pacea e un fapt. O chestiune de timp. Uitaţi-vă la Africa de Sud, la Irlanda de Nord, Germania, Franţa, Japonia, ba chiar Egipt. Cine ar fi crezut că-i posibil? Au omorât palestinienii şase milioane de israelieni? Au omorât israelienii şase milioane de palestinieni? Dar uite, germanii au omorât şase milioane de evrei şi, uite, acum avem un diplomat israelian la Berlin şi un ambasador german la Tel Aviv. Fiindcă, vedeţi, nimic nu e imposibil. Atâta vreme cât nu sunt ocupat, cât am drepturi, cât îmi dai voie să mă deplasez, să votez, să fiu uman, totul e posibil.

Nu mai am timp de ură. Trebuie să învăţăm cum să ne folosim durerea. Să investim în pacea noastră, nu în sângele nostru, asta spunem.

Rami a fost cu mine în Germania acum câţiva ani, dar e lungă povestea, a trebuit să-l conving să meargă, nu-i suporta pe germani. Nu se gândise vreodată că s-ar putea duce. Dar s-a dus. Şi a văzut un loc diferit de ce-şi imaginase.

În Palestina spunem că ignoranţa e un tovarăş groaznic. Nu vorbim cu israelienii. Nu ni se permite să vorbim cu ei – nici palestinienii nu vor, nici israelienii. Nu avem idee cum sunt ceilalţi. În asta stă toată demenţa. Ridică un zid, construieşte un punct de control, scoate din cărţi Nakba, fă ce pofteşti. Dar aici e cheia – nu suntem lipsiţi de voce, oricâtă ar fi tăcerea. Trebuie să învăţăm cum să împărţim pământul ăsta, altfel o să-l împărţim în mormintele noastre. Şi ştim că e cu neputinţă să batem din palme cu o singură mână. Vom scoate un sunet până la urmă, credeţi-mă, trebuie să se întâmple. Darwish a spus: *S-a făcut timpul să-ţi iei câmpii.*

Puteţi să mă urâţi cât vreţi, e în regulă. Puteţi construi câte ziduri vreţi, n-aveţi decât. Dacă vi se pare că un zid vă oferă securitate, daţi-i drumul, dar să-l clădiţi în grădina voastră, nu într-a mea.

Sunt grădinar, îmi place apa. În Anglia am fost singurul căruia îi plăcea vremea. Îngrijitorii râdeau de mine când le spuneam ce mult îndrăgesc ploaia. Ieşeam afară şi o lăsam să mi se prelingă pe faţă. M-am întors acasă, în Palestina. Atât am putut face. În seara asta o să opresc maşina şi o să stau o vreme sub stele. Aţi văzut vreodată Ierihonul noaptea? Dacă-l vedeţi, o să ştiţi că niciodată n-o să mai puneţi ochii pe ceva asemenea.

© mukk/iStock

499

Durează un moment până ce porneşte motorul. Seara s-a făcut rece şi întunecoasă. Parbrizul se abureşte de la răsuflarea lui.

Bassam întinde braţul şi porneşte încălzirea. Aruncă o privire spre Rami, care, în beznă, lângă motocicletă, îşi trage fermoarele laterale ale pantalonilor strâmţi. Luminile mănăstirii alungesc umbra lui Rami peste întinderea parcării.

Împinge la loc în locaş bricheta maşinii, aşteaptă să se încingă. Anticiparea ţigării e uneori la fel de plăcută ca primul fum. Patruzeci de ani de fumat, şi tot la fel a rămas. Loveşte pachetul de podul palmei, să se aşeze ţigările, saltă capacul, scoate una. Erau – cândva, demult – o sumedenie de ritualuri având de-a face cu ţigările, rulatul atent, culesul fiecărui firicel, răsucirea filtrului, netezirea hârtiei. Uneori se oprea asupra unei ţigări rulate, neaprinse, cu orele. În ultimul timp ajunsese să închidă ochii cât ţinea fumul în plămâni. Avea senzaţia că îmbracă o cămaşă nouă. Mereu două fumuri: al doilea ca să-l relaxeze pe primul. Îl simţea cum îi îmbracă iarăşi plămânii.

Uneori îşi doreşte să poată izola inhalarea. Începe în gâtlej, se ridică înapoi în gură, apoi iarăşi jos, în plămâni, unde pare să se oprească o vreme înainte de a i se răspândi în corp. Şi-a promis acum trei ani să se lase, dar ce să-i faci, n-a reuşit. Fără alcool, fără alte excese. Evită ceea ce necesită o cerere de iertare.

Aerul suflat de sistemul de climatizare a început să se încălzească. Deschide de-un deget geamul, suflă afară fumul. Alături, Rami şi-a pus pe cap casca şi şi-a trecut piciorul peste motocicletă.

Schimbă câte un semn din cap. Fumul ţigării se profilează pe pânza întunericului.

Dă în marşarier, stârnind asistenţa computerizată a maşinii. Linii de ghidaj roşii şi galbene apar pe ecranul mic. Bassam apasă pe frână şi lumina se opinteşte, stridentă, în cărămida roşie a zidului mănăstirii. Mai trage un fum, îngăduind motocicletei lui Rami să i-o ia înainte.

Câţiva picuri stingheri de ploaie cad pieziş prin lumină, deasupra gheretei goale de pază de la poartă. Nu-i decât o burniţă uşoară, dar le va încetini drumul înapoi spre casă: Rami la Ierusalim, Bassam la Ierihon.

Se uită cum prietenul lui ridică în aer un braţ, apoi alunecă amândoi mai departe prin întuneric.

498

E adesea o surpriză pentru călători că fluviul Iordan este, în multe locuri, abia cât un pârâiaş de lat.

497

Bazinele, crevasele, fisurile, pâraiele, şipotele, acviferele, râuleţele, şleaurile, izvoarele, canalele, braţele, ponoarele, heleşteiele, bălţile, gârlele, izbucurile, viiturile, şiroaiele, iazurile, lacurile, barajele, ţevile, canalizările, cisternele, bulhacele, lagunele, mlaştinile, mareea, fluxul, mările vii, mările moarte, ploaia însăşi: aici apa e totul.

496

Există părţi ale deşertului Atacama, în Chile, unde nu s-au înregistrat niciodată precipitaţii. E unul dintre cele mai uscate locuri de pe pământ, însă fermierii locali au învăţat să recolteze apa din aer, întinzând plase mari ca să prindă formaţiunile noroase suflate dinspre coasta Pacificului.

Când pâcla atinge plasele amplasate la înălţime, formează picături de umezeală. Apa se prelinge pe reţelele de plastic şi ajunge în nişte şanţuri de colectare din josul plaselor, de unde e condusă către o ţeavă care duce la o cisternă.

Cât vezi cu ochii, piloni înalţi de metal susţin plasele negricioase pe cerul decolorat. Ceaţa e capturată dis-de-dimineaţă, înainte ca dogoarea soarelui să dezintegreze norii.

Din nimic, ceva.

495

Localnicii numesc plasele astea „prinzătoare de ceaţă”.

494

Din cauza sistemelor de irigaţii şi a barajelor aflate de-a lungul Iordanului, fluviul se diminuează la doar zece procente din debitul natural. O parte mare a cursului său provine din sistemele de canalizare. Verile, dacă nu ar fi apele uzate şi deşeurile saline, Iordanul abia dacă ar mai exista.

Firul de apă rămas îşi croieşte poticnit drum până la Marea Moartă, care, ca rezultat, scade în fiecare an cu aproape un metru.

493

Aşa încât, de deasupra – din perspectiva unui pilot, să zicem, ori a unei păsări –, tărâmul uscat, crăpat, care înconjoară ţărmul arată ca un parbriz spart.

492

Odată, la întoarcerea dintr-o călătorie în Finlanda, avionul lui Rami a fost întârziat la aterizare deasupra aeroportului Ben Gurion. O zi frumoasă, limpede. S-a uitat, de pe locul său de la geam, la peisajul de dedesubt. Cisiordania era presărată cu şantiere, blocuri de apartamente construite pe jumătate, depozite punctând ridicături de un cenuşiu extenuat, drumuri pe cale să se fărâmiţeze în părăsire.

Avionul s-a înclinat. Umbra a pâlpâit peste privelişte, s-a scurtat şi a dispărut din vedere în vreme ce aeronava făcea o buclă cuprinzătoare.

Rami ar fi putut spune exact unde începe şi se sfârşeşte Israelul: era mai ordonat şi controlat, logic, cu căi rutiere, rute de migraţie aviară, rute ocolitoare.

Când avionul a virat către Ierusalim, a desluşit cu uşurinţă aşezările: acoperişurile roşii, panourile solare licărind, azuriul piscinelor, dreptunghiurile perfecte ale peluzelor verzi.

491

O piscină de dimensiune medie are nevoie, pentru umplere, de aproximativ optzeci de mii de litri de apă.

490

În toiul verii anului 1833, un matelot maltez – un vagabond, câteodată servitor – i-a ieşit în cale unui tânăr călător vorbitor de engleză în piaţa din Akka, de pe coasta Mediteranei. Marinarul, dornic să-şi găsească de lucru, tocmai coborâse de pe un vas care adusese o încărcătură de mirodenii de la Beirut.

Din ce-şi dădea seama maltezul, călătorul voia să navigheze din Marea Galileei până la Marea de Sare, unde avea, printre altele, să caute oraşe biblice pierdute.

Călătorul părea să aibă sub treizeci de ani. Era înalt, zvelt şi purta ochelari cu ramă subţire de metal. Părul deschis la culoare începea să i se rărească. La gât purta o cruce creştină. Purtările îi erau pioase, vocea, domoală.

Matelotul nu era tocmai sigur de şansele reuşitei unei asemenea călătorii. Iordanul, pe lungimea lui, fusese arareori explorat de călători străini. Se spunea că oricine se aventura pe Marea de Sare – cunoscută unora ca Marea Moartă – îşi pierdea zilele. Era la sfârşit de iulie, aproape august, cea mai fierbinte perioadă a anului. Fluviul ar fi fost scăzut ca debit, dar iute şi sălbatic, în unele locuri imposibil de străbătut. Barca însăşi ar fi trebuit să fie agilă ca o canoe şi rezistentă ca o corabie. Distanţa între lacuri era, după calculele sale, ceva mai mică de şaptezeci de mile. Călătorul ar fi trebuit să aibă de-a face nu doar cu săteni curioşi şi bandiţi nomazi, ci şi, foarte probabil, cu atacurile şacalilor, vulturilor, scorpionilor, şerpilor şi insectelor de tot felul.

Marinarul maltez îşi petrecuse pe apă treizeci de ani din viaţă şi ajunsese tocmai până în Africa şi China. Expediţia propusă îi părea o gogomănie fără seamăn, însă călătorul promitea o plată frumuşică în avans pentru un servitor experimentat, făgăduind o altă sumă substanţială la finalul traseului. Răsplată avea să fie cu asupra de măsură în viaţa de apoi, a mai spus călătorul.

Marinarul maltez s-a grăbit să facă un pas înainte şi şi-a exprimat acordul, pecetluit cu o strângere de mână.

Cei doi şi-au petrecut prima noapte într-o casă de oaspeţi de lângă docurile din Akka. Tânărul călător i-a lăsat matelotului singurul pat din odaie, mulţumindu-se să doarmă pe jos. La ivirea dimineţii s-au rugat împreună, îngenuncheaţi sub fereastră, în vreme ce lumina se înălţa crudă, galbenă, peste Mediterana. Si-au strâns lucrurile, călătorul într-un cufăr, marinarul în nişte desagi de piele, apoi şi-au croit drum

către port, unde s-au târguit şi-au căpătat cu preţ bun o barcă solidă de lemn, cu întăriturі de aramă şi o velă înaltă. Şi-au mai cumpărat din piaţă provizii pe câteva săptămâni.

Catargul a fost demontat temporar şi chila bărcii a fost legată de o cămilă. Două călăuze dintr-un trib de beduini i-au însoţit pe cei doi pe porţiunea de uscat a traseului. Treaba lor era să aibă grijă de cămilă şi să-i apere de hoţi pe călători. Proviziile – apă, hrană, hărţi, obiecte necesare şi cărţi – au fost transportate pe drum de la Akka până la Marea Galileei.

Seara, când marinarul şi călătorul poposeau, copiii din sate veneau şi se suiau în barca de lemn: vâsleau în nisip şi se hlizeau până ce erau goniţi de beduini.

Matelotul pregătea de mâncare înainte să se crape de ziuă, apoi legau barca de cămilă şi-şi continuau drumul.

În seara celei de-a treia zile, Marea Galileei le-a apărut înainte. Un vânt iute zgrepţăna suprafaţa lacului, zgârieturi alungite, albe sub stoluri fremătătoare de egrete. Pe malul apei, copacii erau în floare: portocali, caişi, palmieri. Lumina se întindea, roşie, pe linia vestică a orizontului. Călătorului creştin i-a părut o privelişte paradiziacă: s-a pus în genunchi şi a început să se roage.

Întunericul s-a spulberat, mărinimos, în zori. Era de parcă cerul începea de la tălpile lor. Călătorul le-a făcut beduinilor socoteala, a împins la apă barca, a urcat la bord. Voia s-o ia din loc înainte ca vipia zilei să sporească. Va prelua el, i-a spus marinarului, cârma pentru prima parte a călătoriei. Şi-a făcut de lucru cu furchetul, şi piesa de metal a căzut în apa puţin adâncă. L-a recuperat, însă nu părea tocmai sigur cum să treacă vâsla prin el.

Matelotul maltez şi-a dat seama cu uluire că tânărul său tovarăş de drum nu se mai aflase până atunci la vâslele unei ambarcaţiuni.

489

Pentru el nu era decât a cincea călătorie pe apă. Prima îl adusese din Kingstown, Irlanda, la Southampton, Anglia; a doua, la Port Said, Egipt; a treia, din Egipt la Beirut, iar a patra, de la Beirut la Akka, de-a lungul coastei Mediteranei.

488

Cunoscută de israelieni drept oraşul Akko. Cunoscută de palestinieni, şi acum, sub numele de Akka. Localitate ştiută, în afara graniţelor Israelului şi ale Palestinei, sub numele de Acra: un oraş-mozaic, cu turle joase de moschei, acoperişuri terasate şi sinagogi, un oraş de clopote, megafoane şi chemări ale muezinilor, unde vântul venit dinspre apele calde face limba să se retragă şi strecoară în gâtlej sunete multiple: Acra, Akko, Akka.

487

Christopher Costigin avea douăzeci şi cinci de ani. Crescuse pe strada Thomas din Dublin. Taică-său, Sylvester, ţinea o distilerie. Mama lui, Catherine, era contabilă. Tânărul studia teologia la colegiul Maynooth, sperând să se alăture clerului.

Costigin citise despre Levant la şcoală. Voia să vadă cu ochii lui fluviul pe care-l zărise Moise din înaltul muntelui Nebo, unde Iisus fusese botezat de Ioan şi unde israeliţii trecuseră către Ţara Făgăduinţei. Îl interesau îndeosebi istorisirile biblice care aveau ca fundal zona de proximitate a Mării Moarte, printre care, la loc de cinste, se găsea povestea Sodomei şi Gomorei, cu îngerul venit în ospeţie şi soţia lui Lot transformată în stâlp de sare.

Geograf amator fiind, voia şi să schiţeze hărţi şi mai intenţiona să facă măsurători ale adâncimii lacului. Costigin spera să se poată întoarce cu dovezi: suluri de pergament, pietre, manuscrise, picturi, poveşti.

Sursa dumnezeirii, era sigur, se putea găsi la Marea Moartă.

486

Marea – al cărei ţărm este terenul uscat cu cea mai joasă altitudine de pe Terra – e plină cu sloiuri de sare, dintre care unele pot fi azvârlite pe mal de valurile înălţate; acolo se calcifiază, aducând cu nişte pietroaie – nişte surprize albe, întărite.

485

Costigin a ajuns cunoscut în cărţile de istorie drept *Costigan.* Scrierea greşită a fost bătută în cuie când – prin anii ’40 din secolul al XlX-lea – un promontoriu din Marea Moartă i-a căpătat numele.

484

Numele matelotului maltez a rămas necunoscut pe vecie.

483

În timp ce marinarul cârmea cu uşurinţă barca peste Marea Galileei, Costigin îşi lua notiţe în jurnalul său îmbrăcat în piele. Soarele era sus, pe cer, dar îşi luaseră precauţia de a aduce cu ei, pe lângă veşmintele şi acoperămintele de cap tradiţionale, două umbrele albe după care să se adăpostească. Vântul sufla uşor dinspre ţărm. Barca se deplasa cu vioiciune, urmând albia Iordanului prin lac.

Amândoi bărbaţii erau binedispuşi. Costigin a măsurat de mai multe ori adâncimea cu o funie, apoi a umplut câteva borcane mici cu eşantioane de apă.

Când au ajuns în celălalt capăt – unde Iordanul îşi relua cursul natural – au făcut popas. Se lăsa întunericul. Au ascultat urletele câinilor sălbatici şi torenţii gâlgâind înfundat, în depărtare.

A doua zi, pe fluviu, vipia s-a înteţit. Treceau printr-un canion de piatră albă. Aţinându-se pe partea umbrită a apei, au început să cârmească barca prin primul torent năvalnic. Fluviul era mai înfundat în albie decât se aşteptase marinarul. Stâncile se ridicau la înălţime. Au trecut cu hopuri pe nişte porţiuni mai iuţi. Tabla de cupru care întărea laturile bărcii era deja îndoită şi spartă.

Costigin părea înviorat de aceste prime dificultăţi. Îi conveneau. A vrut să tragă la mal ca să exploreze nişte grote, însă maltezul l-a povăţuit să lege bine proviziile de barcă şi să-şi menţină echilibrul, fiindcă mai în aval aveau să apară puzderie de ruine.

Când s-au uitat în urmă, după prima turbulenţă majoră, au văzut că le scăpase una dintre umbrelele albe: se răsucea, delicată ca o floricică, într-un vârtej de apă.

Fluviul se făcea mai mare, mai agitat. Pe la prânz, în

următoarea zi, au trebuit să salte barca la mal, ocolind mai multe zone cu bolovani în albie. Au descărcat şi reîncărcat barca, apoi au trebuit din nou s-o descarce. Marinarul maltez s-a rugat de tânărul călător, l-a implorat să se întoarcă în Galileea, însă Costigin nici n-a vrut să audă. Aveau destulă apă de băut şi mâncare, a zis. Lucrurile aveau să se schimbe. Trebuia să se încreadă în Cel de Sus: aveau să ajungă la Marea Moartă şi apa avea să le aducă eliberarea.

Cei doi s-au oprit încă o dată ca să scoată barca. Pierduseră singurul lor telescop şi un termometru. Extenuaţi, şi-au făcut tabăra chiar pe mal, însă au mâncat bine şi şi-au împrospătat provizia de apă potabilă.

S-au aşternut iarăşi la drum odată cu zorii. Deasupra fluviului – peste tufele şi bălăriile înalte – au văzut cete de călăreţi arabi apărând şi iarăşi dispărând în deşert. Costigin a vrut să escaladeze culmile ca să vorbească cu ei, însă maltezul l-a implorat să rămână pe loc. Siluetele s-au ivit iarăşi pe culme, dar nu i-au abordat.

De câteva ori, matelotul a trebuit să-l oprească pe Costigin să sară din barcă, nerăbdător să exploreze. Irlandezul a început să recite versete biblice, legănându-se câteodată înainte şi înapoi, cu cartea strânsă la piept.

Fluviul se îngusta şi zonele cu ape frământate se îndeseau. Jurnalele lui Costigin au fost aruncate peste bord. Placajul de aramă al chilei se desprindea. Căldura izbea ca un baros. Bărbaţii îşi înmuiau basmalele în râu ca să-şi răcorească ţestele înfierbântate. Se adunau sub vela pe care o înălţaseră. La un moment dat, barca a fost prinsă între bolovani, aşa că au folosit funii ca s-o desprindă. Costigin şi-a jupuit palmele până la sânge.

Marinarul era de părere că trebuiau să abandoneze cât mai curând fluviul. Costigin i-a replicat că aveau să continue în orice condiţii. Că era voia lui Dumnezeu. Aveau să fie eliberaţi. Fluviul era sfânt. Nu trebuia decât să fie tari

În credinţă.

Pe maluri nu mai apărea nici ţipenie de om sau animal. Nici măcar insecte până la apus, când i-au cuprins nori de muşte şi ţânţari. Roiuri imense, întunecate. În ochi, în urechi, în gură.

Matelotul s-a uitat la Costigin cum strănută, făcând să-i ţâşnească din nări un şirag de muşte moarte.

În ziua a patra, la nici câteva minute de când o porniseră

pe fluviu, au fost iarăşi nevoiţi să urce barca pe mal. Au târât-o prin desişul de papiruşi şi palmieri, urmându-şi de aici înainte pe uscat drumul către Marea Moartă.

482

Au apucat-o pe traseul cel mai sigur pe care îl ştiau. Spre nord, către Nablus. Spre vest, către Ierusalim. Apoi la sud, spre Ierihon. Cu barca, iarăşi, legată de o cămilă.

481

Atentatorii sinucigaşi şi-au făcut tabără, cu săptămânile, în cavernele de lângă Nablus. Nişte copii veneau călare să le aducă provizii. Conserve, filtre de apă, haine, ziare, chibrituri, kerosen, mirodenii. Aveau acces la un telefon prin satelit, însă nu li se permitea să-l folosească decât dacă se depărtau la cel puţin un kilometru şi jumătate de tabără, deghizaţi în păstori.

Pe timpul zilei rămâneau în peşteri. Existau, şi ei ştiau asta, posturi de ascultare israeliene în tot locul. Erau şi avioane care brăzdau cerul de dimineaţă până seara, făcând fotografii de la înălţime.

480

În plimbările nocturne menite să ascundă folosirea telefonului, şeful atentatorilor, Youssef Shouli, îşi băga pe sub haine folie de aluminiu şi pături termice, crezând că astfel va înşela senzorii de căldură care puteau fi amplasaţi pe dealuri.

479

Imaginaţi-vă: mâinile şi faţa lui Shouli expuse unei camere cu detector de căldură, în vreme ce păşeşte nesigur prin beznă.

478

Podul Allenby, cunoscut şi sub numele de Podul al-

Karameh, cunoscut şi ca Podul Regele Hussein, traversează Iordanul în apropiere de Ierihon. Sârmă ghimpată, camere de securitate şi alarme se desfăşoară pe sute de metri de ambele părţi ale albiei fluviului.

Ani întregi, când zona din preajma podului era mai puţin construită, a fost o tradiţie de a se arunca monede mărunte de pe maluri, ca să poarte noroc în călătoria pe cealaltă parte.

Acolo, Iordanul era suficient de adânc pentru a le permite copiilor din zonă să se scufunde după bănuţi.

477

Când avea nouă ani, Smadar a scris o compunere despre cele mai poluate fluvii din lume. Fluviul Galben, Gangele, Sarno, Mississippi, Iordanul.

Pentru partea despre Iordan a folosit o fotografie de-a ei plutind pe spate, în Ein Bokek, la Marea Moartă. Explicaţia fotografiei era: *Unde se termină Iordanul.*

În fotografie, Smadar, de patru ani pe atunci, poartă un costum de baie bleu şi o cască albă, cu o floare de plastic galbenă în frunte. Se apleacă înainte surprinsă, s-ar părea, de vederea degetelor de la picioare.

476

La concursurile de înot din Ierusalim, Smadar patrula pe marginile bazinului. Corpul părea să-i fie montat pe arcuri, mereu frământându-se, în mişcare, avântat. Înainte de probă avea obiceiul de a-şi înfige un deget pe sub casca de înot, la spate, trăgându-şi cu un gest brusc latexul căştii pe ceafă. Gestul devenise semnătura ei: un plici răsunând peste întinderea bazinului de înot.

475

După moartea lui Matti Peled, Smadar a luat obiceiul de a-i întoarce ceasul înainte de culcare. N-ar fi vrut ca mecanismul să se oprească în perioada cât era adormită ori să-şi aducă aminte că celălalt bunic, Yitzak, murise şi el în timpul nopţii.

474

O dată a intrat în bazin cu ceasul încă la mână. Secundarul a încremenit. A ţinut morţiş ca Rami s-o ducă la un ceasornicar, să-l repare. A luat-o în maşină şi a dus-o acasă la o specialistă, o armeancă în vârstă care locuia în districtul Meah Shearim.

Rami auzise de femeie de la un coleg din industria publicitară.

Cât doamna ceasornicar a uscat interiorul ceasului, Smadar s-a preumblat prin casă, printre sute de mecanisme de măsurare a timpului care funcţionau toate.

Înainte să plece, s-a lipit de Rami şi l-a tras de mânecă. De ce, a întrebat, toate ceasornicele din odăile din spate ale casei erau potrivite la o diferenţă de exact o oră?

Întrebarea l-a încurcat pe Rami, dar până la urmă şi-a adus aminte că asta e diferenţa de fus orar între Israel şi Armenia.

Poate că, i-a explicat, doamna ceasornicar vrea să locuiască în timpul ei de acasă. Ori poate că ceasurile îi aduc aminte de patrie. Sau – se gândise mai târziu la asta – doamna ceasornicar nu voia să zăbovească deloc în timpul acela; în dosul casei era mereu înainte cu o oră, astfel ca lucrurile care se întâmplau acolo să nu se fi întâmplat încă aici.

473

Peled purtase Timexul acela pe tot parcursul războiului din 1948, cât fusese membru în Knesset, apoi pe durata Războiului de Yom Kippur, a acordului cu Sadat, retragerii din Sinai, invaziei în Liban şi a Primei Intifade. Mecanismul de măsurare a timpului îi era un soi de talisman. În jurnalul personal, în vara lui 1994, a scris că singura dată când nu voise să-l poarte ori să se uite la el fusese la finalul negocierilor de la Oslo.

Acordul, a notat el în jurnal, era ca o piesă de muzică de cameră deghizată în simfonie, o şoaptă blândă, mângâietoare pentru urechea palestiniană, dar concepută, până la urmă, doar pentru vioara israeliană.

472

După ce a ieşit de la morgă, Rami a trebuit să se ducă la

tatăl lui acasă şi să-i spună ce se întâmplase cu Smadar. Tatăl lui era în camera de zi, uitându-se la ştiri. Yitzak nu aflase încă: nu se anunţaseră numele victimelor.

Rami a oprit televizorul şi şi-a tras un scaun. Tatăl lui, de aproape optzeci de ani – cu un pled pe genunchi –, a stat fără să se mişte, uitându-se la un punct de dincolo de umărul lui Rami. A mişcat buzele, dar n-a rostit un cuvânt. Era de parcă ar fi încercat să-şi dea seama cum va fi gustul cel nou.

Yitzak şi-a dus palma la rădăcina nasului, apoi s-a ridicat cu lentoare şi-a zis: „Teribil sunt de obosit, fiule. Mă duc la culcare.”

471

De parcă lucrurile care se întâmplaseră acolo nu se întâmplaseră încă aici.

470

De la mănăstire, motocicleta lui Rami trece în faţă, şerpuind cu roşul stopurilor peste gropile din asfalt.

La stânga lui Bassam, pe fundul văii, priveliştea s-a şi luminat. Autostrada – doar pentru autovehicule israeliene – străbate valea, dâre neclare de galben pe-o parte, de roşu pe cealaltă, unele spre Hebron, altele spre Ierusalim, altele spre Marea Moartă.

469

Bassam întredeschide geamul maşinii de-un deget ca să iasă fumul.

La închisoare, o singură ţigară putea fi împărţită între două sau trei celule. Putea, noaptea întreagă, să se uite în lungul coridorului şi să zărească pulsarea jarului roşu ţopăind de la o celulă la următoarea. Mâinile prizonierilor ieşind pe ferestruicile uşilor ca să intercepteze produsul de contrabandă. Ţigările erau legate cu fire lungi de aţă dentară şi arătau în beznă ca nişte mici universuri pulsatile.

468

Ţărmul din jurul Mării Moarte e spuzit cu găuri conice. Pe măsură ce apa sărată se retrage, acviferele cu apă dulce din zonă încep să pătrundă. Apa dă peste nişte bolovani imenşi de sare după ce avansează în subteran între cinci şi şaizeci de metri.

Sarea se dizolvă încet şi bolovanii se topesc, lăsând în urmă nişte cavităţi uriaşe. Cavităţile urcă la suprafaţă, ca bulele de aer, până ce pământul de dedesubt se surpă fără vreun avertisment.

Mii de asemenea surpături s-au format în ţărmul Mării Moarte în anii din urmă. Cratere imense, căscându-se ca din senin.

Clădiri întregi s-au prăbuşit în gropile astea. Garduri. Livezi de curmali. Cai. Maşini. Bucăţi de şosea. Capre de-ale beduinilor.

467

Într-o clipă aici, în următoarea niciunde. Ca suflat de vânt.

466

Apa dizolvă mai multe substanţe decât oricare alt lichid, chiar şi decât acidul.

465

Dezleagă forţele de atracţie care ţin laolaltă moleculele.

464

În multe cămine din Cisiordania umpli lighene, înşirui poloboace, aduni sticle pline sub chiuveta din bucătărie. Te speli pe dinţi cu robinetul închis. Ieşi rapid de la duş. Pui dop la gura de scurgere din baie. Montezi aeratoare la robinete ca să reduci debitul. Cureţi podeaua cu mătura, nu cu mopul. Îţi ştergi maşina cu o cârpă uscată. Ştergi pe uscat praful de pe geamuri. Ştii că apa poate fi oprită uneori cu săptămânile şi că va trebui, oricum, s-o cumperi la un preţ de patru ori mai mare

decât li se cere celor de peste vale. Urci treptele până pe acoperişul plat de beton şi verifici dacă cisterna neagră nu picură. Ridici capacul ca să arunci o privire la nivel. Te rogi să plouă chiar şi când cisterna e aproape plină.

463

Unul dintre jocurile soldaţilor israelieni se numeşte împuşcă Cisterna de Apă: cu cât mai în josul cisternei nimereşte glonţul, cu atât e mai dibaci trăgătorul.

462

Uneori mai trage şi câte un soldat răzbunător de-al Autorităţii Palestiniene.

461

La finele celui de-al Doilea Război Mondial, un tânăr păstor beduin din tribul Ta’amirah a plecat în căutarea unei capre pierdute printre culmile de gresie de lângă Marea Moartă.

În timp ce se căţăra pe grohotiş, Muhammad al-Dhib a dat peste o grotă deschisă în formă de cisternă. Capra care se pierduse ar fi putut să cadă în peşteră, şi-a zis, sau poate că umbla după mâncare pe undeva prin întuneric.

Când a aruncat mai multe pietricele în groapă i s-a părut că aude un sunet ciudat.

A coborât în grotă, apoi a scos o lumânărică de seu şi a aprins-o. A văzut, aşezate în şir, mai multe ulcele, piese de ceramică străveche. A mai făcut un pas şi a spart cu ciomagul de lemn o ulcică. S-a făcut cioburi. A distrus o a doua, apoi o a treia. Erau toate goale.

Cea de-a zecea era sigilată cu argilă roşie. A găsit în ea nişte fâşii de piele rulată. Scrisul de pe sulurile acelea era de neînţeles pentru Muhammad, însă i-a venit în cap că pielea ar fi fost numai bună de curele la sandale.

Muhammad a înfăşurat în manta pergamentele şi le-a dus înapoi în tabăra lui. Pielea s-a dovedit prea uscată pentru curele de sandale, aşa că a pus-o într-o desagă din piele de

oaie, în colţul colibei.

Mai târziu avea să le spună intervievatorilor că desaga a rămas acolo, atârnând de-o prăjină de cedru, timp de cel puţin încă un an.

460

În 1947, unchiul lui Muhammad a observat sulurile de piele atârnând în colibă. Curios, le-a dus la piaţă în Betleem. Primul negustor, crezându-le furate dintr-o sinagogă, le-a declarat fără valoare. Au fost duse apoi la o altă piaţă din apropiere, unde au fost examinate de un şeic local şi de un prăvăliaş, care au solicitat ajutorul unui pantofar, negustor de vechituri în timpul liber.

Împreună, bărbaţii, însoţiţi de unchiul lui Muhammad, s-au întors la peşterile unde se găsiseră sulurile. Au scormonit printre cioburi şi-au mai găsit fragmente.

În cele din urmă s-a ajuns la o înţelegere: au cumpărat trei bucăţi pe şapte lire iordaniene.

459

În primăvara lui 1948, John C. Trever, cărturar specialist în Biblie şi arheolog, a auzit despre suluri şi i-a trimis fotografii unui coleg, William F. Albright, care a declarat că erau cele mai însemnate manuscrise descoperite în epoca modernă.

458

Şapte lire iordaniene: făceau, la acea vreme, douăzeci şi opt de dolari.

457

În tradiţia iudaică este oprit să arunci scrieri care invocă numele lui Dumnezeu. Cărţi de rugăciune. Suluri cu texte. Enciclopedii. Veşminte. Cureluşe de tefilin. Ba chiar şi foi volante ori benzi desenate. În loc să fie distruse, textele sunt

vârâte în pământ într-o *genizah,* loc de îngropăciune pentru cuvântul scris.

456

Manuscrisele de la Marea Moartă fuseseră iniţial ascunse în vase de argilă şi puse în grote ca să fie protejate. Dacă n-ar fi fost scoase la iveală, scrisul s-ar fi estompat de la natură. În recipientele pecetluite – fără lumină şi fără ploaie -, sulurile s-ar fi putut face încet pulbere.

455

O *genizah* modernă e de găsit, cel mai adesea, prin podurile sau subsolurile sinagogilor, ba chiar într-un tomberon anume desemnat afară, pe stradă.

454

Într-o noapte, trecând cu automobilul printr-o aşezare de lângă Ierusalim, Rami a văzut un grup de bărbaţi şi băieţi ortodocşi adunaţi lângă o *genizah* din apropierea unei sinagogi. Pălăvrăgeau şi râdeau, îmbrâncindu-se în glumă. Doi dintre ei purtau pistoale-mitralieră atârnate pe umeri.

Un bărbat în etate, la volanul unui camion, a lepădat conţinutul remorcii în containerul albastru. Vehiculul a luat-o din loc. Tinerii au ridicat capacul containerului-*genizah*. Rami l-a văzut pe unul dintre puştii mai mici scoţându-şi pălăria. L-au săltat în aer ca pe un gimnast. Ceilalţi l-au coborât în container ţinându-l de glezne. A părut că e înghiţit cu totul.

Rami a rămas cu gura căscată: făceau scufundări în tomberon.

După o clipă, l-au tras înapoi pe băiatul în surtuc, cu un braţ plin de cărţi. Au făcut de mai multe ori aşa, apoi grupul s-a aşezat şi-au început să întindă pe jos cărţile, să le răsfoiască.

Rami nu ştia ce să creadă. Moştenirea. Apartenenţa culturală. Lucrurile transmise din generaţie în generaţie. Pălăriile lor negre. Costumele. Piepţii albi ai cămăşilor. Perciunii. Armele lor. I-a venit în minte, pregnant, că şi el le părea lor la fel de străin pe cât îi păreau ei lui. Bărbaţi din altă

ţară. Nu îl speriau neapărat, era mai degrabă ca şi cum n-ar fi trăit pe acelaşi pământ.

Rami le-a făcut un semn de noapte bună, însă n-au mişcat până ce n-a închis portiera. I-a zărit în oglinda retrovizoare. În jurul lor, într-un cerc, aranjaseră cărţile.

Mai târziu avea să afle că bărbaţii îl vârâseră în tomberon pe amicul lor ţinându-l de picioare şi nu săriseră acolo pur şi simplu fiindcă e oprit să atingi cu tălpile numele lui D-zeu.

453

De Sabat: nu se seamănă, ară, coseşte, leagă snopi, treieră, cerne, alege, macină, strecoară, împleteşte, coace, tunde lână, spală lână, dărăceşte lână, vopseşte lână, toarce, ţese, împleteşte, leagă, brodează, deznoadă, coase, rupe, nu se pun laţuri, nu se măcelăreşte, jupoaie, sărează carne, nu se tăbăcesc piei, curăţă piei, taie piei, nu se scriu două litere, nu se şterg două litere, nu se construieşte, demolează, stinge un foc, ascute un cuţit, loveşte cu ciocanul, nu se aduce un obiect din domeniul privat în cel public şi nici nu se transportă un obiect în sfera publică.

452

Obiceiul de a înlocui cu D-u cuvântul Dumnezeu se bazează pe practica de adorare a numelui ebraic al lui Dumnezeu din tradiţia iudaică. Cel mai des utilizat nume în Biblia evreiască este Tetragramatonul, YHWH, socotit prea sacru pentru a fi rostit cu voce tare şi englezit, adeseori, sub forma Yahweh sau Iehova. Alte nume ale lui Dumnezeu care, odată scrise, nu mai pot fi şterse sunt El, Eloah, Elohim, Elohai, El Shaddai şi Savaot.

În rugăciune se foloseşte denumirea Adonai, iar într-o discuţie oarecare este de obicei enuntat ca HaShem, însemnând Numele.

451

În islam există nouăzeci şi nouă de nume pentru Dumnezeu – *asmă u llăhi l-husnă,* însemnând Preafrumoasele

Nume ale lui Allah.

450

În 1995, păstorul Muhammad – care, din 1947, îşi câştigase existenţa căutând manuscrise prin peşterile din jurul Qumranului – a dat un interviu într-un anticariat din centrul vechi al oraşului Ierusalim.

Unele dintre sulurile de piele pe care le lăsase la atârnat în colibă, a zis, fuseseră descoperite de copii, care le folosiseră ca sfori pentru zmeie până ce se dezintegraseră, împrăştiate în vânt.

449

Patru dintre pergamentele de la Marea Moartă au fost duse la hotelul Waldorf Astoria din New York în 1954, unde au fost vândute la licitaţie pentru un sfert de milion de dolari.

448

Muhammad a spus că unul dintre lucrurile pe care le regreta acum, la bătrâneţe, era că până la urmă nu mai găsise cadavrul caprei sale pierdute.

447

Iar noi credem că miturile ne bagă în sperieţi.

446

Abir îşi scria câteodată numele în praful de pe maşina tatălui ei. Scrisul îi era îngrămădit, controlat. Scria în *naskh* şi abia începea să înveţe *ruqah.* Făcea o înfloritură la arcuirea iniţială şi trecea, fără pauză, la linia de dedesubt. Lega între ele punctele de deasupra celui de-al treilea arc. Caligrafia îi era fină şi decorativă. Îşi scria numele câte o singură dată pe portieră, pe portbagaj, pe capotă.

Îi plăcea ideea că numele îi goneşte pe şosea cu optzeci de

kilometri pe oră.

445

După ce Abir a fost împuşcată, Bassam a dat ocol maşinii, încercând să găsească urme ale scrisului ei. A găsit un fragment abia vizibil pe lunetă.

444

Uneori, când intra în camera lui Smadar, lui Rami i se părea că şi odaia era un soi de *genizah.*

443

Costigin şi marinarul au săltat barca de lemn peste piscuri, trăgând-o cu funii. Ore de-a rândul şi-au făcut drum printre pietroaie şi grohotiş, căutând o cale pe care să se depărteze de fluviu şi să ajungă la drumul bătătorit.

Corpurile le erau atât de străpunse de spinii deşertului, că au fost nevoiţi să-şi acopere mâinile şi picioarele cu fâşii din bucata de pânză pe care o ţineau pentru reparatul velei. Au fixat cu sfoară fâşiile şi s-au pus pe târât barca, încercând să nu-i vatăme chila.

Costigin i-a împărtăşit matelotului convingerea sa că nu avea să li se întâmple nimic rău. Nu făceau, până la urmă, decât să meargă pe urmele originare.

S-au oprit când soarele a ajuns în înaltul cerului şi s-au adăpostit de caniculă în răcoarea unor peşteri izolate. Şi-au scos cârpele de pe braţe şi picioare, şi-au spălat rănile. Luna a urcat spre gura peşterii. Tăcerea era imensă.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, încă pe întuneric, după ce şi-au legat iarăşi rănile, au dat peste un mic grup de beduini. Beduinii au fost uluiţi de apariţia călătorilor înfăşuraţi în pânză şi târând barca după ei.

I-au săltat pe crupele cailor şi i-au adus în tabăra lor, unde le-au aplicat un unguent special făcut din pulpă de cactus. După ce şi-au revenit, Costigin a angajat iarăşi cămile pentru căratul bărcii şi al proviziilor rămase.

442

Când, în 2014, a plecat să conferenţieze în Statele Unite, Bassam a fost invitat în mai multe biserici unde se cânta despre Iordan – Curgi, Iordanule, curgi, vreau să ajung în ceruri de-o să mor; Iordanul nu va seca nicicând, nu va seca nicicând, nicicând; Ne vom vedea în zori, în Ţara Promisă, pe celălalt mal de Iordan, într-acolo am pornit.

A stat pe bancă şi a ascultat. După aceea le-a spus gazdelor că muzica îl transportase acasă.

441

Cei doi au ajuns în Ierihon, la Marea Moartă, într-o stare jalnică. Şi-au îngăduit două zile de repaus la o casă de oaspeţi. Costigin a făcut băi prelungite ca să-şi coboare temperatura corporală. Un termometru pus la umbră arăta peste 37 de grade. În piaţa oraşului, Costigin şi-a refăcut proviziile de apă, cafea, mâncare şi îmbrăcăminte, apoi a cumpărat termometrul de la proprietarul casei de oaspeţi.

S-au aşternut la drum pentru ultima parte a expediţiei lor în august 1833. Când au ajuns la malul lacului, Costigin a măsurat temperatura: 40 de grade. A îngenuncheat în nisip, cu palma pe prova bărcii, şi s-a rugat. Şi-a înmuiat în lac degetul şi şi-a întins pe buze apa sărată. Apoi, după ce soarele a apus, s-a ospătat, făcând pluta pe spate, cu carne de bibilică.

S-au lansat în Marea Moartă din apropierea gurii Iordanului. Cerul era o tapiserie de nuanţe albăstrii. Vântul sufla fierbinte. Nimic altceva nu mai clintea. Nu erau peşti şi nici păsări.

Lacul era mărginit de amândouă părţile de creste înalte. Munţii, în dogoare, păreau vineţii. Costigin a fost surprins de mărimea valurilor: citise despre lacul sărat în cărţi, însă nu-i putuse cuprinde urieşenia. Barca, a observat, naviga mai sus cu o palmă decât oriunde altundeva, ridicată de salinitate. S-a lăsat în genunchi pe fundul bărcii şi a început să facă măsurători, folosind o frânghie care s-a scufundat până la adâncimea de 320 de metri.

Traversarea lacului le-a luat două zile. Costigin s-a aventurat pe ţărm, printre dealurile lutoase, în căutare de ruine uitate sau de oraşe părăsite. S-a întors la barcă după ore

întregi de hălăduială, cuprins de o febră extatică.

Era cu putinţă să fi descoperit, i-a zis maltezului, izvoarele sulfuroase unde se scăldase cândva Irod.

Au tras barca la ţărm şi au dormit în cort. Dinspre nord bătea un vânt furios. Termometrul arăta treizeci de grade. Au înălţat vela şi au revenit pe lac. Temperatura a crescut iarăşi, în câteva minute, la peste patruzeci de grade. Marinarul maltez s-a plâns că nu mai putea s-o ţină aşa, însă Costigin l-a convins că aveau să găsească ruinele Sodomei şi Gomorei.

Ar fi trebuit să se afle, credea el, undeva pe lângă Ein Bokek. Aveau să-şi croiască drum într-acolo luptându-se cu căldura.

În a patra zi ţestele au început să le ardă. Costigin îşi înmuia tot mai des keffiyeh-ul în apa lacului. Până şi suprafaţa acestuia părea să fiarbă. Pielea feţei i-a crăpat, i-au apărut băşici. Şi-a înmuiat iarăşi hainele în apă. Soarele l-a stors, l-a uscat îndată. Şi-a dat seama că făcea o greşeală groaznică: soarele îi vâra sarea în piele. Ochii îi erau măriţi, inflamaţi. Băşicile începuseră să zemuiască. Şi-a stropit acoperământul de cap cu puţină apă dulce şi a încercat să se cureţe.

Au ieşit iarăşi pe lac. Termometrul se blocase la treizeci şi nouă de grade.

În a cincea zi marinarul maltez s-a adâncit în tăcere. Se uita drept în faţă şi vâslea. Nu se mai alătura rugăciunilor lui Costigin. Termometrul dispăruse. Aveau încă de mâncare, însă provizia de apă potabilă scădea cu repeziciune, încercau, pe timp de zi, să acopere căldarea cu apă ca să împiedice evaporarea. Costigin nu reuşea să adoarmă. Faţa şi corpul îi erau rană vie. Începuse să îngaime, repetat, versete biblice. L-a acuzat pe marinar că băuse toată apa şi că aruncase termometrul peste bord. Maltezul l-a anunţat că, dacă nu plecau de-acolo în clipa aceea, aveau să moară sigur.

Apa de băut li s-a terminat după şapte zile, însă le mai rămăsese o provizie mică de cafea. Costigin credea că boabele de cafea au proprietăţi medicinale. Aveau să-i dea avânt, să-l întărească şi curând, curând, urma să găsească apă de izvor.

A umplut oala cu apă din lac şi a fiert restul de cafea în apă sărată. Peste puţine ore avea să se zvârcolească în agonie.

440

În ziua nunţii ei, Salwa – după obiceiul din familie – a luat

farfurioare cu zaţ de cafea şi a răspândit zaţul pe pragul casei. Apoi a călcat pe zaţ cu tălpile goale, înnegrindu-şi-le, după care a păşit în cerc pe dinaintea casei, lăsând pe trepte imprimeuri de cafea.

Ritualul era transmis de generaţii în familia ei: însemna că ea şi Bassam aveau să se întoarcă aici cu bucurie după nuntă.

439

Un grup de salvatori l-au adus pe Costigin înapoi la Ierusalim, prin Betleem. O pernă mare fusese prinsă de grumazul calului, îngăduindu-i irlandezului să se întindă de-a lungul spinării animalului.

Salvatorii fuseseră trimişi de un misionar anglican, reverendul John Nicolayson, care auzise de păţaniile lui Costigin. Călătoriseră pe timp de noapte ca să evite arşiţa groaznică, ajungând la Ierusalim chiar când stelele de dimineaţă se ştergeau de pe firmament.

Pe data de 3 septembrie 1835, Nicolayson i-a găsit lui Costigin un pat într-un ospiciu franciscan, Casa Nuova.

Costigin a primit diagnosticul de hiperpirexie severă. Un doctor i-a administrat vomitive şi i-a umezit buzele cu limonadă făcută din fructe proaspete, culese din grădina ospiciului.

Tânărul teolog a trecut printr-un şir de leşinuri şi recăpătări ale cunoştinţei. Stătea întins în pat, acoperit cu un cearşaf subţire. Febra lui uda leoarcă perna. A vrut să fie dus în grădină pentru o ultimă oară, însă afară era prea cald, trebuia să aştepte căderea nopţii.

Îi părea tare rău, i-a spus doctorului, că nu se pregătise cum se cuvine pentru expediţia la Marea Moartă, însă acum era gata să-l întâlnească pe Dumnezeu.

438

Luni, 7 septembrie 1835, Christopher Costigin a fost înmormântat într-un cimitir aflat la umbra Muntelui Sion, dând către valea Kidron, care coboară spre Marea Moartă, pe unde călătorise.

De înhumare s-a ocupat reverendul Nicolayson. A scris în jurnal că preţ de o clipă, chiar când sicriul lui Costigin era

vârât în pământ, s-a ivit un nor singuratic, oferind o scurtă pauză de la căldură.

437

Point Costigan şi-a primit numele în 1948, când o altă expediţie – condusă de exploratorul William Lynch, bine înzestrat cu bani şi cu echipamente de Marina Statelor Unite – a izbutit să alcătuiască prima hartă modernă completă a Mării Moarte.

Lynch a numit extremitatea nordică a peninsulei El-Lisan după tânărul teolog. Americanul a tras şi trei salve de salut în memoria lui Costigin.

436

Bombele de pe strada Ben Yehuda s-au declanşat la intervale de trei secunde.

435

Camerele cu circuit închis au arătat mai târziu că atentatorii se apropiaseră de strada Ben Yehuda din cel puţin două direcţii. Bashar Sawalha dinspre strada Mesilat Yesharim, Youssef Shouli de pe Mordechai A’liash.

Au ajuns acolo deghizaţi în femei. Duceau plase cu cumpărături, deşi nu s-a stabilit niciodată cu precizie ce anume conţineau plasele: materialele explozive le erau înfăşurate bine pe corp.

Al treilea atentator, Tawfiq Yassine, nu a fost surprins de nici o filmare, deşi anchetatorii au sugerat că venise din zona aleii HaMatmid, trecând pe lângă clădirea care găzduia Ministerul israelian al Imigraţiei şi Absorbţiei.

434

Hainele femeieşti le fuseseră aduse cu o săptămână în urmă, însă nici unul dintre bărbaţi nu le încercase până cu câteva ore înainte de misiune.

Pentru mesajul lor de adio, filmat în dimineaţa atentatului de Brigada Martirilor pentru Libertatea Prizonierilor, se asiguraseră că poartă veşminte bărbăteşti potrivite – keffiyeh şi agal – şi-şi spuseseră replicile uitându-se direct în ochiul camerei.

După care şi-au ras bărbile şi s-au deghizat.

433

Hainele purtate de atentatori erau simple, negre, fără ornamente. Butoanele de declanşare le fuseseră cusute în buzunare.

432

Martorii au declarat că atentatorii au dat ochii unii cu alţii, pe sub văluri, când au ajuns în zona străzii Hillel.

431

Apartamentele deasupra. Copertina magazinului dedesubt. Tarabele cu fructe, gheretele cu suc, magazinele de modă. Casele de marcat. Megafoanele. Zăngănitul. Agitaţia de septembrie. Aprinderea unei brichete. Capsa unei poşete deschizându-se. Fetele ţopăind voioase, la braţ, pe stradă. Un hohot de râs auzindu-se dintr-o cafenea. Şuierul uşilor pneumatice. O portieră trântită. Plescăitul uşor al încălţămintei cu talpă moale purtate de atentatori. Foşnetul rochiilor. Fâsâitul mânecilor largi de pânză.

430

Youssef Shouli a fost ultimul care şi-a detonat bomba. Se adâncise cel mai mult în mulţimea de pietoni.

429

Pe uşa apartamentului lor, Nurit lipise un abţibild: *Stop Ocupaţiei!* Rami a înfipt cheia în broască. Stătea în picioare,

aşteptând. A simţit-o tremurând ca varga. A sărutat-o pe păr.

— Mai repede, a zis ea.

Rami s-a mişcat iute prin casă. A luat din birou o baterie de rezervă pentru telefon. Luminiţa roşie a robotului clipea. A apăsat tasta. Mesajele erau vechi de o zi. Vocile veneau parcă de hăt, departe. Şi-a îndesat bateria în buzunar, s-a căutat iarăşi de cheile maşinii şi de portofel.

În bucătărie, dădaca – o vecină – se juca cu Yigal. Pe jos fusese întinsă o cale ferată de jucărie. Cu linii care se intersectau. Rami a traversat odaia şi şi-a luat în braţe băieţelul de cinci ani, l-a pupat, apoi s-a grăbit să iasă prin faţă.

Nurit îşi vârâse în geantă aparatul Polaroid al lui Smadar. Rami ştia că nu era cazul s-o întrebe de ce.

428

Fotografia fusese făcută la un curs de jazz, cu ea având căştile pe urechi.

427

Până să ajungă ei pe lângă strada Ben Yehuda, peste zonă se lăsase un calm nepământean. Sirenele se opriseră. Nu se mai auzeau strigăte, ţipete. Prin zonă forfoteau tot felul de uniforme: poliţie, armată, paramedici şi cei de la ZAKA.

Rami şi Nurit au fost opriţi la banda roşie. Vedeau mai încolo lumina lăptoasă a reflectoarelor. Forme mişcând prin beznă. S-au apropiat de bandă cât au putut, s-au aplecat peste.

— Îmi pare rău, dar nu se permite accesul nimănui. Avem ordine clare.

Nurit i-a arătat paznicului fotografia.

— Îmi pare rău, nu, a zis.

Nurit continua să întindă poza spre el. A cercetat-o, a clătinat iarăşi din cap.

Pe stradă, lumea era strânsă în cete: părinţi, adolescenţi, soldaţi. Întunericul vibra. Rami şi Nurit au apucat-o în direcţii diferite. Au trecut printre pâlcurile de oameni şi s-au regăsit pe strada Shamai.

— Spun că ar fi doi...

— Bărbaţi, ori femei?

— Patruzeci sau cincizeci de răniţi.
— Ai sunat acasă?
— Da.
— Băieţii?
— N-au auzit nimic.
— Să încercăm la spital.

Au grăbit pasul pe lângă prăvăliile spulberate. Lui Rami îi venea s-o strige pe Smadar. Poate că aveau s-o găsească totuşi pe acolo, tremurând în vreo cafenea, ori poate, tehuie de cap, se dusese acasă la vreo prietenă, sau nici nu fusese în zonă de fapt, habar n-avea de bombe şi stătea cu totul neştiutoare prin vreun dormitor, cu vreo încă patru fete, pe un pat cu pernuţe, dându-se cu ruj, chicotind şi răsfoind reviste.

A apăsat pe butonul cheii de departe, făcând claxonul să trâmbiţeze şi luminile de poziţie să licărească intermitent.

Parcaseră pe lângă Muzeul Muzicii. Când a pornit motorul s-a declanşat şi radioul. Un talk-show. L-a închis. A virat pe strada Shamai.

Nurit a tastat nişte numere pe telefonul ei. Rami a auzit-o limpede trăgând aer în piept.

— Aşa, a zis ea la telefon. Da. Bine. Da.

A mărit viteza. Oraşul era scăldat în lumina corpurilor de iluminat stradal. Aerul de septembrie părea galben.

— A fost văzută în centru, a zis Nurit.
— Unde?
— Cu Daniella şi nişte fete.
— La ce oră?
— Nu ştiu. Pe strada Hillel.
— Cine-a zis?
— A auzit Elik de la părinţii Daniellei.
— Daniella unde-i?
— O caută şi pe ea. Şi pe Sivan.

Câteva maşini erau parcate alandala în jurul spitalului. Au oprit lângă bordură. Au luat-o la fugă amândoi spre aleea circulară de acces. În faţa punctului de triaj urgenţe se aflau voluntari. Purtau ecusoane improvizate şi clipboarduri în mâini. Nu se permitea accesul, au zis, decât celor răniţi grav. Îi îndemnau pe toţi să fie calmi, spunând că ei se aflau acolo ca să răspundă la întrebări.

Un bărbat cu clipboard a zis:

— Cum o cheamă, vă rog?

426

O fată cu un bandaj alb la cap a ieşit pe o uşă albă. De înălţimea lui Smadar, de greutatea lui Smadar, cu părul lui Smadar. Însă nu era Smadar. O targă era împinsă pe coridor, având sub cearşaf silueta unei fete vii. Dar nu Smadar. A apărut vestea că într-o sală de operaţii era o adolescentă. Au implorat-o pe asistentă să le spună numele. Nici ea nu era Smadar. Au sunat pe la alte spitale. Da, era o Smadar pe listă, rănită uşor, deja externată – douăzeci de ani, blondă, însoţită de logodnicul ei. Au sunat la secţia de poliţie. Nici o Smadar. Nimeni cu numele Elhanan. „Dar staţi, staţi aşa. Nu, am avut pe cineva numită Sam, nu, nici o Smadar.” I-au văzut pe părinţii Daniellei în hol. S-au îmbrăţişat. Daniella era rănită grav, o duseseră la operaţie. Nu auziseră nici ei nimic de Smadar, nu, ce rău le părea, dar dacă Daniella era în viaţă, asta însemna neapărat că şi Smadar era în viaţă. Au dat iarăşi fuga la recepţie. Degetele asistentei au parcurs lista. Samantha, Sarel, Simona.

— Îmi pare rău, a zis, nu văd nici o Smadar.

425

Din Cântarea Cântărilor. Viţa-de-vie. Deschiderea florii.

424

Sub roşcovi, unde se adunase mulţimea, Rami a citit din Kaddish, apoi din Cântarea Cântărilor.

423

Zisă şi Cântarea lui Solomon. Zisă şi Canticum Canticorum. Considerată una dintre cele mai misterioase şi mai frumoase cărţi ale Bibliei.

422

Un licăr de lumină. Un ofiţer a trecut de la un ungher al

întunericului la următorul. A venit către sticlă şi a aruncat o privire, apoi s-a răsucit pe călcâie şi a intrat iarăşi în bezna apoasă.

Au aşteptat. Se adunaseră de-acum cu zecile: părinţi, iubiţi, prietene, fiice, fii trecuţi de prima tinereţe.

— Vă rog, a zis recepţionera, facem şi noi ce putem.

A ieşit un poliţist. Înalt, blond. S-a aplecat şi-a zis ceva în şoaptă la urechea recepţionerei. Femeia a ridicat privirea spre el şi a scris ceva, repezit, pe o foaie de hârtie. Bărbatul s-a înclinat iarăşi. Ea a dat din cap şi a mai trecut ceva pe foaie. Ofiţerul a bătut de două ori cu palma în tăblie. Aveau un soi de cod.

Numele altcuiva a fost strigat. O femeie a sărit ca arsă de pe banchetă. O uşă olandeză s-a deschis şi femeia a fost dusă în spate, dincolo de geam.

Nurit a strâns tare mâna lui Rami.

Mai erau şi alţii în secţia de poliţie. Un băiat adus de la o încăierare pe stradă. O femeie care se încuiase pe dinafara casei. A apărut un bărbat ducând o pisică găsită, albă cu o dungă neagră. A lăsat-o pe podeaua secţiei şi a ieşit imediat. Pisica s-a stropşit de sub bancheta cea mai dosnică. Ciudat gândul că exista acolo şi o altă lume, o lume normală, funcţională.

S-a mai strigat un nume. Apoi altul. Şi încă unul.

Din birouri a ieşit un cuplu îmbrăţişat, râzând. Îl găsiseră pe unchiul lor, au zis. Se îmbătase într-un restaurant. Si nu fusese decât reţinut, nu era fantastic?

S-au oprit apoi brusc în mijlocul secţiei:

— Îmi pare rău, a zis femeia.

Cei doi au ieşit cu capetele în pământ.

— Încearcă iarăşi la băieţi, a zis Nurit.

— Mi s-a descărcat telefonul.

— Am putea încerca la poliţie. Strada Jaffa.

Pisica a ieşit de sub banchetă şi s-a întins spre un tânăr aflat în celălalt capăt al încăperii. Şi-a arcuit spinarea şi s-a frecat de gambele lui.

421

Avea să ajungă acasă veselă, cu ochii lucind, gălăgioasă. Avea să se oprească în bucătărie, slobozind un oftat studiat şi zicând: „Dar ce mare chestie, Aba? Eram la kilometri distanţă,

hai acuma, am paisprezece ani.” Avea să-şi facă un sendviş Hashachar, cu cremă de ciocolată, apoi să se ducă la ea în cameră, să dea drumul la muzică şi să se pună pe dansat.

420

Sau avea să apară noaptea târziu, cu un taxi, zicând: „Îmi pare rău, îmi pare rău, Daniella a fost aproape de explozie, a trebuit să mergem să-şi verifice timpanele, n-am putut s-o las aşa, ştiu, ştiu, ar fi trebuit să sun, aşa fac data viitoare, promit”.

419

Sau avea să vină cu piciorul înfăşurat într-un bandaj, fiindcă fugind se împiedicase şi căzuse, iar ei ar fi alinat-o şi totul ar fi fost bine, iar Rami ar fi zis că, gata, se făcuse timpul să se ducă la culcare cu toţii, fusese o zi lungă, fata trebuia să-si facă somnul de frumuseţe.

418

Secţia era încă plină de lume când şi-au auzit numele. Au fost aduşi dincoace de panoul de sticlă. Era ciudat de multă lumină când s-au aşezat la biroul poliţistului. Ofiţerul a verificat iarăşi numele lui Smadar, l-a rostit.

A clătinat apoi din cap şi a bătut cu creionul în catastif.

Veştile nu erau nici rele, nici bune, a zis omul. Smadar nu era de găsit pe nicăieri. Ar fi vrut să le poată spune mai multe, să poată face mai mult. Asta nu însemna absolut nimic, dar poate, ca ultimă variantă, nu-i plăcea s-o prezinte, era doar o precauţie, îi ruga să-l înţeleagă, nu spunea nimic definitiv, îi părea foarte rău, doar că era o idee, ca să-şi limpezească minţile, să încerce şi la morgă.

417

Morgue, morga: numele unei clădiri pariziene unde, pe la începutul secolului al XlX-lea, cadavrele înecaţilor în Sena

erau întinse pe o platformă înclinată şi expuse, uneori în schimbul unei taxe, vederii publicului.

416

Singurul lucru interesant, a zis Francois Mitterrand, e să trăieşti.

415

În greva foamei fiind, Bassam şi-a îngăduit tablete de sare şi apă. Tabletele reprezentau doze de 100 de miligrame. Le rupea în două şi lua câte o bucăţică pe oră. Cu cât dura mai mult greva, cu atât mai greu îi venea să înghită. Ameţeală. Dezorientare. Oboseală cronică. Prin a şaptesprezecea zi a început să vadă înceţoşat.

414

Pe 12 martie 1930, Mahatma Gandhi a pornit, din ashramul său aflat lângă Ahmedabad, India, într-o călătorie pe jos către Marea Arabiei pentru a protesta faţă de taxa pe sare instituită de britanici.

Îl însoţeau câteva zeci de discipoli. Mergeau câte douăzeci de kilometri pe zi, dacă nu mai mult, pe drumuri de pământ bătătorit, şerpuitoare, oprindu-se pe parcurs pentru întruniri şi discursuri.

O dată, la o fântână a celor de neatins – socotiţi impuri de sistemul de caste indian –, i-a uluit pe privitori îmbăindu-se alături de ei.

Până să ajungă pe coastă, în oraşul Dandi – aflat la 388 de kilometri de punctul de pornire –, i se alăturaseră deja, în această *satyagraha* a sării, zeci de mii de susţinători.

Gandhi avusese de gând să se apuce de lucru pe câmpurile de colectare de la ţărm în vremea fluxului, însă poliţia locală făcuse depozitele de sare una cu mâlul. A reuşit totuşi să sfideze legea britanică aplecându-se şi culegând din noroi un boţ de sare naturală.

— Cu asta, a zis, zgâlţâi temelia Imperiului Britanic.

413

Satyagraha: dezvăluirea adevărului şi opoziţia la nedreptate prin mijloace nonviolente.

412

Prelegerile se ţineau în partea din spate a cantinei. Deţinuţii s-au adunat în semicerc. Neoanele pâlpâiau. Bassam l-a prezentat pe cărturar. Studia filosofia la Birzeit. Era tânăr, proaspăt bărbierit, înalt. I se dăduseră şase luni pentru că se legase cu lanţuri de porţile Knessetului. Vorbea în fraze scurte, tăioase. Calea de urmat, le-a zis, e nonviolenţa, un cadru pentru acţiune şi contra-acţiune.

Ideea lui Gandhi de nesupunere civică trebuia separată în elementele sale originale. Necesita un nivel ridicat de disciplină. Singura cale de a o înţelege era să fie desfăcută în părţile componente şi, de acolo, să fie reconstruită.

Elementul civic, a urmat filosoful, era la fel de important ca nesupunerea însăşi. Trebuiau luate în calcul separat, la început, tocmai pentru a fi asamblate mai târziu la loc. Ce înseamnă să fii *necivic.* Ce înseamnă să fii *supus.* Ce înseamnă să fii *drept.* Cum să obţii reconcilierea contrariilor. Contradicţiile trebuiau dezmembrate şi apoi realcătuite. Limba opresorului, la fel, trebuia descompusă. Civilitatea nesupunerii era parte a puterii sale.

Gardienii i-au mânat la loc în celule. Bassam şi-a petrecut după-amiaza reconstruind în minte discuţiile. Şi-a luat notiţe pe fâşii de cearşaf, le-a făcut bucăţi mici, le-a ascuns în buzunarele uniformei, în manşetele pantalonilor, sub limbile pantofilor, asta, în caz că avea iarăşi să ajungă la carceră.

411

Apelul telefonic a venit de la directoarea şcolii. Bassam o cunoştea bine: mereu calmă, cumpănită. Se întâmplase ceva cu Abir, i-a spus femeia. Căzuse. Trebuise dusă la spitalul local. Se îndrepta spre muncă, i-a răspuns el, avea să o sune pe Salwa s-o ia pe Abir acasă. Nu, a replicat directoarea, ar trebui, cel mai probabil, să vină chiar el. Abir avea să fie în

regulă? O, a zis ea, *inshallah,* da.

410

În spatele lui, primul claxon al zilei.

409

Era sigur că se căţărase pe zidul şcolii şi căzuse de-acolo. Încă de mică îi plăcuse să se plimbe pe lângă zid. Zece ani. Se temea să nu rămână cu vreo cicatrice.

408

Apartamentul era la etajul patru. Fără lift. Bassam a început să urce câte două trepte deodată. Cabluri electrice neizolate atârnau din tavanul casei scării. A ajuns la etajul patru. S-a oprit un moment, cu mâinile pe genunchi, să-şi tragă răsuflarea.

Mai încolo, pe coridor, doi copii micuţi împingeau un camion de jucărie. S-au uitat la el şi şi-au văzut mai departe de joacă. A înaintat pe coridor.

Uşa era prinsă cu un lanţ. Ştia cum să-l scoată din belciug cu un pix: a dat lanţul deoparte şi a deschis uşa.

Televizorul era pornit. O telenovelă spaniolă. Salwa era lângă chiuvetă, de vorbă cu maică-sa.

407

Leziune traumatică la baza craniului. Contuzii pe frunte. Puls slab, mişcare rapidă a pleoapelor, inconştientă. Atenţie la bradicardie şi stop respirator.

406

Genul de spital care avea nevoie de un spital.

405

O s-o mutăm la Hadassah, a zis Bassam.

404

La început a fost sigură că asistentele făcuseră vreo greşeală. „Nu”, a zis, „nu. Fata mea a venit cu ambulanţa de la alt spital, e deja aici.” Au ridicat privirile spre ea. I-au vorbit în arabă. „Încă nu”, au zis. „Am venit cu taxiul”, a insistat ea, „ştiu că e aici, trebuie să fie, au plecat de mult timp.” L-a sunat pe Bassam pe mobil. Nu răspundea. Asistentele au verificat pe computere, au dat telefoane, s-au dus până în sălile de operaţie, i-au întrebat pe doctori. „Nu”, au spus şi aceştia, „nu am avut nici un copil cu numele şi semnalmentele astea. ”„N-aţi putea să mai încercaţi?” Au căutat prin scripte. „Poate”, era de părere Salwa, „au dus-o la alt spital, nu mai e un Hadassah pe muntele Scopus?” „Ba da”, a zis asistenta, „dar n-ar fi dus-o acolo.” „Puteţi încerca?” „Deja am făcut-o.” I-au întins un pacheţel cu şerveţele de hârtie, apoi au ieşit de după pupitru şi au călăuzit-o, ţinând-o de cot, până în sala de aşteptare. I-au adus ceai fierbinte, i-au pus zahăr cu linguriţa. Prin intercom s-au auzit apeluri. Salwa s-a încordat, străduindu-se să audă. A încercat iarăşi să-l sune pe Bassam. Nici un răspuns. S-a apropiat un bărbat care spăla podeaua cu mopul. I-a făcut semn să ridice picioarele. Salwa a simţit cum capătul mopului îi atinge degetele. „Pardon”, a zis omul. Când a ajuns sora ei s-au întors amândouă la recepţie. „Trebuie să fie o greşeală”, au zis. „Credeţi-ne”, au răspuns asistentele, „facem şi noi ce putem.” Fratele lui Bassam a apărut de după colţ. Nu, nu auzise nimic de Bassam. Era la costum, cu cravata desfăcută. S-a apropiat şi el de pupitru. „Credeţi-ne”, au repetat asistentele. Mulţimea se mărea. Mătuşa ei. Verişoarele. Prietenii lui Bassam de la organizaţia pentru pace. Cu siguranţă era vorba de o greşeală. Poate că Abir se trezise. Poate o duseseră înapoi la clinică. Totul avea să fie bine. A apărut un doctor, palestinian din Nazaret. S-a aşezat între ea şi sora ei. Dăduse un telefon special, le-a spus. Salvarea era pe drum. „Au trecut aproape două ore”, a replicat ea. Avuseseră nişte probleme tehnice, a zis doctorul, dar să nu-şi facă griji. Salwa a intrat într-un salon şi a îngenuncheat să se roage. Sora ei i s-a alăturat. Au ieşit iarăşi pe coridor. Simţea că-i sare inima din piept ori de câte ori se deschideau uşile spitalului. A mai apărut o ceaşcă de ceai. A

cuprins-o în palme. Sosea tot mai multă lume. Pe hol se auzea rumoare. Prietenii israelieni ai lui Bassam făceau zarvă la recepţie. Unul ridica glasul. Se afla lângă o femeie cu părul roşu şi un tinerel cu barbă. Tipul mai în vârstă gesticula. „Cine-i acolo?”, a întrebat Salwa. Fratele ei s-a uitat peste umăr. „E Rami”, a zis. „Rami?” Auzise de el, cu toate că nu-l cunoscuse încă personal. A dat să se îndrepte spre el, să-i strângă mâna, însă chiar atunci i-a sunat telefonul. Un număr pe care nu-l recunoştea. „Unde eşti?”, a zis Salwa. „Te tot sun.” „Venim acum”, a răspuns Bassam, „mi-a murit bateria, vorbesc la telefonul paramedicului, nu-ţi face griji.” „Abir cum e?” „Suntem la cinci minute distanţă.” „Spune-mi, bărbate, se simte bine Abir?” „Nu-ţi face griji”, a spus el din nou, „acuşi ajungem.”

403

Era a cincea aniversare a Combatanţilor pentru Pace.

402

A zecea aniversare a morţii lui Smadar.

401

A opta aniversare a intrării lui Rami în Cercul Părinţilor.

400

Grecii antici foloseau ceasuri solare pentru a stabili ora pe timp de zi şi clepsidre sau ceasuri cu apă pentru noapte.

Erau recipiente făcute din piatră, cu găuri speciale pe fund, aşa încât apa să picure într-un vas amplasat dedesubt. Vasul se umplea strop cu strop, marcând trecerea unor intervale scurte de timp.

Trebuia menţinută o presiune continuă a apei şi să se evite evaporarea ori datul pe dinafară.

399

Rami şi Elik, fiul lui, au dat buzna în terminalul pentru urgenţe. Girofarul se rotea încă, roş-albastru. Auzeau voci la radio. Paramedicii trăgeau targa din ambulanţă.

— Nu-mi staţi în cale, domnule, a zis unul dintre ambulanţieri.

Au păşit înapoi, lăsând targa să treacă.

Rami l-a văzut pe Bassam ieşind prin spatele ambulanţei. Cu piciorul drept înainte. Era palid, cu faţa trasă. Braţul lui Rami s-a întins spre cotul lui, ca să-l ajute să coboare.

— Unde-i Salwa? a întrebat.

398

Rami n-avea să uite niciodată piciorul drept al lui Bassam ieşind primul: ca într-un ritual, o păşire într-un spaţiu sacru.

397

Ce l-a făcut pe Rami să înlemnească a fost vederea a trei poliţiste de frontieră trecând pe coridorul spitalului, pe lângă salonul unde zăcea inconştientă Abir. Femeile-soldat se aflau în spital fără vreun motiv evident, dar erau în uniformă completă, cu armele agăţate peste umeri. De aceeaşi vârstă pe care ar fi avut-o Smadar dacă ar fi trăit, de înălţime medie, cu umeri înguşti şi păr prins în coadă.

396

Abir a fost cărată pe străzile Anatei, întinsă pe catafalc. Un drapel îi fusese trecut peste talie. O ghirlandă de garoafe roz îi fusese pusă pe cap. A fost purtată la înălţimea umerilor, trecută de la bărbat la bărbat, de la bărbat la băiat, de la băiat la bărbat. Din balcoane fluturau steaguri negre. Claxoanele vuiau. Bassam era dus de mulţime, umăr la umăr cu fraţii, cu fiii, cu colegii săi. Străzile se îngustau. Bocitoarele şi-au lipit frunţile de asfalt. Băieţii s-au căţărat pe stâlpii de iluminat. S-a înălţat o jelanie prelungă. Mulţimea îl trăgea înainte, în buzunarul sacoului Bassam simţea brăţara de dropsuri, pietricelele tari, rotunde înşirate pe aţă.

395

Când un corp e purtat pe catafalc, chiar şi într-o mulţime îmbulzită, se încearcă să se păstreze direcţia capului către Mecca.

394

Autobuzul huruia. Bassam călătorea singur. Şi-a lipit capul de geam. Memorase geografia Meccăi încă de copil, străzile geometrice, dealurile din zare. Salwa îl bătuse la cap să se ducă chiar şi aşa, de unul singur. Era prea scump să meargă cu toată familia. Ea, a zis, avea să-l însoţească altă dată, cândva.

Deasupra autostrăzii, la intrarea în Mecca, erau panouri uriaşe, verzi, direcţionând şoferii spre şosele musulmane şi şosele nemusulmane.

A intrat în moscheea Masjid-al-Haraam, a dat ocol altarului Kabaa de şapte ori în lumina alburie. „Sunt aici”, şi-a spus. Ihramul, veşmântul de pelerinaj, îi era făcut din două bucăţi de pânză albă aspră, netivită. Şi-a aruncat pietricelele în stâlpii de stâncă, s-a dus la peştera Hira, a văzut de departe muntele Uhud.

Stătuse tăcut în spatele autobuzului. Când a ajuns aproape de o staţie, s-a mişcat spre ieşire: avea chef să tragă un fum.

393

A băgat de seamă mai încolo, pe drum, puzderie de puncte de control.

392

© Alastair Fyfe de la A. Fyfe Rail Operations Consulting Ltd.

391

La o conferinţă ţinută la Glasgow, imaginea lui Abir a fost mărită, transformată într-un poster de un metru cincizeci pe un metru, aşa încât domina tribuna. Când Bassam a terminat de vorbit, n-a putut îndura s-o lase acolo atârnând, aşa că i-a rugat pe organizatori să dea jos posterul. Nu aveau un tub de carton în care să încapă, aşa că l-au rulat şi l-au legat la capete, cu şireturi de pantofi.

Bassam a dus cu el imaginea fiicei sale înapoi la Bradford.

La gară a făcut semn unui taxi. Sulul era atât de mare, că a trebuit să deschidă un geam şi să proptească posterul într-o margine a banchetei.

390

Ceasurile cu apă se foloseau în instanţele de judecată pentru a determina lungimea pledoariilor avocăţeşti şi mărturiilor. Timbrul picurării se modifica pe măsura trecerii timpului până ce, în sfârşit, apa se termina.

389

Partitura piesei experimentale *4’33”* de John Cage conţine recomandarea ca muzicienii să rămână *tacet* timp de patru minute şi treizeci şi trei de secunde.

388

Tacet, adică să nu cânte deloc la instrumente.

387

Cage şi-a realizat compoziţia în 1948. Se aflase recent într-o cameră izolată fonic, concepută pentru păstrarea unei tăceri absolute, şi, pe lângă asta, studiase şi nişte tablouri noi de-ale prietenului său Robert Rauschenberg: pânze imense, zugrăvite în alb – doar alb –, ale căror suprafeţe variau doar prin nivelul de refracţie a luminii.

Totul s-a legat în mintea lui Cage – albul opac, camera, cugetările sale despre natura sunetului – când se afla într-un lift în Albany, iar în difuzor s-a auzit în surdină muzică înregistrată.

Intenţia originară a fost de a reproduce durata unei înregistrări tipice pe vinil şi de a-şi numi compoziţia *Rugăciune tăcută.*

386

În excursiile făcute cu maşina, jocul lui Smadar era să-şi ţină respiraţia cât mai mult cu putinţă în vreme ce treceau pe lângă vreun cimitir. Îşi descătărăma centura de siguranţă, se apleca şi-l atingea pe Rami pe umăr, îşi apuca nasul între degetul mare şi arătător, iar cealaltă mână şi-o rotea prin aer, alcătuind cercuri, făcându-le semn să meargă mai repede, mai repede, mai repede, cu faţa înroşindu-i-se tot mai mult, până ce nu se mai putea ţine.

385

La ani după aceea, Bassam i-a spus lui Rami că şi Abir se juca exact la fel.

384

Când împarţi moartea la viaţă rezultatul e un cerc.

383

Piesa lui Cage nu era doar despre natura tăcerii, ci şi despre toate sunetele care se aud când e linişte: târşâit de picioare, oftaturi, tuse, un şoricel zbughind-o pe sub scenă, huruitul unui avion trecând pe deasupra sălii de concerte.

Pe Cage îl interesa ideea de aleatoriu, în care parcursul muzicii se poate determina într-o direcţie generală, însă detaliile se bazează pe asociaţii descoperite de interpret, de public ori chiar de sunetele însele.

Aceste momente datorate hazardului devin apoi miezul unui proces în care fiece notă, fiece fragment de sine stătător, ba chiar non-notă, îi conferă următoarei aspectul misterios.

382

În ambulanţă au răsunat mai multe voci în acelaşi timp. Apoi una singură, de la dispecerat:

— Recepţionat, încă aşteptăm.

În difuzor se auzeau paraziţi, fâşâieli şi pârâieli.

— Permisiunea să ne deplasăm?

381

În noaptea premierei lui *4'33",* într-un hambar transformat în sală de concerte de la periferia localităţii Woodstock, statul New York, mulţimea a aşteptat ca pianistul, David Tudor, să apese o clapă.

Piesa avea trei părţi – prima de treizeci şi trei de secunde, a doua de două minute şi patruzeci de secunde, iar a treia de un minut şi douăzeci de secunde.

Tudor a marcat începutul şi sfârşitul fiecărei părţi prin deschiderea şi coborârea capacului pe clape.

La finalul celor patru minute şi jumătate – fără să fi atins măcar o dată clapele –, Tudor s-a ridicat de la pian şi s-a înclinat spre public.

Iniţial spectatorii, cam nedumeriţi, au dat să râdă nervos. După o clipă, unul sau doi au început să aplaude, până ce aplauzele au căpătat avânt şi au început să răsune prin hambar.

380

Cage a spus după aceea că intenţionase să facă cele treizeci şi trei de secunde ale primei părţi la fel de seducătoare precum forma şi mireasma unei flori.

379

Abir, din araba veche, însemnând parfumul florii.

378

La prima înfăţişare, comandantul unităţii de poliţie de frontieră a afirmat sub jurământ că motivul pentru care fusese întârziată ambulanţa lui Abir ar fi trebuit să fie evident oricui care are cât de cât idee ce e a Doua Intifadă. Se ştia bine că ambulanţele sunt manipulate de grupuri teroriste să aducă în Israel, peste graniţă, nu doar ucidere şi haos, ci şi armament, că nu e lucru neobişnuit să auzi de puşti ascunse sub tărgi, de grenade adăpostite în răcitoarele de urgenţă menite să transporte organe transplantabile, de muniţie pitită printre teancuri de prosoape şi materiale explozibile vârâte sub pungi cu plasmă şi alte consumabile de uz medical. Pe lângă asta, e în general ştiut că pe parcursul acelor zile – aici comandantul a folosit cuvântul ebraic *matzav,* însemnând situaţie – ambulanţele fuseseră întârziate continuu de insurgenţi dispuşi să-i pună în pericol inclusiv pe-ai lor, chiar şi pe copiii de zece ani. Vieţile personalului medical trebuiau protejate cu orice preţ. Voia să sublinieze că simţea o teribilă tristeţe cu privire la tragicul accident, deşi îi era cât se poate de clar că fata nu ar fi trebuit de la bun început să iasă pe stradă, şi poate că ar fi trebuit cercetată şi responsabilitatea celor din conducerea şcolii. Avea impresia că starea subiectului nu se schimbase cu nimic pe parcursul întârzierii şi că acesta primise neîntrerupt o îngrijire medicală adecvată. Avuseseră loc proteste: în privinţa asta exista o certitudine absolută. El însuşi fusese luat prin surprindere de răpăitul pietrelor aruncate asupra maşinii sale de teren, chiar în ziua aceea, ca şi cum s-ar fi aflat în interiorul unei tobe, închipuiţi-vă cum ar fi fost înăuntrul unei ambulanţe dacă ar fi ajuns sub asediu. Mai potrivit ar fi fost, probabil, să se accentueze faptul că aşa-zisa întârziere protejase copilul şi pe tatăl acestuia de atacuri asupra ambulanţei. Astea erau, ce să-i faci, groaznicele circumstanţe

ale războiului.

377

Judecătorul a trebuit să bată de câteva ori cu ciocănelul ca să-i liniştească pe cei prezenţi.

376

Ca răspuns, avocaţii lui Bassam au arătat că nu exista absolut nici o dovadă a vreunei manifestări insurgente pe lângă şcoală, în dimineaţa când se trăsese. Construcţia Zidului se făcea în dosul şcolii gimnaziale, câteva sute de metri mai în susul drumului, şi, cu toate că grănicerii erau într-adevăr sporadic împroşcaţi cu pietre, asta se întâmpla îndeobşte mult mai târziu, după orele de şcoală, în vreme ce moartea lui Abir se produsese un pic după ora nouă dimineaţa. Abir se aflase în afara porţilor şcolii la acea oră fiindcă era pauză şi elevilor li se dădea voie să treacă strada până la magazinul alimentar din apropiere. Exista şi supraveghere adecvată din partea unui responsabil cu siguranţa traversării, care declarase la rândul său că nu sesizase nici o perturbare în zonă, în afară de prezenţa vehiculului armatei. Apăruseră, e drept, incidente implicând aruncarea de pietre, dar *după* moartea lui Abir şi produse la o distanţă semnificativă de spital şi de diversele locuri unde fusese oprită ambulanţa. Cât despre afirmaţia că ambulanţele ar fi fost utilizate adesea pentru transporturi ilegale de armament, acest tip de cărăuşie fusese într-adevăr descris, deşi niciodată dovedit, pe parcursul Războiului din Liban şi mai fusese adus în discuţie de câteva ori în legătură cu incidente din Gaza şi Cisiordania, însă ideea că o ambulanţă putea transporta arme sau oameni înarmaţi din Ierusalimul de Est în cel de Vest era de-o absurditate crasă, de vreme ce ar fi trebuit să existe în spitalul Hadassah o echipă care să proceseze şi să ascundă obiectele de contrabandă. Teoria că grenadele puteau fi ţinute în răcitoare de urgenţă dovedea o asemenea capacitate de fabulaţie, încât comandantul – care, întâmplător, fusese promovat la doar şase luni de la incident – ar fi făcut bine, poate, să urmeze o carieră în domeniul literar, deşi era recomandată ceva mai multă atenţie la metafore. Neîndoielnic, existaseră ocazii în care

comandantul fusese prezent în vehicule supuse tirului cu pietre, şi se notase că acesta, destul de pretenţios, făcuse o comparaţie cu situarea în interiorul unei tobe, însă trebuia subliniat că *în interiorul* tobei ar fi fost probabil mai sigur decât *în afara* tobei şi că acesta fusese cu siguranţă cazul lui Abir Aramin, care de fapt nici nu era atât un *subiect*, după cum afirmase comandantul, ci mai degrabă, în ochii lui, un *obiect.*

375

În fiecare zi, după audieri, Rami se întâlnea cu Bassam ca să treacă în revistă evenimentele zilei. Sorbeau din cafea şi luau la puricat documentele şi solicitările. Încercau să-şi imagineze unghiul din care apăruse de după colţ jeepul. Comparau autopsia şi radiografiile, făceau cronologii, prefirau fotografii şi hărţi.

Pic cu pic, informaţia se închega. În următoarea dimineaţă se întâlneau cu avocaţii şi întindeau foile pe masă.

„Jeepul era aici”, ziceau. „A ieşit, uite-aşa, de după colţ. A înaintat pe acolo, pe lângă cimitir. Probabil pe la nouă fără câteva minute, fiindcă pauza era la nouă. Şi aici, vedeţi, e intrarea în şcoală. Durează cam două minute să ajungă din clasă până la poartă, aici. Poate că a alergat, ori a mers, cine ştie. Dar ştim că a fost în prăvălia Nieshei. A văzut-o şi responsabilul cu traversarea. Şi, fireşte, Areen. Abir a ieşit din magazine după un minut sau două, exact timpul necesar ca maşina de teren să apară dinspre cimitir, ţinând seama că ar fi trebuit să vireze acolo. Nu au fost camere de filmat în zonă, nici înregistrări cu interval orar, dar celelalte fete aşteptau afară, nu uitaţi. Jeepul a dat colţul aici, unde e asteriscul. Priviţi, se vede în linie dreaptă de acolo până la magazine. Unghiul şi distanţa se potrivesc cu raportul de autopsie. Dacă vă uitaţi la fotografia asta, X-ul apare exact unde a căzut ea.”

374

Ridică-te, fetiţo, ridică-te.

373

Ani mai târziu – după ce curtea dăduse verdictul –, Bassam şi Rami au conferenţiat la hotelul Gate din Ierusalim. Sala era plină ochi. Doisprezece suedezi dintr-un grup de activişti veniseră să-i audă vorbind. Ghidul lor, un israelian, a rămas în spate, după rândurile de scaune. S-a plimbat încoace şi-ncolo cât a vorbit Rami, apoi a încremenit când a început Bassam. A lăsat să-i scape un geamăt surd.

Nu era neobişnuit ca pe unii dintre ascultători să-i buşească plânsul, însă Bassam a fost surprins să-l vadă pe ghid părăsind sala cu gâtlejul scuturat de spasme.

După ce s-a terminat runda de întrebări şi răspunsuri, Bassam a ieşit pe hol şi a dat mâna cu ghidul. Omul avea ceva familiar: era îndesat, bărbierit ca-n palmă, cu ochi închişi la culoare.

— Îmi pare rău, a zis ghidul înainte de a se îndepărta.

372

După câteva zile, la sediul Cercului Părinţilor a sosit un cec de o mie de şekeli însoţit de un bilet: *Michael Sharia (fost şofer de ambulanţă).*

371

În sus, pe drumul mănăstirii, Bassam vede clipirea unei singure lămpi de semnalizare.

370

Îl priveşte pe Rami trăgând motocicleta pe o porţiune neasfaltată din marginea şoselei. În licărul roşu se zăresc câţiva stropi, puţini, de ploaie. Se dă jos din şa, echilibrează motocicleta pe piciorul de suport, porneşte înapoi spre maşină. Bassam coboară geamul din dreapta.

— Nu-ţi merge un far.

Bassam duce palma la ureche.

— Ţi s-a stricat farul, frate.

Bassam se mişcă prin întuneric, semnalizat de jarul ţigării. Se lasă pe vine lângă bara din faţă şi ciocăneşte în far, dă cu palma în aripa vehiculului de parcă asta, cumva, l-ar putea

reaprinde. Ocoleşte iar automobilul, strivind în treacăt mucul ţigării de pământ. Aerul e umed, friguros. Se apleacă înăuntru pe geamul deschis şi comută pe faza mare.

— Cred că e de la bec, zice Rami.

Bassam întinde mâna spre volan şi întoarce cheia în contact, apoi alunecă pe banchetă, pune un picior pe frână şi porneşte iarăşi motorul, cu speranţa vagă că lumina, cumva, s-ar putea aprinde iarăşi la viaţă.

— Poţi s-o parchezi aici, spune Rami. Şi să te întorci cu mine. O putem lua dimineaţă. Am o cască în plus.

Bassam ţâţâie şi surâde. Un gest familiar al deznădejdii: pot călători împreună oriunde în lume, numai pe aceşti câţiva kilometri nu.

— Trebuie să ajung acasă.

Se uită amândoi în spate, la farul ars.

— Măcar, zice Rami, e în dreptul scaunului pasagerului.

369

Când se despart în capătul de sus al drumului mănăstirii, Rami emite trei pulsaţii iuţi din lampa de semnalizare, propriul lor cod Morse.

368

Farul singuratic al lui Bassam luceşte mic şi îndârjit în beznă.

367

Asta e ruta de noapte pe care se întoarce acasă: de la mănăstire prin Beit Jala, prin Betleem, coborând dealul spre Beit Sahour, ieşind de pe şosea către Wadi al-Nar, Valea Focului, în direcţia unui punct de control major. Doar deţinători de documente de identitate palestiniene, în maşini cu numere palestiniene. Urmează plonjeul în vale, de la opt sute de metri altitudine la patru sute de metri sub nivelul mării.

O cădere de mai bine de un kilometru în jos, tot mai în jos, peste priveliştea împietrită.

O călătorie ca o respiraţie întretăiată.

366

Anvelopele răpăie trecând peste un limitator de viteză. Străbate întortocherile Betleemului: strada Universităţii, strada Nouă, strada Mahmoud Abbas. A memorat unde se află toate limitatoarele. Chiar şi pe întuneric, cu un singur far, ştie unde şi când să frâneze.

365

Sunt pe drum, îi trimite mesaj Salwei când încetineşte şi opreşte în faţa unei gropi mari. *Cam o oră, sper. Zi frumoasă. Pup B.*

364

Falafel cald, sare marină, ulei de măsline şi humus şi salată şi roşie şi castravete şi usturoi şi iaurt şi rodie şi pătrunjel şi mentă şi cuscus, apoi fasole şi crenguţe de rozmarin şi brânză de mai multe feluri şi ulcele cu apă şi felii de lămâie, toate întinse pe masa de lemn.

363

Este o tradiţie atât în Israel, cât şi în Palestina – *hachnasset orchim* în ebraică, *marhabaan fi algharib* în arabă – de a li se oferi străinilor nou-sosiţi pâine proaspătă şi sare de mare.

362

Asta, şi-a spus Bassam, e Palestina pură.

361

Încă nu se ştia nimic despre construirea Zidului de-a

curmezişul văii, a spus călugărul sud-american. Planurile se făcuseră, dar nu fuseseră duse la îndeplinire. Din mai multe motive, a zis – primul ţinând de optică, al doilea de politică şi al treilea, fireşte, militar, dar să nu vorbim despre asta deocamdată, a zis, haideţi, mai întâi să frângem pâinea cât mai e vreme.

360

Opriţi Preocuparea.

359

Călugării îşi făceau vinul în butoaie de cedru. Doagele erau tăiate din butuci de lemn compact. Urmau granulaţia fibrei. Bucăţile erau frecate cu şmirghel şi tăiate oblic, mai largi la mijloc şi mai înguste în capete. Călugării foloseau mai multe doage decât butnarii obişnuiţi: treizeci şi trei cu totul, câte una pentru fiecare an al vieţii lui Iisus. Puneau doagele într-un inel de metal de forma unei flori, o *mise en rose.* Inelul era apoi strâns şi doagele, udate cu apă, apoi îndoite la foc.

Scândurile încovoiate erau îmbinate cu ajutorul unui patent şi călugării căptuşeau interiorul cu paie şi frunze, pe care le aprindeau pârlind interiorul poloboculuí.

Între doage erau introduse bucăţele de pai, ca butoiul să fie impermeabil. Călugării îl netezeau bine cu glaspapir, dădeau o gaură într-o latură şi amplasau capace la extremităţi. Pe cel de sus imprimau stema mănăstirii Cremisan.

După umplerea şi depozitarea butoiului, vinul era binecuvântat. Călugării îl lăsau la învechit până la cinci ani. Apoi butoaiele erau puse în căruţe trase de măgari şi trimise spre Betleem. Vinul se vindea mai ales unor locuri sfinte, printre care şi Biserica Naşterii, unde se spune că s-ar fi născut Hristos.

358

Cărturarii din zilele noastre susţin că acea cruce cărată de Iisus prin Ierusalim nu va fi fost întreagă. Este mult mai probabil ca el să fi cărat doar braţul ei orizontal. Această

bârnă singură – lungă de un metru cincizeci – ar fi cântărit cam treizeci-treizeci şi cinci de kilograme. Iisus, care fusese deja biciuit şi încoronat cu spini, ar fi purtat povara în sus pe coasta dealului către Golgota, Locul Căpăţânii, cu ajutorul lui Simon din Cirene. La Golgota, romanii înălţaseră deja, în zona de execuţie, un şir permanent de pari. Se spune că Iisus ar fi fost dezbrăcat de haine şi silit să se întindă la pământ, cu bârna sub el. Braţele întinse i-ar fi fost legate de par cu frânghie de henna. Călăul ar fi pregătit două piroane de cincisprezece centimetri, cu floare pătrată, groase de un centimetru şi jumătate. Ar fi utilizat apoi un baros ca să înfigă cu precizie cuiele în antebraţul lui Iisus, pe lângă radius şi exact prin nervul median. Stângul întâi, apoi dreptul. Piroanele i-ar fi străpuns încheieturile şi s-ar fi înfipt cu putere în lemn. Frânghia ar fi fost apoi desfăcută cât Iisus se mai afla încă pe jos, cu braţele întinse în lături şi fixate de bârnă. După care soldaţii romani l-ar fi săltat de la pământ. Foarte probabil, ar fi folosit un scripete şi o scară de lemn. Greutatea completă a lui Iisus ar fi fost susţinută de cuie în timpul ridicării. Peste parul gros de lemn, crestat deja pe măsură, ar fi fost înălţată şi potrivită bârna orizontală, făcându-l să atârne acolo, suspendat în piroane, cu braţele desfăcute. Picioarele atârnând vor fi fost înhăţate de unul dintre soldaţi şi apăsate peste un butuc de lemn scobit în formă de U prins de par. Gleznele i-ar fi fost sucite pieziş şi genunchii i-ar fi fost îndoiţi, aşa încât picioarele să fie la acelaşi nivel. Călăul ar fi putut apoi să mai bată un piron prin amândouă călcâiele, prin carne, străpungând osul, pătrunzând în lemn. Ca să poată respira, Iisus ar fi fost silit să-şi salte întreaga greutate a corpului preţ de câteva clipe, până ce n-ar mai fi avut puterea să facă asta şi, ajuns aici, la doar câteva minute după ora trei de amiază – *Eloi, Eloi, lama sabachtani* capul i-ar fi căzut peste piept şi s-ar fi sufocat.

357

Strângerea plămânilor săi.

356

Coroana de spini a fost, posibil, meşterită din ghimpi de

ciulini împletiţi cu alte viţe. Soldaţii romani vor fi făcut un cerc din lujeri, împletindu-l în aşa fel încât să-i străpungă pielea capului în vreme ce-şi purta povara pe Drumul Crucii.

355

În secolul al XlX-lea, femeile creştine din Betleem purtau scufii căptuşite în care împleteau monede grele de metal. Cu cât mai multe erau monedele, cu atât mai bogată era familia. Rochiile lungi le erau cusute cu fir de aur şi argint, alcătuind modele florale fabuloase, în vreme ce femeile cu mai puţină dare de mână se mulţumeau să-şi decoreze astfel doar mânecile şi pieptarul.

La piaţă, negustorii puteau desluşi povestea unei femei dintr-o privire. O viaţă întreagă era descâlcită în doar câţiva metri, pe măsură ce se apropia: dacă era măritată, unde locuia, obârşia soţului, câţi copii avea, câţi fraţi şi surori.

O coliziune colorată de broderii şi împletituri servea la identificarea unei fecioare. O dungă albastră pe poala rochiei arăta o văduvă. Dacă văduva intenţiona să se mărite iarăşi, trecea prin dunga albastră o linie roşie. Rochia încorpora amulete triunghiulare menite să apere de deochi.

354

Pe parcursul Primei Intifade, femeile din Cisiordania au început să ţeasă în pânza rochiilor făcute manual şi alte simboluri: hărţi, arme, sloganuri politice. Mărgelele folosite contra deochiului erau verzi, cu margine neagră şi un punct alb în mijloc.

353

În secolul I, membrii celei mai radicale dintre sectele evreilor zeloţi, Sicarii, foloseau tactici de camuflaj contra romanilor şi administraţiei lui Irod. Purtau mantii lungi, închise la culoare, ascunzând pumnale ascuţite în veşmintele largi. Se amestecau prin mulţime la adunările publice din Ierusalim.

Acolo îşi alegeau ţintele, soldaţi romani sau demnitari, ba

chiar femei ori copii.

Gâtul era ţinta lor favorită, urmat de inimă, pântece şi în cele din urmă de stomac. Înfigeau cuţitul, îl răsuceau iute în rană cu o zvâcnire a încheieturii, ascundeau lama în faldurile de stofă şi dispăreau în mulţime, odată cu oamenii care se retrăgeau speriaţi.

352

Termenul *sicario* a fost adoptat în anii ’80 şi ’90 de cartelurile de narcotraficanţi din America de Sud pentru a-şi descrie asasinii. Unul dintre ucigaşii cei mai vestiţi ai lui Pablo Escobar, Jhon Jairo Arias Tascon, zis Pinina, socotit răspunzător pentru sute de omoruri în Columbia, ar fi pus, în închisoare, să i se tatueze cuvântul latinesc *sicarius,* cuţitar adică, pe toată spinarea.

351

Mantaua era mai mult decât decorativă: maeştrii spadasini îşi învăţau discipolii cum s-o utilizeze pentru a para loviturile oponenţilor prin folosirea cu agilitate a stofei.

350

În primăvara anului 2014, Sigalit Landau, o artistă din Ierusalim, a băgat o rochie lungă şi neagră în apele Mării Moarte, într-o cuşcă de lemn pe care a scufundat-o la cinci metri adâncime.

Landau şi soţul ei au lăsat timp de două luni rochia în apă. Au făcut, când şi când, fotografii subacvatice.

După o săptămână, pânza de un negru intens a început să atragă cristale de sare; după două săptămâni, cristalele se făcuseră din ce în ce mai numeroase; după trei, pânza părea, în apă, argintiu-cenuşie; după o lună, nasturii şi gulerul au devenit de un alb strălucitor.

Rochia – copia uneia purtate cu ocazia unei producţii teatrale din anii ’20 ai secolului trecut despre o femeie hasidică posedată de spiritul iubitului mort – a rămas în apă încă patru săptămâni, ajungând o scânteiere de cristale albe,

ca o rochie de mireasă.

Când echipa artistei s-a dus s-o ridice din apă, rochia devenise atât de îngreunată de sare, că n-au reuşit s-o mai aducă la suprafaţă întreagă: fâşii de pânză s-au rupt din cusături şi s-au lăsat pe fundul lacului.

349

O versiune mai mică a rochiei – ceea ce artista numise versiune de prinţesă – a fost transformată în exponat de muzeu, aşa încât, în preajma comemorării morţii lui Smadar, când Rami a văzut o fotografie cu ea în jurnalul Academiei Bezalel, s-a simţit atât de copleşit, încât s-a dus în odaia fiicei lui şi a zăbovit acolo în tăcere.

348

Ar fi avut treizeci de ani, patru zile până să împlinească treizeci şi unu.

347

Într-o după-amiază, de la fereastra de la etajul al doilea al apartamentului său din Anata, Bassam a văzut-o pe Abir împingând pe drum un cauciuc de maşină. Un simplu joc de copii. Cu patru fete de vârsta ei.

Roteau bucuroase anvelopa neagră de la un capăt al străzii până la baricada de beton din celălalt capăt. Plouase, aşa că în şanţul interior al anvelopei se adunase apă. Abir purta rochiţă nouă, albastră, cu tiv de dantelă albă. Cauciucul era mic, însă greu de manevrat de fete de vârsta ei. Se legăna în echilibru nesigur, făcând apa adunată pe fund să plescăie şi să se verse când era mişcat.

La fiecare câteva secunde, Abir şi prietenele ei săreau în spate ca să nu fie stropite. Când una dintre fete era atinsă de vreun strop, dispărea câte un minut sau două, apoi revenea.

De la un capăt al străzii la altul. Din nou şi din nou. Tot la câteva minute, Bassam auzea deschizându-se uşa apartamentului lor. O auzea pe Abir ducându-se la ligheanul din bucătărie.

În cele din urmă şi-a dat seama că fetita se tot întorcea acasă ca să-si cureţe de pe rochie urmele de apă murdară. Ieşea apoi la repezeală şi se alătura iarăşi jocului, râzând, împingând roata de cauciuc până la capătul străzii.

Cu cât se prelungea jocul, cu atât rămânea mai puţină apă în şanţul anvelopei, aşa că fetiţele prindeau tot mai mult curaj, se aplecau tot mai tare peste roată, o împingeau cu putere înainte şi înapoi, provocându-se unele pe altele, aşteptând să vadă cine va fi stropită.

După ce apa de ploaie murdară a dispărut în sfârşit, au umplut iarăşi interiorul anvelopei, însă de data asta apa era mai curată şi jocul, treptat, s-a stins.

Bassam a privit-o cum stătea pe baricadă, în rochia ei albastru-deschis, bâţâind din picioare.

346

Au sosit câte patru şi câte cinci în maşină. Bassam a întâmpinat convoiul la punctul de control de la intrarea în Anata. Au străbătut împreună oraşul, cu o dubă mare încheind procesiunea. Era duminica devreme şi străzile erau liniştite.

Cei mai mulţi dintre ei nu puseseră până atunci piciorul în Anata, sau o făcuseră doar în calitate de soldaţi. Au dat ocol capătului cimitirului, au ajuns lângă şcoală, s-au dat jos din maşini. Bassam i-a numărat: treizeci şi trei de femei şi bărbaţi. Printre ei s-a răspândit o rumoare nervoasă. Se îmbrăcaseră sobru – cămăşi cu mâneci lungi, blugi, şepci. Fără braţe şi picioare dezgolite. Fără kippa pe cap, fireşte. S-au strâns în grupuleţe. Evitau să vorbească în ebraică, preferând engleza. Erau la un pas de Zid. Au însemnat zona cu cretă şi au înfipt ţăruşi în pământ. Bărbaţii s-au pus pe lucru cu ciocane pneumatice. Femeile au trecut la lopeţi. Au început să circule găleţi cu pământ. Au ridicat un gard de plasă. Au montat conducta de irigaţie. Şi-au trecut unii altora sticle cu apă, în toiul arşiţei. Au înălţat capetele auzind chemarea muezinului. Au sosit şi alte maşini. S-au adus cărămizi. S-a amestecat mortarul. S-au săpat gropi pentru piloni.

Pe la mijlocul după-amiezii soarele dispăruse după Zid. Convoiul a fost escortat afară din Anata. La punctul de control, când au plecat, soldaţii s-au uitat lung în urma lor.

Au revenit la următorul sfârşit de săptămână. Betonul se întărise şi cărămizile prinseseră. O căptuşeală prefabricată,

făcută din cauciuc moale, a apărut din spatele camionetei. A fost desfăcută şi tăiată atent, întinsă pe pământ. A apărut şi un camion cu nisip. Când s-a umplut groapa, printre constructori s-a auzit un chiot de bucurie. Se făcuseră atât de numeroşi de-acum, că majoritatea se mulţumeau cu privitul. A fost montat coşul de baschet. Micul tobogan roşu a fost prins în bolţuri. A fost testat caruselul. O bucăţică de grădină, de un metru pătrat, a fost săpată pentru plantarea unui copac în spatele şcolii. Cutiile cu vopsea treceau din mână în mână. Apoi a fost strânsă în şuruburi plăcuţa: *Grădina lui Abir.* Un alt chiot vesel. S-au luat de după umeri. Şi-au făcut poze. S-au întors şi în al treilea sfârşit de săptămână, pentru inaugurare.

În tot acest timp, un balon meteorologic de mici dimensiuni a plutit deasupra lor, la vreo trei sute de metri altitudine.

345

344

Era singurul teren de joacă din oraşul Anata.

343

După ce a încetat să folosească drept recuzită brăţara de dropsuri când îşi ţinea conferinţele, Bassam a pus-o într-un sertar al noptierei, lângă un Coran mic îmbrăcat în piele şi un creion albastru cu care desenase cândva Abir.

Când, ani după aceea, a cumpărat casa din Ierihon, a băgat de seamă că încă avea cartea şi creionul, dar că, cine ştie cum, brăţara dispăruse. A scormonit printre cutiile cu

obiecte, prin haine, hârtii, materialele din birou, însă după o vreme a trebuit să renunţe la căutări.

N-avea să mai găsească brăţara: se întreba uneori dacă nu fusese stricată ori poate chiar mâncată de vreunul dintre copiii ceilalţi, din greşeală.

342

În moscheea de lângă locuinţa sa din Ierihon, unde se roagă de cele mai multe ori, Bassam s-a oferit voluntar să ajute la măturatul treptelor de afară. Foloseşte un târn de ciulini. O treabă simplă şi ritmică, mănunchiul vegetal zgreapţănă treptele aspre de piatră.

Mătură şi se uită spre întinderea secetoasă de pământ peste care se unduieşte vântul.

341

Prezenţa ciulinului pe un lot agricol e socotită câteodată semn că solul nu este arat ori cultivat cum se cuvine.

În instanţele israeliene, potrivit unei interpretări a unei legi otomane din 1838, existenţa ciulinilor în zonele rurale este adeseori folosită ca probă că pământul nu este cultivat, putând, aşadar, să fie trecut în proprietatea statului şi repartizat apoi coloniştilor.

340

Oaza ta aşteaptă.

339

Valea din Drumul Focului. Drumul Wadi al-Nar. Şoseaua din Valea Kidron. Drumul Frânelor încinse. Drumul Radiatorului Fierbând. Drumul Iadului. Drumul de Smoală. Drumul Amurgului.

338

După Nakba din ’48, sute de refugiaţi palestinieni, mulţi din Beit Jala, s-au îmbarcat pe vapoare către America de Sud. Au ajuns la Buenos Aires, au traversat munţii cu catâri şi măgari, purtându-şi posesiunile peste graniţă, în Chile.

Multe familii s-au aşezat în Santiago şi Valparaiso, găsindu-şi de lucru în minele de cupru şi la şantierele navale, însă alţii şi-au urmat călătoria, ajungând în zone izolate ale deşertului.

Peste munţi, prin canioane, prin albii secate. O călătorie lungă şi chinuitoare, cu morţi îngropaţi pe drum. Corpurile erau adeseori aşezate în gropi puţin adânci, acoperite cu grămezi de pietre. Decenii mai târziu – după ce regimul generalului Augusto Pinochet a iniţiat un imens masacru, azvârlind mii de cadavre în gropi comune, pe toată întinderea ţării –, mamele celor dispăruţi, plecate să cerceteze deşertul în căutarea fiicelor şi fiilor ucişi, aveau să găsească, ici şi colo, movile de oase.

Câteodată femeile rămâneau perplexe văzând câte o cheie – inscripţionată cu litere arabe – încă rămasă, pe şnur, la gâtul ori încheietura scheletului.

337

Cheia deschisese cândva uşa unei case în ceea ce devenise, între timp, Israelul.

336

Scrijelită în arabă, pe o piatră din marginea oraşului părăsit Santa Laura din Chile: *Mai avem 8276 de mile.*

335

După secolul al II-lea, ebraica a fost socotită limbă sacră, nemaifiind folosită în conversaţiile de zi cu zi, ca limbă maternă, până ce Eliezer Ben-Yehuda şi alţii aveau să înceapă, în anii ’80 din secolul al XlX-lea, s-o utilizeze cu familia şi prietenii. O ebraică corcită se folosea prin pieţele Ierusalimului, dar în comunităţile evreieşti din Palestina limba dominantă era araba, împreună cu ladino, franceză, idiş şi un

pic de engleză.

334

© Elizabeth Brown Eagle

333

Ben-Yehuda, ca Einstein, era de părere că evreii şi arabii sunt *mishpacha,* o familie, că ar trebui să-şi împartă pământul şi să locuiască împreună. Multe dintre noile cuvinte evreieşti la crearea cărora a ajutat îşi aveau rădăcinile în arabă. Cele două sunt, a zis, limbi surori care, exact ca oamenii, pot trăi una lângă cealaltă.

332

Bombele s-au declanşat lângă intersecţia străzilor Ben Yehuda şi Ben Hilel, cunoscută şi ca strada Hillel, numită după Hillel cel Bătrân, autor, în primul veac înainte de Hristos, al eticii reciprocităţii: *Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face.*

331

Odată, într-o stare febrilă, Rami s-a visat instalând un microfon în pământ, ca să audă toate răspunsurile la întrebările pe care nu i le pusese încă lui Smadar.

330

Lui Smadar îi plăcea să se joace cu un joc electronic numit Simon, în care patru culori se aprind în secvenţe strălucitoare. Verde, roşu, galben, albastru. Luminile erau acompaniate de

ţiuituri răsunătoare. Îl juca asiduu noaptea, la ea în cameră, pe întuneric – verde, verde, roşu, verde, galben, roşu, roşu, albastru, verde –, uneori reuşind să urce cu numărul de secvenţe până la douăzeci ori chiar mai mult, aşa încât, din afară, Rami şi Nurit, întorşi de la plimbare, aveau impresia că aducea cu o mică discotecă pulsatilă.

Smadar era atât de bună la joc, încât era în stare să-l joace pe două console în acelaşi timp.

Din camera ei se auzea o cacofonie de ţiuituri.

329

De Crăciun, în 2009, studenţii la muzică de la Universitatea din Betleem au împins un pian până în piaţa centrală, unde sute de persoane se adunaseră lângă Biserica Naşterii ca să cânte colinde.

Pianul fusese înzestrat cu cartuşe goale, tuburi de gaz lacrimogen şi grenade luminoase, puse strategic printre coarde pentru a altera sunetul. Pe ciocănele fuseseră prinse bucăţele de metal care scoteau zăngăneli stridente.

Studenţii învăţaseră colindele tradiţionale. *O Come All Ye Faithful. Silent Night. I Saw Three Ships. Angels We Have Heard on High.* Majoritatea în arabă, când şi când câte unul în engleză.

Când s-a terminat cu colindatul, au împins pianul în vale până la un punct de control de lângă Zid, unde s-au oprit şi-au mai cântat o dată înainte de a fi împrăştiaţi de un tun împroşcând o ceaţă gălbuie de apă Sconcs împuţită.

Pianul, un vechi Irmler fabricat în Polonia, a fost abandonat peste noapte. Studenţii au venit de dimineaţă să şi-l recupereze. Si-au îndesat vată în nări cât au împins iarăşi pe rotile pianul Irmler înapoi pe Şoseaua Hebronului.

Zdrăngănitul dezacordat al pianului a fost înregistrat de o doctorandă palestiniană înaltă, de douăzeci şi şase de ani, Dalia el-Fahum, care spera să-l poată încorpora în teza ei.

328

Printre protestatari, apa Sconcs şi-a căpătat numele simplu de Căcat. Mirosul de Căcat era ştiut că rămâne impregnat pe corp timp de cel puţin trei zile. Pe haine poate

stărui cu săptămânile, ba chiar cu lunile.

Una dintre puţinele căi de a scăpa de putoare – ceva aducând cu un cocktail din carne râncedă, iz de canalizare şi gaze de putrefacţie – ar fi să faci imediat un duş, după care să te scalzi în suc de roşii ca să maschezi izul.

Unii demonstranţi au luat măsura de a-şi rade părul, bărbile, sprâncenele. Alţii au venit îmbrăcaţi cu pelerine impermeabile şi şi-au tras peste tricouri, blugi şi pantofi pungi negre de plastic. Şi-au dat pe sub nas cu unguent puternic mentolat.

327

În 2012, în satul Ni’lin, şapte tinere canadiene – voluntare la un proiect de aprovizionare cu apă desfăşurat în apropiere – s-au adunat să protesteze faţă de folosirea Sconcsului. Femeile s-au încălţat cu cizme de cauciuc multicolore şi au deschis umbrele albe pe care literele negre, dacă erau înşiruite unele lângă altele, alcătuiau CĂCAŢI CU OCHI.

Când au văzut apropiindu-se tunurile cu apă, au luat poziţie, sprijinite toate într-un genunchi, cu feţele acoperite, umbrelele ridicate deasupra capetelor şi dâre lucitoare de unguent mentolat întinse pe sub nas.

În imaginile luate la protest, canadiencele se văd fugind, ude leoarcă, purtându-şi încă umbrelele cu litere amestecate, astfel încât timp de o clipă au alcătuit CĂŢTCACHIOCU, apoi, în câteva momente, ŢICHIACĂCUCO.

326

În următoarele săptămâni, la ieşirea din consulatul israelian de pe strada Bloor din Toronto, mai mulţi tineri protestatari – israelieni şi palestinieni împreună – au fost văzuţi în tricouri roz cu variante scrise pe piept, ŢTOCHICACĂU, CAOCHICĂŢIUC. Versiunea cea mai populară, socotită de unii a avea rezonanţe antisemite, a fost OI CUCHCATICA.

325

Curatorii muzeului de la hotelul Walled Off au încercat să achiziţioneze una dintre umbrelele originale pentru a o expune alături de alte artefacte ale Ocupaţiei.

Hotelul le-a contactat pe canadience, însă a descoperit că toate umbrelele fuseseră confiscate în aeroportul Ben Gurion, unde femeile fuseseră interogate timp de trei ore înainte de întoarcerea la Toronto.

Canadiencele nu intenţionau să revină în Cisiordania – proiectul de aducţie a apei la care lucraseră fusese închis din lipsă de autorizaţii.

Alte obiecte confiscate din bagajele lor includeau un keffiyeh, un ghid de călătorie, patru sticle cu ulei de măsline de la mănăstirea Cremisan, un inel pentru chei lucrat în manieră palestiniană, un tub gol de gaz lacrimogen, un ghid de conversaţie pentru limba arabă şi numeroase produse alimentare perisabile, printre care o tăviţă cu cataifuri.

324

Walled Off, un hotel de artă înfiinţat la o aruncătură de praştie de punctul de control 300, a fost inaugurat de artistul Banksy în 2017. Se află la doar câţiva metri de barierele înalte de beton.

Chiar şi cele mai scumpe camere au parte de numai câteva minute de expunere directă la razele soarelui pe timp de iarnă: umbra Zidului cuprinde camerele şi poate fi urmărită înaintând pe covor.

Îngrijitoarele îşi pot da seama ce oră este după cât de umbrite sunt mochetele.

323

În anumite perioade, Bassam, trecând pe lângă aşezările coloniştilor, ar fi putut jura, de la distanţă, că se umflaseră peste noapte. Le vedea parcă pe repede înainte: se făceau tot mai roşii şi mai largi, cu acoperişuri şi blocuri întinzându-se, muşcând din dealuri, silind deşertul să capete formă. Erau ca nişte peşti înotând în aval.

Nopţile, luminile străluceau orbitor, lăsând impresia că localităţile se expandaseră spre cer. Încerca să-şi ferească privirea sau să blocheze lumina cu cozorocul şepcii, însă erau

şi alte colonii mai încolo, pe drum, mai micuţe, hrănindu-se, i se părea, din planctonul fiecărei pietricele.

322

Curatorii de la muzeul Walled Off au cochetat, la un moment dat, cu idea de a include un exponat olfactiv: vizitatorii urmau să ridice un capac marcat cu semn de avertizare şi să inhaleze mirosul de Sconcs. Personalul a testat exponatul şi şi-a dat seama că i-ar face să vomite pe majoritatea vizitatorilor.

321

Fabricantul, compania Ordotec, a prezentat Sconcsul drept cel mai inovativ, eficient şi non-letal produs disponibil pentru ţinerea sub control a revoltelor, conceput prin consultare cu forţele armate şi poliţia din Israel. Este făcut, se spunea, cu apă din zonă şi ingrediente comestibile, fiind sută la sută ecologic – nevătămător atât pentru natură, cât şi pentru oameni.

320

În 2015, la o importantă expoziţie de armament din Tulsa, Oklahoma, Irina Cantor, membră a conducerii Ordotec, a suit pe scenă, şi-a astupat nările cu vată şi a demonstrat, sorbind o înghiţitură, cât de nevătămător este Sconcsul.

A ridicat păhărelul, a închinat către public şi, fără vreo grimasă, a dat conţinutul de duşcă.

L'chaim, a rostit înainte de a trece în culise, unde şi-a scos vata din nas şi s-a pus pe vomitat.

319

Nevătămător atât pentru natură, cât şi pentru oameni.

318

Uşa de la Walled Off i-a fost deschisă larg de un bărbat cu papion roşu. Bassam a încremenit o clipă, descumpănit la vederea unui cimpanzeu de plastic ducând o valiză. Ce mai era şi asta? s-a întrebat. O păcăleală? Vreo glumă colonialistă?

A aplecat capul şi a păşit în întinderea întunecată a umbrei. Ochilor le-a trebuit o clipă să se adapteze. Accentele care se auzeau de după pupitrul recepţiei erau palestiniene. A salutat din cap în direcţia lor. I s-a răspuns la fel. Purtau veste roşii şi gulere apretate. Unii ospătari erau femei, a băgat de seamă. De mai încolo a auzit râsete. Tăvi cu băuturi erau plimbate prin foaierul hotelului. Dinspre pian se auzea muzică, însă nu cânta nimeni. Bassam abia se putea mişca. Era de parcă ar fi avut tălpile încleiate în smoală.

Tot ce vedea îl călca pe nervi. Camerele de filmat de pe pereţi, praştiile, picturile, sofaua cea mare cu o insignă cu cap de şarpe. Nu ştia încotro s-o apuce. I se părea că-i mai mult Beirut decât Betleem. A scos telefonul. Nici un mesaj. S-a uitat prin hol. Ceainice albe pe masă. Ceşti de porţelan. Gheaţă în pahare înalte. Grupuri mici, de câte trei şi patru. Bărbaţi în pantaloni scurţi, femei în rochii până deasupra genunchilor. Ochelari de soare. Unii sunau a englezi, alţii a germani, dar italieni nu auzea: venise aici ca să întâlnească o echipă din Napoli, totul fusese aranjat de săptămâni întregi.

Momente ca acesta îl îngheţau: de obicei prefera periferia. Anii petrecuţi în celulă îl învăţaseră asta.

Bassam s-a căutat de ţigări, şi-a pipăit cămaşa, a scos pachetul din buzunarul de la piept.

Simţea fum strecurându-se de afară. Măcar atât, putea să fumeze. S-a preumblat prin sală. Poate nu ajunsese la ora potrivită? A aruncat iarăşi o privire la telefonul mobil. Trei după-amiaza. La timp.

Un chelner l-a întrebat în engleză dacă avea nevoie de ajutor. A răspuns în arabă că era în regulă.

Holul i se părea ca decorul unui film penibil. Din tavan erau spânzuraţi amoraşi cu măşti de gaze din plastic. S-a aşezat sub unul şi l-a cercetat. A văzut, cu coada ochiului, o luminiţă roşie, poate o cameră de filmat. A dat un bobârnac fundului pachetului. O perdea s-a umflat de vânt. Afară erau mese. Două pline, însă a treia – la doar câţiva metri de Zid – neocupată.

Bassam a tras scaunul, s-a aşezat în umbra Zidului. Şi-a aprins ţigara, şi-a aruncat iarăşi ochii pe ecranul mobilului, a

observat încă o luminiţă roşie deplasându-se prin hol. A încercat să-şi amintească ce fusese acolo înainte. Trecuse cu maşina prin zonă de atâtea ori. O brutărie, posibil. Sau un atelier de ceramică. Nu prea ştia cum să se raporteze la hotel – pe de o parte, părea ridicol de-a binelea, pe de alta, extrem de necesar. În centrul întregului demers era nevoia de atragere a atenţiei. Se zvonea că apăruseră colonişti care încercau să se mute în casele şi clădirile din apropiere.

Ospătarul a sosit şi, de data asta, a vorbit în arabă. Pe Bassam l-au surprins politeţea reînnoită, zâmbetul.

— Ai văzut vreo echipă de filmare? l-a întrebat.

— Nu.

— Italieni. Ar fi trebuit să fie aici la trei.

— Toţi sunt italieni, a zis chelnerul.

— Pardon?

— Toţi sunt italieni. Mai ales englezii.

Bassam a râs, s-a lăsat pe spetează, şi-a aprins încă o ţigară.

— Şi suedezii la fel, a adăugat chelnerul.

Bassam ajunsese la jumătatea paharului de fanta când peste masă a căzut o perdea de păr. Femeia era înaltă, brunetă, cu ochi limpezi. Avea un pic de ruj pe dinţi. A arătat, de pe balconul aflat la parter, către interiorul hotelului. Din umbre s-a ivit încă o luminiţă roşie. Aşadar, a priceput el, filmaseră în tot acest timp. Nu conta. La ce să se fi aşteptat? Se obişnuise cu astea, cu poziţionarea constantă în cadru, cu suceala, cu unghiurile. Era acum o făptură a aparatului de filmat, fie că-i plăcea ori nu.

Pregătiseră deja o încăpere la etaj. O ilustrare imensă a unei bătăi cu perne era zugrăvită pe un perete: un israelian şi un palestinian lovindu-se, cu pene zburând. Mai văzuse lucrarea şi-i stârnea repulsie. Însă tocmai repulsia asta, ştia bine, o făcea să aibă impact. Simplitatea, absurditatea, surpriza insolentă. Capacitatea de a cuprinde aceste lucruri opuse.

— O să vă punem sub tablou, a sugerat ea.

Bassam a scuturat din cap, a traversat odaia spre fereastră, a deschis geamul, s-a sprijinit de pervaz. Ştia că unghiul le convenea: un palestinian la fereastra unui hotel care dădea spre Zid.

Interviul a durat douăzeci şi cinci de minute: era convins că aveau să-l editeze, scurtându-l la doar câteva secunde. N-

aveau decât. Nu-l deranja. Voia, pur şi simplu, să-şi spună povestea. *Mă numesc Bassam Aramin. Sunt tatăl lui Abir.* Au pornit la plimbare apoi, tuscinci, pe lângă Zid. Echipa era dornică să-l vadă trecând pe lângă un portret al activistului italian Vittorio Arrigoni. De multe ori era aşa: voiau să-l facă pe Bassam să încapă în cutiile ideilor lor. Dar fusese de acord să se vadă cu echipa. Venise la timp. Spunerea poveştii îi era datorie şi blestem.

Însă tot îi venea să se facă nevăzut, nefilmat, să se întoarcă la maşină, să se ducă acasă, să închidă ferestrele, să stea în tăcere cu Salwa.

A dat mâna cu intervievatorul, a mulţumit echipei. Ştia că-l filmau ieşind din încăpere. Şi-a îndesat mâinile în buzunare, a săltat bărbia: spera că n-or să pună accent pe şchiopătat.

A trecut pe lângă portretul unei fetiţe pe care Rami o confundase odată cu Abir. A privit imaginea cu coada ochiului. Asemănarea era remarcabilă.

Nu a zăbovit.

317

316

O văzuse într-o după-amiază întorcându-se pe jos de la şcoală. Juca un joc de copii, încercând să-şi intre şi să-şi iasă din umbră. În mod normal ar fi luat-o cu maşina până acasă, dar în acea zi avusese ceva, zvâcnetul piciorului, arcuirea capului, care-l făcuse să se oprească şi să aştepte. A menţinut motorul în viteza întâi şi a rămas aproape de bordură. Ghiozdanul îi sălta în spinare.

Abir a luat-o la fugă pe ultima bucată de deal, pe treptele ciobite, către blocul de apartamente, până ce Bassam i-a văzut uniforma dispărând după zidul cenuşiu.

315

Şcoala de Fete din Anata. Evaluare de primăvară 2006.

Abir Aramin

Vârsta: 9 ani. Clasa a patra.

Arabă: Excelent.

Scris: Foarte Bine.

Matematică: Excelent.

Muzică: Excelent.

Educaţie fizică: Foarte Bine.

Religie: Excelent.

Engleză: Excepţional.

Observaţii Generale: Abir se descurcă excelent. E o elevă model la toate materiile.

Participare: Excelent.

Aspect: Curată,îngrijită, rochie călcată, unghii în stare bună. Atenţia la detalii, excelentă.

Întârzieri: 1 (motivată).

Absenţe: 0

314

Nici el şi nici Salwa nu-şi putuseră aminti acea singură întârziere: de obicei, Abir ajungea la şcoală mai devreme. Se întrebaseră dacă dăduse peste vreo patrulă înarmată în drum spre şcoală şi fusese oprită, însă, dacă aşa ar fi stat lucrurile, ar fi aflat probabil de la Areen: aproape întotdeauna se duceau împreună la şcoală.

Nici Areen nu-si amintea ca în vreo dimineaţă sora ei mai mică să fi întârziat.

Pe foaia lui Areen nu apărea nici o întârziere. Nu era oare decât o greşeală?

S-o întrebe pe învăţătoare, a propus Salwa. Dar întrebarea asta avea un clenci care-l făcea pe Bassam să se agaţe de ea, micul mister la care putea să se întoarcă iarăşi şi iarăşi, un avatar al ei, la nouă ani, stând lângă porţile şcolii, poate ca să ajute o colegă, să mângâie vreun câine de pripas, să se mire de forma vreunui nor ori vreo altă nelămurire care s-o facă să caşte gura pe drum.

313

Când se mutaseră în cele din urmă în casa din Ierihon, îşi încărcaseră maşina, căraseră pe trepte în jos tot ce aveau şi umpluseră o remorcă cu mobilă şi haine. Evitaseră, la plecare, drumul pe care fusese împuşcată Abir.

312

Pe Bassam îl bântuia gândul scăpării ca prin urechile acului: să fi fost glonţul mai sus de-un cot în aer, Abir ar fi alergat mai departe pe stradă, cu brăţara de dropsuri în ghiozdan, cu proiectilul ricoşând departe de ea, cu tabla înmulţirii încă zumzăindu-i în cap.

311

În mica piscină din spatele casei din Ierihon a lui Bassam încap patru mii cinci sute patruzeci de litri de apă. O umple de două ori pe an: o dată când începe vacanţa şcolară şi încă o dată în toiul verii.

310

În cadrul prelegerilor sale, Rami a tot spus publicului că atunci când nu doarme nu există un minut – nici măcar unul – în care mintea să nu i se îndrepte spre Smadar. Ştia că ideea trebuie să li se pară exagerată ascultătorilor săi – nouăsprezece ani, fiece minut din viaţă –, însă când şi când se mai apropia câte un părinte, frate sau mătuşă şi, uitându-se la ei, recunoştea durerea lăuntrică a pierderii, purtată ca un ceasornic intern.

309

308

Părea să-şi uite de corp ore întregi. După cursurile de dans se întindea în camera de zi şi citea, cu cartea pe podea şi capul atârnând peste marginea canapelei, abandonându-se gravitaţiei. De parcă ar fi cugetat asupra unei probleme abstracte.

Cu cât citea mai mult, cu atât se foia mai tare şi corpul se sprijinea tot mai puţin de canapea, ajungând până la urmă, practic, să stea cu capul în jos, aproape perpendicular faţă de mobilier.

Rami a făcut o fotografie cu ea într-o după-amiază, când avea doisprezece ani şi părul încă lung, răsfirându-se în suflarea unui ventilator pus pe podea, ascunzând cartea pe care o avea dinainte. Se săltase pe coate, cu picioarele întinse prin aer. Doar şoldurile şi coapsele i se mai sprijineau de canapea.

Când Rami a apăsat pe declanşator, a săltat răutăcioasă capul, iar părul – care nu peste mult timp avea să fie tăiat scurt – i s-a ondulat acrobatic într-o mişcare ca a unui delfin, una care mai apoi avea să i se ivească repetat în minte.

307

Într-o după-amiază, după ce se întorsese de la cursul de înot, Rami a încercat s-o facă să-şi şteargă părul cu prosopul, iar ea i-a spus: „Nu mai sunt o fetiţă, să ştii, am unsprezece ani”.

306

La treisprezece ani începuseră s-o intereseze băieţii. Rami a observat asta prima oară la piscină. O vedea în felul în care

se purta pe lângă trambuline. Se aţinea mai pe lângă perete, cu ochii plecaţi asupra şlapilor. Era parcă mai timidă, mai stingheră.

Arunca priviri furişe spre locul în care-şi făceau băieţii încălzirea.

În pat, seara, Nurit şi el au citit amândoi, au stat de vorbă. Nurit ochise o inimă desenată într-unul dintre caietele lui Smadar. În josul inimii Smadar scrisese un poem sau vers în ebraică pe care Nurit nu-l recunoscuse.

— Cum era?

— Nu-mi amintesc.

— Nu eşti bună de nimic, a chicotit el.

S-a dat jos din pat, şi-a vârât picioarele în papuci, s-a ridicat. S-a întors în câteva clipe cu caietul în mână, s-a oprit la căpătâiul patului cu un gest dramatic.

A răsfoit caietul: erau teme obişnuite de scoală. Scrisul ei de mână era mare, întortocheat. A găsit pe coperta din spate, în interior, inimioara desenată cu cariocă roşie. În interiorul inimii scria *Smadar şi Zev.*

— Cine-i Zev?

— E în clubul de jazz al şcolii.

— Cum e?

— Cred că-i un puşti de treabă.

Î*n josul inimioarei, unde se ascuţea în vârf, Smadar scrisese: Toate florile pe care le-ai sădit în curte au murit după ce ai plecat.*

— E drăguţ, a zis Nurit.

— Drăguţ?

— Ce nu-i în regulă?

— Eu pun mâna pe flintă, asta-i.

— Mai taci odată, s-a amuzat ea.

Rami a făcut vânt caietului spre capătul patului, s-a dezbărat de papuci.

— Pune-i caietul înapoi în geantă, a zis Nurit, şi vino încoace.

305

Prince a înregistrat prima versiune de la „Nothing Compares 2 U” în Depozitul Stradal Flying Cloud, un spaţiu de repetiţii improvizat la doi paşi de autostradă în Eden Prairie, Minnesota. Studioul era mic, cu lambriuri de lemn, prost izolat

fonic. De afară se auzea vuietul traficului auto.

304

Prince a presărat versete din Cântarea lui Solomon în mai multe piese de pe al cincisprezecelea album al său, *Come.* Versurile, destinate iniţial cântecului „Poem”, preluau părţi şi fragmente din original, combinându-le şi recombinându-le în piese precum „Pheromone”, unde cântă despre mâna sa stângă pusă sub capul iubitei, în vreme ce mâna dreaptă cuprinde timpul.

303

În acea după-amiază, pe strada Ben Yehuda, ea purta o pereche de jeanşi negri, un tricou cu Blondie, bocanci Doc Martens şi un lănţişor simplu de aur.

302

Engleză: 89, Bine/Foarte Bine. Voioasă, o plăcere s-o ai la ore. Mai are de lucrat la punctualitate. Încă nu a integrat condiţionalul perfect, deşi se descurcă de minune cu altele. Arată aptitudini pentru Seminarul de Literatură din semestrul viitor.

Religie: 59, Slab/Acceptabil. Adesea neatentă la clasă. Îi trebuie sprijin acasă, în special cu studiul Torei.

Ştiinţe sociale: 80, Bine. Lucrare excelentă despre poluarea râurilor (trebuie să se deprindă cu utilizarea notelor de subsol). Curioasă, logică. Binedispusă. Nu i-ar strica mai multă concentrare. Ar avea de câştigat dacă, la clasă, ar fi separată de prieteni. Întârzieri, uneori la temele pentru acasă. Smadar nu se teme să-şi exprime opiniile la oră.

Matematică: 68, Acceptabil. Aptitudini solide pentru concepte abstracte, însă lipsuri grave în organizare şi disciplină (este adeseori văzută butonându-şi walkmanul).

Geografie: 82, Foarte Bine. Un neobişnuit simţ al istoriei pune strădaniile geografice ale lui Smadar într-o lumină aparte, mai ales în privinţa Israelului Mare. Lucrarea ei despre reperele geografice naturale a fost cea mai bună din

clasă.

Ebraică: 96, Excelent. Se implică rapid. Aspiraţii înalte. Referat exemplar despre Elisha Porat.

Educaţie fizică: 95, Excelent. Poate fi neatentă uneori, dar excelează la dans, mai ales jazz şi freestyle. (Merită menţionată şi participarea extraşcolară în echipa de înot.)

301

Chipul lui Smadar a rămas intact. Şrapnelele i-au străpuns partea inferioară a corpului, în special spinarea, umerii şi labele picioarelor. La necropsie s-a stabilit că atunci când a fost lovită se afla destul de aproape de atentator. Cel mai probabil, au afirmat experţii criminalişti, avusese capul întors într-o parte şi nu-i văzuse faţa, deşi nu trebuia exclusă nici posibilitatea ca fata s-o fi luat deja la fugă, cu capul în piept.

300

Tulpinile de bambus înconjurate de praf de puşcă, un sistem cunoscut drept bombe-tunet, au fost inventate în secolul al XI-lea, în timpul dinastiei Song. Aerul încins din tijele de bambus exploda cu bubuituri asurzitoare.

Două sute de ani mai târziu, chinezii au început să-şi încarce bombele cu cioburi de porţelan şi felurite crâmpeie de fier, cârlige şi mitralii, care erau propulsate în toate direcţiile: li se spunea bombe-trăsnet.

Tehnica a fost descoperită iarăşi în 1784 de Henry Shrapnel, locotenent de artilerie britanic, care a umplut o ghiulea goală pe dinăuntru cu sfere de plumb pentru maximizarea distrugerii.

Metoda şrapnelului a cunoscut o largă răspândire, utilizându-se cioburi de sticlă, lame, vârfuri de săgeţi, cuie, şuruburi, zale de lanţ, agrafe de birou, piuneze, bile de rulment şi câte altele.

În timpul Intifadei a Doua s-a pretins că atentatorii palestinieni ar fi stropit cu otravă de şobolani şrapnelele pentru a-şi face victimele să sângereze mai repede, deşi zvonul a fost ridiculizat şi ulterior desfiinţat fiindcă, mai întâi, cantitatea necesară de otravă ar fi fost uriaşă; în al doilea rând, efectele nu ar fi fost instantanee; în al treilea şi ultimul

rând, dogoarea imensă a exploziei ar fi dus la inactivarea aproape completă a otrăvii.

299

După atentat, Rami a luat obiceiul de a face duşuri dese şi îndelungi, aşa încât Nurit să nu-l audă plângând în hohote.

298

Era sigur că Smadar ar fi ajuns membră a organizaţiei israeliene de femei Machsom Watch, care monitorizează punctele de control. S-ar fi dus în fiecare vineri. În Qalandia. Sau la Punctul 300. Ori în Atara. Şi-o imagina umblând de colo colo cu părul tuns scurt, cu breton, bluză neagră, jeanşi negri, bocanci negri cu şireturi roşu-aprins.

297

Femei în Negru, o organizaţie israeliană pentru drepturile omului, a fost fondată la Ierusalim în 1988 – cu nouă ani înainte ca Smadar să fie ucisă – în urma izbucnirii Primei Intifade. Femeile se poziţionau pe la intersecţii şi semafoare ori prin pieţele centrale, îmbrăcate în negru din creştet până-n tălpi, purtând pancarte negre cu imaginea unei mâini albe şi inscripţia: *Opriţi Ocupaţia.*

296

Cromestezia este un fenomen perceptiv în cadrul căruia sunetele evocă automat experienţa unei culori. Pentru cei care suferă de această afecţiune, muzica este văzută în aceeaşi măsură pe cât este auzită. Un sunet acut sugerează strălucire. Unul grav echivalează cu o nuanţă mai întunecată.

Primul caz documentat de cromestezie provine de la filosoful englez John Focke, care, în al său *Eseu asupra intelectului omenesc,* a descris cazul unui bărbat orb: întrebat cum arată stacojiul, orbul a răspuns că aduce cu sunetul unei trompete.

295

Pe când avea opt ani, Abir a încercat să înveţe să cânte la oud. Găsise instrumentul sprijinit de un tomberon în apropierea şcolii ei din Anata. Îl luase acasă şi-l dusese direct la ea în cameră. Gâtul instrumentului cu coarde era crăpat şi slobozea un vaiet grav, însă Bassam îl reparase, cât se pricepuse, cu lipici şi umplutură de lemn.

Şi-a instalat apoi vechiul pick-up în cameră la ea şi i-a dat un disc cu Farid al-Atrash. Când a auzit înregistrarea, Abir a strâmbat din nas şi i-a zis aşa: „Baba, sună ca muzica de oameni bătrâni”.

294

Floare a închipuirii mele, am păstrat-o în inimă.

293

Femeile în Alb, Las Damas de Blanco, este o asociaţie cubaneză formată în 2003 pentru a protesta faţă de întemniţarea unor avocaţi, studenţi, jurnalişti şi intelectuali. Femeile se întâlneau în fiecare duminică la Santa Rita de Casia, o biserică din Havana, cu fotografii ale celor închişi prinse cu agrafe de piept. Le inspiraseră, au declarat, mamele celor dispăruţi în Chile şi Mamele din Piaza de Mayo, din Argentina.

Grupului Damas de Blanco i s-a decernat în 2003 Premiul Saharov pentru Libertatea de Gândire, oferit de Parlamentul European, cu toate că guvernul cubanez le-a interzis să participe la ceremonie.

292

Smadar s-a dus cu Nurit în Piaţa Paris din Ierusalim ca să se alăture protestatarelor. Nu avea, la nouă ani, nişte pantofi negri cum se cuvine, aşa că se încălţase cu nişte balerini înnegriţi cu cremă de ghete. S-a oprit la intersecţie lângă Judy Blanc, o activistă mai în vârstă. Au ridicat împreună o pancartă cu mesajul *Opriţi Ocupaţia.* Nici n-a tresărit când o

maşină plină de colonişti purtători de pălării negre le-au azvârlit la picioare o pungă cu popcorn.

291

Nurit a primit Premiul Saharov în 2001. A călătorit până la Strasbourg, cu Rami, ca să-şi primească recunoaşterea pentru scrierile sale. A purtat o rochie vişinie de satin şi, în poşetă, o fotografie a lui Smadar.

Pe lângă ea, premiul i-a fost acordat şi lui Izzat Ghazzawi, scriitor şi educator palestinian. Fiul lui Ghazzawi – numit şi el Rami – fusese împuşcat şi ucis în curtea şcolii lui, la şaisprezece ani, de nişte lunetişti israelieni.

290

La a opta comemorare a morţii fiului, Ghazzawi a scris în jurnal: *Doar nebunia ne-a împins să-ţi sărbătorim a douăzeci şi patra zi de naştere. Cu un tort la fel de mare ca omul care n-avea să apară. Nu a gustat nimeni din el. De parcă ar fi fost dăruit tăcerii.*

Când a ajuns la tribună, Nurit i-a rugat pe cei prezenţi să nu aplaude.

288

După ce a obţinut Premiul Saharov, Ghazzawi şi-a văzut de predatul la Universitatea Birzeit, însă a fost arestat de numeroase ori pentru incitare politică.

Era oprit, câteva dimineţi pe săptămână, la punctul de control Atara şi percheziţionat în faţa studenţilor săi.

La doi ani de la primirea premiului, Nurit a aflat că omul murise de inimă rea.

287

Iertată ne fie năzuinţa, a scris Ghazzawi, dacă se intensifică.

286

Când s-a ridicat punctul de control 300, în 1994, era o simplă colibă de lemn cu nişte poloboace portocalii puse în mijlocul drumului. Poloboacele erau pline cu pietriş. Se auzea o melodie la radio. Flutura un steag. De planton stăteau câţiva soldaţi.

Bassam îşi putea aminti vremurile când un cârd de păsări ar fi putut cu uşurinţă umbri întreaga zonă.

După un an, butoaiele au fost înlocuite cu plăci de beton. A fost adăugată o barieră în drum, apoi nişte garduri, apoi nişte sârmă ghimpată, după care s-a construit o structură temporară, urmată de un turn mare de oţel.

În 2003 zona a fost încorporată în Bariera de Separare, iar punctul de control a devenit unul dintre cele mai mari din Cisiordania, garnisit pe toată lungimea cu cioburi de sticlă şi sârmă cu ghimpi.

285

În iarna lui 2008, Dalia el-Fahum a început să meargă pe bicicletă din Betleem către părţi ale Văii Kidron, colecţionând sunete ale mediului natural pentru disertaţia în lucru.

Dalia era o privelişte neobişnuită în Betleem – un metru optzeci şi nouă, părul negru strâns bine în coc, o şuviţă argintie pe frunte.

Se deplasa, cu capul acoperit şi în haine occidentale sobre, dinspre marginea oraşului către dealurile secetoase de dincolo de vale, parcurgând adesea pe bicicletă câte treizeci sau mai bine de kilometri.

Dalia era oprită uneori de patrule. Vorbind cu poliţia, îndoia întru câtva genunchii şi se gheboşa încercând să nu pară prea înaltă sau intimidantă. Le explica proiectul ei muzical implicând sunete prinse pe dealuri. Soldaţii îi cereau să pornească înregistrarea. Susurul unei ape, lătratul unui câine sălbatic, foşnetul vântului printre ciulini, fâlfâitul unui stol de păsări în zbor.

De două ori i-a dezmembrat poliţia reportofonul, o dată chiar i-a fost confiscat de un agent care mai târziu, pleoştit, avea să-l înapoieze la casa din sat a tatălui ei, mai puţin bateriile.

284

283

Proiectul Daliei avea de-a face cu lucrările compozitorului Olivier Messiaen, un organist parizian şi prieten al lui John Cage care încorporase cântecul păsărilor într-o mare parte a compoziţiilor sale. Dalia voia îndeosebi să ia *Catalogue d'Oiseaux* pentru pian şi să-l combine cu propriile sunete din Cisiordania, creând astfel o versiune electronică. Aceasta urma să fie extinsă până la dimensiunile unei piese lente de opt ore pe care voia s-o numească *Migraţie.*

Într-o dimineaţă, pe când lucra la proiectul ei într-un sătuc la doisprezece kilometri de Betleem, Dalia a auzit huruitul pre-matinal al buldozerelor cum întrerupe liniştea. Observase maşinăriile şi înainte, le văzuse luminile pe lângă şoseaua principală, însă niciodată atât de aproape.

Vedea prin tufişuri o armată doborând o livadă de măslini. Soarele se juca în frunze cu sclipiri de argint. Pomii smulşi şi doborâţi la pământ scânteiau.

Dalia s-a târât pe burtă, apropiindu-se de sunet – de la patruzeci de metri distanţă –, a întins microfonul reportofonului digital Sony şi a început să înregistreze.

282

Cu ajutorul microfoanelor cu laser, savanţii din Germania au stabilit că plantele şi arborii elimină gaze atunci când se consideră atacate. Gazele, la rândul lor, produc unde sonore, la niveluri ce pot fi detectate numai de dispozitivele extrem de sensibile.

Oameni de ştiinţă de la Institutul de Fizică Aplicată al Universităţii din Bonn au sugerat că florile emit un vaiet când li se taie frunzele, că arborii se pot preveni unii pe alţii de apropierea roiurilor de insecte şi că mirosul de iarbă proaspăt cosită provine de la un sistem de secreţii aflat în interiorul firelor.

Echipa a completat descoperiri precedente potrivit cărora în plante pot fi găsiţi neurotransmiţători ca dopamina şi serotonina, deşi nu există vreo dovadă a existenţei neuronilor ori sinapselor în sistemele lor senzoriale.

281

În jargonul operatorilor radio din armata israeliană, o „floare” e cineva care a suferit o rană gravă în bătălie.

280

Într-un eseu din 1940, G.H. Hardy a scris: *Modelele matematicianului, ca şi cele ale pictorului ori poetului, trebuie să fie frumoase; ideile, ca şi culorile lumii, trebuie să se îmbine armonios. Frumuseţea e testul dintâi: nu există un loc permanent în lume pentru matematica urâtă.*

279

La o conferinţă din Grecia, Bassam le-a spus celor prezenţi în sală că e necesar să se înţeleagă felul în care, pentru mintea palestiniană, măslinul este vital. Smulgerea din rădăcini a unui copac străvechi, le-a zis, e totuna cu spargerea în mii de cioburi a unui exponat preţios la muzeu. Luaţi un Cezanne şi vârâţi în el pumnul. Lăsaţi un Brâncuşi să fie topit în cuptor. Apucaţi o urnă grecească şi umpleţi-o de găuri.

278

Tatăl lui avusese o presă de ulei într-un şopron de la marginea satului Sa’ir, pe lângă peştera unde crescuse Bassam. Înăuntru, un cal alb dădea ocol necontenit, la lumina unui felinar cu ulei. Calul, legat la ochi ca să nu ameţească, rotea grinda de lemn, antrenând o piatră circulară să treacă peste o alta cu forţă, zdrobind măslinele, eliberând uleiul.

Copil fiind, Bassam nu reuşea să priceapă cum poate calul să se învârtă o zi întreagă fără să se prăbuşească epuizat. Abia pe la şase ani avea să-şi dea seama că erau, de fapt, trei cai albi identici care se învârteau cu rândul.

La doi ani după aceea a fost introdusă o presă electrică, iar caii au fost scoşi pe câmpia pietroasă, unde şi-au petrecut restul zilelor continuând să se rotească în cercuri nesfârşite.

277

Unul dintre cântecele lui de închisoare preferate: „Dă-le bineţe măslinei şi familiei care m-a crescut”.

276

Când Dalia şi-a ascultat mai târziu înregistrările, singură, în studioul de la universitate, sunetul i s-a părut cu mult mai domol decât şi-l amintea de pe coasta dealului. Avea ceva din torsul unui animal în felul în care se insinua pe pantă în sus, fără nimic mecanic.

S-a simţit dezamăgită de neutralitatea sunetului, fiindcă nădăjduise la ceva mai brutal, sfârtecarea pământului, ruperea rădăcinilor, bufnetul greu al solului: de parcă ar fi putut auzi, cumva, geamătul fantomatic al copacilor înşişi.

A început să butoneze mixerul, încercând să izoleze momentele cele mai pline de asperităţi, unde glasurile motoarelor deveneau mai hârâite. A încercat să separe strigătul unui soldat, mugetul unei sirene, ţiuitul intermitent al buldozerelor mergând cu spatele, dar separarea făcea din sunete ceva particular, comic chiar. La încercarea de a o mixa, muzica i s-a părut jalnică.

A revenit la înregistrările brute. Cântecul suprapus al cucului. Foşnetul unui şoarece prin tufe. Ba chiar sunetul propriilor sale mişcări prin iarbă.

I se părea că aici se poate găsi muzică. Poate dacă folosea sunetele, amestecate cu cântece de păsări din înregistrări mai vechi... dar, cu cât se gândea mai mult la asta, cu atât mai convinsă devenea că sunetul era o făptură care trebuia lăsată în pace, că nu buldozerele, nici măslinii şi nici reflectoarele bâzâitoare nu aveau nevoie de atentie, ci liniştea însăsi.

275

O mai atrăgea sunetul picăturilor de ploaie poposind pe frunzele măslinilor.

274

Unul dintre lucrurile pe care le-a învăţat Elik, fiul lui Rami, încă de la începutul antrenamentelor de paraşutist, a fost

disciplina necesară pentru căratul apei. În marşurile lungi prin deşert nu era îngăduit nici cel mai mic zgomot. Bidonul de apă trebuia umplut până la buză şi acoperit cu o bucăţică de folie de plastic înainte de a i se înşuruba dopul. Dacă bidonul era fie şi parţial gol, apa ar fi plescăit şi ar fi putut alerta vreun inamic aflat prin apropiere.

La deschiderea bidonaşului, apa trebuia băută în întregime pentru a preveni şi alte sunete. Alegerea momentului era crucială pentru evitarea deshidratării. Elik ştia că unul dintre primele semne ale lipsei de apă în corp e o uşoară înceţoşare a vederii.

Soldaţii acţionau în tandem, însă câteodată erau trimişi singuri în exerciţii, cu un singur bidon pentru un marş de treizeci de kilometri.

Comandanţii lui Elik insistau totodată ca înghiţiturile de apă să fie însoţite de mâncare, ca nu cumva lichidul să se lovească de pereţii stomacului.

273

În perioadele secetoase era o obişnuinţă a străvechilor cărăuşi de apă să călătorească până la surse depărtate şi să umple recipiente încăpătoare făcute din piele de bivol. Aduceau rezerve de apă din oaze cu căruţe trase de boi.

Când ajungeau în vreun sat ori oraş, treceau mai întâi pe la locuitorii cu dare de mână şi le umpleau poloboacele de prin pivniţe şi curţi. Abia apoi se aliniau şi locuitorii mai săraci, cu urcioare de lut.

Afacerea era înfloritoare, şi mulţi cărăuşi se îmbogăţeau.

272

Cuvântul grecesc *clepsydra*, nume dat ceasurilor antice cu apă, vine din alăturarea cuvintelor greceşti pentru „apă” şi „a fura”.

271

În Cisiordania s-a făcut o înţelegere cu Mekorot, compania naţională israeliană furnizoare de apă, ca preţul pentru

colonişti să fie cât mai scăzut cu putinţă.

Palestinienii ajungeau să plătească până la de patru ori acest preţ. În particular, directorii executivi ai companiei numeau înţelegerea Clauza Piscinei.

270

Într-o după-amiază, vizitându-şi editorii din Tel Aviv, Nurit s-a tamponat la un semafor de pe strada King George, lângă Grădina Meir.

Se aplecase ca să aşeze mai bine o servietă plină cu documente pe bancheta din dreapta. A atins din greşeală ambreiajul. Automobilul a pornit din loc fără veste şi s-a ciocnit, lăsând o adâncitură, în bara din spate a unui Mercedes albastru-metalizat.

Un bărbat înalt, între două vârste, a ieşit tacticos din maşină. Purta o cămaşă albă, imaculată, descheiată la gât şi un costum albastru strâns pe corp. Peste ochi îi cădea, neaşteptat, un ciuf de păr.

A surprins-o cu un zâmbet:

— Nu vă faceţi griji, a zis, mă ocup eu de asta.

— Sub nici o formă, e vina mea.

— Pot să repar, a zis omul, nu vă faceţi griji, serios, iată cartea mea de vizită.

— Nu, nu, e...

— Nu aveţi de ce să vă faceţi probleme, o să plătesc eu.

A făcut şi o uşoară plecăciune. Nurit a frământat în mâini cartonaşul. A recunoscut imediat sigla, cercul albastru, fundalul alb, turnul de apă: era vicepreşedinte la Mekorot.

L-a urmărit cum se suie la loc în maşină. Şi-a potrivit oglinda retrovizoare şi a intrat iute în trafic. Nurit a mai zăbovit un moment, făcând maşinile din urmă s-o claxoneze.

În dimineaţa următoare a scris un cec de şase sute de şekeli pentru pagube, apoi a înfăşurat în hârtie simplă un exemplar al cărţii ei şi le-a trimis pe amândouă, printr-un curier, la biroul lui.

269

Palestina în manualele israeliene: ideologie şi propagandă în educaţie, de Nurit Peled-Elhanan (I.B. Tauris & Co. Ltd.,

Londra, New York, 2012). Introducere: O etnocraţie evreiască în Orientul Mijlociu. 1: Imaginea palestinienilor în manualele israeliene. 2: Geografia ostilităţii şi incluziunii: o analiză multimodală. 3: Aspectul ca vehicul al sensului: mesaje implicite şi explicite transmise prin aspectul prezentării. 4: Procese de legitimare în rapoartele despre masacre. ISBN: 978 1 78076 303 1. Reeditare în 2013, 2015.

268

Mekorot: însemnând surse, izvoare.

267

Două săptămâni mai târziu, Rami a găsit-o acasă, la masa din bucătărie, cu bărbia în palmă şi extrasul de cont bancar dinainte: „Ştii ce”, i-a spus râzând, „n-o să crezi, dar jigodia chiar a încasat cecul”.

266

Nurit primea mesaje duşmănoase la universitate. Câteodată apăreau sub forma unor bileţele aşezate cu îngrijire în cutiuţe. Altele erau mesaje pe robotul telefonic. Cele mai neplăcute o numeau evreică arăboaică, trădătoare, curvă, mamă de sabotori ai serviciului militar. Ţinea corespondenţa asta într-un teanc dezordonat pe un raft din spatele mesei de lucru. Citea misivele doar o dată şi atât.

265

Îi venea să le răspundă, să le scrie că bunicul ei fusese semnatar al Declaraţiei de Independenţă a Israelului, că tatăl ei luptase ca general în Războiul de Şase Zile, că soţul ei luptase în trei războaie israeliene, că fiii ei deciseseră singuri în privinţa serviciului militar, că şi fiica ei ar fi ajuns în armată dacă i s-ar fi dat ocazia, doar că nu i se dăduse, sau poate, dacă era să spună adevărul adevărat, era vina guvernului israelian, ei erau adevăraţii ucigaşi, şi, cu toate că aceste

lucruri n-o umpleau neapărat de mândrie – era de fapt sigură că fiica ei ar fi refuzat milităria sau, cel puţin, ar fi intrat într-o brigadă medicală –, se petrecuseră de-a lungul istoriei patriei sale, în al cărei viitor nu-şi mai punea mari speranţe, deşi cândva, în tinereţe, se visase parte a unui mozaic vast, Evreu Creştin Musulman Ateu Altceva Budist, n-avea a face numele, o ţară care să fie complicată, nuanţată, democratică, vizionară, un loc unde ideea unor scrisori îmbibate de ură precum cele care continuau să-i apară pe birou să fie izgonită din imaginaţia patriotică, unde ideea însăşi de patriotism să nu se aplice neapărat unei ţări ori naţiuni, ci unui fel de a exista care să poată fi numit pe drept uman, deşi era gata să recunoască, dată fiind istoria în general şi mai ales cea a statului Israel, că dorinţa însăşi aproape devenise ridicolă, şi totuşi singura cale de a lupta cu absurdul era să ridice vocea contra lui cu speranţa deşartă că cineva ar putea-o auzi, mai ales în instituţiile de educaţie, unde minţile erau încă maleabile şi otrava nu pătrunsese, sau nu pătrunsese încă, în conştiinţe.

264

Cursurile pe care le ţinea la Universitatea Ebraică se numărau printre cele mai populare. La înscriere locurile se ocupau în câteva clipe. Aceleaşi cursuri stârneau totodată şi cea mai cruntă duşmănie, în special printre cei care nu asistau.

263

Albumul Daliei el-Fahum, *Migraţie*, ar fi urmat să fie pus pe piaţă, în 2009, de o modestă casă de discuri din Ramallah. Ar fi trebuit să fie construit exclusiv din sunete naturale. Dalia a scris în jurnal că decisese să nu includă zdrăngăneli de pian, buldozerele din livada de măslini sau vreun alt moment care ar fi putut duce la ideea de urbanitate ori de artificial.

Recunoştea drept paradoxal faptul că folosise o maşinărie pentru captarea sunetelor, spunea însă că voia să afle un loc printre sunete unde să n-o găsească nimeni.

262

A fost văzută ultima oară în biroul ei de la universitate. Camerele de supraveghere au urmărit-o, cu eşarfa pe cap şi blugi, până la treptele catedrei de Ştiinţe, unde îşi lăsase parcată bicicleta, un Raleigh vechi de pe vremea Mandatului britanic.

A pedalat apoi, ieşind din cadru, cu un rucsac mic în spate. Deşi seara abia începea să coboare, a pornit ambele dinamuri ale bicicletei, pe cel din faţă şi pe cel din spate. Nu s-a putut stabili încotro se îndreptase apoi, s-a presupus însă că, de vreme ce acasă nu ajunsese, ieşise dintre hotarele oraşului ca să înregistreze sunetele nopţii.

Dalia făcuse în jurnal însemnarea că-i lipsea deocamdată elementul nocturn în album. O interesa îndeosebi să surprindă zgomotele făcute de hiene şi câinii sălbatici: erau, pentru ea, o notă pe care n-o prinsese încă. Ar fi putut s-o facă şi pe timp de zi, însă felul în care rezonau peste depărtări în toiul nopţii o fascina.

Tatăl ei i-a anunţat dispariţia în aceeaşi seară, însă poliţia palestiniană nu a început căutările decât după trei zile, timp în care începuseră să circule despre ea tot soiul de zvonuri: fusese sechestrată de armată, fugise ca să dea curs unei relaţii romantice cu un inginer de sunet israelian, făcea parte dintr-o celulă teroristă secretă, o văzuseră într-un autobuz către Ramallah.

Zvonurile au prins să se înteţească, mai ales ideea că fusese arestată de armată şi că era acum interogată într-un loc secret din deşertul Negev. Fiindcă, ziceau unii studenţi, înregistrase totuşi distrugerea livezii de măslini şi era cu putinţă ca cineva s-o fi turnat.

Două săptămâni mai târziu, un văr de-al Daliei, ieşit la o expediţie în deşert, s-a întors cu un far spart de la o bicicletă veche. Îl găsise, a spus, într-un punct izolat de lângă un ued. S-a stabilit, după formă şi dimensiuni, că făcea parte dintr-o veche bicicletă Raleigh.

Au fost trimise mai multe grupuri în căutarea altor părţi ale bicicletei, al cărei cadru a fost ulterior găsit la un kilometru mai în adâncul deşertului, cu o roată înţepenită într-o albie înnoroită. În apropiere a fost găsit şi un pantof.

Căutarea a luat proporţii. Lipsindu-i elicopterele, Autoritatea Palestiniană a cooptat armata israeliană într-un

efort de localizare a corpului, despre care se presupunea acum că fusese prins într-o inundaţie-fulger.

Căutătorii au folosit drone şi echipament cu infraroşu, ba chiar au trimis o echipă de beduini cititori de urme. Peşterile au fost explorate, albiile cu urme proaspete de apă au fost răscolite. Un alt pantof a fost găsit la trei kilometri în josul Văii Kidron. Era imposibil de stabilit ce se întâmplase cu corpul ei în torent.

261

Un concert a fost organizat pe malul uedului. Toţi prietenii Daliei de la universitate s-au adunat şi au început să cânte la felurite instrumente, inclusiv la oud.

260

Albumul Daliei, *Migraţie,* n-a mai fost finalizat şi lansat. Câţiva studenţi de la Universitatea din Betleem, împreună cu doi producători muzicali, au spus că ar fi fost bucuroşi să ajute la terminarea proiectului, însă mama Daliei – convinsă că fata ei avea să se întoarcă acasă odată şi-odată, că rătăcea pe undeva prin deşert, pierdută, rănită – a refuzat să lase pe cineva să se apropie de camera ei. Şi tatăl ei a refuzat să le ofere acces la fişierele din computer.

Erau convinşi că Dalia o să apară dintr-un moment în altul pe uşă, cu rucsacul în spate, cu părul prins în coc şi o pompă de bicicletă în mână.

259

Trupul Daliei nu a mai fost găsit.

258

Într-o după-amiază, Rami, însoţit de o echipă de filmare olandeză, s-a ţinut după un camion-cisternă. Dăduseră peste el în Beit Sahour, unde mergea din casă în casă. L-au urmărit cum urca greoi dealul dintre case şi cum, la fiecare oprire,

desfăcea un furtun gros şi negru.

După nici douăzeci de minute au auzit scrâşnet de pneuri în spatele lor, pe soseaua abruptă. Două maşini de teren. Forţele Autorităţii Palestiniene. Patru poliţişti cu cămăşi albastre s-au dat jos.

Rami a simţit că i se opreşte inima. Poate că greşise de data asta. Era în Zona A. Era fără Bassam. Avea actul de identitate israelian. Aveau să-l găsească dacă îl căutau. Îl puteau preda forţelor israeliene. Puteau face din el un spectacol. Dacă aveau chef, puteau să-l bage şi la închisoare.

În maşină mai erau trei persoane: producătorul, sunetistul şi cameramanul. Rami stătea în spate.

Poliţistul cel mai mărunt s-a apropiat de geamul din faţă cu un dispreţ leneş. S-a aplecat înăuntru, mai ameninţător din cauza micimii. A vorbit într-o engleză perfectă. Cine erau? Ce căutau? Aveau permisiunea să filmeze?

— Ieşiţi din maşină, a rostit poliţistul.

Rami a apucat mânerul, a păşit afară pe caldarâm.

Câţiva copii se adunaseră să caşte gura. Era un lucru pe care Rami îl observase în Cisiordania. Bărbaţii, de obicei, se ţineau departe sau supravegheau de la distanţă. Femeile mai tinere la fel. Însă copiii se vârau mereu printre ei.

Şi-a poziţionat cât mai vizibil mâinile. Învăţase asta de la Bassam. S-au îndreptat întâi spre producător, l-au luat la întrebări, i-au privit îndelung paşaportul. Apoi a venit rândul operatorului. Al sunetistului.

Rami simţea un nod tremurător în fundul stomacului.

Avea ceva care să-l scoată în evidentă ca israelian? De dimineaţă nici nu se gândise la asta. Şi uite-l, cu pantaloni lungi şi cămaşă descheiată la guler. Ar fi trebuit să poarte pantaloni scurţi, cum purta cameramanul. În Cisiordania, doar străinii poartă pantaloni scurţi. Ar fi putut să se deghizeze cumva. Devenise prea sigur pe sine. Încrezător. Nevoia de a fi văzut. Nevoia disputei. Să încerce, poate, să imite un accent olandez, şi-a zis. Ceva tăios, gutural.

— Paşaportul, vă rog.

— Sunt din Amsterdam, a zis în arabă, am venit din Amsterdam.

Învăţase de ani buni limba, ascultând-o câteodată în periplurile sale cu motocicleta.

Poliţistul s-a rotit spre colegi:

— Ăsta crede că vorbeşte araba.

S-au strâns într-un cerc mic de albastru-închis. Rami îi auzea cum râd.

Au rămas în stradă timp de douăzeci de minute, până ce poliţistul, cu o fluturare a mâinii, le-a spus că erau liberi să plece în orice direcţie vor. Doar să nu mai filmeze camionul cu apă: ar fi trebuit să ştie că asta nu se face. La drum, deci! Dacă voiau să afle ceva despre apă, a zis, n-aveau decât să întrebe cerul.

257

Singura replică a lui Rami ajunsă până la urmă în documentar a fost că Smadar era, ca noi toţi, şaizeci la sută apă: un comentariu oarecare pe care-l făcuse în vreme ce străbăteau în maşină străzile din Betleem.

256

Pe cât e posibil, Bassam călătoreşte mereu cu un automobil curat, uşurându-şi astfel situaţia la punctele de control dacă e oprit: jacheta împăturită frumos pe bancheta din faţă, fără bagaje voluminoase în portbagaj, fără containere de plastic, totul aranjat în aşa fel încât un soldat să poată arunca înăuntru o privire rapidă şi să-l lase să plece.

255

Ceva mai încolo de cercul traficului, întunericul e împuns de o serie de lumini roşii.

254

Punctul de control Containerul – după numele unei prăvălioare adăpostite cândva într-un fost container de mărfuri, pe o margine a şoselei – e un punct de control intern care separă o zonă a Cisiordaniei de alta, aşa încât, atunci când se închide, Cisiordania e despicată în două.

253

Schimbă în pripă vitezele. Doar şapte sau opt maşini înaintea lui. Stinge imediat farurile. Rămâne doar cu lămpile de poziţie. Ambele palme pe volan. Poate că n-au observat farul stricat. Probabil că, apropiindu-se, maşina a părut o motocicletă. Păstrează suficientă distanţă între el şi maşina din faţă. E mereu o idee bună să nu te buluceşti.

Coboară geamul cu cotul şi îşi caută cu degajare studiată ţigările pe bord, pune pachetul pe marginea volanului. Totul face parte din complexitatea schemei. Saltă cu degetul mare capacul pachetului, asigurându-se că i se văd şi acum amândouă mâinile. Trage cu buzele ţigara din pachet. Mica izbucnire a flăcării i-ar putea alerta, dar a auzit undeva că un tip care fumează este arareori vinovat.

În jurul turnului, umbrele soldaţilor se întind încoace şi-ncolo.

Suflă fumul pe geam, dintr-o parte, aşteptă ca teatrul lent şi dureros să-şi urmeze cursul. Maşina din capul şirului se mişcă, cea de-a doua înaintează şi ea cu o smucitură. Uneori îşi spune că ar fi în stare să ghicească vârsta şoferului după felul în care se opresc la barieră. Le-a văzut pe toate: împingerea furioasă, lentoarea de melc, opritul umilit, mişcarea gen Fred Flintstone, pe pantă, cu un picior scos pe portiera deschisă.

Ecranul mobilului se aprinde în suport. Un mesaj de la Rami: *Acasă, frate. Ne vedem mâine.*

Încă nici un răspuns de la Salwa.

Şase maşini. Cinci. Patru. Chipurile soldaţilor se fac mai lămurite acum, când se apropie cu o încetineală agonizantă. Îndreaptă maşina, printre jaloanele cu ţepi, către punctul de acces. Mereu îl lasă cu gura căscată tinereţea lor: şaptesprezece, optsprezece, nouăsprezece ani.

Leapădă ţigara perfect, în scrumiera deschisă, pe care o închide împingând-o cu genunchiul. E mai bine să nu arunci chiştocul pe geam. Ar putea considera asta un gest provocator.

Trei soldaţi dau acum roată maşinii din faţă: doi băieţi şi o fată, cu părul în coadă de cal săltându-i la spate.

Portbagajul maşinii din capul şirului saltă. Cu ţeava puştii, fata îi face semn şoferului să iasă. E la vreo douăzeci şi cinci de ani, slab, cu tricou alb, lanţ de aur la gât, părul lucios. Cei doi soldaţi de sex masculin îl pun să depărteze mâinile şi picioarele, lipit de maşină. Picioarele desfăcute, palmele pe

geam. Bărbaţii trec cu ţevile armelor în lungul picioarelor şoferului, pe interior, cu o împunsătură ultimă în zona inghinală. Şoferul tresare, suceşte umărul, se îndoaie de şale. Soldatul lasă o palmă grea peste omoplaţii şoferului şi-l împinge în parbriz, îi desface mai mult picioarele.

„O să mai dureze ceva”, îşi spune Bassam. Se gândeşte să aprindă o a doua ţigară, se răzgândeşte.

S-a făcut destul de târziu de acum, probabil că Salwa se pregăteşte de culcare. Ar trebui să-i mai dea un mesaj. *Totul e bine. Culcă-te. Ajung repede.*

Şoferul se uită de la un soldat la altul, aşteaptă un semn din cap a încuviinţare şi bagă mâna în portbagaj. Cele trei puşti sunt acum îndreptate asupra lui. Şoferul scoate la iveală o sticlă mare de plastic albastru. Greşeala numărul unu: să ai ceva, orice, în portbagaj. Greşeala numărul doi: pe sticlă e o etichetă în arabă. Cu gesturi precaute, şoferul deşurubează capacul şi întinde sticla spre soldatul cel mai înalt, parcă îmbiindu-l să verifice mirosul.

De-acum se poate întâmpla orice: îi pot zbura sticla din mână, îi pot vărsa la picioare conţinutul, îl pot reţine pentru interogatoriu, pot închide punctul de control, pot opri circulaţia pe câteva ore. Ori confirmă izul de detergent, pun capacul la loc şi-l lasă să plece.

Soldaţii cercetează documentul de identitate al şoferului, apoi, cu o simplă mişcare a capului feţei, ziua şoferului e distrusă. Umerii îi cad. N-are rost să protesteze. Înşurubează la loc capacul sticlei, păşeşte târşâindu-şi picioarele, se suie la loc în vehicul.

Se deschide o poartă într-o latură a benzii de acces, iar conducătorul auto – cu două puşti îndreptate spre el – e mânat în ţarc pentru o căutare mai amănunţită.

252

În seara asta nu speli rufe, habibi.

251

În 2004 au fost instalate porţi rotative la punctele de trecere pietonale din Cisiordania, pe unde să treacă cei înşiraţi la rând.

Soldaţi – de după geamurile fumurii ale gheretelor – fluidizează viteza trecerii cu ajutorul unor comenzi electronice. La fiecare câteva clipe, turnichetele se blochează şi pietonii rămân întemniţaţi în compartimente alungite de metal, fără acoperiş, atât cât cred de cuviinţă militarii.

Tehnologia folosită la punctele de control e atât de sensibilă, încât poate înregistra şi şoapta cea mai slabă. Camerele de luat vederi sunt direcţionate în lungul compartimentelor.

După instalarea turnichetelor, constructorii şi-au dat seama că dacă micşorează distanţa dintre braţele de metal de la standardul de 75-90 de centimetri la 55 de centimetri, rotativele pot presa corpul pietonului, oferind certitudinea că nu are nimic ascuns pe sub haine.

Spaţiile înguste s-au dovedit deosebit de neprietenoase cu femeile însărcinate care încearcă să ajungă pe cealaltă parte.

250

În iarna lui 2012, o tânără, militar israelian din unitatea 8200, specializată în securitate digitală, a descărcat o zi întreagă de conversaţii de la punctul de control 300.

Nu era tocmai sigură ce să facă cu materialul, însă l-a pus pe un stick şi i l-a dat iubitului ei, un rapper aspirant din Tel Aviv.

Iubitul în cauză a dus înregistrările la un studio şi le-a prelucrat încercând să le transforme într-o piesă protestatară, „Ridică-ţi cămaşa, jigodie”, montând eşantioane de voci şi folosind o tobă premier, până ce iubita lui şi-a dat seama că, dacă piesa ar fi fost lansată, putea fi acuzată de furt de materiale guvernamentale.

Tânăra a şters fişierul, dar un an mai târziu, după ce se despărţiseră, el a trimis o copie a înregistrărilor unui DJ palestinian care lucra la un post radio studenţesc de la Universitatea Birzeit.

249

„Care e problema ta?” „În spatele liniei, te rog.” „Nu eu decid.” „A cui nuntă?” „Are febră de treizeci şi opt de grade.” „Am trecut pe aici acum o oră.” „Promit să nu fac aşa ceva.”

„Mai tare, nu te aud.” „Ridic-o. Şi maioul, tâmpitule.” „De când lucrezi acolo?” „În spatele liniei.” „Nu fără permis.” „Cursurile mele încep la nouă.” „Înapoi, vă rog, înapoi.” „Scoate-ţi vălul.” „Uşa din stânga.” „Următorul.” „A expirat, îmi pare rău.” „Următorul.” „[Nedesluşit] pepene verde.” „Următorul, mai repede.” „Învârte mânerul.” „Dumnezeu să ne ţină.” „La birou mergi, uite acolo.” „Încerci să-mi spui că lucrezi acolo? Ce sunt eu, capră?” „Înmormântarea e la zece.” „Şi eu sunt aici să-ţi rezolv ţie problemele?” „Stau de trei ore.” „Cum adică nu ştii?” „Zi-mi pe litere.” „A trecut cu jeepul.” „Vă implor, pentru numele lui Dumnezeu, lăsaţi-mi băiatul să treacă.” „Piciorul în spatele liniei.” „Orice nod se poate deznoda.” „Are şaizeci şi şapte de ani, ce-o să facă?” „Nu e decizia mea, întrebaţi-l pe şeful.” „Nu eu ţip, dumneata ţipi.” „Deschide fermoarul.” „L-am pus din greşeală în uscător.” „Cum ziceai că-l cheamă?” „Lupu-şi schimbă părul, dar năravul ba.” „Permisul e permis.” „N-am văzut-o în viaţa mea.” „Vă spun, e geamănă.” „Nu-mi pasă nici dacă stă în Mongolia.” „Şi pe lumea cealaltă.” „Nu mai spun a doua oară, scoate-l, te rog, din plastic.” „Îmi fac treaba, atâta tot.” „Cine ţi-a făcut bagajul?” „N-o să repet întrebarea.” „Îmi trebuie originalul.” „Nu e [nedesluşit] cârpă de vase.” „M-am tăiat când mă bărbieream.” „Ginerele meu lucrează acolo.” „Asigură-te că trimiţi un tip leneş.” „Ce oră de stingere?” „Zice chiar aici.” „Tatăl meu l-a împrumutat din greşeală.”

248

Cântecul a fost dat de câteva ori pe postul studenţesc de radio, până ce au apărut telefoane de la ascultători care se plângeau că recunosc vocile unor persoane dragi lor.

247

Cei mai mulţi dintre hackerii din unitatea 8200 au sub douăzeci şi trei de ani. Scotocesc prin apeluri telefonice, e-mailuri, mesagerii şi prefiră imensul morman de date în căutarea oricăror tipare suspecte. Folosesc sateliţi ca să dea de urma camioanelor şi automobilelor. Informaţii de la avioane şi baloane meteorologice. Interceptează comunicaţii din universităţi şi spitale. Utilizează programe de recunoaştere

facială. Caută potriviri matematice în date. Se uită în orice ungher electronic pot, creând algoritmi care ordonează informaţiile noi. Un cuvânt repetat, un cod, o serie de numere, un telefon dat la aceeaşi oră, din acelaşi loc, în fiecare zi. Chiar şi o abatere măruntă de la tipar îi poate alerta în privinţa unei operaţiuni, miting sau protest. Materialele cele mai preţuite sunt cele de natură sexuală – un adulter, o întâlnire homosexuală, o fotografie obscenă, o sugestie a vreunei relaţii ilicite –, menite să convingă subiectul interceptării să colaboreze.

246

Semnalele sunt culese precum umezeala din aer.

245

Bassam îşi îmboldeşte maşina. A mai rămas un singur soldat, însă curând apare un altul, un tip înalt, cu ochelari, etiopian poate, ori somalez. Aruncă o privire la placa de înmatriculare a lui Bassam şi-i fac semn să treacă fără să se uite măcar la cartea de identitate.

244

Un punct de control de-o singură ţigară. Un crâmpei de noroc. Apoi, mereu, micuţa glumă făcută sieşi, victoria trivială de a porni mai departe, stingând, când pleacă, lampa de interior.

243

A mai văzut asta, puncte de control mobile, maşina de teren suplimentară aşteptând la şapte sute de metri mai încolo. E o joacă a numerelor. Poate, în seara asta, o maşină din patru. Sau toate autovehiculele albastre. Sau orice maşină condusă de o femeie.

Are un singur far şi asta îl transformă într-un candidat probabil, dar, în răcoare şi întuneric, se simte calm.

Ajunge la un kilometru şi jumătate de punctul de control şi apasă mai tare pe acceleraţie. Nimic în oglinda retrovizoare. Nimic în faţă. Până şi burniţa s-a oprit.

242

Cer permisiunea să-mi continui viaţa.

241

Se îndreaptă acum, prin Betania, către sensul giratoriu, cu Ierusalimul în spate şi Maale Adumim de cealaltă parte. De aici iese pe autostrada modernă, unde îi e îngăduit, pentru prima oară de la Beit Jala, să se alăture maşinilor cu numere de înmatriculare israeliene în drumul lor spre şi dinspre colonii.

Pe dosul unui semn de circulaţie, cu marker roşu, gros: *Papa, drum al apartheidului.*

240

Pereţii văii sunt ameţitori. Grotele de pe versanţi au fost vreme de secole locuri perfecte de ascunziş pentru arcaşi, străjeri, trăgători, lunetişti.

239

Arcul militar a evoluat prin încorporarea câtorva materiale naturale – lemn, corn de animal, tendoane, cartilaje şi clei – într-un puternic arc compozit. Corpul nu era făcut dintr-o singură bucată de lemn, ci din piese combinate provenind de la mai mulţi copaci, cu diferite grade de flexibilitate, pentru a spori distanţa de tragere şi forţa săgeţii.

Spatele arcului era înfăşurat în fâşii de tendon. Curbura era întărită cu fragmente de corn.

Arcul compozit bătea până la patru sute de metri. Devenise posibil, pentru prima oară în istorie, să iei un inamic prin surprindere şi să-l ataci de dincolo de distanţa la care putea riposta.

238

Săgeata era alcătuită din trei părţi. Vârful era făcut din materialul cel mai dur aflat la dispoziţie – metal, os sau cremene. Corpul zvelt era cioplit din lemn sau din trestie. Coada, menită să ţină săgeata dreaptă în zbor, se făcea din pene de acvilă, vultur, gaie sau păsări marine.

237

Penele erau considerate mesagerii morţii.

236

Războiul de Yom Kippur s-a prăvălit peste Rami ca din senin. Avea douăzeci şi trei de ani. S-a simţit, deodată, pe marginea prăpastiei. Cât pe ce să cadă în hău. A desenat în creion o schiţă înfăţişând un soldat care trăgea după el un tanc legat de o sfoară.

235

S-a dus la război îmbrăcat în haine civile. Nu aveau uniforme pentru toţi recruţii. O cămaşă kaki, o pereche de nădragi vechi şi bocanci scâlciaţi. I s-a înmânat o carabină marca FN Herstal, cu ţeavă lungă. De pe vârful ţevii se cojea rugina. Încărcătorul nu era dat cu ulei. Doar arma asta o aveau. Altora, din batalionul lui de rezervişti, nu li se dăduseră decât revolvere vechi.

Era într-o unitate de mecanici de tancuri. Nu existau transportoare. Nici piese de schimb. Depozitele din Ierusalim erau goale.

Şi-au început înaintarea în Negev. Aveau, cocoţată pe tanc, doar o mitralieră uşoară, calibrul 30. I-a înhăţat întunericul. Ar fi trebuit să ajungă tocmai în Suez. Ştia că pe drum şenilele o să li se facă bucăţi, însă n-avea încotro: aşa erau ordinele. Au avansat o noapte întreagă. Falca îi clănţănea. Craniul întreg îi tremura. Clavicula i se zguduia. Şi-au cercetat hărţile. Mai aveau cel puţin şaptezeci şi cinci de kilometri. Pe la jumătatea nopţii, şenila din stânga s-a rupt. Au

oprit pe marginea drumului şi au ieşit buimaci în întuneric. Zaua şenilei zăcea în noroi. Roţile dinţate se rupseseră din angrenaj. Au încercat în grabă o reparaţie, dar fără folos. Tancul încremenise. Toate camioanele de aprovizionare trecuseră deja. Aproape că i-a venit să râdă. Războiul ăsta era tare de-a-ndoaselea: unitatea de reparat tancuri nu-şi putea repara propriul tanc.

La mare distanţă, trasoarele spintecau noaptea. I-au depăşit alte tancuri, maşini de teren, vehicule militare. Rami a strigat la ei, cerându-le piese de schimb. Nu erau piese. Radioul nu mai funcţiona nici el. Erau nevoiţi să aştepte până dimineaţa. S-a vârât sub burta tancului şi şi-a întins culcuşul acolo. Yom Kippur. Ultima dintre cele zece zile de penitenţă. Nu a izbutit să adoarmă, aşa că a pornit la o scurtă plimbare. S-a ghemuit pe pământul tare. Douăzeci şi trei de ani. Abia o cunoscuse pe Nurit. Deasupra lui, stelele îşi lansau şrapnelele.

De dimineaţă s-a ivit soarele, ca o aspirină mică şi roşie. De pe front veneau veşti. Un atac-surpriză. Fuseseră decimaţi. Arabii câştigaseră teren. Linia Bar-Lev era străpunsă. Israelul se afla în pericol de a fi copleşit. Auzea bubuituri în faţă. Şoseaua era saturată cu vehicule militare. Un camion cu piese de schimb a sosit curând după răsărit. Chipurile şoferilor erau supte, trase. S-au pus îndată pe treabă. Într-o oră tancul a fost reparat. A sosit un transport de combustibil. Au alimentat tancul. S-a aşezat la turelă. În cealaltă direcţie se năpusteau ambulanţe, cu sirenele vuind. Mai aproape de graniţă au început să apară vehicule fumegânde. Jeepuri sfărâmate. Tancuri. Cisterne de motorină. Spitale de campanie improvizate. Asistente forfotind peste tot. Soldaţi într-o învălmăşeală de bandaje albe.

A ştiut îndată că dacă n-ar fi fost siliţi să poposească cu o noapte în urmă, ar fi fost ucis: şenila ruptă îl salvase.

S-au oprit într-un sat, să-şi mai vină în fire. I s-a dat o uniformă, nu însă şi o armă nouă. Îi rămânea flinta FN Herstal. O infirmieră tânără i-a întins un pahar de plastic cu limonadă rece. Şi l-a lipit de frunte. S-a auzit un strigăt, era comandantul. Se făcuse vremea plecării. S-a suit iarăşi în tanc, cu picioarele atârnând pe-o parte şi puşca în poală. Căldura îl apăsa pe ţeastă. Şi-au urmat drumul. A schiţat cerul într-un caiet, o imagine cu câteva păsări navigând peste pustietate.

Au primit instrucţiuni. Fuseseră pierdute deja zeci de tancuri. Sarcina lor era să menţină linia frontului. Întregul

Israel depindea de asta. Dumnezeu avea să-i apere.

Au sosit pe front pe la finele după-amiezii. Izul împuţit al războiului: cordită şi carne umană. Ştia mirosurile din ’67. Au ajuns în spatele liniei de bătaie. Treaba lui era să repare tancurile, să aducă muniţie şi să-i scoată apoi din focul luptei pe morţi şi pe răniţi. A cărat tărgi. Băieţi mai tineri decât el îl apucau de braţ. Din guri le gâlgâia sânge. Îi aduna.

Sorţii războiului se schimbau. Auzeau în rapoarte. Avioanele israeliene brăzdau cerul. La radio se auzea *Hatikvah,* imnul naţional. Se zvonea că vor trece curând canalul. Unitatea lui Rami se deplasa înainte şi înapoi, înainte şi înapoi. Din nopţi se făceau zile. Din zile, nopţi. Au primit echipament. Bocanci, cămăşi, raţii de hrană americane. Dar nu şi arme noi.

Se ghemuiau unii într-alţii şi desfăceau hărţi în spatele tancului. Urma să atace aici, aici şi acolo. Întăririle aveau să sosească de aici, de aici şi de aici. Aveau şi sprijin aerian. Şi-a înnegrit faţa cu funingine. I-a scris o scrisoare lui Nurit. N-a izbutit s-o termine. Era stupidă, lamentabilă. A încercat să deseneze, însă nici asta nu era de vreun folos. A vârât scrisoarea în buzunarul de la piept. Şi-a strâns pe el uniforma cea nouă, a deschis chepengul, s-a băgat în vehicul. Echipa lui a luat poziţie în spatele celorlalte tancuri. S-au apropiat, curând, de canal. Era unu noaptea. Pe aici nu exista întuneric. Celălalt mal al canalului era cuprins de fum. A auzit ceva răpăind pe blindajul tancului. Erau luaţi la ţintă. Un obuz a explodat înaintea lor. Conducătorul tancului s-a speriat, tancul s-a smucit într-o parte, a izbit o balustradă. Maşinăria s-a oprit pe buza înălţată a canalului. Cineva zbiera. ‚Afară, afară, afară!” A sărit din turelă pe pod, s-a ghemuit în spatele tancului. Şi-a aţintit carabina spre cealaltă parte. „Salvaţi-mă.” „Unde-i radioul, puneţi mâna pe radio.” Atac inamic, recepţie.” Deasupra lor se arcuiau trasoare. Au anunţat genieştii să remorcheze tancul de pe marginea abruptă. Alte maşini şi tancuri au ţâşnit înainte. Noaptea s-a domolit. Israelul trecea Suezul. Podul era al lor. Bezna era luminată de pâcla bombelor. S-a gândit, o clipă doar, s-o apuce spre casă prin negura asta a războiului, a mizeriei, a putorii. Au apărut genieştii. Iute, fără veste, eficient. Au prins un lanţ de spatele tancului. Mai multe cartuşe. „Să vă ţineţi căştile pe cap. Atenţie la avioane.” Au tras tancul de pe buza râpei. A pornit la drum iarăşi, înăuntrul tancului, peste Suez, pe teritoriu inamic, încercând să ajungă în capătul şirului.

Au strivit un gogoloi de sârmă ghimpată, au ajuns lângă un meterez uriaş. Nu aveau încotro să se mai ducă. Au îndreptat pieziş tancul. Rami a deschis iarăşi trapa, a sărit afară, a atins nisipul cu tălpile, s-a ghemuit, a luat-o la fugă, s-a adăpostit. Carabina FN Herstal i se legăna la piept. S-a lungit la pământ. „Flintă de rahat. Condamnarea mea la moarte.”

În depărtare vedea lucruri mişcând. Lumini. Vâlvătăi. Împuşca în beznă. Li s-a ordonat prin staţie să înainteze din nou. A urmat coordonatele, alergând cu fereală. Au avansat, cu zecile. Gloanţele încă veneau.

A dat cu piciorul într-un bolovan. A coborât privirea. Nu era bolovan, ci o cască. Mai încolo a găsit o fâşie de îmbrăcăminte însângerată.

Şi apoi cadavrele. Le vedea pe pământ, mai întâi izolate, apoi în pâlcuri, forme umane strâmbate, braţe îndoite, picioare sfâşiate de explozii, torace retezate. S-a aplecat să culeagă un Kalaşnikov lepădat. Era rece la atingere. Nu fusese folosit de ore bune. La fel şi muniţia. A cules mai multe încărcătoare, le-a lăsat să cadă în buzunarele pantalonilor.

A aruncat carabina FN şi a înaintat. N-avea să-i mai trebuiască.

234

Rami a luptat, cât a mai ţinut războiul, cu o armă de-a inamicului.

233

Fusese, avea să spună la ani după aceea, ca şi cum s-ar fi aflat înăuntrul unui joc video. Păşea înainte cu Kalaşnikovul. Îşi pârlise mâna atingând un butoi fierbinte. Auzea strigăte, urlete în zare. Apoi, deodată, un ţipăt separat. S-a întors spre el, a apăsat pe trăgaci, l-a ţinut apăsat. A văzut silueta dezintegrându-se: se mototolise, se dizolvase, se prăbuşise.

232

Niciodată nu i-a spus lui Smadar că omorâse cel puţin o persoană, probabil mai mult de-atât, poate câteva. Băieţilor le

povestise, luându-i deoparte, cu ocazii diferite, dar îi era limpede că deja ştiau. Îl lua mereu un fel de greaţă când se întreba dacă aveau şi ei cunoştinţă de acel moment al nimicului care există între glonţ şi cădere.

231

În ştiinţă, *problema grea a conştiinţei* este întrebarea privitoare la felul în care procesele fizice din creierele noastre dau naştere experienţei subiective a minţii şi a lumii.

Dintr-o perspectivă pur obiectivă, le putem părea cercetătorilor aidoma roboţilor, guvernaţi de declanşări electrice ale sinapselor din creier. Mintea înregistrează experienţa. Neuronii se aprind. Creierul obţine un soi de cinema documentar a cărui peliculă se tot derulează înainte.

În război, de pildă, putem să tragem gloanţe şi să ne apropiem de dune în bezna nopţii. Avansăm. Punem genunchiul la pământ. Ţintim. Tragem iarăşi.

Dintr-un punct de vedere subiectiv însă, totul e legat de felul în care *simţim.* Vedem culori, vedem formele corpurilor în aer, le conştientizăm moartea, în zvârcoliri hidoase, în vreme ce continuăm să păşim cu puşca în mână.

În asemenea momente suntem deplasaţi de conştiinţă în dimensiunile văzului, sunetului, palpării, gustului, mirosului, gândului pentru crearea unui tipar pe care ni-l vom aminti în diferite moduri, fie glorios, fie înfricoşător, umilitor ori, pur şi simplu, ca pe o chestiune de supravieţuire.

230

Pe patul de moarte, Mihail Timofeievici Kalaşnikov l-a întrebat pe patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse dacă era răspunzător de moartea celor împuşcaţi ca rezultat al armei inventate de el.

Kalaşnikov era preocupat de posteritate: i-ar fi plăcut să fie amintit ca poet, nu ca făcător de arme.

Patriarhul i-a răspuns scriindu-i că poziţia Bisericii e bine cunoscută şi că, dacă arma cu pricina a fost folosită pentru apărarea Patriei, Biserica e de partea inventatorilor şi utilizatorilor ei.

229

Când britanicii au luat sub control Palestina, au folosit cvartalul rusesc din Ierusalim ca închisoare pentru membrii rezistenţei.

Prizonierii evrei erau paramilitari care foloseau bombe, asasinate şi atacuri-fulger pentru a se lupta cu britanicii şi populaţia arabă locală. Ţinta celor din Irgun şi Lehi era să-i evacueze pe britanici din Palestina şi să creeze un stat evreiesc. Britanicilor le erau cunoscuţi ca terorişti.

Celulele erau reci şi lipsite de confort. Pe jos erau trântite mindire de cârpă. Bătăile corecţionale erau efectuate la carceră. În sala de execuţii exista un singur ştreang, atârnând din platforma de lemn.

În 1947, doi luptători evrei, Moshe Barazani şi Meir Feinstein, ar fi trebuit executaţi în închisoare. Barazani era acuzat de complicitate la omor. Feinstein fusese arestat după ce plasase trei valize pline cu explozibil într-o gară din Ierusalim.

Cei doi au refuzat să recunoască autoritatea tribunalului britanic. Cu doar câteva ore înainte ca sentinţa să fie dusă la îndeplinire, la închisoare a fost trimis un coş cu portocale. În portocalele scobite pe dinăuntru erau piesele unei grenade urmând a fi asamblate.

Feinstein şi Barazani au cerut un moment de rugăciune în solitudine, fără prezenţa vreunui rabin sau militar.

Rămaşi singuri, au asamblat grenada, s-au apropiat, au aşezat-o între ei, au aprins fitilul, s-au îmbrăţişat, s-au rugat şi au aşteptat.

228

În cazul unui glonţ de cauciuc, energia cinetică e convertită în energie elastică, apoi iarăşi convertită în energie cinetică, pe când în cazul unei explozii coliziunea este plastică: impulsul se conservă, nu şi energia cinetică.

227

Feinstein a scris într-o epistolă, înainte să moară: Există

viaţă mai rea decât moartea şi moarte mai măreaţă decât viaţa.

226

În dimineaţa de după atentatele cu bombe a sunat Netanyahu. Ţârâitul strident al telefonului a părut mai zgomotos, cumva, decât celelalte apeluri. Nurit a ridicat receptorul. Îl cunoştea pe Netanyahu de la şcoală. Fuseseră amici în facultate. Un jurnalist din casă a tras cu urechea la discuţie. Nu, a zis Nurit, nu era bine-venit la ei în casă. Nu acum, nu pentru *shiva*, te rog să nu te arăţi pe aici. A lăsat jos telefonul, apoi a pus într-o dungă receptorul, ca să nu stea în furcă. În următoarea zi conversaţia ajungea la ştiri. A fost intervievată iarăşi, în aceeaşi săptămână. Asasinatele nu erau din vina atentatorilor, a zis. Atentatorii erau şi ei victime. Israelul era de vină. Sângele era pe mâinile lor. Pe mâinile lui Netanyahu. Şi pe ale ei, a urmat Nurit. Nu era imună, erau cu toţii complici. Opresiune. Tiranie. Megalomanie. A apărut la televiziunea naţională. Analiştii de serviciu au declarat-o în stare de şoc. Dar nu e nici un şoc, a replicat ea. Singurul şoc e că palestinienii nu se aruncă în aer încă şi mai des. Israelul îşi invită copiii la masacru, a zis. La fel de bine le-ar putea pune tuturor Semtex în ghiozdane. N-o să fie pace niciodată până ce nu recunoaşte asta. Prin ziarele conservatoare au apărut caricaturi: Nurit într-o aulă universitară, cu uniformă de general şi keffiyeh pe cap. La posturile de radio de dreapta se declara că nici măcar nu era cu totul evreică, se spunea că fusese spălată pe creier, până la urmă şi taică-său devenise un adept al păcii, trădase Israelul, se împrietenise cu Arafat. A schimbat postul. A auzit-o pe Sinead O’Connor, şi asta i-a frânt inima.

Au trecut zile, săptămâni, luni. Erau inundaţi cu telefoane. Reporteri din lumea întreagă. Mai ales europeni: francezi, estonieni, suedezi. Voiau s-o facă protagonistă de documentare. O tulbura să vadă câţi dintre ei erau ataşaţi de punctul ei de vedere: se temea să nu devină un simplu propagator, un pion. Nu mai avea chef să vorbească despre asta. Gata cu televiziunea, cu ziarele, gata cu întorsul cuţitului în rană.

Şi-a luat un an de concediu şi, timp de unsprezece luni, a stat la Londra. Voia să se ţină cât mai departe cu putinţă de Israel, să se limpezească de zarvă, de ranchiună, de milă.

Ploua cu invitaţii la conferinţe, dar nu mai voia să vorbească despre Smadar, o terminase cu asta – aşa că vorbea despre rasism, segregare, prejudecăţi, da, însă nu despre ce păţise fiica ei. Durea, pur şi simplu, prea tare. L-a luat cu ea pe Yigal. Rami şi băieţii mai mari au rămas acasă. Au umblat vorbe, firește, dar ei şi lui Rami nu le păsa: de asta avea nevoie. Cerul deschis al Londrei a îmbărbătat-o. Metropola avea o ordine, un flux natural. A stat cu Yigal la o familie din Hampstead – în apartamentul de la parter al unei clădiri stil Tudor cu trei niveluri, cu trandafiri galbeni în spate şi ramurile unui copac atingând uşor fereastra. A citit cărţi, a scris articole, s-a plimbat îndelung. A tradus în ebraică din Memmi şi Duras. În după-amiezile de sâmbătă, mirosul de iarbă proaspăt tăiată se ridica din grădinile învecinate. Yigal avea cinci ani. Îşi făcea de lucru cu o minge de fotbal. Nurit se ţinea pe lângă el, temătoare că mingea se va rostogoli în mijlocul străzii. Nu voia să-l scape din ochi. Îl sunau pe Rami de la un telefon public. Cabina roşie avea ceva liniştitor; era străveche, din sticlă, cu o coroană aurită deasupra uşii. Aveau şi acasă telefon, însă vizita la cabină devenise un ritual duminical. Îl lăsa pe Yigal să formeze pe disc, cu degetele lui mici, numărul. „Bună, Baba, eu sunt.” După o clipă, lua telefonul din mâna lui Yigal, se apleca şi, vorbind, îl cuprindea de după mijloc. Nu voia veşti din Ierusalim, despre Israel ori despre altceva, voia doar să ştie că băieţii sunt bine. „O să ajungă pe-acasă Elik weekendul viitor?” „A primit Guy cartea pe care i-am trimis-o?” „Ai stropit petuniile?” „Ai văzut ce-a scris Miko?” „Au venit formularele de la universitate?”

Uneori, noaptea, se furişa de una singură afară şi-l suna pe Rami iarăşi, pe întuneric, pe ploaie. Încerca să nu aducă vorba despre Smadar: numele, singur, îi înfigea un piron în inimă. Vâra în fanta aparatului o mână de monede de cincizeci de penny. Monedele zuruiau în spaţiile dintre minute. Îi ura noapte bună şi pornea iarăşi spre casă, pe întuneric. Dimineţile se trezea înaintea lui Yigal, se aşeza la birou şi îşi scria lucrările academice. Se lansa împotriva Ocupaţiei, serviciului militar, rasismului, miopiei. Voia să-şi desţelenească furia, s-o transforme în limbaj. Traducerile erau mai uşoare. Întotdeauna ebraica avusese ceva eliberator. O călăuzea către sine. Erau însă şi momente în care se întreba dacă ebraica n-o lasă baltă: uneori îi lua câteva clipe să-şi amintească anumite cuvinte. Era bizar, plimbându-se prin

Londra, să nu vadă literele ebraice, aleph, tav. Fără limbă nu e acasă. Îşi iubea munca, soţul, copiii, ba chiar şi Israelul îl iubea, ce mai rămăsese din el, ideea originară, harababura aceea fumegândă, mâhnirea tatălui ei. Se gândea uneori să nu se mai întoarcă defel, ştia însă că asta e o himeră, că era nevoită să se întoarcă, unde altundeva să trăiască, unde să supravieţuiască, ce altceva ar fi putut să cunoască vreodată?

225

GUVERNUL ISRAELIAN MI-A UCIS FIICA, *Haaretz,* 8 septembrie 1997. Fată de general acuză Israelul de crimă, *Yedioth Ahronoth,* 9 septembrie 1997. Familia victimei atentatului susţine că Israelul naşte terorişti, telegramă Associated Press, 9 septembrie 1997. Mamă a unei victime a bombelor dă vina pe lideri, *Chicago Tribune*, 10 septembrie 1997. Mamă îndurerată mustră guvernul, *Jerusalem Post,* 11 septembrie 1997. O MAMA ÎNVINUIEŞTE POLITICA ISRAELIANĂ PENTRU MOARTEA COPILULUI, *L.A. Times,* 11 septembrie 1997. Israelul e de vină, declară o mamă îndoliată, *Courier Mail,* Queensland, 11 septembrie 1997. BIBI MI-A UCIS FETIŢA, *The Sun,* 11 septembrie 1997. Opresiunea îi împinge la violenţă pe extremiştii arabi, susţine o mamă îndoliată, *Moscow News,* 12 septembrie 1997. *O mamă dă vina pe Israel pentru moartea groaznică a fiicei, People's Daily,* China, 13 septembrie 1997. Israelul în cumpănă, *The New York Times,* 14 septembrie 1997. OCUPAŢIA E CAUZA MORŢII COPILULUI MEU, *Paris Match,* 14-21 septembrie 1997. „Afară din Liban!" Plânsul unei mame răscoleşte Israelul, *TelAviv Journal,* 19 septembrie 1997. „BIBI, CE-AI FĂCUT?", *Le Monde Diplomatique,* 1 octombrie 1997.

224

Sora lui Abir, Areen, avea obiceiul de a decupa articole de prin ziare. De cele mai multe ori, ziarele foloseau aceeaşi fotografie: sora ei la vârsta de nouă ani. A păstrat tăieturile într-o cutie de pantofi, sub pat, chiar şi în perioada cât au fost plecaţi la Bradford. Uneori, noaptea, când nu izbutea să doarmă, băga mâna în cutia de sub pat. Se trezea dimineaţa cu sora ei împrăştiată în jur.

223

Abir a fost proiectată prin aer cu o asemenea forţă, că pantoful a derapat pe asfaltul drumului, apoi s-a oprit, cocoţat pe propria-i goliciune.

222

Bassam dispărea, uneori cu orele, în magazia de cărbuni. Vântul şuiera prin scândurile uşii. În colţurile tavanului atârnau pânze uriaşe de păianjen. Răscolea printre obiectele pe care chiriaşul de dinainte le lăsase pe rafturi: saci cu cărbuni, un tăietor de iarbă stricat, mănuşi, o jachetă de grădinărit, foarfeci pentru curăţat pomi, insecticid, îngrăşământ, un fierăstrău, borcane pline cu şuruburi vechi, o sticlă de plastic cu pete roşii de la benzină: îşi dăduse seama că toate ingredientele unei bombe se aflau aici, în această casă englezească de suburbie.

Când a săltat din loc nişte cutii vechi cu vopsea, în urmele umede s-a ivit un straniu univers de gângănii: urechelniţe, limacşi, păianjeni cu picioare lungi. A făcut curat în şopron, lăsând însă în pace pânzele.

A ieşit cu o furcă mică sub braţ şi a început să perforeze peticul de pământ, răscolind solul, făcând straturi gata pentru plantat.

— O grădină englezească, i-a spus Salwei.

A plănuit ce urma să cultive: dovlecei, castraveţi, ceapă verde, rubarbă, salată, pătrunjel. I-a trecut prin minte să facă şi un mic havuz, apoi s-a răzgândit. A găsit la un târg de vechituri statuia unui îngeraş înaripat, a vopsit-o în alb.

Lângă magazie a plantat doi trandafiri, unul din soiul numit Sally Mac, celălalt, Red Devil.

Îi plăcea mult să lucreze în grădină, îndeosebi în după-amiezile de sâmbătă: vecinii se adunau toţi să asculte la radio meciuri de fotbal. Mereu îşi putea da seama cum se descurcă echipa locală oprindu-se în mijlocul grădinii şi trăgând cu urechea la chiotele scoase de taţi şi de fii prin grădinile lor.

221

Sally Mac: inflorescenţă rozalie-cais, cu baza galbenă şi parfum discret. Red Devil: hibrid roşu-mediu, cu floare mare, închis la culoare la bază, cu parfum intens.

Când au înflorit, i-a tăiat pentru Salwa şi i-a aşezat într-o vază pe pervaz.

220

Repet: Numerele prietene sunt numere înrudite în sensul că, atunci când aduni toţi divizorii lor proprii – fără a include numărul original –, suma divizorilor unuia este egală cu celălalt număr.

Numerele – ţinute la mare preţ de matematicieni – sunt considerate prietene fiindcă divizorii proprii ai lui 220 sunt 1, 2, 4, 5, 10, 11, 20, 22, 44, 55 şi 110, care, adunaţi, dau în total 284. Iar divizorii proprii ai lui 284 sunt 1, 2, 4, 71 şi 142, a căror sumă este 220.

Sunt singurele numere prietene sub 1000.

219

Nu lăsaţi ramura de măslin să-mi cadă din mână.

218

Salwa nu deschidea ziarele. Se ţinea departe de televizor. Nu întreba pe unde umblase Bassam în ziua respectivă, ce văzuse, cu cine vorbise. Nu era izolare şi nu era extenuare, nici amărăciune, cu toate că ar fi putut, o ştia, să fie din toate câte un pic, ambalate în dorinţa de a rămâne intacte. Nu se ducea la Cercul Părinţilor. Nu frecventa organizaţii de femei. Nu fiindcă ar fi fost în dezacord, însă pentru ea, îşi dădea seama, vorbea tăcerea. Era parte din Du’aa sa. Nu fusese chemată să-şi spună povestea. Aceasta vieţuia însă în aspectele devoţiunii sale. Drumul către înţelegere trece prin nevoinţă. Un lucru pe care intervievatorii nu izbuteau să-l priceapă. Erau mai toţi occidentali, majoritar europeni. Voiau să relateze subiectul, să-şi scrie articolele. Erau oameni de treabă, îi plăcea de ei, îi invita în casă, le gătea, le turna ceai, golea scrumierele, dar nu-i lăsa s-o ia la întrebări. Ştia că vor o

fotografie cu ea în hijab. Pricepea asta, dar mai pricepea şi că ar fi fost greşit înţeleasă. Au filmat-o o dată purtând-o pe cea mică, pe Hiba, prin apartament. Se oprise să se uite la o poză cu Abir, şi cameramanul o surprinsese plângând. Dacă i-ar fi înţeles mânia, dacă ar fi putut cumva s-o surprindă fără să facă din asta un spectacol, ar fi vorbit cu ei, însă ştia, o ştia bine: o femeie musulmană, o palestiniană, crima geografiei sale. Îi sprijinea pe Bassam, pe Rami şi pe Nurit în demersurile lor, însă voia doar să-si vadă de viaţa obişnuită. Acolo o aştepta binecuvântarea. În puterea dimineţii, după rugăciuni, când ieşeau din casă copiii şi Bassam, se ducea la piaţă. Purta veşminte lungi, brodate, şi văl. Uneori, săltaţi în susul frunţii, ochelari de soare. Numele îi răsuna printre tonete. Râdea şi făcea cu mâna. *Yalla, yalla, yalla.* Răspundea la întrebări despre copii, despre cum se descurcau la şcoală, despre cercetaşi, despre asociaţia caritabilă de la grădiniţă, dar de obicei păstra tăcerea în privinţa lui Abir. La ani după moartea fetei, vânzătorii de la piaţă încă îi mai puneau câte ceva în plus în sacoşă: o pară, niţele mirodenii, o mână de curmale. Pleca de la piaţă cu sacoşele dând pe dinafară. Şofa cu viteză, obicei pe care-l luase de la Bassam. Nu o făcea din nechibzuinţă, ci fiindcă-i dădea un fior plăcut. Îi plăcuseră şi străduţele înguste din Anata, însă bulevardele largi din Ierihon erau mai bune. Trecea în viteză pe lângă palmieri, pe lângă cazinoul abandonat, cu geamul deschis, lăsând briza călduţă să i se joace cu vălul. Încetinea pe lângă moschee. După rugăciunea de amiază se strângea laolaltă cu celelalte femei. Le plăcea bârfa: cine era pe cale să divorţeze, cine se îmbolnăvise, cine plecase din ţară, al cui fiu fusese săltat în puterea nopţii. O întrebau despre Bradford. Le spunea despre casa cu cinci dormitoare, despre grădina din dos, plimbările prin parc, lecţiile de engleză, moscheea din Horton Park. Era ca şi cum şi-ar fi adus în amintire viaţa altcuiva: nu era tocmai sigură că i se întâmplase chiar ei totul. Fără puncte de control. Fără percheziţii corporale. Totuşi, îi fusese dor de casă. De familie, prieteni. Lumina aparte a Palestinei îi lipsea, galbenul ei tăios, felul în care limpezea formele. Şi aerul. Ba chiar şi praful. Se bucura că revenise. Devenise atât de pricepută la făcutul de bagaje, încât în săptămâna mutatului îşi ascuţise amândouă unghiile de la degetele mari ca să poată rupe cu uşurinţă banda adezivă de pe cutii. La întoarcere, pe aeroport, o percheziţionaseră iarăşi corporal. Cei doi copii mai mici

fuseseră lăsaţi în aceeaşi încăpere cât îşi scosese hainele. Îi pusese să se întoarcă cu spatele. Îi auzise bocind cât se dezbărase de rochie. Rămăsese stoică. Îi luaseră apoi la percheziţionat şi pe copii. De faţă cu ea. Îngenunchease lângă ei, vorbindu-le în şoaptă în vreme ce hainele erau îndepărtate. Până la chiloţi. Îi îmbrăcase iarăşi apoi, cu încetineală, nasture după nasture. Le spusese să nu cedeze niciodată. Să se ţină tari. Să se încreadă în Allah. Lucrurile aveau să se schimbe. Neapărat. Avea pe cap atâtea – furia lui Araab, vinovăţia lui Areen, nedumerirea Hibei –, însă voia să le facă faţă, trebuia, asta-i era menirea. Existau doar atâtea mame care o păţiseră şi mai rău. Avea grijă de ai ei, se asigura că ajung acasă în siguranţă: asta conta. Ajunsă acasă, număra – una, două, trei, patru, cinci perechi de pantofi lângă uşă. Doar atunci izbutea iarăşi să respire. Serile, după ce copiii se duceau la culcare, aştepta întoarcerea lui Bassam. Aprindea cărbunii şi aranja *hooka* afară, pe verandă, lângă masa cea mică de jucat cărţi. Îşi dădea în cărţi şi aştepta ca gămăliile de lumină ale farurilor maşinii să apară pe drum.

217

Casa din Ierihon era extraordinară. Era clădită la margine de oraş, pe un drum neasfaltat, plin de hopuri, mărginit de portocali, caişi şi palmieri, cu vedere la întinderea deşertului.

Patru dormitoare. Tavan înalt. Ziduri groase. Bolţi arcuite. Ferestre cu lucrătură de metal. Gresie cu modele întortocheate în bucătărie. Duşumele de pin.

Sistemele de canalizare erau de încredere. Ţevile de încălzire. La fel şi electricitatea. Aveau până şi o piscină mică de beton în spate.

Când a văzut casa prima oară, Salwa a urcat şi-a coborât de mai multe ori pe trepte, atingând suprafeţele, trecându-şi peste ele degetele. A aprins şi a stins luminile. S-a oprit, în bucătărie, sub aerul de la hotă, a poposit un moment lângă maşina de gătit, şi-a şters umezeala de pe obraji.

Bassam a urcat la etaj, s-a uitat pe geam. Şi casele vecinilor erau bine întreţinute: pereţi văruiţi, interfoane, antene prin satelit, porţi electronice.

În jurul casei, treizeci de ari de teren: suficient cât să ai unde planta o livadă mică.

216

O trăsătură arhitecturală a caselor bine întocmite din Ierihon e aceea că sunt considerate introvertite – mare parte dintre odăi dau către curtea interioară mai degrabă decât spre stradă: se adună în ele însele.

Unele case sunt împodobite cu turnuri *malqaf* sau prinzătoare de vânt: turle înalte care înfruntă, dintr-una ori din mai multe părţi, vântul dominant în zonă. Prinzătorul de vânt culege aerul rece şi dens, trăgându-l către măruntaiele casei, unde acţionează ca un sistem de ventilaţie. Vase cu apă sunt uneori amplasate în interiorul său ori peste deschizăturile din capătul inferior pentru a spori efectul de răcorire.

În anumite case se poate simţi încă de la uşă boarea de răcoare opintindu-se în perdeaua de arşiţă.

215

În secolul al nouăsprezecelea, gheaţa importată – bine pusă la păstrare în rumeguş şi transportată în lăzi de lemn dinspre est şi nord – era ţinută la rece în subsolurile turnurilor.

Gheaţa era adusă în blocuri uriaşe, cu muchii drepte, şi purtată de carele cu boi dinspre lacurile îngheţate ale Turciei, Iranului, Irakului, suită apoi în tren şi, când se ajungea la câte o staţie, cărată pe spinările cămilelor. La destinaţie, lăzile erau coborâte în pivniţă cu ajutorul funiei şi scripeţilor.

Un pahar de ceai cu gheaţă şi-o rămurică de mentă reprezenta apogeul luxului palestinian.

214

O săptămână mai târziu, de ziua ei, Bassam i-a întins un vraf de hârtii făcute sul şi legate cu o fundă: actele de proprietate asupra casei.

Afară, micuţa piscină de beton. Bassam a ieşit în curtea din spate, a descolăcit un furtun şi a început s-o umple cu apa de la robinetul de afară. O poreclise deja Băltoaca.

Unul câte unul, copiii au intrat în bazin şi-au început să se bălăcească.

213

Toţi, fireşte, cu excepţia lui Abir.

212

S-a trezit mai târziu, pe seară, auzind-o pe Salwa cum face ordine în camera de zi. S-a oprit în capul scărilor şi s-a uitat în jos pe lângă balustrada de lemn.

Ea nu l-a observat. Se mişca fără zarvă, culegând prosoape, tricouri, o minge mică de plajă care se dezumflase într-un colţ. S-a aplecat peste măsuţa de cafea, a dus la bucătărie o farfurie şi un pahar.

Când a oprit şi apa de la robinet, a auzit-o respirând. A stins lumina în bucătărie şi s-a oprit iarăşi în camera de zi.

Rămânea aprins un singur bec. Salwa a întins mâna să-l stingă. A observat ceva pitit în cutele canapelei. A ridicat pernuţa. Dedesubt a găsit o aripioară gonflabilă oranj pentru înot, boţită şi dezumflată.

A ridicat şi pernele din preajmă, căutând aripioara destinată celui de-al doilea braţ, însă n-a găsit nimic.

A privit-o cum se apropie de bibliotecă şi cum se opreşte lângă poza lui Abir. A desfăcut ventilul aripioarei, l-a dus la buze şi a suflat. A izolat apoi aerul înăuntru şi şi-a trecut micul colac portocaliu peste încheietură.

A rămas aşa o clipă, după care a păşit spre dulap, dezumflând pe drum aripioara.

211

Lui Rami nu-i plăcea să vadă uniforme aruncate peste tot când veneau acasă băieţii, la sfârşit de săptămână. O tunică verde pusă pe cuier. Bocanci maro lăbărţaţi la uşă. Aproape că putea ghici prin ce parte a ţării fuseseră uitându-se la tălpi. Praful din Negev. Urmele de sare ale Mării Moarte. Tocurile uzate ale Hebronului.

210

Elik a făcut armata din 1995 până în 1998: sergent-major

în unitatea Maglan. Guy şi-a satisfăcut stagiul militar între 1997 şi 2000: locotenent într-un regiment de tancuri. Yigal a intrat într-un batalion educaţional non-combativ şi şi-a servit patria din 2010 până în 2013.

209

Salwa a păstrat hainele lui Abir ca să le poarte Hiba. Le-a scos la iveală treptat, de-a lungul anilor; o cămaşă ici, o basma colo. Doar uniforma de şcoală şi pantofii de lac au rămas în dulap. Nu îndura gândul ca fiica ei cea mai mică să se ducă la şcoală arătând aidoma cu Abir.

208

Când s-a întors de la Londra, Nurit a pus la spălat toate hainele, mai puţin uniformele.

207

La o săptămână după *shiva*, Elik s-a întors la unitatea lui. Comandantul l-a găsit la bază, în camera de control. Ofiţerul văzuse la televizor imagini de la înmormântarea lui Smadar. Şi-a lăsat palma pe umărul lui Elik. Totul, acum, ţinea de acţiune, i-a zis. Era psihologic. Ceva trebuia făcut. Era necesar ca Elik să se întoarcă pe teren. Urma să se desfăşoare o operaţiune în Liban, în câteva zile. Se intenţiona lichidarea unor membri Hezbollah. „Ai face bine să te pregăteşti”, i-a zis. Cineva urma să plătească pentru moartea surorii lui. După aceea avea să se simtă mai bine. „Crede-mă”, i-a spus ofiţerul. Putea să se uşureze un pic. Să caftească nişte Hezbo.

Elik a rămas tăcut. Comandantul lui nu văzuse comentariile făcute de mama lui prin ziare.

Două zile după aceea, comandantul a declarat că planurile se schimbaseră. Elik era transferat la un batalion de informaţii, unde nu i se permitea să mai participe la operaţiuni pe teren.

Elik şi-a dat seama imediat că decizia fusese luată de frica unui dezastru de imagine.

206

Salwa conducea pe drumurile englezeşti: doar aşa o putea face pe Hiba să adoarmă pe timp de zi. O punea pe scăunelul ei şi dădea ture prin cartier. După două săptămâni se aventurase mai departe. Către periferie, apoi dincolo de ea.

Nu erau bariere militare acolo. Nu erau puncte de control. Străbătea Shipley, Bingley, Keighley. N-o deranja că trebuie să meargă pe cealaltă parte a şoselei.

Străbatea drumurile înguste care brăzdau peisajul rural din Yorkshire. Ziduri de piatră şi curbe. Fabrici şi turle de biserici. Maşina trecea iute pe sub coroanele verzi ale copacilor. Lumina soarelui săgeta printre ramuri. Asfaltul fâşâia. Nu era nici măcar o groapă în cale.

A descoperit, lângă Keighley, o fermă de cai unde se aflau bidivii arabi, zvelţi şi musculoşi, pe pajiştea verde. S-a aplecat pe geamul maşinii.

Când s-a trezit Hiba, a cocoţat-o sus, pe gard şi s-au uitat împreună la trapul ţanţos al cailor.

205

Pursângele arab are un spate drept, scurt, mulţumită vertebrei în minus faţă de ceilalţi cai. Silueta sa naturală e socotită un etalon al graţiei, şi rasa e celebră pentru umbletul fluid ca o plutire, un spectacol de frumuseţe şi simetrie, cu toate tendoanele mişcându-se la unison.

204

Este ştiut că Marea Moartă sperie caii – dacă păşesc în apa care ridică totul la suprafaţă, picioarele pot aluneca de sub ei fără veste, ajung să fie întorşi pe-o parte şi uneori se îneacă.

203

În secolul al XlX-lea, triburile beduine foloseau iepe arăbeşti în atacurile lor. Succesul raidurilor – de capturare a oilor, cămilelor sau caprelor – era dat de surpriză şi viteză.

Spre deosebire de armăsari, femelele nu fornăiau şi nu nechezau la apropierea de tabăra inamică. Tăcerea era de aur.

La beduini nu exista un dar mai de preţ pe care să i-l oferi unui străin decât o iapă arăbească de luptă.

202

Ospitalieri ca la război, le-am lăsat morţii lor în dar, să le amintească de noi.

Arhiloh

201

Pachetele îi scoteau din sărite pe Rami şi pe Nurit. În fiecare Zi a Amintirii soseau din partea ministerului. Învelite frumos în hârtie azurie, cu funde albe şi pecetluite cu o stea a lui David argintie. Erau lăsate la intrare, însoţite de un bilet de la Ministerul Apărării: *Dragă familie Elhanan.*

Obiectul era, în fiecare an, altul: un bol de cristal cu numele celor căzuţi gravate în jurul buzei, o vază cu citate biblice, un drapel de porţelan, o pereche de sfeşnice de argint pentru Sabat.

O dată, la o asemenea ocazie, Rami a găsit sub ambalaj o carte – *Cărări: îndrăgosteşte-te iarăşi de Israel.* Cartea avea câte un traseu de drumeţie pentru fiecare zi a anului: dintre acestea, cincizeci se găseau în Cisiordania. Cartea sugera ca israelienii să poarte o armă dacă străbat un traseu care trece pe lângă vreun sat arab.

Biletul însoţitor – cu un mesaj special pentru îndoliaţi – era plin de înflorituri. *În această măreaţă Zi a Amintirii am dori să onorăm amintirea lui Smadar şi sacrificiul special pe care dumneavoastră şi familia l-aţi făcut pentru eternul Stat Israel.*

Nurit se făcea foc şi pară, nu doar din pricina vulgarităţii darurilor sau a scrisorilor edulcorate, ci şi din cauza felului în care o cooptau pe Smadar de partea lor, de parcă fata ar fi fost complice cumva, de parcă s-ar fi aruncat cu pieptul înainte, pe strada Ben Yehuda, în faţa bombei.

Ea şi cu Rami au pus pe bolul de cristal ciocanul şi ranga, făcându-l fărâme, o moviliţă de moarte şi amintire.

Au aşezat apoi cioburile la loc în cutie, i-au legat iarăşi funda şi i-au trimis coletul lui Netanyahu, cu câteva cuvinte

scrise de mâna ei: *Scumpul meu Bibi, ceva s-a spart.*

200

Îl vedea pe Netanyahu uneori, la bazinul de înot al Universităţii Ebraice, un bărbat slab, cu cască de înot albastru-deschis şi o burtică albă, surprinzătoare, bălăngănindu-i-se mai sus de şolduri.

199

A aşteptat coletul. Afară, lângă uşa casei. Printre florile îmbobocite. Un pic înainte de amiază, un tânăr soldat în uniformă a oprit pe alee, într-o maşină militară: albă, cu numere de înmatriculare negre. Avea o expresie vioaie, jovială. Cutia era iarăşi albastră, funda albă, legată cu îngrijire.

Rami a păşit pe aleea din grădină şi a luat, fără vreo vorbă, pachetul. Soldatul i-a urat cele bune, s-a răsucit pe călcâie şi a pornit înapoi spre vehicul, în lumina apăsătoare a soarelui.

În prag, Rami a desfăcut pachetul. Era un glob de metal cu o hartă a Israelului Mare sub formă de basorelief. Făcut din bronz lustruit, gol pe dinăuntru, uşor.

A lăsat din mână cutia şi l-a strigat pe soldatul care tocmai deschisese portiera.

— Vezi asta?

Tânărul, tresărind, s-a întors spre el.

Rami simţea asaltul nemilos al arşiţei. Globul, în palme, era alunecos.

— Crezi că-l vrem?

— Domnule?

— Aşa ceva?

— Ce-i cu el, domnule?

— Ai impresia că noi chiar îl vrem?

Globul a descris o traiectorie prin aer, peste maşină, a bufnit în trotuar, s-a rostogolit şi s-a oprit în mijlocul străzii.

Soldatul s-a holbat vreo jumătate de minut la Rami, apoi a dat ocol fără grabă maşinii, s-a aplecat şi a cules globul, l-a şters de praf, l-a depus pe bancheta din faţă, a tras portiera şi a luat-o din loc fără grabă.

În următorul an n-a mai sosit nici un dar.

198

Şi totuşi el şi Nurit luau întotdeauna poziţie de drepţi când se auzeau sirenele în memoria celor căzuţi.

197

Sirenele se aud an de an întru comemorarea soldaţilor israelieni căzuţi şi a victimelor terorismului. Orice muncă încetează. Circulaţia încremeneşte.

Tastaturile amuţesc. Lifturile înţepenesc. Cetăţenii coboară din maşini în mijloc de autostradă. Posturile de radio şi televiziune tac. Teatrele, sălile de cinema, cluburile de noapte şi barurile sunt închise. Nu se mai aud zgomote de construcţii. Drapelele sunt ridicate până la jumătatea catargelor.

Sirenele vuiesc timp de un minut la apusul soarelui şi încă două în următoarea zi.

196

După ce-a terminat cu milităria, Elik şi-a azvârlit cât colo bereta şi a străbătut drumul de la Ierusalim până la Marea Moartă, unde a poposit peste noapte într-un parc acvatic abandonat de lângă Ein Gedi. A băut un pahar bun de vodcă, a fumat jumătate de cui, a hoinărit printre scaunele abandonate ale salvamarilor şi umbrelele prăfuite, apoi, o mare parte a serii, s-a plimbat singur pe toboganele de apă uscate.

S-a trezit dimineaţă pe fundul de beton al unui bazin gol.

195

©EPA

194

Rami îşi învârtea prin minte pledoariile, zi după zi. Afirmator şi negator. Moţiune afirmativă. Contraargumentaţie. Reîntărire. Respingere. De câte ori nu trecuse prin asta şi cu ceilalţi băieţi? Acum venise rândul lui Yigal. Rami se trezea în toiul nopţii, foindu-se şi frământându-se. „Aşadar, ce-o să spui, fiule, când o să fii în mijlocul drumului şi-o să apară o Kia neagră, îi faci semn să oprească şi înăuntru e Bassam?” „Îl las să treacă.” „Dar camarazii tăi?” „Ei n-au decât să decidă ce vor.” „Şi dacă zice comandantul tău: «Arestează-l»?” „O să refuz.” „Şi dacă te arestează fiindcă n-ai ascultat ordinul?” „Pot să mă aresteze.” „Şi să ajungi la închisoare pentru asta?” „Da.” „Atunci de ce să n-o faci acum şi să refuzi asta cu totul?” „E datoria mea, obligaţia mea.” „Ia spune, dacă-l laşi pe Bassam să treacă, o să-l laşi şi pe următorul să treacă, la fel?” „Depinde.” „Dar dacă ar fi Araab sau Areen sau Hiba sau Muhammad ori Ahmed, o să-i iei la bani mărunţi?” „O să fac ce e corect.” „Şi dacă ţi se spune să faci ceva ce nu vrei să faci?” „Ce, mai exact?” „Să ocupi, de pildă, o casă, să tragi într-o cisternă cu apă, să rupi un os.” „N-aş face-o.” „Toată lumea zice aşa.” „O să fac alegerea când o să fie cazul.” „Dar dacă alegi greşit?” „O să plătesc pentru asta.” „Ai hotărât, gata?” „Nu ştiu.” „Mai devreme sau mai târziu trebuie să iei o decizie, fiule.” „Dacă nu fac armata, n-o să am o voce.” „Vocea ta e mai puternică dacă nu te duci.” „Nu mă tem de închisoare, dacă asta crezi.” „Ştiu, băiatule.” „Tu ai fost, te-ai dus în armată, ai apucat s-o faci.” „Erau alte vremuri.” „Aşa zic toţi.” „Păi… e adevărat.” „De ce să putrezesc în închisoare când aş putea schimba lucrurile acum?” „Fiindcă n-o să le poţi schimba.” „Asta spui tu.” „Nu poţi ignora realitatea, fiule.” „Ne trebuie şi protecţie, mă priveşte apărarea ţării, avem nevoie de oameni de ispravă acolo.” „Da, aşa e.” „Atunci ce să

fac, să emigrez?” „Sigur că nu.” „Nu mi-e ruşine de drapelul meu, nouă ne trebuie o armată democratică.” „O să afli până la urmă că aşa ceva nu se poate. Un loc trebuie să se poată apăra.” „Înţeleg.” „Şi nu-s toţi ca Bassam, să ştii.” „Ştiu.” „Mai sunt şi oameni de alte soiuri pe-acolo.” „Da, mai sunt. Mi-au aruncat sora în aer.”

193

Existau lucruri, Rami o ştia, la care nu se putea găsi răspuns, nici chiar pentru el însuşi.

192

Serile de aşteptare păreau să se scurgă precum erele geologice. Orice sirenă de raid aerian, orice bipăit pe telefonul lui Rami, orice alertă de ştiri la televiziune, încă o zi în care nu se ştia nimic. Nu-şi putea alunga din minte groaza. Pândind ciocănitul măsurat la uşă. Paşii lungi, lenţi din salon până în vestibul. „Răspund eu, dragă.” Trasul perdelei. Uitătura aruncată pe geam. O bucată de umăr. Forma unei şepci. Uşurarea de a-l vedea pe poştaş, pe vreun voluntar cu chestionare ori pe vreun vecin. Îşi avea reacţia cioplită în minte, ca orice tată: avea să rămână neclintit, n-avea să-l lase pe mesager să intre în casă, avea să-i susţină privirea, să încline din cap, ba chiar să surâdă, avea să întindă mâna după scrisoare, s-o bage în buzunarul de la cămaşă, aproape de piele. Avea să ridice un braţ, singurul său limbaj, apoi să clatine din cap, să închidă uşa şi să aştepte ca paşii să se depărteze pe alee, ca portiera maşinii să se închidă uşurel şi mesagerul să dispară. Ce să faci cu lumina, atunci? Ce să faci cu sunetul? Ce să faci cu toată culoarea din odaie? El urma să fie calm şi măsurat. Controlat.

Avea să se întoarcă în vestibul, s-o apuce înapoi prin bucătărie, să-i toarne ei un pahar cu apă şi să i-l aducă, fiindcă ea, fireşte, va fi intuit deja. Ea putea să se întindă peste tăblie, să ia scrisoarea, s-o despăturească cu gesturi moi, s-o citească şi s-o pună la loc în plic, apoi să aşeze plicul pe mijlocul mesei.

Şi, cu toate că ciocănitul în uşă nu s-a auzit niciodată, li se părea că lipsa ciocănitului e oricum un fel de ciocănit.

191

Patru ani mai târziu – după ce şi-a satisfăcut stagiul militar –, Yigal a urcat pe scenă la Tel Aviv, în faţa a şapte sute de persoane, alături de Araab Aramin, cu ocazia Slujbei Alternative de Comemorare dedicate atât palestinienilor, cât şi israelienilor, şi au denunţat amândoi ocupaţia, segregarea şi deposedarea de pământ.

190

Mă numesc Yigal Elhanan. Aveam cinci ani în 1997, când mi-am pierdut sora, pe Smadar.

189

Numele meu este Araab Aramin. Aveam paisprezece ani când sora mea, Abir, a fost împuşcată în ceafă.

188

Şapte sute de persoane i-au auzit pe băieţi vorbind. Rami şi Bassam se uitau la ei din culise. Bassam îşi încleştase la spate mâinile. Rami strângea în pumn marginea cortinei. Avea mai târziu să spună că ceea ce auzise se putea numi, pe drept cuvânt, nuclear.

Regizoarea de platou stătea la panoul de control. Abia dacă mişca. Băieţii, unul lângă altul pe podiumul înalt, cu cămăşi descheiate la guler. La final s-au îmbrăţişat pe scenă. Au ieşit şi taţii pe scenă, din stânga.

Rami s-a îndreptat mai întâi spre Araab. Bassam s-a dus la Yigal.

187

Apa grea – oxidul de deuteriu – e folosită pentru întreţinerea reacţiilor în lanţ. Apa ajută la încetinirea vitezei cu care se descompune uraniul.

186

Soldatul care mi-a omorât sora era victima unei industrii a fricii. Conducătorii noştri ridică glasul îngâmfaţi, cerând moarte şi răzbunare. Megafoanele sunt cocoţate peste maldăre de amnezie şi negare. Dar vă cerem să vă scoateţi armele din visele noastre. Ne-am săturat, gata, destul, de ajuns. Numele noastre au fost transformate în blesteme. Singura răzbunare e să facem pace. Familiile ni s-au unit în amara definiţie a îndolierii. Arma n-a avut de ales, cel care a tras cu ea, da. Nu vorbim despre pace, facem pace. Numele lor rostite împreună, Smadar şi Abir, sunt adevărul nostru simplu, fără rest.

l85

Araab avea douăzeci şi trei de ani, Yigal, douăzeci şi patru.

184

Mordechai Vanunu, un tehnician a cărui treabă era să producă litiu-6 în centrala nucleară Dimona din Negev, a fost condamnat la optsprezece ani de închisoare pentru divulgarea unor detalii despre programul de înarmare israelian. Vanunu a strecurat un aparat de fotografiat în Machon 2 şi a făcut cincizeci şi nouă de fotografii, cu toate că semnase, cu nişte ani în urmă, un contract de confidenţialitate. A divulgat amănunte mai întâi unui grup bisericesc din Australia, unde fugise. Mai târziu, la Londra, unde se dusese ca să publice datele, a fost atras într-o capcană amoroasă de o agentă a Mossadului. S-a întâlnit iarăşi cu femeia la Roma, unde a fost imobilizat, sedat, răpit, legat de o targă, dus cu o şalupă pe o navă-spion, ferecat într-o cabină. A fost interogat de agenţi ai Mossadului şi transportat înapoi în Israel, într-o închisoare secretă aflată sub administrarea Shin Bet. Aproape doisprezece ani din perioada de temniţă şi i-a petrecut singur în celulă.

183

Cheryl Hanin Bentov – borcanul cu miere care îl atrăsese ca pe un bondar pe Vanunu – a devenit agent imobiliar în Alaqua, statul Florida, specializându-se în comunităţi închise şi proprietăţi pe malul mării.

182

Rami l-a văzut pe Vanunu în curtea din spate a hotelului American Colony din Ierusalim. Era înalt, zvelt, elegant. Tâmplele încărunţite îi scoteau în evidenţă pielea smeadă. Avea în el ceva inerent israelian: îmbrăcămintea, cămaşa albastră costisitoare, cu doi nasturi deschişi, uşoara cută a blugilor, mocasinii fără şosete. Doar lanţul subţire de aur de la gât părea un pic cam strident.

Vanunu era înconjurat de o jumătate de duzină de ascultători, patru bărbaţi, două femei. Pe mijlocul mesei fusese pusă o carafa cu apă, împreună cu o sticlă de vin alb aşezată într-o frapieră argintie.

Mesele erau umbrite de duzi înalţi. Pe pereţii de calcar se ridica iedera. O boare uşoară făcea să se înfioare petalele florilor: hortensii, rododendroni, mentă înflorită.

Rami a auzit de la masa lor un schimb iute de replici în ebraică. Ebraica s-a dizolvat apoi în engleză, lucru care l-a surprins: una dintre condiţiile eliberării condiţionate a lui Vanunu, o ştia, era să nu stea de vorbă cu străini.

Rami a ales o masă îndeajuns de departe cât să nu atragă atenţia, deşi suficient de aproape cât să poată trage cu urechea. Hohote de râs, apoi o tăcere scurtă. Din câte ştia, Vanunu se afla încă în arest la domiciliu, locuind în catedrala de pe aceeaşi stradă.

Rami şi-a privit ceasul. Venise cu zece minute mai devreme la întâlnire. I-a cerut o bere ospătarului, a deschis telefonul, a lungit gâtul ca să asculte ce se vorbea la masa lui Vanunu.

Abia atunci a observat Rami ritmul fântânii arteziene, ca o pânză subţire de zgomot. Orice cuvânt era cumva domolit de căderea apei. Văzuse din hol fântâna, însă nu fusese atent la sunet. Părea conceput tocmai ca să acopere zarva meselor din preajmă prin susurul fără oprire.

S-a gândit o clipă să se apropie de masa lor, să se prezinte, să strângă mâna lui Vanunu, să-l privească în ochi. Era însă o parte din Rami care, în asemenea momente,

devenea aritmică: nu ştia prea bine ce să spună. Vanunu fusese şi el numit iubitor de arabi, pacifist odios, trădător. I se arsese fotografia pe stradă. Trecuse prin umilinţe mai mari decât putea Rami să-şi imagineze. I se luase paşaportul. Nu avea voie să discute cu reporteri decât dacă afirmaţiile lui erau apoi revizuite de cenzori. Trăia într-o cămăruţă, într-un complex înconjurat de ziduri. Era arestat şi re-arestat frecvent – o dată fiindcă vorbise cu nişte turişti

Într-o librărie, altă dată pentru că refuzase să presteze serviciul comunitar în Ierusalimul de Vest, cerând să fie lăsat în partea estică a oraşului, în zona arabă.

La masă, Vanunu dusese mâna la gură, acoperindu-şi buzele. Cei patru bărbaţi şi cele două femei ascultau cu încordare. Ce secrete se prefirau acolo? Ce lucruri banale? Ce dorinţe?

Când s-a ridicat să plece, Rami a surprins privirea lui Vanunu şi o străfulgerare de recunoaştere s-a iscat între ei.

181

Trădător: cineva care-şi trădează ţara, un prieten, un principiu.

180

Colaboraţionist: cineva care cooperează, într-un act de trădare, cu inamicul.

179

Negociator de pace: o persoană căreia a ajuns să-i fie silă de război.

Negociator de pace: o persoană căreia i-a fost silă de război.

Negociator de pace: o persoană căreia îi este silă de război.

178

Una dintre condiţiile de bază pentru primirea de ajutor din partea Statelor Unite, stabilită potrivit prevederilor legislative care reglementează sprijinul economic şi finanţarea armatelor străine în scopul de a promova stabilitatea politică şi economică în zone-cheie de interes ale Statelor Unite, este că Israelul nu are voie, în prezent sau pe viitor, să producă arme de distrugere în masă.

177

Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-aţi omorât fiica.

176

Era responsabilitatea lui Bassam, în calitate de comandant, să-i pedepsească pe colaboraţionişti din închisoare. Pe cei care cooperau, care conspirau, cei care trădau, cei care cedau. Turnătorii. Ciripitorii. Oamenii-trestie.

Rândurile reţelei Fatah erau strânse, însă israelienii reuşeau mereu să se infiltreze. Exista mereu câte un deţinut dispus să se încovoaie pentru un favor mărunt: o sentinţă scurtată, o celulă nouă, o provizie de ţigări. Cel mai adesea deţinuţii cedau de dragul familiilor de afară. Poate că-l arestaseră pe fratele omului respectiv. Poate fiul lui dăduse de necaz. Gardienii îi abordau – la spital sau la carceră – şi le cereau, în şoaptă, ceva la schimb. La început era, întotdeauna, un fleac. „Află cine a răsturnat coşul cu detergent din spălătorie.” „Identifică-l pe deţinutul care a şterpelit sare de la bucătărie.” „Arată-l pe cel care bate mesaje în ţevi.”

Un singur ciripitor era de ajuns ca să fie cu toţii prinşi în laţ. După aceea erau siliţi să-şi petreacă timpul în cătuşe verbale.

Cei mai uşor de identificat erau aceia care sosiseră la închisoare turnători gata. Fuseseră cooptaţi mai din timp. Bassam îşi dădea seama din felul în care se purtau: se prefăceau că le e teamă, dar prefăcătoria însăşi îi dădea în vileag. Aşteptau mereu o săptămână sau două până ce începeau să toarne. Erau luaţi la pumni şi picioare de gardieni, apoi duşi de acolo. Bassam ştia că bătăile erau false, scuze pentru ca deţinuţii să fie scoşi afară din celule. Prea erau

gălăgioase ţipetele, prea belicoşi gardienii. Actori în acelaşi film. Se uita la ei cum sunt luaţi cu targa. Arareori se întorceau, dar în asemenea cazuri păreau să-şi fi amestecat furia cu un pic de rotunjime în obraji: li se purtase de grijă în custodie.

Bassam îi considera folositori ca piste greşite. Ţine-ţi duşmanul aproape. Nu-l scăpa niciodată din ochi.

Mai greu de identificat erau aceia care clacau în închisoare. Porneau cinstiţi, dedicaţi, însă detenţia îşi lăsa amprenta asupra lor. Adeseori căderea se întâmpla după ani de temniţă grea. Nu aveai cum spune dacă închisoarea îi făcuse să cedeze ori dacă era promisiunea libertăţii, dar ceva lăuntric le era eviscerat. De aceştia trebuia să te fereşti. Ştiau structura grupurilor de acţiune. Ştiau numele luptătorilor. Înţelegeau mersul operaţiunilor.

Ştiau şi cum să se poarte în închisoare: nu exagerau cu ciripitul, nu se dădeau cu uşurinţă de gol.

Bassam încerca să menţină moralul cu cântece, cursuri, împărţit de ţigări, însă uneori câte unul pur şi simplu ceda, şi n-aveai cum opri asta. La nivelul cel mai de jos erau evitaţi de ceilalţi.

Uneori, ciripitorii erau turnaţi la rândul lor şi lăsaţi la mila gardienilor.

La nivelul cel mai înalt îi revenea lui Bassam sarcina de a pune în aplicare pedeapsa: ciripitorul să fie izolat, familia lui ameninţată ori omul bătut ca să se înveţe minte.

În cele mai neplăcute cazuri – când colaboratorul era important –, Bassam însuşi trebuia să administreze bătaia.

Bătăile nu i se păruseră în regulă încă de la început. Nu voia să se transforme în temnicer. De ce să-i faci unui camarad deţinut ce-ţi face temnicerul ţie?

Bătăile nu se potriveau cu un jihad ca la carte. Un om care se răzbună sapă două gropi.

Bassam nu era sigur cum să întoarcă situaţia. Problema îl ţinea treaz nopţile. Nu avea chef să dea vina pe poliomielită ori pe şchiopătat ca scuză să nu mai care picioare. Era important să-şi păstreze nonviolenţa, dar şi să nu pară slab. Îi plăceau ideile doctorului King: găsirea unei metode de a respinge răzbunarea, agresiunea, reacţia dură. Trecutul e profetic. Războaiele sunt unelte boante. Fulgerul e mut până ce izbeşte.

Lăsa capul în pernă. Încerca să doarmă. Nu reuşea.

175

Oamenii-trestie: cei care se îndoaie în bătaia vântului.

174

Instrumentul său favorit, în închisoare, era cel numit *ney,* un fluier lung la care se interpretează ţinându-l oblic faţă de axul corpului: la capătul coridorului său era un egiptean care ştia să cânte minunat. Ney-urile se făceau din picioare de scaun ori de masă, scobite şi cioplite cu grijă.

173

Smadar avea nişte căşti cu buton de volum. Îi plăcea să-şi ţină palmele peste urechi şi să-şi răsfire degetele în vreme ce dansa prin camera de zi, atingând cu tivul fustei ghivecele de flori şi scaunele. Putea să controleze volumul cu palmele, uneori dându-l la maximum, prostindu-se şi hlizindu-se cu fraţii ei: *Nu te aud, nu te aud, nu te aud.*

172

Chiotul strident numit *zaghareet* este emis în timpul nunţilor şi altor sărbători, întru cinstirea viilor şi a morţilor.

Trilul este creat prin propulsarea limbii către amândouă colţurile gurii, în succesiune rapidă, în vreme ce din gâtlej se eliberează o ondulaţie sonoră – *elelelelelelelelelel.* Femeile îşi acoperă gura cu palma şi închid ochii în vreme ce scot sunetul.

Zaghareet-ul are aproximativ durata unei răsuflări, deşi mai multe asemenea chiote pot fi alăturate, alcătuind un cântec ori bocet mortuar prelung.

171

Zaghareet-ul a fost capturat pe o faimoasă peliculă de regizorul David Lean. În *Lawrence al Arabiei* apare o femeie în negru, cu văl, care chiuie de pe o culme către bărbaţii de jos, din vale, porniţi la luptă.

170

169

În 1361 – cu 639 de ani înainte de mileniul al treilea –, prima orgă permanentă cu tuburi a fost instalată în biserica Saint Burchardi din Halberstadt, Germania. Meşteşugarii locali au lucrat ani întregi ca să perfecţioneze orga de tip Blockwerk. Au fost aduşi meşteri tâmplari ca să fasoneze lemnul. Cel mai iscusit fierar a forjat o serie de tuburi perfect simetrice. Clericii s-au strâns ca să discute scopul şi amplasarea instrumentului.

Orga, cu claviatura ei cu douăsprezece note, a devenit o comoară locală, mândria oraşului. Era ştiută printre localnici drept Vocea Domnului. Muzicieni din întreaga Europă au venit s-o asculte şi să cânte la ea.

Şapte veacuri mai târziu, la catedrală a fost programată o piesă de John Cage. Partitura de opt pagini purta titlul *Cât mai lent posibil.* Scopul interpretării era să alungească notele pentru ca acestea să răsune, neîntrerupt, timp de încă 639 de ani.

Proiectul fusese conceput de teologi şi muzicieni pentru a-l onora pe Cage şi totodată ca o examinare a spiralelor muzicii şi timpului.

Reprezentaţia, întru câtva întârziată, a început în 2001 cu un interval de tăcere. Iniţial nu s-a auzit decât fâsâitul foalelor electrice umplându-se cu aer.

Primul acord complet a vibrat în catedrală în 2003. Şaptesprezece luni mai târziu a fost adăugată o notă şi tonul s-a schimbat. Apoi a rămas la fel: un zumzăit continuu.

O cutie specială din material acrilic a fost construită în jurul orgii pentru a reduce din volum. Foalele au fost întreţinute cu grijă ca să furnizeze o provizie constantă de aer. Un alt acord a răsunat în 2006 şi a continuat până în 2008. În acest punct, greutăţile care ţineau apăsate pedalele orgii au fost ajustate şi al şaselea acord s-a făcut auzit.

168

Fiecare parte din *Cât mai lent posibil* durează în jur de şaptezeci şi unu de ani. Muzica va dura până pe data de 3 septembrie 2640, avându-se astfel grijă ca oricine aude un fragment să nu apuce vreodată s-o asculte pe toată.

167

Speranţa medie de viaţă pentru un palestinian este de 72,65 de ani. În medie, israelienii se aşteaptă să trăiască cu aproape zece ani mai mult.

166

Zăcea acolo sub un cearşaf albastru, cu ceasul la încheietură şi părţile mutilate de explozie ascunse discret. Chipul îi rămăsese cu totul intact. Nici o tăietură, nici o vânătaie. Pentru asta Rami se simţea recunoscător. Uşa s-a închis cu un sâsâit pneumatic. Apoi tăcere. A ştiut încă de pe atunci că toate sunetele care aveau să urmeze vor deriva din acesta.

165

La a zecea aniversare, Abir a primit în dar o vizită la restaurantul Amigo Pita de pe strada mare din Anata. Era o cafenea mexicană bine luminată, cu sombrerouri pe pereţi. Din sistemul stereo se auzea muzică de mariachi.

În toiul petrecerii, proprietarii au scos la iveală o pinata în formă de măgăruş. La început, Abir n-a vrut să lovească măgăruşul, însă când a auzit că înăuntru erau dulciuri şi-a pus legătura pe ochi, a luat băţul şi-a început să croiască jucăria viu colorată.

Dulciurile au căzut ploaie, răspândindu-se şi săltând pe podea.

164

Bomba sonoră – zisă şi grenadă acustică ori dispozitiv cu efect acustic şi luminos – e considerată o altă modalitate de control al revoltelor stradale: aruncat într-o mulţime, un tub mic scoate un bubuit straşnic.

Armata israeliană foloseşte bombe sonore şi pentru a scoate din uz puţuri de apă considerate ilegale în Cisiordania: când aruncă un asemenea dispozitiv pe fund, undele sonore sunt îndeajuns de puternice pentru a fisura de sus până jos îmbrăcămintea de beton a puţului.

163

Mai presus de orice, bomba sonoră are un efect percutant asupra imaginaţiei.

162

Imaginează-ţi că una se rostogoleşte la picioarele tale.

161

Cât mai lent posibil.

160

Locuitorii actuali din vecinătatea bisericii Saint Burchardi din orăşelul Halberstadt se plâng că interpretarea piesei *Cât mai lent posibil* e acum – şi va continua să fie pentru următoarele şase veacuri – un huruit fără oprire, asemănător cu cel al unui tren care se apropie.

159

Antonin Artaud, un scriitor francez, s-a declarat interesat de lichefierea graniţelor sunetului.

158

În *Aleph,* o povestire a lui Borges, un manuscris avându-l

ca autor pe Sir Richard Francis Burton este descoperit într-o bibliotecă. Naraţiunea conţine descrierea unui pilastru de piatră din Cairo în care este reflectată şi auzită întreaga lume a sunetului. Oricine lipeşte urechea de piatră aude un vuiet continuu, care conţine toate zgomotele din univers.

157

Operaţiunea Opera. Operaţiunea Infernul. Operaţiunea Darul. Operaţiunea Picior de Lemn. Operaţiunea Solomon. Operaţiunea Livada. Operaţiunea Arca lui Noe. Operaţiunea Curcubeul. Operaţiunea Iarnă Fierbinte. Operaţiunea Răsplată Dreaptă.

Rami ştia că etichetele funcţionează. Asta făcuse o viaţă ca artist grafic, prinzând momentul, făcându-l memorabil, justificabil, curat. Le dădea oamenilor un sentiment de apartenenţă, ca un titlu de cântec sau un poem, o melodie potrivită cu vremurile.

Operaţiunea Zile de Penitenţă. Operaţiunea Tăietură Netedă. Operaţiunea Ploi de Vară. Operaţiunea Nori Tomnatici. Operaţiunea Briza Mării. Operaţiunea Răsunetul Ecoului.

156

La Paris, în 1933, Artaud a fost invitat să vorbească la Universitatea Sorbona despre eseul său *Teatrul şi ciuma,* în faţa unei săli arhipline. A rostit introducerea cu voce domoală, apoi însă a crescut ritmul. A început să asude şi să se cutremure, scuturat de fiori. Ochii i se dădeau peste cap.

Gazda sa, un psihanalist, a înlemnit când Artaud a început să se contorsioneze şi să se zbată frenetic. Către finalul conferinţei, Artaud a alunecat de pe scaun şi a început să se zvârcolească pe podea. Spectatorii ascultau tot mai neliniştiţi, în vreme ce Artaud gemea tot mai tare şi mai tare. Ochii îi erau rătăciţi, chipul, tras. Câteva persoane din public – socotind asta o scălâmbăială ieftină – s-au pus pe râs. Curând s-au făcut auzite huiduieli şi fluierături. Spectatorii au început să arunce cu programe pe scenă. La picioarele lui Artaud a aterizat o monedă. S-au auzit câteva aplauze lente, răzleţe. O parte din public a dat să iasă.

Gazda evenimentului nu mai putea face nimic: după toate aparenţele, Artaud fusese cuprins de un delir total.

Artaud a zăcut pe podea până ce în sală n-a mai rămas decât o mână de privitori, printre care scriitoarea Anais Nin. Artaud s-a cufundat în tăcere, apoi s-a ridicat în picioare, a trecut în primul rând de scaune şi a sărutat mâna cubano-americancei. Avea marginile buzelor pătate cu ceva de culoare închisă, probabil laudanum, şi-a spus ea.

Artaud a condus-o afară din teatru, în pâcla pariziană, către La Coupole, unde s-au aşezat şi s-au pus pe băut.

155

Pe Artaud îl şocase că publicul nu-i înţelesese portretul pe care-l făcea morţii, a scris Anais Nin în jurnal. Voise să le ofere spectatorilor o experienţă cât mai reală – dacă nu puneai la socoteală ciuma însăşi – ca să-i scuture din placiditatea cotidianului şi să-i facă să se înfioare.

154

Rami învăţase de mult să se adapteze confuziei. Haosul era combustibilul Israelului. O ţară clădită pe plăci tectonice mereu mişcătoare. Lucrurile se ciocneau necontenit. Totul ducea la paroxism, la următorul moment de sfâşiere, însă viaţa devenea mai intensă în momentele de pericol. De aceea conduceau şoferii aşa de repede şi aşa de aproape. De aceea nu stăteau la rând în aeroport. Din pricina asta gemeau de lume cafenelele dimineaţa. Acesta era motivul pentru care pieţele erau atât de zgomotoase şi îmbulzite. Lumea era haotică la unison. Precum moleculele în frământarea lor. Funcţiona însă. Chiar şi lucrurile de polarităţi opuse erau atrase unele de altele. Uneori se izbeau cap în cap şi făceau pământul să se zguduie. Erau dreapta şi stânga, erau ortodoxia şi secularismul, erau apoi arabul şi evreul, cei hetero şi cei gay, pasionaţii de tehnologie digitală şi hipioţii, cei bogaţi şi cei săraci lipiţi. Israelul era un condensat de orice. O ţărişoară plesnind pe la cusături, dar cu toţi implicaţi Împreună în toate. Orice vis şi nevroză de pe faţa pământului. Psihozele. Pasivităţile. Aerele. Mândria. Electricitatea emanând din acestea toate. Şi frica. Purtau cu toţii o armură

de gălăgie. Mereu căutând o dezbatere despre ce şi cum şi unde se aflau. Rami o auzea la radio. La televizor. Prin birouri. În supermarketuri. Ia o odaie, bagă doi israelieni în ea, era gluma, şi-o să găsească trei motive de ciorovăială. El absorbea toată zarva asta necontenită. Se vedea în felul în care se mişca: păşea săltat, pulsând de energie. Se ducea direct în mijlocul unei încăperi. Arareori era el cel rămas în urmă. Însă avea şi ceva potolit în fire, putea ţine laolaltă contradicţiile, se pricepuse întotdeauna la asta. Era partea mediteraneeană a sufletului, acea bucată de Israel care voia viaţă domestică şi adormire. De Sabat se aduna familia, soseau nepoţii, intrau cu toţii în casă, masa aştepta pusă, discuţiile în contradictoriu erau pentru moment lăsate deoparte. Deşi pentru el n-avea nimic religios, era un ritual preţuit. N-ar fi putut explica asta cuiva din afară. Exista aici o nuanţă de patriotism pe care, oricât încerca, nu reuşea s-o evite. Era israelian. O identitate ruşinoasă şi puternică. Se zbârlea puţin când veneau s-o critice unii care nu erau de prin partea locului, dar se zbârlea şi când se umflau localnicii în pene. Cu telefoanele lor mobile. Cu medicina lor. Cu împăunările bombastice tip „Facem deşertul să înflorească”. Miracolul Waze. Trebuia totuşi să admită că, în acelaşi timp, simţea un mic frison de mândrie pe şira spinării. Ştia că trăieşte în două Israeluri: unul mic care-l admira şi un altul, mai mare, plesnind de dispreţ. Era pământul lui Netanyahu, dar şi cel al lui Vanunu. Ţara lui Bennett, dar şi a lui Khenin, Shaffir, Pappe. Nu-şi ucidea sau răpea cazurile complicate, ori cel puţin nu încă. Mulţi îl considerau trădător pe Rami, un lacheu, un renegat, dar până la urmă nu-i păsa: ştia el mai bine ce face, ştia că li se vâră sub piele ca să le-o jupoaie, expunând fragilitatea cărnii. Îl depăşeau ca număr, însă aveau să-şi afle şi ei punctul de cotitură cândva, undeva, pe drum. Era inevitabil. Trebuia să spună mai departe povestea. S-o repete iar şi iar şi iar.

153

Rami a subliniat un pasaj din culegerea de eseuri a lui Edward Said intitulată *Cultură şi Imperialism*, unde criticul palestinian scrie: *Supravieţuirea, de fapt, are de-a face cu legătura dintre lucruri.*

Era una dintre cărţile preferate ale lui Nurit şi se odihnea pe raft lângă o fotografie a tatălui ei, Matti Peled. Acesta

apărea în poză cu braţul pe după umerii lui Said.

152

Bassam cunoştea uzura. Capitularea. Izolarea. Discuţiile fricoase. Piedicile.

Autocompătimirea. Înfrângerile. Resemnarea. Refuzul de a recunoaşte eşecul.

Falsa putere. Mincinoşii, escrocii, prefăcuţii. Lucrăturile. Şpăgile. Ruşinea.

Controlul poliţienesc al speranţei. Propriii săi lideri depuneau cerere pentru permise doar ca să poată intra în încă o încăpere. Poliţia palestiniană îi împuşca pe cei de acelaşi neam. Drumurile erau închise pentru a se facilita interdicţiile.

Specialişti în urbanism demolau case străvechi din Ramallah, Ierihon, Jenin.

Funcţionarii îşi cereau tainul. Umilinţa creştea din toate direcţiile. Era o ştrangulare înceată, o nesfârşită repetare a înfrângerii. Ştiau cu toţii cât de putred e sistemul. Făcea el însuşi parte din sistem. Blocat în puzzle. Ura nesfârşitele păpuşi matrioşka în care erau îndesaţi ai săi, în care se îndesau singuri, dar nu avea de gând să se lase redus la o singură idee, un spectacol al dezintegrării. Era palestinian. Aşteptarea era o chestiune spirituală. Exista perseverenţă în refuzul înfrângerii. Îşi dusese deja viaţa printr-o puzderie de măceluri şi, la fel ca ai săi, supravieţuise. El, ca şi ei, fusese condamnat la viaţă. Vorbise despre pace cu mult înainte să-şi piardă fiica. Decisese să reziste. Nu era imun la critică, dar îşi executase condamnarea. Era greu de scos dintr-ale lui: cei care-l criticau se vedeau siliţi să se critice pe ei înşişi. Unora le păruse, la început, un păcălici. Intra târându-şi piciorul, cu capul în jos, mirosind un pic a fum stătut de tutun. Şi rămânea aşa preţ de un minut sau două, până ce-i izbea pe nepregătite. Mişcările îi erau îndrăzneţe. Nu le inventa scuze. Se ducea la şcoli israeliene. Discutase cu generali. Le vorbise chiar şi celor de la AIPAC, grupul de lobby pro-israelian. Era pregătit să-şi spună oriunde povestea, în durerarea sa îi dădea putere, spunea. Era arma pe care o primise. Putea să urce pe scenă şi să îndure impactul. Putea să le zâmbească şi să-şi imagineze, în acelaşi timp, cuţitul înfigându-li-se între omoplaţi. Avea obiceiul de a desface larg braţele când vorbea. „Luaţi-mă la trântă. Încercaţi tot ce vreţi voi. Ce a fost mai rău mi s-a făcut

deja. Înjuraţi-mă. Am auzit şi mai şi.” Nimeni nu-i ştia cu exactitate poziţia în chestiuni sensibile. Vorbea pe ocolite. Făcea parte din talentul său. Cita poeme. Părea să le poarte ca pe un camuflaj. O rimă care să acopere rănile. „Un pesimist al intelectului, un optimist al voinţei. Ce îmi este mai aproape de inimă, un soldat al ţării mele, ori unul dintre poeţii duşmanului?” De multe ori, spectatorii veneau după conferinţe să-i spună că ar vrea să semene mai mult cu el. „Cum adică?”, întreba. Îşi dădeau seama îndată ce ziseseră şi plecau capetele. De parcă n-ar fi întâlnit oameni ca el în orice zi, în orice situaţie. De parcă ar fi fost singurul fel de palestinian pe care-l puteau digera.

151

Lui Said, născut în Mandatul pentru Palestina în 1935, îi plăcea mult ideea lui T.S. Eliot că realitatea nu poate fi privată de celelalte ecouri care sălăşluiesc în grădină.

150

Pe culmile Himalayei, un inginer din Caşmir, Sonam Wangchuk, a venit cu o idee de combatere a penuriei de apă sezoniere. A propus ca uriaşele scurgeri ale gheţarilor să fie captate, redirecţionate şi îngheţate în formă de movile conice aducând cu structurile religioase locale. Aceste stupe artificiale – înalte de două-trei niveluri – se comportau ca nişte mini-gheţari. Se dezgheţau lent şi eliberau milioane de litri de apă pe parcursul sezonului de însămânţare.

149

Era în a patra zi de grevă a foamei. Nu-l supăra doar durerea din josul abdomenului – înţepături tăioase care-i fulgerau rinichii –, ci şi zgomotul de afară. Auzea strigăte purtate de vânt, izbitul uşilor, pocnetul unui baston pe o treaptă de metal, un picamăr pe stradă, sirena unei alarme neaşteptate vuind departe. I se părea că o boxă minusculă îi fusese instalată în craniu.

Îi măriseră sentinţa, fără să-l anunţe, cu două luni. Intrase

imediat în grevă.

Mâncarea nu era o problemă. Încă nu simţea nevoia. S-a ridicat din pat. A pornit spre toalete. Auzise că e o idee bună să te mişti continuu. Nu să exagerezi, ci să fii fluid, să-ţi menţii corpul agil. Îşi subliniase versetul din Coran. *Şi te vor încerca, fii sigur, cu frică şi foame.* S-a lungit iarăşi în pat. Şi-a astupat urechile cu perna. A intrat un gardian şi i-a smuls perna de pe faţă. S-a uitat în sus, la camera de supraveghere. Cine îl privea? Ce înregistrau ei acolo? Auzise că-i recomandat să citeşti, să treacă timpul mai uşor. A deschis iarăşi Coranul. *Dă-le veşti bune celor răbdători.* Nu se putea concentra, ochii păreau să-i fugă de pe pagină. Sunetele răsunau şi se răsfrângeau.

În primele trei zile s-a dus la cantina închisorii. De fiecare dată a luat un pahar cu apă şi o tavă goală, s-a aşezat într-un colţ. Şi-a strecurat în gură jumătate dintr-o pilulă de sare.

În ziua a cincea l-au scos din celulă. L-au instalat în tara nimănui: nu era carceră, nu era salon medical, doar o celulă izolată. Nu mai avea voie la cantină. Îi era îngăduită o oră de mişcare, singur în curte.

Celula era mai mare decât cea în care-şi petrecuse ani întregi. Două camere de luat vederi prinse de tavan. A încercat să-şi dea seama în ce unghiuri băteau, unde putea fi punctul mort. Nu avea televizor. Nu putea asculta muzică. S-a ridicat şi a început să se plimbe încoace şi-ncolo.

Îi adăugaseră cele două luni, ziseseră, din motive de securitate. Bassam ştia că poate îndura corvoada detenţiei suplimentare. Îşi petrecuse deja şapte ani, o treime din viaţă, acolo. Şaizeci de zile nici nu prea contau. Era însă o chestiune de principiu. Ştia rutina grevei foamei. Trecuseră şi alţi deţinuţi prin ea. Corpul avea să înceapă să cedeze după trei săptămâni. După cinci, situaţia devenea gravă. După şase săptămâni vătămările aveau să fie ireversibile. Trebuia să se pregătească. Să se concentreze. Să ardă.

Au început să-i umple farfuriile cu porţii mai mari. Pâine, orez, *maftoul.* Îi lăsau mâncarea în celulă cu orele. O înfăşura într-un prosop şi-o băga sub pat, să n-o vadă. Hrana părea din ce în ce mai îmbietoare: îi adăugaseră, era sigur, mirodenii.

Se ghemuia deasupra toaletei. Corpul i se uşura. Şapte zile de-acum. Îngenunchea şi se ruga.

Au început să-i aducă tot mai multă mâncare. Paznicii erau tăcuţi, amabili. Puneau tava pe masă, se răsuceau pe călcâie,

plecau. El îşi umplea paharul cu apă şi înghiţea jumătate de tabletă de sare, se aşeza pe marginea patului, alcătuia hărţi din modelul zidăriei peretelui.

Devenise meticulos cu ţigările. Aşeza filtrul, rula cu mare grijă tutunul. Se întreba dacă umezirea cu limba a lipiciului de pe foiţă constituia o încălcare a grevei. Învârtea hârtia, o lipea atent. Fumul îl umplea, îi construia un univers mic şi gri în plămâni. Se expanda înăuntrul lui. Parcă nici în copilărie nu trecuse timpul atât de lent. Îşi recita poezii în minte, iarăşi şi iarăşi. *Ne vom întoarce cu siguranţă, oricât de lungă ar fi călătoria. Dă-le bineţe măslinei şi familiei care m-a crescut.* Mai lua câte o înghiţitură de apă. Simţea în ea fierul, pământul. O claritate a gustului. Se întorcea în copilărie, la puţ. Învârtea roata ca să strângă funia. Găleata se ridica. O căra pe deal, spre peşteră. Mama lui apuca mânerul găleţii. Polonicul se scufunda. Apa dădea pe dinafară.

În ziua a noua, zgomotele de afară s-au diminuat şi a început cu adevărat foamea. Se aşteptase. Junghiuri în măruntaie, ritmice, ca o mare întreagă mişcându-se în el. Se gândea la Akka cea de lângă ape. Voia să se ducă acolo după ce ieşea. Să se plimbe pe ponton. Să privească valurile spărgându-se, cai albi din presa de ulei a mării.

Foamea îl ostenea. Nu se mai învârtea atâta prin celulă. Încerca să nu gândească. Mintea, auzise, putea folosi la fel de multă energie ca şi corpul. *Toarnă-mi pe creştet pedeapsa apei în clocot.*

Acum dormea mai mult. Gardienii intrau şi-l scuturau ca să se trezească.

Friptură de miel. Suc de portocale carbogazos, cu bulele ridicându-se în paharul de plastic transparent. O felie de baclava stropită cu miere.

Bassam arunca prosopul peste tavă. Unul dintre paznici rămânea în uşa celulei, fără să-l slăbească din priviri.

A cerut o pătură în plus: începuse să fie scuturat de frisoane.

A venit un doctor, i-a luat pulsul, tensiunea, i-a măsurat nivelul de oxigen. I-a cercetat cu o lanternă mică ochii şi gura. „Uită-te în dreapta, în stânga, în sus.” Bassam şi-a suflecat mâneca şi a privit în altă parte cât a recoltat doctorul un flacon de sânge. Ieşind, medicul a zis în ebraică: *„Mazal tov”.* S-a întrebat ce voise să spună. *Mazal tov,* „sănătatea ţi-e bună”. Sau *Mazal tov,* „continuă-ţi lupta”. Ori *Mazal tov,* „eşti

un terorist şi-o să mori şi asta ţi-e soarta”.

A observat mirosul înţepător pe care-l lăsase în urmă loţiunea după ras a doctorului.

În ziua a douăsprezecea s-a dus iarăşi la baie. Nu-i venea a crede. N-ar fi crezut că mai avea ceva în el. A eliminat ce avea în măruntaie, un torent puturos.

Duhoarea te îngreţoşa. S-a ridicat iute de pe toaletă. Ameţea. Şi-a proptit palma în perete ca să se ţină pe picioare. O dâră de căcat apos i se prelingea pe fluierele picioarelor, pătându-i uniforma.

148

În anii de mai târziu, Salwa, nu el, se supăra de fiecare dată când copiii nu voiau să mănânce tot ce li se punea în farfurie.

147

Destul de devreme, într-o grevă a foamei, corpul uman – precum cel al unei păsări în zbor – începe să folosească proteinele din muşchi ca să creeze glucoză. Nivelul de potasiu scade dramatic. Corpul consumă grăsime şi masă musculară. Bătăile inimii se răresc. Tensiunea arterială fluctuează. Se instalează dezorientarea. Apar probleme de coordonare, lentoare, senzaţia că aluneci la vale. După două săptămâni de greva foamei, nivelurile scăzute de tiamină şi alte vitamine devin un risc pentru deţinut, ducând uneori la probleme neurologice grave: disonanţă cognitivă, pierderea vederii şi diminuarea capacităţilor motorii.

146

În timpul detenţiei, Vanunu, avertizorul de integritate, şi-a petrecut treizeci şi trei de zile în greva foamei.

145

În dimineaţa următoare, devreme, un gardian a intrat în

celulă. „Îmbracă-te”, i-a spus lui Bassam. Purta deja singurul rând de haine pe care-l avea. Un alt gardian aştepta la uşă cu un scaun cu rotile pliat. Bassam a refuzat cu un gest scaunul. N-avea nimic, a zis, putea să şi meargă, ba chiar să alerge dacă aşa voiau, de fapt, ar fi dat fuga afară pe poartă, erau drăguţi să i-o deschidă?

S-a oprit în uşa celulei, a chicotit, s-a răsucit pe călcâie şi s-a întors după Coran. Aveau să folosească intervalul de absenţă ca să-i percheziţioneze celula, era conştient. Nu voia să-i ştie atingând cartea sfântă.

Auzea de pe coridoarele laterale încurajări şi bocănituri. Numele lui răsuna. S-a străduit să înainteze. Îşi simţea ochii îngreunaţi. S-a oprit o clipă să-şi recapete echilibrul. N-a făcut gesturi, n-a scos sunete. Treptele de metal parcă se unduiau înaintea lui.

S-a întrebat dacă va reuşi vreodată să coboare, dar a fost cârmit spre ascensorul gardienilor. Luminiţele butoanelor pulsau. A fost dus într-o cameră de aşteptare. O femeie i-a adus un pahar cu apă. Purta haine civile. Când s-a răsucit să plece, părul i-a foşnit. În aer s-a răspândit parfum de migdale.

Îşi ţinea Coranul în poală.

Bassam încerca să nu aţipească, însă o mână mare l-a zgâlţâit, trezindu-l. Nu mai ştia de când aşteaptă. A fost introdus într-un birou. Scaunul era bine capitonat. Putea simţi cât de mult pierduse din greutate.

Pe etajere erau cărţi, pe pereţi, hărţi, pe birou, aliniate, fotografii. O ceaşcă având înăuntru un mic drapel israelian. Un bol cu bomboane ambalate se afla pe o latură a tăbliei. Roşii şi albe. Cu ambalaj de plastic transparent.

Îl ştia pe directorul închisorii, Dobnik. Se înfruntaseră de multe ori. Dobnik era slab, cărunt, cu ochi albaştri. Bassam ştia deja prea bine cum avea să se desfăşoare conversaţia. Dobnik urma să-şi exprime speranţa că Bassam era bine tratat. Bassam ar fi răspuns că nu voia decât să fie tratat corect, atâta tot. Dobnik avea să replice că nu se putea face nimic până ce nu renunţa la greva foamei. Apoi Bassam, că nu ieşea din greva foamei până nu se luau măsuri. Dobnik i-ar fi recomandat să-si consulte avocatul. Bassam avea să râdă cu jumătate de gură şi să-l informeze că accesul la avocat îi fusese oprit. Dobnik, după aceea, i-ar fi zis că urma să se facă o anchetă în privinţa asta. Bassam, la rându-i, că aştepta cu nerăbdare ancheta. Apoi Dobnik, încă o dată, avea să spună că

nu se putea face nimic până ce nu renunţa la greva foamei. Bassam ar fi repetat că nu renunţa la grevă decât dacă se luau măsuri. Dobnik ar fi oftat şi-ar fi zis că ceva-ceva tot se putea face dacă Bassam voia să ajute şi el puţin, lumea întreagă merge după principiul „dă-mi să-ţi dau”. La care Bassam ar fi replicat că dăduse şi i se dăduse timp de şapte ani şi că două luni în plus n-aveau să-l îndoaie.

După cincisprezece minute, Dobnik s-a aplecat în faţă din scaun şi a cules din bol o bomboană ambalată. A împins apoi bolul întreg spre Bassam. O bomboană s-a rostogolit pe birou.

Dobnik s-a lăsat iarăşi pe spătar şi, fără grabă, a desfăcut folia de plastic de pe dropsul alb-roşu. Cu gesturi ostentative, a dat ambalajul deoparte şi a început să plimbe zgomotos bomboana prin gură. Şi-a împins scaunul încă şi mai încolo şi s-a apucat, aparent, să contemple una dintre hărţile de pe perete. Şi-a proptit bomboana în dinţi şi a rămas aşa un moment, sugând din ea fără jenă, apoi s-a ridicat şi a ieşit din cameră.

Bassam a lăsat Coranul pe masă. Voia să se întoarcă şi să facă din mână la camerele puse sus, în unghere, dar a rămas neclintit, uitându-se cu încăpăţânare drept înainte.

Dobnik a revenit după cinci minute, s-a strecurat în spatele biroului şi a zis, de data asta răstit: „Te vom informa în privinţa deciziei noastre în două zile”.

Bassam a încuviinţat, a întins mâna şi şi-a luat de pe masă Coranul. S-a oprit o clipă, a lăsat capul în piept. Harta de pe perete era din 1930. Mandatul britanic pentru Palestina. Habar nu avea de ce-o pusese Dobnik acolo. Unele lucruri pe lume, a cugetat, pur şi simplu nu au noimă.

144

Ultimele cuvinte ale lui Abir.

143

Pe drumul înapoi spre celulă a pipăit bombonica ambalată din buzunar. Plasticul era răsucit la ambele capete. O apucase între degete când se ridicase. Dobnik nu-l văzuse luând-o.

La început nici nu se gândise s-o ia. Stătea acolo, pe tăblie. Doar nişte zahăr lichefiat, până la urmă. Nu se gândise

ce-o să facă cu ea. Dacă o mânca, însemna că renunţă la greva foamei. Dar, pe de altă parte, ei n-ar fi ştiut că renunţă. Şi, dacă nu ştiau, nu era ăsta un avantaj pentru el? Îînsă şi-ar fi distrus propriile eforturi. Ar fi trebuit să trăiască tot restul vieţii cu asta. Se făcuseră treisprezece zile de-acum.

S-a oprit în pragul celulei. Masa de seară era acolo deja, aşteptându-l. Ciulama de pui cu smântână. Îi puseseră şi coca-cola într-un pahar transparent de plastic.

A aruncat prosopul peste tavă. Când s-a întins în pat, a vârât bomboana sub saltea. Aveau s-o găsească, şi-a zis, dacă mai făceau o percheziţie nocturnă. Aveau s-o utilizeze pentru a-l discredita. A îngenuncheat în rugăciune. Şi-a strecurat iarăşi bomboana în buzunar. O putea folosi, cine ştie, ca pe un soi de talisman? Sau ar fi fost mai înţelept s-o arunce odată, s-o zdrobească şi să-i facă vânt în latrină?

A început să se învârtă prin celulă. S-a oprit în unghiul mort, unde camerele nu-l puteau vedea. Şi-a dus mâna la nas. Mâna la frunte. Mâna la buze. Şi-a trecut degetele prin barba lungă. A desfăcut un capăt al învelitorii bomboanei, l-a răsucit la loc.

S-a mai plimbat puţin.

Şi-a vârât bomboana în gură.

Gustul era alarmant de mentolat.

142

După patru zile i s-a spus că ordinul fusese reconsiderat. Nu mai era necesar să rămână încă două luni în închisoare. Condiţia era ca el să anunţe mai întâi că renunţase la greva foamei şi să mai petreacă în convalescenţă încă o săptămână întreagă – după ce făcea asta, administraţia închisorii avea să-i anunţe eliberarea. A răspuns că accepta doar dacă făceau anunţurile simultan, adăugând că nu voia să petreacă încă o săptămână în recuperare, maximul absolut la care ar fi fost dispus era de trei zile. S-au declarat dornici să-i acorde patru zile, dar sub nici o formă declaraţiile nu se puteau face simultan. A zis că, dacă se putea ca deţinuţilor să li se spună seara târziu, atunci era de acord ca anunţul administraţiei să fie făcut dimineaţa devreme, şi că el avea să dea o declaraţie oficială proprie, pentru cei din afara închisorii, la amiază, dar numai şi numai dacă tovarăşii săi deţinuţi aflau primii. Au răspuns că puteau fi flexibili în privinţa asta şi, pe deasupra,

acceptau să reducă perioada de recuperare la trei zile şi jumătate. Bassam a pretins confirmare scrisă. I s-a spus că nu-i puteau da aşa ceva, dar îşi puneau cuvântul în joc că declaraţia va fi făcută cu rapiditate. Le-a răspuns că, în ce-l privea, cuvântul lor nu valora nici măcar aerul pe care era scris. I-au zis că, cel puţin, îi dăduseră voie să respire. A ţinut-o pe-a lui: trei zile de recuperare sau nimic. „Bine”, s-au învoit ei până la urmă, „batem palma.” „O să le spun deţinuţilor diseară”, a zis.

141

Ca să se obţină o înţelegere între israelieni şi palestinieni, a declarat senatorul George Mitchell, propunerile pentru viitor, menite să ajute la descâlcirea problemelor prezentului, nu au cum să fie evaluate onest fără o cunoaştere amănunţită a trecutului. Ştia, cu toate acestea, că trecutul poate fi mereu interpretat în mai multe feluri. Aşadar, şi prezentul. Dar, a afirmat Mitchell, asta nu înseamnă neapărat că viitorul ar fi implicit afectat. Va veni şi pacea, a spus. Nu avea nici o îndoială în privinţa asta. Era important ca mai întâi să şi-o dorească cu totii, din toate taberele. Deşi era o condiţie evidentă, acesta nu era întotdeauna şi un fapt. Mare parte, într-adevăr, ţinea de felul în care îşi relatau istoria, dar nu înceta să-l preocupe durata prezentului, combinată cu ecoul trecutului, în încercarea de a negocia o cale mai clară către viitor.

140

Bassam nu a spus nimănui povestea cu bomboana, nici măcar fiilor lui. Făcuse greva foamei şaptesprezece zile întregi.

139

În dimineaţa stabilită pentru eliberare a fost escortat la nivelul cel mai de jos al închisorii. Luminile fluorescente bâzâiau. Gardienii i-au scos cătuşele de la mâini şi de la picioare. I s-au dat hainele lui de altădată. Blugii erau prea

scurţi şi cămaşa, prea largă. I se lungiseră picioarele: a trebuit să-şi îndese tălpile în pantofii pe care-i purtase când fusese arestat.

Se simţea de parcă s-ar fi întors, şovăielnic, în sinele său de şaptesprezece ani. A strâns patru găuri cureaua.

I s-a înmânat un plic cu trei sute de şekeli. A vârât bancnotele în buzunar. Singurele sale obiecte personale erau un portchei de sidef, o pereche de ochelari de soare sparţi şi o jumătate de pachet de ţigări Marlboro.

Afară nu l-a întâmpinat nimeni. Cerul era plumburiu. Copacii arătau lipsiţi de viaţă. Câteva femei cu capul acoperit patrulau pe lângă zidul închisorii.

Ţigările erau atât de vechi, că se fărâmiţau la atingere. Şi-a cumpărat un pachet nou de la un chioşc de lângă închisoare. A închis ochii şi a inhalat, apoi a pornit cu pas vioi către piaţă. Şi-a cumpărat o pereche de bascheţi albi cu linii verzi încârligate şi s-a târguit pentru o bluză de trening neagră cu dungi roşii pe mâneci. Un tricou simplu, alb. Şosete. Lenjerie de corp.

A intrat într-o cafenea să schimbe banii.

L-a apelat, dintr-o cabină telefonică din staţia de autobuz, pe vărul său Ibrahim. Telefonul a sunat îndelung.

138

Bassam a fost surprins, când şi-a dat barba jos, că faţa nu-i era încă şi mai suptă.

137

Şi-a lăsat hainele cele vechi să atârne pe un cui din toaleta cafenelei. A legat între ele şireturile pantofilor acum în plus şi i-a azvârlit în aer. S-au prins de un cablu telefonic şi au început să se bălăngănească.

Bassam s-a uitat înapoi spre penitenciar şi a văzut mai multe sarbacane de carton iţindu-se pe la etajele superioare. Câteva bilete, ca nişte scuipaţi luaţi de vânt, îşi luau zborul spre femeile care aşteptau dedesubt.

136

Rami era atras de tiparele repetitive. Le schiţa necontenit. Agendele lui mici şi roşii erau pline de linii care se intersectau. Nu erau nişte haşuri oarecare. Era vorba, cel mai probabil, de o formă proprie de meditaţie, de un mod de a gândi. Apropie creionul de marginea paginii. Coboară-l pe foaie.

Crochiurile păreau să se arcuiască interior, să se extindă spre neant. Arareori folosea vreunul pentru reclamele sale. Când venea vorba de publicitate corporatistă avea nevoie de imagini mai îndrăzneţe. Însă erau şi momente când îşi trecea în revistă vechile caiete cu schiţe, în căutarea unor idei, şi era absorbit de modelele însele, de intenţionalitatea lor aspră, de formele crescute din necesitate.

135

În viziunea cărturarilor islamului, numerele matematice nu sunt doar cantităţi, ci şi calităţi.

134

Una dintre cele mai frumoase opere de artă islamică produse vreodată a fost impunătorul amvon care s-a aflat vreme de opt sute de ani în moscheea Al-Aqsa din Ierusalim.

Amvonul, cunoscut drept minbarul lui Saladin, a fost realizat la Alep, în secolul al doisprezecelea, sărbătorindu-se prin el înfrângerea cruciaţilor. A fost adus sub pază în moscheea din Oraşul Sfânt, unde a fost instalat şi a devenit una dintre cele mai adorate construcţii ale lumii musulmane.

Minbarul era considerat o capodoperă a geometriei sacre, a sculptării şi încrustării lemnului şi a caligrafiei. Înalt de şase metri şi lat de patru, a fost făurit de artizani socotiţi maeştri ai vremii lor.

Şaisprezece mii de bucăţi sculptate cu migală au fost îmbinate laolaltă. Interiorul era gol. Întreaga structură părea, miraculos lucru, suspendată în aer. Uşile ornamentate bogat duceau la trepte şi acestea, la rândul lor, către amvonul de sus. Lambriurile erau lucrate în fildeş şi abanos. Motivele aveau ca bază o formă simplă, cu şase laturi, însă efectele geometrice rezultate – rozete spiralate, faguri, cercuri, triunghiuri, arabescuri – erau de-o complexitate aproape de

nedescâlcit. Şuvoaie de caligrafie întindeau pe pereţi citate lungi din Coran.

Vineri de vineri, vreme de secole, imami după imami au urcat pe scară şi le-au predicat credincioşilor.

133

Când Bassam avea şase ani, tatăl lui l-a dus, împreună cu fraţii săi, la Ierusalim. Au hălăduit prin curtea moscheii, unde tatăl lor s-a aşezat, a fumat şi le-a istorisit fuga nocturnă a lui Mahomed, povestea lui Saladin, cum fusese topit aurul pentru acoperişul Domului. Le-a spus că odată moscheea avusese şi un preafrumos amvon, dar că acesta fusese mistuit de flăcări.

132

Scriitorul german Goethe a spus că tonul mental pe care-l produce arhitectura se apropie de efectul muzicii – ca să te uiţi la un lucru înseamnă să-l auzi. Muzica este arhitectură lichidă, a scris Goethe, iar arhitectura este muzică îngheţată.

131

Minbarul a rămas în picioare opt sute de ani, fără a fi ţinut laolaltă de vreun cui, şurub ori strop de clei.

130

În dimineaţa zilei de 21 august 1969, un turist australian, Denis Michael Rohan, a trecut pe lângă paznicii de la moscheea Al-Aqsa cu o cameră de filmat şi un rucsac. Paznicii îl cunoşteau: venea de o lună, zi după zi. Le dăduse deja nişte bacşişuri consistente. I-a salutat în arabă şi a întrebat dacă se putea strecura înăuntru devreme, să facă fotografii. I-au îngăduit să treacă.

În moschee, Rohan a deschis rucsacul, a întins o eşarfa pe trepte, a stropit-o bine cu kerosen, a urcat scările, a vărsat benzină peste amvon şi i-a dat foc. A ieşit calm din lăcaşul de cult, s-a oprit să schimbe o vorbă cu paznicii, apoi a rupt-o la

fugă când flăcările au fost observate.

Înăuntru, acoperişul moscheii luase foc. Până la amiază, din minbar au rămas doar câteva bucăţi carbonizate.

Când vestea incendiului a ajuns în lumea islamică, a fost declarată stare de urgenţă. Regele Hussein al Iordaniei a cerut un summit militar. Arabia Saudită şi-a pus trupele în alertă. În Pakistan s-a declarat grevă generală. Irakul a anunţat executarea a cincisprezece spioni străini. În India au erupt revolte soldate cu victime.

Rohan a fost arestat două zile mai târziu de poliţia israeliană. Acţionase, a declarat, în numele lui Dumnezeu. Focul avea să grăbească sosirea lui Mesia. Se considera un descendent direct al lui Avraam – numele său de familie se citea de-andoaselea Nahor, adică numele bunicului lui Avraam.

La proces, australianul a afirmat că incendiul era cel mai important eveniment pentru umanitate de la patimile lui Iisus Hristos încoace. A invocat în apărarea sa lipsa de discernământ şi a fost condamnat la internare pe viaţă într-un spital de psihiatrie din Ierusalim, de unde a fost eliberat în 1974 din considerente umanitare. A murit la douăzeci şi unu de ani după aceea, în spitalul Callan Park din Sydney.

129

În timpul procesului, Rohan a recunoscut în faţa psihiatrilor israelieni că învăţătorul său de la şcoala primară din Australia îl obliga să se bage într-un coş de răchită atunci când purtările sale lăsau de dorit. Colegii treceau pe alături şi-l batjocoreau, poreclindu-l Moise.

128

În a doua jumătate a secolului douăzeci psihiatrii au început să observe că un număr tot mai mare de turişti veniţi la Ierusalim suferă de decompensare psihotică acută: deliruri şi alte tulburări psihice provocate de apropierea locurilor sfinte ale Ierusalimului.

Din cauza incidenţei crescute a cazurilor – cel puţin o sută pe an –, acestea au fost îndrumate către o unitate medicală unică, Centrul de Sănătate Mintală Kfar Shaul.

Pacienţii suferind de acest sindrom – unii crezându-se Iisus, alţii Maria, Moise ori Pavel – pot fi găsiţi hoinărind pe străzile din Oraşul Vechi în veşminte făcute din prosoape şi cearşafuri de hotel, cu coroane împletite din spini pe creştet.

În general, sindromul dispare de îndată ce turistul respectiv părăseşte oraşul.

127

Centrul de Sănătate Mintală Kfar Shaul a fost ridicat pe locul fostului Deir Yassin. Satul – o serie de bolţi, ganguri şi ulicioare strâmte de piatră, construite din calcar local şi mărginite de palmieri scunzi – se afla la periferia Ierusalimului.

La începutul anului 1948, satul a semnat un pact de neagresiune cu satul evreiesc vecin Giv'at Shaul, dar în aprilie elemente turbulente ale forţelor paramilitare evreieşti au pus capăt păcii, şi mai bine de o sută de bărbaţi, femei şi copii au fost ucişi.

Evenimentul a contribuit la declanşarea Nakbei. Teama de alte masacre i-a îmboldit pe palestinieni, cu sutele de mii, să fugă din căminele lor şi să nu se mai întoarcă vreodată.

Pe o piatră, pe un perete din sat, stă scrijelit cu un cui un slogan în daneză: *Adevărata zidire nu e ţinută laolaltă de mortar, ci de timp.*

126

Albert Einstein le-a scris Prietenilor Americani ai Luptătorilor pentru Libertatea Israelului (Lehi) – cunoscuţi şi drept Banda lui Stern – ca să le transmită că, după masacrul din Deir Yassin, nu mai era dispus să-i ajute sau să contribuie la strângerea de fonduri destinate cauzei lor.

125

De-a lungul anilor, minbarul lui Saladin a tot fost fotografiat, desenat şi filmat, însă alcătuirea nu i-a fost niciodată cercetată îndeaproape. Nu existau planuri ale construcţiei. Nici schiţe de lucru. Nu a putut fi găsit nici un

meşteşugar care să cunoască secretul deplin al complicatelor modele.

Familia regală din Arabia Saudită a chemat echipe de arhitecţi, matematicieni, experţi în computere, caligrafi, specialişti în design biomorfic, ba chiar şi teologi, însă nici unul, nici chiar cu ajutorul tehnologiei digitale, nu a reuşit să decodeze secretul amvonului de lemn.

Se pierduse de secole şi meşteşugul. Mulţi meseriaşi începuseră pe parcurs să folosească cuie, şuruburi sau adezivi, astfel că nimeni nu mai stăpânea arta îmbinării bucăţilor de lemn.

După trei runde de căutări mondiale, sarcina de a proiecta noul minbar şi de a forma o echipă formată din cei mai buni meşteşugari ai lumii a revenit unui candidat de care nu auzise până atunci nimeni – un expert beduin în inginerie civilă, Minwer al-Meheid.

Acesta descoperise că secretul construcţiei stătea în faptul că miile de părţi nu fuseseră ataşate unui cadru, ci integrate armonios unele în altele.

124

A durat ani de zile ca să se găsească materialul lemnos necesar – pâlcul perfect de nuci a fost dibuit în cele din urmă de un colaborator turc, care i-a condus pe proiectanţi într-o pădure izolată de la graniţa dintre Iran şi Irak. Arborii au fost tăiaţi în toiul iernii, însă ţapinarii au trebuit să aştepte patru luni ca drumul să se dezgheţe, permiţând deplasarea buştenilor.

Lemnul era rezistent, tare, frumos, cu granulaţie fină şi o nuanţă subtilă. Copacii erau îndeajuns de înalţi cât să se facă din ei panouri lungi, aşa că n-au fost despicaţi.

Într-un atelier din Amman, meşterii s-au adunat cu toţii – indonezieni, turci, egipteni, iordanieni şi palestinieni.

În conformitate cu proiectul lui al-Meheid, au început să taie şi să potrivească unele cu altele cele şaisprezece mii de piese de lemn. Primul panou le-a luat două luni şi jumătate. Restul a mai durat patru ani.

Când au terminat, criticii de artă din Londra, Amman, New York, Paris, Bagdad au declarat într-un glas că lucrătorii, într-un fel miraculos, izbutiseră să dea viaţă nouă unei capodopere dispărute.

Durase în total treizeci şi şapte de ani ca minbarul lui Saladin să fie reconstruit.

123

Opera experimentală *Einstein pe plajă* a lui Philip Glass nu are un subiect în sens tradiţional. Libretul foloseşte scurte episoade de poezie, cântec, ritm, silabe solfegiate şi repetiţii numerice. Când este reprezentată, lucrarea în patru acte durează în jur de cinci ore.

Piesa – care intenţionează să creioneze un Einstein *descoperit,* poate unul mai autentic chiar, în aparenta ei dezordine – e ţinută împreună de „mişcări de genunchi" sau intermezzouri care se extind între acte.

Mişcările de genunchi combină un motiv coral, un fel de scandare melodioasă, cu izbucniri de naraţiune umană. Efectul e un fel de seninătate peste care stăruie senzaţia unui deranjament continuu.

122

Încă de la unsprezece ani, Rami ştia care-i diferenţa între un Panzer şi un Tiger. Făcea distincţia între un Obersturmbannfiihrer şi un Reichsfiihrer SS. Învăţase pe dinafară datele tehnice ale unui Messerschmitt BF 109. Ştia ce motoare aveau toate avioanele Stuka. Prin spatele lui se furişau Eichmann, Goebbels, Koch, Himmler. Clocotea de furie.

Făcea tot ce putea ca să-şi hrănească mânia. Studia toate cărţile pe care le putea găsi pe tema Holocaustului, răsfoindu-le târziu în noapte. Râul Hilberg. Israel Gutman. Chil Rajchman. Ştia pe de rost numele tuturor lagărelor. Buchenwald. Flossenburg. Belzec. Herzogenbusch. Mauthausen. Treblinka. Putea recita fără greş dimensiunile exacte ale lagărelor din Auschwitz.

Orice fapt, orice cifră îl bântuia. Revolta de la Sobibor. Kristallnacht, Lidice. La supermarket studia etichetele produselor, să se asigure că nu sunt nemţeşti. Avea coşmaruri în care era transformat în săpun. Ura chiar şi cum sună accentul, se trezea că-l atribuie profesorilor pe care nu-i suporta.

Doar gândul că ar fi putut vizita Germania îi stârnea fiori reci pe şira spinării.

121

120

Trenuri duduind între oraşe. Berlin. Koln. Munchen. Hanovra. Frankfurt. Leipzig. Interviu după interviu. Reuniuni cu comunitatea locală. Întâlniri cu filantropi. Erau purtaţi peste tot. La capătul zilei erau extenuaţi. Lui Rami i se părea uluitor că ajunsese acolo. Încercase să le explice jurnaliştilor: fusese un copil al Holocaustului, jurase să nu pună piciorul vreodată în Germania. Era sigur că asta l-ar fi scos din ţâţâni. Gândul de a se apropia de lagărele morţii îl făcea să se zbârlească. O gară. Un anunţ în difuzoare. Un bărbat în uniformă. Un trenci cu cordon. Un troleibuz. O pereche de mâini ţinute la spate de cineva. O femeie păşind grăbită pe stradă. Tot şi toate. Îi aşteptase la aeroport un grup mic de profesori şi activişti. Rami simţea cum îi tremură gâtlejul de frică. I se umeziseră palmele. Nu reuşea să iasă din starea aceea. A fost ridicată capota portbagajului unui Mercedes. Semnul argintiu lucea în lumina fluorescentă. Aducea cu un simbol ironic al păcii. S-a urcat în spate. A rămas tăcut cât a durat drumul până în oraş, lăsându-l pe Bassam să poarte greul conversaţiei. Vedea pe geam clădiri înalte de sticlă, arhitectură ordonată. Hotelul s-a dovedit a fi cum anticipase – coloane înalte, faţadă de cărămidă, fântână arteziană, intrare grandioasă –, însă personalul era voios, lumina, strălucitoare. Se aşteptase cumva ca Germania să fie mai întunecată, mai obscură. A luat liftul spre camera lui, a încuiat uşa, a sunat-o pe Nurit. L-a luat la trei păzeşte. Nurit călătorise de multe ori în Germania: n-avea de ce să-şi facă griji. „Relaxează-te.

Distrează-te. Sună-mă în fiecare zi.” A intrat la duş. Până şi asta, până şi acolo: duşul. S-a oprit să se privească în oglindă. Pielea alburie, lucioasă, tunsoarea proaspătă. S-a bărbierit cu grijă, a luat pe el o cămaşă curată, a sunat în cameră la Bassam. Au coborât împreună. Restaurantul era numai oglinzi şi candelabre. O masă de zece persoane, cu cel puţin doi evrei printre ei, şi-a zis. Ştia că Bassam făcea probabil aceleaşi socoteli, ciulind urechea după nume musulmane, căutând chipuri arabe. Gazdele au explicat parcursul: discuţiile pe care aveau să le poarte, interviurile, conferinţele. Exista un interes extraordinar în rândul poporului german, au zis. Un israelian şi un palestinian călătorind împreună. Mai mult. Un israelian contra Ocupaţiei. Un palestinian care studia Holocaustul. Cum să pui împreună asemenea lucruri. Cum să trezeşti publicul din adormire. Tăcerea exista pentru a fi subminată. Nutreau convingerea că lumea adunată acolo era gata să-i asculte. ‚Aveţi încredere în noi”, au spus. Restaurantul s-a umplut. S-au deschis sticle cu vin. Bassam a ieşit afară să fumeze. Rami le-a povestit gazdelor despre tatăl lui ungur. Sărbătoreşte fiecare Zi a Amintirii, le-a zis, dar a ajuns, de-a lungul anilor, să fie atent la manipulările acelor ocazii, la nostalgie, la industria din jurul ei. Doliul. Frica. Felul în care trecutul modelează acum prezentul. Să fii neputincios contra lui. Rami şi-a mai turnat un pahar de vin. Subiectele de discuţie se învârtejeau, se contraziceau, reveneau. Zborurile pe deasupra Auschwitzului. Delegaţiile la Bergen-Belsen. Ce însemna „să-ţi aminteşti” în opoziţie cu „să nu uiţi niciodată”. Restaurantul părea caleidoscopic: o mulţime de farfurii care se roteau. A fost surprins când, în acea noapte, a dormit bine. De dimineaţă a ieşit din hotel şi s-a ţinut după un măturător de stradă care suna de parcă ar fi fost primul om de pe lume care învăţase să fluiere. Lumina era crudă şi galbenă. A păşit pe lângă râul Main. Înălţimea cerului l-a surprins. E o ţară, şi-a zis, care se caţără tot mai sus. Aveau prima întâlnire în dimineaţa aceea, la o firmă de avocatură din Innenstadt. Peste încăpere s-a lăsat liniştea după ce şi-au isprăvit de spus poveştile. O ziaristă îi aştepta într-un restaurant de pe Goethestrasse. Ochii îi luceau neînduplecaţi şi duioşi. Întrebările ei aveau planuri multiple, atingeau unghiuri acute. Voia să ştie ce credea Bassam despre reacţia arabă pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial. Ce avea de spus Rami despre A Doua Intifadă? Considerau ei că normalizează

conflictul? Rami s-a aplecat în faţă. „Cum normalizează pierderea cuiva conflictul?”, a întrebat. Se simţea deschizându-se: o libertate perplexă. Interviurile se îndeseau. S-au adresat unei adunări de două sute de oameni în seara aceea. Rami a auzit în public o foială. O batistă trecută pe furiş de la unii la alţii în rândul întâi de scaune. Atâtea accente, atâtea limbi. Ebraică, arabă, engleză, germană. Simţea că trupul său îşi pierde încordarea. Au continuat să străbată ţara cu trenul. Staţiile erau luminate cu neoane. De pe peron se auzea susurând muzică. Nu se vedeau drapele fluturând. Vagoanele erau confortabile. Moţăiau unul pe umărul celuilalt. Serile aveau parte de săli pline. Rami explica de ce se consideră un absolvent al Auschwitzului. Ascultătorii se frământau pe scaune.

Vedea ceva ivindu-li-se în priviri. Poate că era pentru ei un ghimpe în coastă, cineva care le amintea de vremuri trecute, ştia asta, dar după aceea veneau la el să-i vorbească, îi strângeau mâna, îi mulţumeau pentru că venise. Se tot uita după o crăpătură în poleială: vreo manifestare de lehamite, vreun cuvânt deplasat. Nu apărea nici una. Au luat un avion până la Berlin, s-au dus la ce mai rămăsese din Zid. „Opriţi Preocuparea”, i-a şoptit lui Bassam. Au râs potolit. La centrul Shalom Rollberg, Rami le-a zis ascultătorilor că zidurile, oricear fi, sunt menite să se prăbuşească. Nu era totuşi naiv să creadă că n-o să se construiască altele noi. Lumea este alcătuită din ziduri. Dar îşi asuma sarcina de a crea o fisură în zidul care era, pentru el, mai vizibil. S-au îndreptat spre sud, către Leipzig, şi au intrat pe porţile Buchenwaldului. Lui Rami i s-a părut că seamănă cu o ruină străveche. Semnul de pe poarta de fier forjat se putea vedea doar din interior. *Jedem das Seine.* Au ieşit împreună de-acolo. Fiecăruia ce-i al lui. Încercau, în interviuri, să-şi dea unul altuia cuvântul. „Tu primul.” „Ba tu.” Erau Assi şi Guri, Abbott şi Costello. O dată, la finele unui interviu, Bassam a atins cotul lui Rami, a zâmbit şi a zis: „N-au suferit evreii destul?” O glumă doar a lor. Jurnalista a rămas perplexă. Rami a dat drumul pe telefon unui clip TV israelian, un episod din emisiunea de satiră *Hahamishia Hakamerit.* Bassam şi Rami foloseau de mult timp filmuleţul ca să-şi descreţească frunţile. Ştiau pe de rost o mulţime de replici. *Pe locuri. Fiţi gata! Are de-a face cu băieţaşul de pe culoarul şase. Haide, termină-ţi treaba.* Jurnalista, cu faţa încremenită la început, şi-a îngăduit la finalul clipului un

chicotit mic, jenat. Rami a pus iarăşi filmuleţul în tren, în drum spre Hanovra. S-a pornit imediat să râdă: „Wolfgang, ia-ţi capul de pe umărul meu, am suferit destul”.

119

Bassam a primit un bilet de la un profesor de teologie de la Universitatea Ludwig Maximilian din Munchen: *Cu chipul tău aş vrea să pătrund în ce mai rămâne din zilele care mi s-au dat.*

118

SCENA: O pistă de alergări din Stuttgart, Germania, Campionatul Mondial din 1995. Un RESPONSABIL SPORTIV german pe cale să apese trăgaciul pistolului de start la cursa de 100 de metri garduri.

RESPONSABIL SPORTIV

Pe locuri. Fiţi gata!

La linia de start sunt înşiruiţi câţiva alergători înalţi, bine clădiţi din întreaga lume, împreună cu un ATLET ISRAELIAN scund şi sfrijit. Exact când cursa e pe cale să înceapă, doi ACTIVIŞTI îşi croiesc drum peste pistă, împingând obstacolele deoparte pentru a ajunge la RESPONSABILUL SPORTIV.

ACTIVIST UNU/DOI

Scuzaţi, scuzaţi, un moment, vă rog! Salutări şi bună seara. Suntem de la delegaţia israeliană şi voiam să te rugăm ceva. Uite, sincer să fiu, e vorba despre băieţaşul de pe culoarul şase. Ala micu’. E... cum să spun?

Nu foarte rapid. Ba chiar lent. Foarte. Dar foarte talentat. Foarte. Şi voiam să-ti cerem un mic favor. Nu mare chestie. Doar să-i dai un avans la start de vreo cinci sau şase metri.

Nedumerit, RESPONSABILUL SPORTIV se uită împrejur după ajutor şi-şi strigă prietenul, pe Wolfgang, dar nu-i răspunde nimeni.

ACTIVIST UNU

Hai acuma, ce zici? Doar şase metri! Oricum o să iasă ultimul! Vrem doar să mai îndulcim umilinţa! Nu-i frumos, să ştii, maică-sa e pe stadion.

Atletul Israelian face semne de pe linia de start, ducându-şi degetul la buze ca să-i îndemne să tacă.

ACTIVIST UNU

Uite colo, maică-sa. Foarte curajoasă femeie.

Responsabilul Sportiv german mişcă o idee pistolul de start în direcţia către care a arătat Activistul. Mama atletului nu se vede pe nicăieri.

ACTIVIST UNU

După ce-a trecut prin atâtea – s-a întors aici să-şi vadă fiul alergând! Mi se rupe inima!

RESPONSABILUL SPORTIV

Wolfgang?

ACTIVIST UNU/DOI

Uită-te la ei, toţi pe steroizi. Numai el cu picioruşele alea de pui, ca nişte beţişoare, nu alta. Şi noi ce-ţi cerem? Un pic de ajutor ca să... ca să spălăm nedreptatea istorică. Ce părere ai? Opt metri?

Responsabilul Sportiv îl strigă iarăşi pe Wolfgang, dar nu i se răspunde.

ACTIVIST DOI

Voi ăştia, creştinii, aveţi inimi de piatră. Tare vă mai place să ne umiliţi.

ACTIVIST UNU

Calmează-te, Feldermaus.

ACTIVIST DOI

De ce să mă calmez? Să-i spui lu' cuţu să se calmeze. Nu vă e pic de ruşine? Ar trebui să vă fie. N-ati văzut *Lista lui Schindler?* Pe toate posturile din lume s-au uitat la noi! Dar nu vă pasă! N-au suferit evreii destul? N-au suferit evreii destul?!!!

ACTIVIST UNU

Linişteşte-te, Feldermaus, nu-ţi mai bate gura.

ACTIVIST DOI

Am cerut noi medalie? Am vrut să câştigăm? Nu vrem decât nouă metri. De ce vă place atâta să ne umiliţi? Înşfacă pistolul de start al Responsabilului Sportiv şi-şi lipeşte de gât gura ţevii.

ACTIVIST DOI

Hai, termină-ţi treaba, sunt şi eu evreu, termină-ţi treaba, hai odată, dă-i drumul!

ACTIVIST UNU

Feldermaus, opreşte-te odată!

ACTIVIST DOI

Tehnocratule. Nazist asasin!

Responsabilul Sportiv ia o gură bună de aer şi-i face semn

cu capul Atletului Israelian să treacă în faţă. Atletul Israelian de pe culoarul şase îşi culege de pe jos blocstartul cu o mutră pleoştită.

ATLETUL ISRAELIAN

(către ceilalţi alergători) Îmi pare rău, băieţi.

Uitându-se cum Atletul se mută mai în fată, Activiştii dau mâna cu Responsabilul Sportiv.

ACTIVIST DOI

Poporul evreu îţi mulţumeşte din inimă, eşti un tip pe cinste.

ACTIVIST UNU

(către Atlet) Mai mult, ia mai mult avans. Stop! Nu prea mult! *(către Responsabilul Sportiv)* E băiat bun. Eşti un om deosebit, mulţumim foarte mult, mulţumim foarte mult.

ACTIVIST DOI

Îti urez un Paşte cuşer. Mersi fain.

ACTIVIST UNU

După ce se termină chestia, o să-ţi cerem datele personale şi-o să plantăm un copac mare în onoarea ta, pe Bulevardul Hasidic, la Universitate, în Ierusalim!

RESPONSABILUL SPORTIV

(vorbind pentru prima oară.)

Da! Mulţumesc! Mulţumesc!

ACTIVIST UNU

Ăă... ar mai fi o chestiuţă. Dacă nu-i prea mare deranjul. Înainte să... *(arată spre pistolul de start)* „bum-bum”, fă-i un pic cu ochiul. Ca să fie pregătit.

RESPONSABILUL SPORTIV

Cu ochiul?

ACTIVIST UNU

E băiat bun.

ACTIVIST DOI

Un indiciu.

RESPONSABILUL SPORTIV

Un indiciu! Da. Bine.

ACTIVIST UNU

E băiat bun.

RESPONSABIL SPORTIV

Bine, bine... Shalom!

ACTIVIST UNU/DOI

Shalom, shalom, mulţumim.

RESPONSABIL SPORTIV

Shalom, shalom… Pe locuri! Fiţi gata! *(Ridică pistolul şi trage*.) Start!

117

Momentul lor preferat din scheci era cel final, când Atletul Israelian, după ce i se dăduse un avans de şapte sau opt metri, alerga până la primul obstacol, punea mâna pe bara transversală şi se străduia, delicat, să păşească peste ea.

116

După ce episodul a fost transmis pe Canalul 2 în anii ’90, autorul scenariului, Etgar Keret, a căpătat eticheta de evreu care-şi urăşte neamul şi de antisemit din partea unui bine-cunoscut filosof şi expert în etică, Assa Kasher.

Kasher contribuise – cu ani în urmă – la alcătuirea codului etic al Forţelor de Apărare Israeliene, impunând ideea că ar fi Cea Mai Morală Armată din Lume.

115

Pe Zid, lângă punctul de control Qalandia: *CEA MAI MORALA ARMATĂ DIN LUME.*

114

Cu şase zile înainte să moară Abir, Bassam i-a însemnat cu creionul înălţimea pe uşa apartamentului lor din Anata: o singură linie neagră, la jumătatea distanţei dintre clanţă şi gaura cheii.

Până în ziua în care s-au mutat, nici Bassam şi nici Salwa nu au acoperit cu vopsea linia. Ceilalţi copii au crescut şi au depăşit-o.

De ziua ei, în fiecare an, Bassam înnegrea la loc semnul.

113

Araab era cu trei ani mai mare decât Abir; Areen, cu doi.

Muhammad era cu un an mai mic; Ahmed, cu doi. Hiba, cea mai mică la o diferenţă de trei ani, semăna cel mai mult cu Abir.

112

Chiar şi astăzi, când se uită la uşile nemarcate ale casei din Ierihon, Bassam simte lipsa semnului cumva în capul pieptului.

111

Se învârtea pe coridor. Oficialii de la spital refuzaseră autopsia. Nu era necesară, au zis. Era vorba, evident, despre o leziune traumatică, o ruptură a osului din zona posterioară a craniului, cu osul însuşi pătruns în creier. Aveau radiografii. Rapoartele oficiale ale doctorilor. Teste de sânge. Cardiograme. Rezultatele puteau fi autentificate la notar, dacă voia. I se adresau într-o manieră oficială. Ba chiar se şi înclinau un pic în faţa lui. Îi înţelegeau durerea, au zis. Voiau să-i uşureze povara. O autopsie ar fi fost însă complicată. Le-ar fi trebuit permisiune oficială. Trebuiau luate în considerare nişte lucruri. Decizia avea să ia timp. Solicitarea trebuia făcută prin canale oficiale.

Bassam a insistat iarăşi să se facă autopsia. Responsabilii s-au pus pe dat telefoane. Acele ceasului de pe perete se mişcau întruna. S-au întors, cu cravatele strânse mai bine sub bărbii. Putea explica iarăşi de ce-i trebuia, mai exact, o autopsie? Bassam a simţit că i se urcă sângele la cap. Se gândise la asta în ultimele două zile, a spus, şi avea de gând să-i dea în judecată, să intenteze acţiune penală. Pe cine să dea? au întrebat ei. Statul, a răspuns. S-au oprit o clipă, trăgându-se de tivurile halatelor albe. Erau mai severi acum în politeţea lor, dar aveau şi ceva care dădea de înţeles că sunt de partea lui. „Da”, au zis, „ceva a luat-o razna aici, e cu siguranţă o vină, dar acuzaţii penale, domnule Aramin, chiar aşa?” „Da, sunt sigur”, a răspuns el. „Nu prea suntem convinşi că asta e calea justă.” „Nu e o cale, e un fapt.” „Ne cerem scuze”, au urmat ei, „dar nu avem puterea de a solicita o autopsie.” „Ca părinte”, a replicat Bassam, „am dreptul să cer aşa ceva.” „Am dat câteva telefoane şefilor noştri”, au zis, „şi

cererile ne-au fost refuzate, însă aveţi acces la toate datele, toate informaţiile de care aţi putea avea nevoie sunt aici.” „Nu”, a zis el, „am nevoie de o autopsie oficială.” Au început să se foiască. „Ne pare rău, am apelat la toate canalele, avem ordine de respectat.”

Îşi putea da seama, din felul în care-şi fereau privirile, că mai era ceva: armata dăduse deja un comunicat care pretindea că nici un foc nu fusese tras de patrulă, că în zonă se protestase şi că, cel mai probabil, Abir fusese nimerită de o piatră aruncată de insurgenţii palestinieni.

Oficialii înţelegeau prea bine, au zis, dar dacă voia autopsie, trebuia s-o plătească din banii lui. Nu putea fi cerută pe cheltuiala statului. Avea să coste multe mii de şekeli. Prin urmare, îi recomandau să se bazeze pe datele medicale.

— OK, a spus Bassam, o să plătesc.

110

Autopsia a costat şase mii opt sute de şekeli. A fost plătită pe loc, după o chetă făcută în spital printre cei care aşteptau împreună cu el: Rami, Alon, Suleiman, Dina, Muhammad, Robi, Yehuda, Avi şi Yitzak.

109

Când au terminat cu autopsia, i-au dat, într-o pungă de plastic, lucrurile pe care le avusese Abir. Cămaşa de noapte fusese împăturită cu grijă. La fel şi hainele de şcoală. Pe fundul pungii se aflau doi pantofi de lac, unul din ei uşor scâlciat de la derapajul pe sol.

108

Acţiunea penală a fost oprită aproape instantaneu: lipsă de probe. Nu l-a surprins. Ştiuse de la început că aşa va fi. Cei câţiva jurnalişti s-au adunat lângă tribunal, într-o după-amiază însorită de joi. Bassam purta costum şi cravată.

— O să duc cazul la instanţa civilă, a zis.

107

Şase mii opt sute de şekeli în 2007: o mie cinci sute şaptezeci de dolari.

106

Pe la jumătatea procesului, judecătoarea a cerut o reconstituire. Voia ca toţi cei implicaţi să se deplaseze la Anata şi să încerce să desluşească ce se întâmplase şi cum.

În sală s-a stârnit rumoare. Echipa apărării a ridicat imediat o obiecţie: erau implicate chestiuni de siguranţă, procedură, jurisdicţie legală, însă judecătoarea le-a respins contestaţiile.

— Ne vom întruni în Anata, a zis.

Convoiul a ieşit din Ierusalimul de Vest într-o dimineaţă de joi. Mai multe străzi au fost închise circulaţiei. Câteva maşini de teren s-au poziţionat în aşteptare. Pe deasupra, ca o libelulă gălăgioasă, zbura un elicopter.

Ziua era înnorată. O pătură de căldură se lăsase peste întregul oraş. Vântul purta şrapnele de praf.

Bassam a ajuns devreme. A văzut-o pe judecătoare coborând din maşină. Purta o rochie sobră, care-i acoperea braţele şi genunchii. A luat din geantă o basma, a legat-o cu îndemânare sub bărbie. Şi-a umbrit ochii cu palma şi s-a uitat împrejur. Era, poate, întâia oară când ajungea în Anata: casele cocoţate pe deal, harababura de apartamente din vale, garajele, cauciucurile aruncate, drumul cu două benzi, sensul giratoriu, prăvăliile baricadate cu scânduri,barierele de beton ciobite, indicatoarele îndoite, copiii ţopăind în drum spre şcoală, o asistentă de traversare cu hijab.

Judecătoarea a întors faţa din bătaia vântului, a scormonit în geantă după ochelarii de soare, i-a pus la ochi şi a pornit spre locul unde se prăbuşise Abir. S-a uitat la peticul de pământ şi a dat din cap, a cerut să se facă o fotografie, apoi s-a întors, a dat iarăşi colţul. I-a cerut grefierului să numere paşii, după care l-a chemat pe comandantul unităţii de grăniceri.

— Unde e cimitirul?

— Pardon?

— Cel dinspre care veneaţi.

— Mă scuzaţi?

— În declaraţia dumneavoastră.

— Acolo e, doamnă judecător.

— După colţ?

Comandantul n-a ştiut ce să mai răspundă. Judecătoarea s-a uitat cu luare-aminte la clădirea de apartamente dintre cimitir şi locul morţii. A trecut ceva într-o agendă roşie.

— Să vedem cimitirul.

— Nu cred că-i o idee prea bună, doamnă judecător.

— Eu decid procedurile de urmat, domnule comandant.

Faţa bărbatului s-a înroşit. Şi-a chemat soldaţii. Au făcut cerc în jurul judecătoarei şi au condus-o până la colţ. Femeia a oprit grupul sub zidul înalt al cimitirului.

— De acolo aruncau cu pietre?

— Da.

— Se descurcă bine cu distanţele arabii ăştia.

— Pardon? a făcut comandantul.

— O realizare deosebită. Să arunci cu pietre de după colţ.

— Cu tot respectul, doamnă judecător, ar fi putut trage din mai multe unghiuri.

— Aşa deci.

— Trebuie să înţelegeţi că e vorba despre condiţii de luptă aici. Suntem atacaţi continuu. Poate să plouă cu pietre de oriunde. Chiar şi de pe acoperiş. Trebuie să avem ochi în ceafă.

— Avea zece ani, domnule comandant.

Judecătoarea s-a răsucit pe călcâie şi s-a întors iarăşi spre colţul străzii. Soldaţii au urmat-o. A parcurs iarăşi distanţa până la locul unde fusese împuşcată Abir.

— Aici?

— Da, presupun, a zis comandantul. Cam pe aici. Poate.

— Trebuie să văd un jeep.

— Doamnă?

— Vreau să văd interiorul unui jeep.

— Da, doamnă.

S-a auzit un ordin în staţia radio, şi dinspre sensul giratoriu a apărut o maşină de teren încadrată de alte două. Judecătoarea a înaintat spre vehiculul din mijloc, şi-a săltat poala rochiei, a intrat.

— După colţ, i-a zis şoferului.

O suflare iute şi puternică de vânt a izbit în coasta maşinii de teren. Bassam a fost sigur că aude cum loveşte fiecare bob de nisip. Vehiculul a dat colţul, s-a întors, a mai făcut o dată drumul. Trapa din spate a fost deschisă, apoi iarăşi închisă.

Privitorii au icnit văzând cum din deschizătura mică,

pătrată se iţeşte ţeava unei arme.

Trapa fost iarăşi închisă şi deschisă. Lui Bassam i se părea că totul trebuia repetat.

Când a coborât din maşină, rochia judecătoarei s-a ridicat uşor. A tras-o bine peste genunchi şi a parcurs iarăşi distanţa până la locul unde căzuse Abir.

S-a oprit o clipă, şi-a săltat ochelarii de pe ochi, a privit în jos.

— Bun, ne întoarcem la Ierusalim.

105

Y.A. a apărut devreme. Avea douăzeci şi trei de ani, însă părul începuse deja să-i cadă, lăsându-i o peninsulă rarefiată în creştetul capului. Purta un sacou cenuşiu, o cămaşă albastră mototolită şi o cravată de un galben care părea mult prea intens. Ochii îi erau ageri, dar şi-i pironea în pământ. De el se ţinea ca o umbră un avocat, cu o servietă pe care şi-o ridicase peste pântec de parcă s-ar fi apărat de o lovitură. Y.A. s-a pitulat pe lângă perete. Părea genul de om care ar fi dat orice să dispară în zidărie. Declarase public, cu luni în urmă, că va participa la proces. Nu mai putea da înapoi. Avea să fie disculpat, spusese.

Avocatul s-a aşezat lângă el, a pus jos servieta. Li s-au alăturat două femei, care s-au aşezat chiar în spatele lor. Era ca într-un joc de şah în care Y.A. se transformase într-un turn: avea să rămână acolo, fără vreo rocadă posibilă. Şi-a lăsat mâinile pe genunchi, privind la locurile destinate presei, care începeau să se ocupe.

O jumătate de duzină de reporteri şi-au pregătit carnetele. În rândurile din spate se aflau mai mulţi studenţi la drept. Partizanii lui Bassam au umplut restul de locuri: mai mult israelieni. Unii ţineau la piept poze cu Abir. S-au ridicat în picioare când a intrat judecătoarea. Şi-a împreunat degetele, a făcut din palme o piramidă. S-a uitat la Bassam, i-a prins o clipă privirea. Bassam nu se aşteptase la asta. Judecătoarea s-a aplecat peste tăblia mesei şi a început să vorbească domol.

Opinia curţii este următoarea. Am ajuns la o decizie. Am evaluat diversele mărturii. Abir Aramin era rezidentă a municipalităţii Ierusalimului. Am decis. Responsabilitatea statului Israel. A fost stabilită.

De pe locurile presei s-au auzit icnete de surpriză. Avocaţii

statului au rămas aşezaţi. Suporterii lui Bassam au izbucnit în aplauze. S-a întors spre ei şi a plecat capul, rugându-i să nu facă zarvă. S-a uitat peste rânduri la Y.A. Soldatul privea fix, drept înainte. Poate că se uitase la fel, cine ştie, prin deschizătura îngustă de-o palmă din spatele jeepului. Poc, poc, poc. Încă adolescent. Într-un joc video.

Bassam a băgat de seamă că Y.A. dăduse din cap a încuviinţare când se auzise verdictul. De parcă ar fi ştiut. De parcă l-ar fi aşteptat. De parcă ar fi fost avertizat din timp.

Suma compensaţiei rămânea a fi stabilită. Statul, totuşi, avea să plătească pentru aceşti ani pierduţi, neglijenţă, cheltuielile de înmormântare. Boxa acuzaţilor a fost deschisă. Y.A. a fost mânat iute spre ieşire, cu avocatul nedezlipit de el. A părut să se oprească o clipă în uşă, apoi rotunjimea cheliei lui tinere a dispărut în umbre. Prin sală s-au auzit chiote şi ovaţii. Un aprod a făcut apel la calm. Pe Bassam îl aşteptau strângeri de mână, bătăi pe spate, zâmbete. Abia putea să se ţină pe picioare. Avea nevoie de o pauză. Calea către ieşirea din sala de judecată se blocase. În jur, sprijinitorii săi purtau fotografia fiicei sale plecate de pe lume. Cineva i-a atins cotul. „Felicitări, frate. Un punct de cotitură. Îţi vine să crezi?” Şi-a lăsat capul în piept. Parcă tot procesul se întâmplase altcuiva, cineva care levita în aerul altei lumi. Nu i se părea că ar fi câştigat ceva. Nu fusese nimeni acuzat de omor, nu se recunoscuse oficial vina. Şi-a făcut loc prin mulţime afară din sală. A dat colţul pe un culoar, apoi pe altul, numai colţuri erau, întotdeauna colţuri. După încă un colţ a dat peste nişte bărbaţi care aşteptau la coadă la toaletă. S-a abătut pe acolo. Nu a fost surprins să dea peste Y.A. În faţa oglinzii, tot nedezlipit de avocatul său. Y.A. a ridicat ochii spre el. Cu ceva rugător şi temător în privire. Avocatul a încercat să-l dezlipească de acolo, însă Y.A. a rămas. Bassam şi-o repetase în cap, în ebraică, de o sută de ori.

— Tu eşti victima aici. Nu eu.

104

La un deceniu după atentat, familia lui Yael Botvin, fata de paisprezece ani care fusese aruncată în aer împreună cu Smadar, a intentat un proces la tribunalul districtual din Washington, D.C.

Familia cerea despăgubiri de la Republica Islamică Iran,

de la Ministerul iranian al Informaţiilor şi Securităţii şi de la Garda Revoluţionară iraniană, pe care le socoteau responsabile colectiv pentru atacul Hamas. Se afirma că atentatul sinucigaş fusese aprobat la cele mai înalte niveluri ale conducerii iraniene şi se solicita ca, de vreme ce Yael avusese cetăţenie americană, cazul ei să se judece potrivit legislaţiei Statelor Unite.

În declaraţia sa, mama lui Yael, Julie, a spus că unul dintre cele mai dificile lucruri fusese să le vadă pe prietenele lui Yael continuându-şi vieţile, căsătorindu-se şi făcând copii.

103

În 2012, familia Botvin a obţinut în instanţă suma de 1,7 milioane de dolari.

102

Republica Islamică Iran nu a plătit niciodată.

101

Zi de zi, lângă clădirea tribunalului, Rami li se alătura lui Bassam şi suporterilor săi. Ori de câte ori trecea pe poartă vreun vehicul, ridicau deasupra capetelor fotografii uriaşe cu Abir.

100

După finalizarea cazului Aramin, au fost publicate în Israel şi în Statele Unite câteva articole care deplângeau decizia judecătorească. Într-o asemenea situaţie de natură militară n-ar fi trebuit să se îngăduie o acţiune civilă. Instanţele penale indicaseră deja că nu existau probe suficiente. De ce să îndure statul povara? La judecată se arătase că ar fi fost posibil ca fata să fi fost lovită de o piatră aruncată de protestatari şi, chiar dacă ar fi fost nimerită de un glonţ de cauciuc rătăcit, scenariu prea puţin probabil, comandantul unităţii declarase sub jurământ că se aflau neîncetat sub atac. Decizia legală

luată ar fi putut, pe viitor, să pună în pericol vieţile unor soldaţi israelieni, forţaţi să ia decizii cruciale de securitate în fracţiuni de secundă. Dacă erau făcuţi să ezite, s-ar fi pus în primejdie nu doar pe ei, ci şi pe camarazii lor ori pe cetăţenii civili. În plus, încă şi mai alarmant, Bassam Aramin era un terorist condamnat. Făcuse şapte ani de închisoare pentru nişte atacuri cu grenade. Ţinea de facţiunea Fatah, pe care continua să o sprijine. Un milion de şekeli ar fi însemnat, indubitabil, un ajutor considerabil pentru vreo altă acţiune teroristă. Cine putea şti ce mai plănuia acum?

99

Grenadele s-au rostogolit pe lângă caroseria maşinii de teren. Una, două. I se păreau, de departe, ca nişte pietricele rotunde. O grenadă s-a oprit în roata din spate. A ricoşat, stârnind o trâmbă de praf.

98

Alte ziare spuneau că procesul Aramin era o decizie de cotitură. Deşi nu exista o condamnare penală prealabilă, pârâtul fusese judecat de instanţa civilă şi sentinţa era un important pas înainte pentru întărirea esenţei democratice a statului. Reitera autonomia sistemului judiciar şi totodată punea sub semnul întrebării natura entităţii atât de adesea numite „cea mai morală armată a lumii”. Dacă era într-adevăr necesar ca armata să dea dovadă de moralitate – cum fusese concepută, cu decenii în urmă, de părinţii fondatori ai ţării –, trebuia să accepte un sistem de control şi verificare. Acţiunile unui singur soldat ori ale vreunui comandant de batalion indisciplinat nu reflectau neapărat conduita militară în general şi era important, pentru integritatea armatei, ca aceasta să fie conştientă de natura şi gravitatea greşelilor sale. Verdictul deschidea vaste posibilităţi atât pentru israelieni, cât şi pentru palestinieni, permiţându-le totodată să chestioneze în mod corect acţiunile celor a căror datorie era să-i protejeze. Nu trebuia să se uite, totuşi, că viaţa lui Abir Aramin, de zece ani, fusese pierdută şi că nimic n-avea s-o mai aducă înapoi.

97

Un al doilea bubuit, mai slab, s-a auzit de sub roată. I s-a părut că vede cum e sfâşiat cauciucul. A aşteptat să explodeze şi celălalt. Nu s-a întâmplat nimic. Vehiculul de teren şi-a urmat înaintarea, apoi portierele s-au deschis. Două, trei, patru siluete s-au revărsat afară.

96

Alte publicaţii susţineau că acest caz al lui Abir Aramin era o excepţie singulară care dovedea existenţa unui sistem brutal. Era o victorie, dar una a la Pyrrhus. Faptul că acest caz atrăsese atâta atenţie punea în lumină dezechilibrul pronunţat al sistemului judiciar israelian şi al tribunalelor militare, unde nici un soldat israelian nu fusese pus sub acuzare pentru uciderea unui necombatant, nici măcar dacă fusese vorba, ca în cazul Aramin, de un copil. Un proces penal ar fi pus în discuţie adevărata natură a conflictului, însă varianta, încă de la început, nici nu fusese luată în considerare. Acţiunile judecătoarei de la tribunalul civil, deşi în sinea lor admirabile, nu erau decât un gest mărunt în contextul politic mai larg. Cazul Aramin fusese abătut pe şleaul dreptului civil. Sentinţa încuraja iluzia că palestinienilor le erau permise anumite drepturi în interiorul lărgit al sistemului. Era un sistem fundamental nedemocratic, în care copiii, când nu erau împuşcaţi cu gloanţe de cauciuc, puteau fi deferiţi instanţelor militare, unde şansele de a fi găsiţi vinovaţi ajungeau la 99,74 la sută. Abir Aramin suferise aceeaşi soartă – fusese vinovată că era palestiniană, că avea zece ani, că se afla lângă poarta şcolii, că-şi cumpărase bomboane de doi şekeli.

95

Apeirogon: poligon cu un număr de laturi infinit numărabil.

94

Din greacă, *apeiron*: fără margini, nesfârşit. Alături de

rădăcina indo-europeană *per:* a încerca, a risca.

93

Ca întreg, un apeirogon se apropie de forma unui cerc, însă o porţiune mărită a unui fragment arată ca o linie dreaptă. Se poate, până la urmă, atinge orice punct din întreg. Se poate ajunge oriunde. Totul este posibil, chiar şi ce pare imposibil.

În acelaşi timp, se poate ajunge oriunde într-un apeirogon, şi forma în ansamblul ei e complice în călătorie, chiar şi acea parte care nu a fost încă imaginată.

92

Mai târziu, când suma compensaţiei a fost anunţată, Bassam l-a văzut iarăşi pe Y.A. De data asta Y.A. purta pe cap o kippa. Decisese să se căiască, să devină un *chozer b'teshuva,* să se nască iarăşi, să se întoarcă la rădăcini.

91

Maimonide, filosof evreu din secolul al XII-lea, a spus că procesul de penitenţă include trei etape: confesiune, regret şi un legământ pentru ca greşeala să nu se mai repete.

90

În Coran, Dumnezeu e numit adesea Al-Ghafoor, Al-Afuw, Al-Tawwab, Al-Haleem, Ar-Rahman şi Ar-Rahim: Cel Mai Cruţător, Iertătorul, Îngăduitorul, Răbdătorul, Preamilostivul şi Preaînţelegătorul.

89

Uneori, Bassam îşi imagina că Y.A. nu ducea deloc viaţa unui *chozer b'teshuva,* că asta nu era decât o păcăleală, o făcătură, şi că soldatul întorsese cu totul spatele ideii de penitenţă, părăsise armata, îşi găsise un loc de muncă, ceva

având, firește de-a face cu tehnologia digitală, jos pe scara ierarhică, dar bine plătit, o surpriză până şi pentru el însuşi, norocul de a fi scăpat de poziţia banală de grănicer, fără pic de căinţă, nu, şi poate că acum trăia într-un apartament luminos din Tel Aviv ori de la malul mării, o casă cu care-i plăcea să se laude, mică, dar impresionantă, cu o odaie atât de plină de oglinzi, că nici nu trebuia să se uite vreodată peste umăr.

Tablouri pe pereţi. Duşumele din lemn brazilian de esenţă tare. Carpete ţesute de mână. O mulţime de dispozitive albe şi fiţoase în bucătărie. Modemuri, ecrane şi cabluri mascate iscusit în pereţi. Muzică rock auzindu-se suav de la boxele ascunse.

Y.A. păşea poate în tălpile goale, minunându-se de viaţa lui cea nouă. Cu pantaloni albi de in suflecaţi deasupra gleznelor. Cămaşă cu mâneci scurte, descheiată cu insolenţă. Nişte brăţări subţiri, împletite din aţă, pe încheietura mâinii. Ar fi putut să ia un pahar cu apă şi gheaţă cu cuburi perfect pătrate şi să-şi vadă reflexia în ferestrele largi, să se oprească în loc o clipă, să se întoarcă, să arunce iarăşi o privire, să încline capul pe un umăr, să-şi termine apa, să arunce gheaţa în chiuvetă, să-şi treacă palmele peste ţeava argintie şi înaltă a robinetului, să pună paharul în suportul pentru uscat, să arunce din mers o privire asupra telefonului mobil.

La uşa apartamentului, Y.A. şi-ar fi tras în picioare o pereche de mocasini albi, s-ar fi aplecat să ia o sacoşă de plajă, ar fi aruncat încă o privire scurtă în oglindă, ar fi închis uşa, asigurându-se că o încuie în urmă.

Ar fi parcurs apoi lungimea coridorului scăldat în lumina molatică, fluorescentă şi s-ar fi îndreptat spre lifturi. Ascensorul ar fi sosit rapid, eficient. Ar fi salutat cu o înclinare a capului o vecină – înaltă, elegantă, poate inteligentă – cu un pudel în braţe. La parter, Y.A. i-ar fi făcut loc să iasă, apoi ar fi dat roată în jurul femeii şi i-ar fi deschis prima dintre cele două uşi groase de sticlă.

Afară, pe stradă, femeia ar fi aşezat pudelul uşurel la pământ, iar câinele s-ar fi opintit în lesă. Y.A. s-ar fi aplecat şi l-ar fi mângâiat de rămas-bun, după care şi-ar fi început alunecarea pe stradă, genul de umblet care l-ar fi făcut să pară că poartă pernuţe în picioare. Ar fi auzit ţiuitul de avertizare al unui camion în marşarier. Clinchet de tacâmuri într-o cafenea. Zuruitul motorului unei macarale. Soneria unei

biciclete pe pista paralelă cu plaja Frishman.

Ar fi trecut de bariere de construcţie portocalii, s-ar fi oprit un moment la semafor, şi-ar fi netezit sacoşa de plajă care-i bătea pe coapsă. Traficul ar fi vuit împrejur: taxiuri, camioane, o maşină de poliţie albă, fără însemne.

Ar fi trecut podeţul spre pietonal, s-ar fi oprit la pista de biciclete, ar fi privit trecerea alergătorilor la bustul gol, a tinerelor cu brasieră de jogging, s-ar fi uitat la vârstnici cum îşi fac plimbarea, cu paşi apăsaţi, pe ţărm. Y.A. s-ar fi dezbărat de încălţări, le-ar fi luat în mână, şi-ar fi descheiat apoi şi mai mult cămaşa din mers.

Pe plajă, sunetele înfundate ale jucătorilor de matkot, chiotele, râsul lor, paletele plesnindu-le coapsele goale. Umbrelele, lăzile frigorifice, prosoapele, corpurile date cu ulei chiar şi acum, dis-de-dimineaţă. Bebeluşii ţinuţi la piept. Bărbaţi în etate cu *Haaretz* la îndemână, cu termosuri de cafea şi telefoane cu clapetă. Un pantof cu toc cui lepădat în nisip. Muzica de la radio; un ritm mizrahi, o piesă rap, o bucată de jazz de-a lui Degibri. Vânzătorii ambulanţi imigranţi. Tricourile de fotbal cu embleme englezeşti. Tricouri de fotbal franţuzeşti. Spaniole. Y.A. şi-ar fi găsit un petic de nisip, şi-ar fi întins prosopul scos din sacoşa de plajă, ar fi vârât telefonul mobil într-un buzunăraş cu fermoar, ar fi deschis o sticlă cu apă şi ar fi rămas aşa, să se uite la caiaciştii strălucitori, la windsurferii în trei culori, la albastrul Mediteranei, la şirurile de înotători îmbulziţi pe lângă ţărm şi la soarele căţărându-se pe cerul înalt şi nespus de albastru. Ar fi desfăcut larg braţele, s-ar fi oprit un moment, ar fi strâns la loc capacul sticlei, ar fi pus-o la loc în sacoşă înainte de a-şi scoate pantalonii de in dezvăluind un costum de baie mulat, albastru, apoi ar fi apucat-o spre apă, făcând zigzaguri printre ultimii jucători de matkot, s-ar fi întins la o uşoară alergare şi ar fi ajuns sprinţar la marginea ţărmului, un bărbat cunoscut mării, intim cu ea.

88

În asemenea momente, Bassam îşi mai imagina şi un glonţ de cauciuc, unul singur, zburând peste plajă, trecând pe deasupra valurilor, peste cei întinşi la soare, peste şezlonguri, peste umbrele, apoi oprindu-se un moment în mijloc de parcă ar fi încercat să ia o decizie, rotindu-se pe loc, sfidând timpul, şi în cele din urmă năpustindu-se fără vreun avertisment în

ceafa lui Y.A.

87

Făcându-i ţăndări, cu precizie, partea din spate a craniului.

86

Tu eşti victima aici, nu eu.

85

Rami, pe de altă parte, şi-l imagina pe Y.A. într-un apartament cu tavanul scund. Poate într-un orăşel din deşertul Negev. Într-un bloc. Un pic ponosit. Cu murdărie prin unghere. La al treilea etaj, poate al patrulea. La capăt de coridor. Câteva încuietori pe uşă. Un abţibild cu Likud lângă sonerie. Uşa un pic strâmbă. Balamale care scârţâie. Întunericul strâmt de dinăuntru. Mirosul fumului de ţigară. Silueta mamei lui Y.A. la chiuvetă, fredonând ceva în vreme ce spală vasele de aseară. Rochia ei largă, cu imprimeu floral. Părul într-o plasă. Pe fundal, un radio, Reshet Gimmel, 97,8 FM. Cârpe de vase atârnate. Blatul de plastic. Borcanul de Nestle. Oale desperecheate. Un vas ciobit cu măsline. Ceasul de ceramică armenesc ticăind într-o margine a plitei. Linoleumul încreţit ridicându-se împotriva covorului cu franjuri. Farfuria de Seder pe măsuţa de lemn. Motivul floral. Bolul de cristal de alături, plin de flecuşteţe ornamentale. Fotografiile înşirate pe rafturi: Y.A. la Marea Moartă, Y.A. cu maică-sa, înainte să se ducă în armată, Y.A. la bar mitzvah, Y.A. la patinoar, Y.A. suflând într-un corn de berbec, Y.A. terminând şcoala profesională, Y.A. în uniforma de poliţist de frontieră, Y.A. sub capota primei sale maşini, Y.A. la dans cu o fată necunoscută şi – la un capăt de raft –, într-o ramă minusculă de argint, tatăl lui Y.A. când fusese tânăr şi el, pe ţărmul fluviului Lena, lângă oraşul Yakutsk din Siberia, cu nişte patine artizanale atârnate peste umăr, poză făcută în anul de dinainte să emigreze în Israel şi să-şi găsească de lucru într-o fabrică de muniţii din Netanya.

84

Cu Y.A în camera lui, întins pe pat, cu o ţigară într-o mână şi cu cealaltă umbrindu-si ochii umflaţi.

83

Deloc viaţa unui chozer b'teshuva.

82

Ce voia Rami era să-l ducă pe Y.A. pe un câmp mare, fără bolovani, fără garduri, şi să-l ia la îmbrâncit, la început uşurel, să-l împingă doar în umăr, să-l facă să se clatine un pic, să-l întrebe *de ce* într-un fel logic, să-l împingă iarăşi în umăr, în cel drept, apoi în cel stâng, cu Y.A. dând iute înapoi pe câmp – sub lumina lunii acum, şi o mare de iarbă întunecată cu mâinile sus, pe jumătate predându-se, îngăimând: „A fost o greşeală, doar o greşeală, stai aşa, stai, nu-i vina mea, dă-mi pace, nu-i vina mea, frate", iar Rami l-ar fi îmbrâncit şi mai tare atunci, zicând: „Nu-mi spune mie frate", iar Y.A. s-ar fi poticnit şi ar fi căzut în iarbă, cu mâinile ridicate şi degetele desfăcute: „Hei, omule, n-a fost vina mea, trebuie să mă crezi, n-am făcut decât să respect ordinele, comandantul ne-a spus să tragem, ştii cum e acolo, e o junglă, omule, şi eu eram doar un puşti, ne-a zis să tragem, n-am vrut să facem rău nimănui, pe bune, omule, nici nu ne uitam unde trăgeam, a fost o greşeală, habar nu aveam că suntem pe lângă o şcoală, ne împroşcau cu pietre, doar ştii cum e, haide, omule, ai fost şi tu în armată, haide, frate, răpăiau pietrele în tavan, alea erau ordinele, e groaznic, omule, de unde să fi ştiut că-i o fată acolo, spune-mi de unde", iar Rami l-ar fi lovit pentru prima oară cu pumnul, tare, în mijlocul pieptului, ca Y.A. să se îndoaie de şale, icnind, cu mâinile mai aproape de faţă acum, să se apere, „Lasă-mă în pace, nu ştii ce faci", s-ar răţoi un pic acum, „ce tot vrei, n-am făcut nimic, nu mă învinui degeaba, îmi făceam treaba şi atât, am văzut-o, da, arunca cu pietre, omule, avea în mână o piatră, toţi sunt o gaşcă de mincinoşi, născuţi cu minciuna în gură, nişte arabi împuţiţi toţi, era acolo cu ceilalţi", iar aici Rami s-ar fi lansat într-o ploaie de lovituri

puternice, dreapta, stânga, dreapta, stânga, făcându-l pe Y.A. să cadă pe spate, să se încovoaie ferindu-se, „Du-te, mă, în pizda mă-tii, habar nu ai, dă-mi pace, avea o piatră în mână, am văzut-o acolo, nici n-a fost nimerită de vreun glonţ de cauciuc, s-a ales cu o piatră în ceafă, asta s-a întâmplat, n-am avut eu nimic de-a face, du-te dracului de-aici, n-am tras, unul de-al ei a lovit-o”, şi acum pumnii lui Rami l-ar potopi, un vârtej, lovind capul soldatului, gâtul, urechile, şi ar ţine-o aşa până ce soldatul ar cădea lat în iarba întunecată, iar Rami s-ar proţăpi deasupra lui şi soldatul, acum, s-ar apuca să scâncească, îi pare rău, n-a vrut, nici n-a ştiut ce se petrece de fapt, „Ascultă-mă, te rog, s-a întâmplat totul cât ai clipi, s-a deschis trapa de metal, ţeava ieşea pe-afară, adevărul e, omule, că mi-era frică, mi-era frică, asta-i, n-am ştiut ce pizda mă-sii fac, exact la fel făceai şi tu, recunoaşte, omule, recunoaşte, aşa ai fi făcut”.

81

Optsprezece ani: uneori nu există ieşire.

80

În închisoare, Bassam se mai întreba uneori dacă grenadele fuseseră lăsate intenţionat lângă gura peşterii. Două dispozitive explozive aşezate pe un strat de paie uscate. La început crezuseră că au dat peste o lădiţă cu rodii.

Grenadele erau vechi, probabil rămase de prin ’67. Nu era imposibil să se fi umblat dinainte la ele, să li se fi redus încărcătura explozibilă, să fi fost dezamorsate.

79

Cuvântul ebraic pentru rodie, *rimon,* e acelaşi folosit şi pentru grenadă. Era, potrivit unor specialişti în Biblie, fructul oprit din Grădina Edenului. Se spune că ar avea de obicei 613 seminţe, corespunzând numărului de porunci din Tora.

78

Porunca 398: Cei încleştaţi în bătălie să nu se teamă de duşmanii lor şi nici să nu se lase înfricoşaţi în luptă.

77

În dimineaţa celei de-a treia întruniri a Cercului Părinţilor – la douăsprezece zile după moartea lui Abir –, Bassam a fost oprit la un punct de control din valea Walaja. A fost dus într-o cameră dosnică dintr-o baracă din prefabricate şi i s-a cerut să se dezbrace.

Încăperea era mică şi înghesuită. Pe perete era pus un poster cu echipa Beitar Ierusalim. A observat o cameră de supraveghere în colţul tavanului: se mişca încoace şi încolo, sprijinită pe braţe de metal.

Şi-a dat hainele jos, până la chiloţi şi şosete. Şi-a pus pe podea pantofii, şi-a lăsat pe masă, împăturite, cămaşa şi pantalonii. A venit un soldat şi a băgat hainele într-o pungă de plastic.

— Şi ceasul de la mână.

— De ce?

— Se testează.

— Ce se testează?

Soldatul nu i-a răspuns.

Pe uşa deschisă sfichiuia un vânt de ianuarie. Bassam i-a întins ceasul.

— Am nevoie de o pătură, a zis Bassam.

A fost surprins când soldatul s-a întors, în câteva secunde, cu o păturică roşie. Cu smocuri de păr de câine agăţate de ea. Mirosea vag a copil mic.

— Cât o să dureze?

— Cât e necesar.

Bassam şi-a tras pătura pe umeri. Aşa mergea Ocupaţia: aşteptai. Şi iar aşteptai. După care mai aşteptai ca să treci peste aşteptare. Era indicat, ştia, să pretindă că nu-l deranjează. Aştepţi în picioare, aştepţi aşezat, aştepţi întinzându-ţi mădularele amorţite. Aştepţi să intre alt soldat. Aştepţi să plece. Transformi aşteptarea în artă.

Uşa s-a deschis. Soldatul l-a întrebat dacă voia o pauză de ţigară. Era de parcă, şi-a zis Bassam, ar fi fost şi el în timpul programului de lucru. Da, a răspuns, ar vrea o ţigară.

Soldatul a aprins ţigara, a pus pe masă o doză goală de suc, pe post de scrumieră, apoi a ieşit iar.

Bassam a tras fumul în piept, adânc, făcând ţigara să dureze cât mai mult cu putinţă. Şi-a privit încheietura pe care nu mai avea ceasul.

Aproape că s-a simţit dezamăgit când alţi doi soldaţi au intrat între pereţii de prefabricate cu hainele lui.

— Încă ceva, i-au zis.

I-au cerut să se dezbrace de tot, să se poziţioneze peste o oglindă şi să se aşeze pe vine.

76

În cartea sa *Pensees*, o colecţie de cugetări teologice şi filosofice, Pascal, filosof francez din secolul al XVII-lea, a sugerat că toate problemele omenirii derivă din incapacitatea individului de a sta singur într-o cameră.

75

Momentul pe care-l ura cel mai mult Salwa era când, la aeroport, îşi trăgeau mănuşi de plastic pe mâini şi-i căutau prin păr. De parcă scalpul ei ar fi conţinut ceva pe cale să explodeze din clipă în clipă.

74

În indexul Henley al paşapoartelor, cel al Autorităţii Palestiniene, un permis de trecere, apare mereu printre cele mai nefolositoare din lume.

73

Ridică-ţi cămaşa, jigodie.

72

Printre ţările unde lui Rami nu-i era îngăduit să călătorească, în virtutea cetăţeniei sale israeliene: Malaysia, Bangladesh, Pakistan, Oman, Arabia Saudită, Sudan, Libia, Liban, Kuweit, Irak, Iran, Brunei, Siria, Emiratele Arabe Unite

şi, fireşte, din ordinul propriului guvern, oriunde în Cisiordania sau Gaza.

71

Îi condusese la aeroport cu maşina: Smadar şi tatăl lui, Yitzak. Fata avea zece ani. Abia terminase o lucrare despre arborele ei genealogic. Cei doi se îndreptau spre Ungaria.

Era pentru prima oară de la război încoace când Yitzak vizita Europa, întrebările lui Smadar treziseră ceva în el.

Stăteau amândoi în spate, iar Rami, în faţă, o făcea pe şoferul de limuzină.

— Mă scuzaţi, domnule.

— Da, doamnă?

— Aţi putea, dacă sunteţi bun, să conduceţi ceva mai încet?

— Cum doriţi, doamnă.

Rami şi-a atins cozorocul şepcii şi a mărit viteza.

— Mai încet, s-a hlizit ea, mai încet.

Ajunşi la aeroport, le-a scos din maşină bagajele şi le-a cărat până la pupitrul de check-in, a făcut o plecăciune uşoară, le-a urat o călătorie minunată şi i-a informat că serviciul de transport îi va aştepta cu încântare la întoarcere.

— Mă aştept să fiţi prompt, a zis Smadar.

— Absolut, doamnă.

— Să nu trageţi de timp.

— Cum doriţi.

— Şi data viitoare să purtaţi, vă rog, o caschetă mai acătării, a spus fata.

— Cu siguranţă.

I-a privit cum păşeau amândoi, tatăl lui, fiica, spre terminalul de plecări. Din difuzoare se auzeau anunţuri de zboruri. Aeroportul era cuprins de forfotă. S-au pierdut în mulţime.

Se aşteptase cumva ca Smadar să-şi iasă din personaj, să se întoarcă şi să-i sară în braţe.

Smadar n-a făcut asta.

70

Când s-a întors din Ungaria, l-a rugat pe Rami să-i

închirieze o casetă video cu filmul lui Zarah Leander *Marea iubire.*

Nu a reuşit să găsească un exemplar pe nicăieri decât mulţi ani după aceea, în Berlin, intrând într-un centru de închirieri şi descoperind caseta într-o colecţie de clasice istorice.

69

O bună parte din viaţă, tatăl lui Rami nu fusese dispus să se întoarcă în Gyor. Fusese cărăuş pentru comunitatea evreiască. Îl prinseseră la vârsta de paisprezece ani. Fusese trimis în lagăr. Văzuse lucruri oribile şi venise în Israel să-si clădească o viaţă nouă. Nu se simţea legat de fantasmele trecutului. Îşi întemeiase o familie. Era suficient. Nu fusese niciodată nevoie să vorbească mai mult despre asta până ce nu îl rugase Smadar s-o ajute cu proiectul arborelui genealogic. A dus-o în birou la el, s-a aşezat pe scaunul rotativ şi a zis: „Haide, iepuraş, întreabă tot ce vrei”.

68

Cum va fi viaţa în Israel când va împlini Smadar cincisprezece ani?

67

Rami a revenit epuizat de la aeroport. S-a îndreptat greoi spre frigider, a scos o cutie de carton cu lapte, a deschis-o, a sorbit.

A închis frigiderul şi a străbătut iarăşi încăperea, întorcându-se. Nurit era în biroul ei şi scria la computer. Îi auzea ţăcănitul tastaturii.

Era ciudat să se gândească la Smadar acolo, sus, în aer, zburând peste mare către Europa, un soi de *yerida,* o coborâre.

S-a dus la masa lui de lucru, s-a aşezat, a deschis e-mailul: „Prinţesă”, a scris, „nu uita să ne trimiţi poze”.

66

Când i-a răsfoit paşaportul a zăbovit la viza ungurească. Nu se socotise niciodată cu adevărat o persoană venită din altă ţară decât Israelul. La conferinţe, Rami spunea că e dintr-o familie de şapte generaţii rezidentă în Ierusalim, dar şi că e un absolvent al Holocaustului. Ciudat suna cuvântul ăsta, „absolvent”. Ştia că nu le pică bine ascultătorilor, dar şi că are sens, că teroarea e încă acolo şi că va fi mereu, dar că exista şi mersul înainte prin viaţă, ca şi cum ai creşte şi ţi-ai lepăda o piele veche. Europa era o rădăcină distantă, departe de ramuri. Nu-i aparţinea cu adevărat.

Păstrase fotografiile făcute de Smadar cu aparatul ei. Le avea salvate în computer şi câteodată se ducea la el în studio şi le privea, una câte una, pe monitor.

65

© Zoltan Balogh

64

Bassam nu-şi cunoscuse decât un bunic, pe Abu Abdullah, din partea tatălui. Trăise şi el în satul Sa’ir. Era contabilul unei familii bogate din marginea Hebronului, care-şi făcuse averea din zahărul extras din struguri.

Abu Abdullah îşi ţinuse registrele, minunat caligrafiate, pe vremea otomanilor, apoi pe parcursul stăpânirii britanice, în timpul egiptenilor şi cel al iordanienilor, până ce însemnările se opriseră, fără veste, în 1967.

O pată de cerneală marca finalul catastifului. După ani, Bassam avea să-şi dea seama că pata nu avusese drept cauză atât Războiul de Şase Zile, cât o gravă îmbolnăvire a viţei-de-vie care făcuse să se usuce frunzele şi lujerii. Recolta fusese distrusă de mană. Proprietarii viei îşi vânduseră lotul altei familii palestiniene şi se mutaseră în Suedia, unde se apucaseră de importat sticlărie de Hebron şi ulei de măsline.

Pământul fusese înstrăinat, apoi cumpărat legal în anii ’90 de o familie de colonişti de dreapta din Minneapolis, care construiseră acolo un rând de case cu acoperişuri roşii.

63

Dextroza este unul dintre zaharurile primare care se găsesc în struguri. Cuvântul derivă din termenul latinesc *dexter,* însemnând „drept”. În soluţie apoasă de dextroză, planul luminii polarizate se înclină spre dreapta.

62

Frankenthal îi spusese unde avea să fie întrunirea Cercului Părinţilor: o şcoală dintr-o suburbie din nordul Ierusalimului.

Rami a ajuns intenţionat mai devreme, şi-a parcat motocicleta o stradă mai încolo. Cu casca în pliul cotului, s-a sprijinit de zid, mimând nonşalanţa. Comandase un espresso de la o cafenea de alături. Nu avea nici un ziar sau telefon pe care să-şi arunce privirea. A amestecat cu lentoare în pahar, a sorbit. Era amară, intensă.

Suna atât de dulceag, de penibil. Trăncăneala asta despre dreptate, despre înfrăţire, despre reconciliere. De ce să fi presupus cineva că ar fi vrut să meargă acolo? Fiindcă era ginerele lui Matti Peled? Fiindcă era însurat cu Nurit? Totul era de-o naivitate care-ţi sărea în ochi. Ar fi preferat să se declare cinic cu acte în regulă.

Totul suna dubios de-a binelea. Frankenthal venise la *shiva.* Rami îi recunoscuse faţa din ziare. Sacoul îi era puţintel mototolit. Îşi dăduseră mâna, Frankenthal se arătase cumpănit în purtări, cu vorbă domoală, atent cu condoleanţele. Auzise despre Smadar că era o fată frumoasă. Îl îndurera pierderea lor. Nu avea nici o noimă ce se întâmplase. Rami şi Nurit erau bineveniţi la întrunirile lor, le zisese.

Rami simţise un soi de dezgust violent, ca un corp străin forţându-i deodată pereţii stomacului. Nu scosese o vorbă. Îl condusese pe Frankenthal până la uşă şi-şi luase adio de la el.

Avea să-l vadă iarăşi, după nişte luni, într-o librărie de pe strada Be’eri. Simţise că i se încleştează dinţii. Ce aroganţă. Şi cu câtă nonşalanţă. „Cum ai putut?”, întrebase Rami. „Cum ai

putut pune piciorul în casa mea, la doar câteva zile după moartea ei? Ce te-a făcut să crezi că ai avea vreun drept să presupui ceva despre mine?”

Se mirase văzând că Frankenthal a dat din cap aprobator şi i-a susţinut privirea. Avea o uitătură interesantă, îşi spusese Rami. Ochi de un albastru vioi.

— Să veniţi la o întâlnire curând, zisese Frankenthal. Le ţinem în fiecare săptămână. Staţi în spate. Vedeţi cum vi se pare. Atâta tot.

Rami dăduse din umeri, însă nu izbutise să-şi stăvilească senzaţia nici după ce ieşise din librărie. Îl rodea pe dinăuntru. Nu se putea dezbăra de ea. Poate era furia însăşi. Nu ştia cum ar fi reacţionat dacă s-ar fi dus. Poate că şi-ar fi revărsat veninul asupra lor. „Luaţi asta, e tot ce am. Ea nu mai e pe lume. Sunteţi fără folos. Cercul vostru nu înseamnă nimic pentru mine.”

A vărsat pe jos ce mai rămăsese din cafea. Lichidul a început să se scurgă lent pe lângă tălpile lui şi să se prelingă de pe bordură.

Apăruseră, între timp, câteva maşini. Au trecut pe porţile şcolii. A auzit voci râzând în parcare. L-a iritat. Soseau în pâlcuri. Pe unii îi şi cunoştea. Guterman. Hirshenson. Citise despre ei în ziare, îi văzuse la televizor. Ce straniu să se afle în vecinătatea lor. Să fie cu toţii aduşi împreună astfel. Era ceva sentimental aici, ceva care încerca să-l erodeze, clubul ăsta de îndoliaţi moralişti. Venise însă până acolo. Aşa că avea să se ducă la întâlnire, să asculte, apoi să iasă, să se ducă acasă, gata, rezolvat şi cu asta, basta.

A strivit sub talpă paharul de hârtie şi a pornit spre intrarea în şcoală.

Pe porţile înguste tocmai trecea un autobuz. Şoferul calculase greşit virajul şi trebuia acum să dea înapoi. Un ţiuit strident a început să se audă când autobuzul a pornit în marşarier, apoi s-a strecurat iarăşi înainte.

Rami s-a oprit pe trotuar să privească înşiruirea de chipuri de la geamuri. Bărbaţii erau mai tineri decât ar fi crezut. La fel şi femeile. Una dintre ele purta hijab. Se legăna înainte şi înapoi.

Avea după aceea să se întrebe cum le păruse el lor: un tip între două vârste, cu o cască argintie într-o mână, un pahar strivit în cealaltă, un picior sprijinit pe zid. Nu nutrea nici un sentiment pentru ei: nici ură, nici frustrare, nimic. Nu voia

decât să se mişte autocarul ăla, să poată să intre şi să termine odată.

61

A coborât din autobuz strângând la piept o fotografie a fiicei ei.

60

Oxidul de deuteriu, D_2O, e incolor, transparent şi non-radioactiv.

59

Nimic nu va mai fi vreodată la fel.

58

Când şi când, Rami şi Bassam găseau protestatari aşteptându-i lângă porţile şcolilor ori pe la intrările în săli de conferinţă.

Majoritatea erau bărbaţi de vârstă mijlocie. I se părea lui Rami că aduc cu nişte tirbuşoane: încolăciţi, argintii, subţiratici. Un primar, delegatul unui oraş, un membru de consiliu local. Ştia prea bine că aveau nevoie să li se dea atenţie. La început încercase să se înţeleagă cu ei. Mâinile pe lângă corp, voce coborâtă, corpul expus: fără cască, fără geacă de motor. Se apropia de ei cu mâna întinsă. Arareori i-o strângeau. Fluturau din braţe a refuz. Privea furia care le urca pe chipuri: venele de pe frunţi începeau să lucească. Era ca şi cum cineva ar fi pornit în ei termometrul.

Îşi cunoştea sieşi capacitatea de a se mânia, abilitatea de a exploda. Trebuia să-şi strunească furia asta, s-o lase să se frângă interior. Desfăcea larg braţele, parcă zicând: „Altă armă nu am. Uitaţi-vă la mine, şaizeci şi opt de ani, n-am nici un chef de luptă. ”

Le cerceta întotdeauna pantofii. Putea spune multe din lustru, tocirea tocurilor, şireturi, catarame. Cei cu

încălţăminte nouă aveau de obicei lucruri mai bune de făcut. Cei cu pantofii uzaţi erau mai altfel, cu şanse mai mari să împingă şi să se încaiere, ceva se copsese în ei deja.

Nu era un adevărat israelian, ziceau. Nu cunoştea înţelesul istoriei. Se culca în pat cu duşmanul. Se contaminase. Un *yafeh nefesh.* Aducea terorişti printre ei, otrăvea mintea tinerilor. Înţelegea el ce trădează? Cum putea împărţi tribuna cu un atentator? N-avea pic de scrupule?

Aştepta un moment, se oprea, îngăduia puţină tăcere. Cu cât devenea celălalt mai inflamat, cu atât se străduia mai mult să adopte o poziţie deschisă şi să se pretindă calm. Ştia că trebuie să aibă aceeaşi tenacitate ca şi fanaticul. Învăţase să respire: să ţină aerul în străfundul plămânilor. Îşi exersase zâmbetul. Despăturea o pază cu Smadar, o ridica la piept.

Rami le urmărea săgetările ochilor. Ştia ce vor zice din pasul mic făcut înainte, târşâindu-şi talpa. Izolarea lor, era conştient, îi făcea să vocifereze atâta. Prosperau în grandoarea furiei lor. Sub mască însă erau măcinaţi de lipsa stimei de sine. Simţea frica de dincolo de fălcile încleştate. Ştia aproape pe de rost replicile care urmau. „Cine a fost terorist, terorist rămâne.” „Nu le-am cerut noi să ne arunce în aer copiii.” „Ne neagă însăşi existenţa.” „Vor să ne şteargă de pe hartă.” „Le-am dat libertate, ei au dat cu rachete în loc.” „Vor să ne arunce în mare.” „Securitate.” „Nu uitaţi niciodată.”

Bassam, în tot acest timp, aştepta afară, în maşină. Când se făcea vremea, Rami îl anunţa cu un semn din cap.

Bassam intra încrezător pe poartă, încercând să nu atragă prea multă atenţie asupra şchiopătatului.

57

Uneori, în sălile de clasă se auzeau huiduieli înainte să fie lăsaţi, în sfârşit, să vorbească.

56

Ori de câte ori el sau Nurit dădeau câte un interviu pe la ziare, la sosirea acasă găsea clipind ledul robotului telefonic şi se întreba câţi prieteni pierduse în acea zi.

55

A ieşit din întunericul prăvăliei. Areen aştepta afară. „Doisprezece ori nouă. O sută opt. Doisprezece ori zece.” Un clopoţel de pe uşă a scos un clinchet. Strada era prăfuită. Soarele îşi trimitea razele pe sub copertina metalică. A strâns una dintre brăţări, pe cealaltă i-a dat-o lui Areen. „Doisprezece ori unsprezece.” Umbrele li se bălăngăneau pe drum. „O sută treizeci şi doi.” Bufnetul surd al unei anvelope lângă sensul giratoriu. „Doisprezece ori doisprezece.” Ghiozdanul, în fugă, se zgâlţâia.

54

Într-o după-amiază, în tabăra pentru refugiaţi Dheisheh, aflată la sud de Betleem Bassam s-a uitat la patru băieţi în jeanşi albi şi tricouri albe care cărau o saltea pe lângă casele scunde. Se deplasau cu grijă pe aleile înguste, cu salteaua la înălţime, sprijinită în umeri. Pe saltea, deasupra, erau patru garoafe aranjate în şir.

I-a luat un moment până să-şi dea seama că băieţii repetau purtatul unui catafalc.

53

Singurul lucru interesant e să trăieşti.

52

Iese de pe autostradă în Ierihon. În seara asta nu sunt patrule. Nu are de ce se opri. Semafoarele strălucesc înalt şi verde în întuneric. Trece de mai multe panouri publicitare mari şi de un şir lung de palmieri. Farul rămas prinde roşul unuia dintre indicatoarele din marginea şoselei:

VĂ PUNEŢI VIAŢA ÎN PERICOL
ŞI ÎNCĂLCAŢI LEGEA ISRAELIANĂ

Simte imediat o vibraţie în volan când textura asfaltului se schimbă.

51

Ierihon: cel mai vechi oraş fortificat din lume.

50

Hotelul Oasis Casino din Ierihon a fost pentru scurt timp, la începutul secolului douăzeci şi unu, unul dintre cele mai de succes stabilimente cu jocuri de noroc din lume.

Construit de Autoritatea Palestiniană, cazinoul era situat la o aruncătură de băţ de Autostrada 1. Avea mai bine de o sută de mese de joc şi trei sute de jocuri mecanice. Localul era deschis israelienilor, iordanienilor şi celor cu paşapoarte internaţionale. Palestinienilor nu li se permitea accesul decât dacă lucrau acolo. Existau şi nişte odăi mai ferite unde se jucau cărţi pe mize serioase. Spaţiile aveau sisteme de filtrare speciale ca să combată fumul de ţigară.

Era un loc care forfotea de lume felurită: popular printre coloniştii locali cu teancuri mari de bani gheaţă în borsete prinse peste burtă, oamenii de afaceri iordanieni zvelţi, cu şiruri de asistenţi în costume de culoare închisă ţinându-li-se pe urme, funcţionarii din Tel Aviv cu cămăşi descheiate ambiţios, femeile africane cu piele închisă purtând fuste argintii strânse pe trup.

Cazinoul nu a avut viaţă lungă. În timpul Intifadei a Doua, cei din miliţiile locale au folosit spaţiul ca să tragă asupra soldaţilor israelieni, iar Forţele Armate Israeliene au făcut o gaură în faţada frontală, însă în scurta perioadă cât a stat deschis şi-a făcut reputaţia de a fi obţinut cel mai mare profit pe minut dintre toate cazinourile lumii.

49

Oaza ta aşteaptă.

48

Stelele false de pe tavanul cazinoului erau dispuse întocmai ca în constelaţii şi aveau rol de camere de securitate. Nu existau ferestre. Nici ceasuri. Muzica era neutră, mai ales

pop american, deşi erau tolerate şi unele piese israeliene, însă nimic cu versuri arăbeşti. Băuturile erau dulci. Alcoolul, deşi nerestricţionat, era monitorizat atent şi consumat îndeosebi de clienţii internaţionali. Lichiorul Pimm’s No. 1 era considerat băutura preferată a muşteriilor cu stare, iar lângă mesele cele mai de soi erau ţinute la gheaţă sticle de Veuve Clicquot.

47

În anii ’30, armata britanică a întemeiat trei cluburi de golf în Mandatul pentru Palestina: Clubul Ierusalim, Societatea de Golf a Poliţiei din Palestina şi Societatea de Golf Sodoma şi Gomora. Terenul de la Sodoma şi Gomora era lung de nouă găuri şi irigat adesea cu apă pompată din puţurile locale.

În zilele de sărbătoare legală, poliţiştii britanici concurau pentru trofeu, o statuetă de marmură numită Soţia lui Lot. Statuia era expusă în sediul clubului seara, în vreme ce bărbaţilor li se servea câte un rând de Pimm’s.

Mai târziu, pe parcursul serii, se oferea un premiu ironic pentru orice jucător de golf care pretindea că băgase mingea în gaură dintr-o singură lovitură.

46

Când au părăsit britanicii clubul, la începutul lui 1948, răcitoarele şi cămările au fost luate cu asalt şi sediul clubului a fost distrus, însă meniul de băuturi a rămas intact pe o tablă sprijinită de perete, pe interior: printre ele se numărau Sfântul Moise (o parte gin, o parte arak, caise, suc de limetă şi măsline), Fecioara Maria (suc de roşii, ţelină, castravete, baharat), Lacrima lui Iisus (şpriţ cu vin roşu), Toma Necredinciosul (vodcă, suc de citrice, curcuma, ardei iute) şi Adam şi Eva (reţetă secretă, servit cu o felie de măr verde).

45

Prin dreptul Oazei, şoseaua are limitatoare de viteză din patruzeci în patruzeci de metri.

44

Bassam atinge volanul şi cârmeşte maşina spre marginea şoselei, pe lângă bordură, unde limitatorul e mai puţin înălţat. Un viraj uşor, apoi o îndreaptă iarăşi spre mijlocul drumului, unde asfaltul e plat.

43

Erau momente, în perioada de după închisoare, când pornea cu maşina către dealurile Hebronului. Evitând Sa’ir, localitatea de baştină, înainta până ce în toate direcţiile se căsca pustiul. Stelele, deasupra, ca nişte găuri de gloanţe în firmament. O apuca pe drumuri lăturalnice, denivelate, cu fagaşe. Desluşea licărul mic şi roşu al posturilor militare de pază. Nu dădea niciodată peste patrule. Când nu mai avea încotro se duce, trăgea maşina pe o margine de drumeag, stingea farurile şi cobora. De fiecare dată, automobilul părea să nu priceapă din primul moment unde se afla. Motorul ţăcănea uşor. Se uita pe îndelete la lună, la norii rătăciţi. Auzea, din când în când, scheunatul şacalilor în depărtare. Trecea în faţa maşinii, se suia pe capotă şi se întindea acolo. Palestina. Îi lua întotdeauna o clipă să-şi obişnuiască ochii, apoi întunecimea devenea mai adâncă. Simţea dogoarea motorului urcându-i prin cămaşă.

42

Cel mai estic punct al Carului Mare, Benetnasch, e cunoscut în arabă drept Fiicele Catafalcului.

41

Atunci când şi-a ţinut întâiul nepot în braţe, Bassam a încremenit. A simţit îndată vertijul: acelaşi miros, aceeaşi formă a ochilor, acelaşi ciuf de păr negru. Până şi pătura aspră de spital avea aceeaşi culoare: alb murdar, cu o dungă albastră şi roz în lungul marginii.

A ieşit cu Judeh pe coridor şi i-a strecurat în picioruş un pantofior alb.

40

Primul gând al lui Rami, când a luat-o în braţe pe fata cea mai mică a lui Guy, Anna, a fost că arăta exact ca Smadar.

39

În secolul al nouălea, matematicianul persan Muhammad ibn Musa al-Khwarizmi a scris *Tratatul de Calcul prin Completare şi Echilibrare.*

Era prima lucrare care prezenta conceptul de algebră învăţaţilor europeni. Al-Khwarizmi concepuse o teorie unificată care permitea ca numerele raţionale şi iraţionale să fie tratate ca obiecte algebrice.

Punea accent pe mişcarea cantităţilor dintr-o parte a unei ecuaţii în cealaltă, pentru menţinerea echilibrului.

38

Cuvântul „algebră” vine din arăbescul *al-jabr,* care sugerează repararea oaselor frânte.

37

Cei care pun la loc oase în mod tradiţional se bazează pe atingere. Adesea îţi pot spune în câteva secunde dacă un os e fracturat sau rupt.

Cel mai dificil de diagnosticat prin atingere este femurul, osul cel mai puternic din tot corpul, bine fixat în coapsă.

Un glonţ de cauciuc primit în partea din faţă a coapsei are mai multe şanse să frângă osul decât unul venit din spate. Un tub de gaz cu traiectorie descendentă – tras de pe vreun acoperiş, să zicem, ori din elicopter – fractura probabil osul, însă o lovitură recepţionată de jos în sus, venind de la suprafaţa solului, l-ar putea rupe în două.

36

Glonţul a nimerit-o pe Abir în ceafă, zdrobindu-i craniul sub o formă radială, astfel încât aşchiile de os au pătruns în interior şi i-au penetrat creierul.

35

Şrapnelele au distrus complet spatele tricoului cu Blondie pe care-l purta Smadar.

34

Când Bassam s-a dus la conferinţa AIPAC de la Washington, D.C., a fost întrebat cum e posibil să fii arhivistul unei ţări care nu există.

33

Numele meu este Bassam Aramin şi sunt din Palestina.

32

În octombrie 1972, Wael Zuaiter, poet şi traducător, a fost împuşcat mortal de agenţi ai Mossadului. Se îndrepta spre apartamentul său din Piazza Annibaliano, în nordul Romei, având asupra sa un exemplar în limba arabă din *O mie şi una de nopţi.*

Zuaiter adorase cartea încă de copil şi, de când sosise la Roma din Nablus, în 1962, se apucase s-o traducă din limba lui maternă în italiană. Voia, mai mult ca orice, să-i surprindă poeticitatea reală. Puţini cunoşteau în Italia adevărata frumuseţe a poveştilor, credea el – traducerile se făcuseră din engleză şi franceză, niciodată direct din arabă. Cele actuale erau nişte diluări burgheze: fuseseră secate de culoare, de umorul muşcător şi de farmec, miturile căpătaseră aspecte şi semnificaţii rigide. Adevărata textură şi nuanţă a limbii, adevăratul umor se pierduseră, iar asta echivala, în opinia traducătorului, cu un fel de infantilizare a minţii arabe care uşura procesul de dezumanizare şi de ocupare a poporului său.

Zuaiter avea treizeci şi opt de ani, provenea dintr-o familie înstărită, dar îşi câştiga de mult existenţa ca poet, jurnalist, cântăreţ, actor şi pictor. Putea cita pe larg din operele lui Voltaire, Montesquieu şi Rousseau şi arăta un interes avid în privinţa lui Calvino şi Borges. Era unul dintre obişnuiţii

localului Arab Bar de pe Via del Vantaggio, unde recita adesea poezie. Îi plăcea să organizeze saloane literare prin oraş. Era adeseori văzut hoinărind pe străzi, fredonând cântecul de partizani *Bella Ciao.*

La începutul anilor ’70 intrase în Fatah şi fondase o bibliotecă mică, dar cu rafturile doldora de literatură revoluţionară.

În noaptea crimei, Zuaiter a luat două autobuze, străbătând Roma de la casa iubitei lui, artista australiană Janet Brown, către apartamentul său. Era obosit şi flămând. Şi-a strâns mai bine geaca pe el şi şi-a înfăşurat keffiyeh-ul în jurul gâtului. Noaptea era rece. Avea la el un caiet, câteva creioane, două chifle, lumânări de ceară şi volumul al doilea din *O mie şi una de nopţi.* Abonamentul telefonic şi electricitatea îi fuseseră tăiate: facturi neplătite. Se pregătea pentru o noapte lungă. Scrisese în caiet: *Să găseşti măduvă vie în oasele străvechi. Să descoperi. Să faci real. Simţirea fără acţiune îţi strânge inima.*

Când a străbătut vestibulul şi a dat să urce scările, din întuneric a ieşit o siluetă agitând un pistol de calibrul 22, cu amortizor. Zuaiter a ridicat mâinile şi a fost împuşcat de treisprezece ori.

Douăsprezece gloanţe l-au nimerit în cap şi piept. Al treisprezecelea a pătruns în volumul pe care-l avea încă în buzunar, a spintecat poveştile şi s-a oprit în cotor.

31

Material for a film (detaliu) (Wael Zuaiters 1001 Nights), instalaţie multimedia, 3 fragmente sonore, 1 video, texte, fotografii, material de arhivă © Emily Jacir 2004

30

Glonţul a trecut direct prin Povestea Cocoşatului,

preferata lui Smadar.

29

Zuaiter a fost primul din seria de asasinate comise de Mossad ca răzbunare pentru uciderea, cu o lună înainte, a unsprezece sportivi israelieni la Jocurile Olimpice din Munchen.

Era, pretindeau, un membru al grupului Septembrie Negru care executase asasinatele, dar într-o conferinţă de presă ţinută la Beirut, prietenii lui Zuaiter aveau să declare că omul fusese pacifist, că înclinaţia lui spre violenţă era nulă, că nu-l interesa răzbunarea şi că ştia mai multe, probabil, despre *Flautul fermecat* decât despre statutul Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei.

28

Asasinatele – numite Operaţiunea Mânia lui Dumnezeu – au avut loc în oraşe de pe tot globul, devenind mai târziu subiect pentru filmul *Munchen* al lui Spielberg. Pe Spielberg l-a izbit natura literară a multora dintre omoruri, atât înainte, cât şi după Olimpiadă: uciderea unor dramaturgi, ţintirea jurnaliştilor, a poeţilor, prin ciuruirea cu gloanţe a mâinilor cu care scriau, bombele plasate în memoriile lui Che Guevara, aşa încât la deschidere cartea să-ţi explodeze în faţă.

27

În 2006, Emily Jacir, artistă palestiniană, s-a dus la un poligon de tir din Sydney, Australia, ca să înveţe să folosească un pistol Mauser de calibrul 22. După ce s-a familiarizat cu arma – exact acelaşi tip pe care-l folosise Mossadul la asasinarea lui Zuaiter, inclusiv amortizorul –, a adunat o mie de volume cu pagini albe, nescrise şi le-a aliniat una câte una pe terenul de tragere. A împlântat câte un glonţ în fiecare, de la o distanţă de patruzeci şi cinci de metri. Cărţile lipsite de cuvinte reprezentau, a zis, poveştile nespuse ale palestinienilor din întreaga lume.

A expus volumele găurite de gloanţe la Bienala de la

Sydney, alături de fotografii cu exemplarul din *O mie şi una de nopţi* al lui Zuaiter, arătând exact cum străbătuse proiectilul paginile înainte de a i se opri în şira spinării.

Jacir a tras atâtea cartuşe, că s-a ales cu o bătătură permanentă pe inelarul mâinii drepte.

26

Nici în ziua de azi nu există în italiană o traducere a *O mie şi una de nopţi* direct din arabă.

25

O mie şi una de nopţi: stratagemă a vieţii confruntate cu moartea.

24

S-a uitat, la AIPAC, la feţele acelea cuprinse de uluire. Erau cu toţii foarte albi şi bucălaţi. Bărbaţii purtau cămăşi cu gulerul descheiat. Femeile stăteau drepte pe scaune. Curăţei, spălaţi şi pieptănaţi. S-a sprijinit de pupitru. A auzit murmure prin sală când s-a prezentat. A numărat patru persoane care au ieşit imediat. N-avea a face. Mintea îi era alertă. Se îmbrăcase cu grijă. Îşi lustruise pantofii. Îşi călcase pantalonii. Îmbrăcase o cămaşă albastră descheiată la gât. Un sacou închis la culoare. Era tuns scurt. Se bărbierise temeinic înainte să iasă din hotel. Se aşteptau la o barbă, ori măcar câteva tuleie acolo, de la palestinieni. Îşi ciupise pielea de pe gâtlej şi-şi pusese un plasture. Uitase de el, însă acum, vorbind, îl simţea. S-a întrebat dacă n-ar trebui să şi-l dezlipească, să-l înlăture cu o mişcare a mâinii, ori poate să se ascundă după tribună şi să-l cojească. Orice mişcare avea o însemnătate. Voia să se lanseze în discurs, învăţase de-a lungul anilor ritmul pauzei, al tăcerii, al modulaţiei. Rostise cu blândeţe cuvântul: Palestina. Ştia că se aşteptaseră la vreun adjectiv lămuritor, dar nu voia să li-l ofere. Când mergi pe sârmă, îşi zicea, te uiţi departe în faţă. Nu la picioarele tale.

A ridicat palma să-şi umbrească ochii, apoi a atins cu degetul mare bandajul adeziv, l-a apăsat mai bine pe piele.

Era copil. În peşteri. La şcoală. Ridica un steag în curte. Tăcerea lor îl surprindea. Nu se foiau pe scaune. Nu tuşeau. Sala de conferinţe era pe trei sferturi plină. O sută douăzeci de persoane. Poate mai mult. Invitaţia îl făcuse să se minuneze. Să rişte aşa ceva. Să vorbească în beznă. Congregaţia conservatorilor. Dificultatea acestei întreprinderi îl surescita. Să clintească fie şi o singură minte. Nu era niciodată destul, însă, oricum, merita. Avea şaptesprezece ani. Pe dealuri. Stătea de şase. Închisoarea. Când a ajuns la partea cu bătăile şi-a dat seama că unul sau doi începuseră să se foiască în scaune, deloc în largul lor, însă tot nu ieşise nimeni, nu se apucase nimeni să huiduie. Poate era vorba de politeţea americană. I s-a părut că aude ţârâitul unui telefon. Aparatul a fost închis iute. Menţionarea Shoah-ului evacuase orice alt sunet. Ştia că aşa va fi. Nici o mişcare. S-a oprit, a închis o clipă ochii. Uneori i se făcea lehamite de propriu-i număr, se simţea obosit de el însuşi, însă nu azi. Chiar dacă repetase de atâtea ori ce spunea. „Victimele victimelor.” „Cel tăcut rămâne întotdeauna primejdios.” „Nimic, doar o armă mică-mică, te rog.”

A auzit pe cineva vorbind, mai tare acum, un soi de zumzet în fundul sălii, un bărbat şi o femeie, ea se înfuriase, el încerca s-o liniştească, se întorceau capete într-acolo, se auzeau şoapte, sâsâieli. Însă el fusese în încăperi mult mai gălăgioase. În Tel Aviv, Haifa, Ierusalim. Dă-le timp. Uită-te drept în faţă. Rămâi tăcut până ce tac şi ei. Făcea parte din reprezentaţie. A continuat. Au urmat, apoi, nişte râsete. Cureaua din închisoare. *Meir o iubeşte pe Maya.*

S-a aplecat mai mult peste pupitru, făcând microfonul să ţiuie. O greşeală. S-a îndreptat de şale. Sacoul i se încălzise, dar nu voia să şi-l dea jos. Cămaşa de dedesubt era albastru-deschis. Avea, probabil, ovale de transpiraţie la subsuori. A strâns între degete marginea podiumului. Avea notiţe în faţă, dar nu le folosise niciodată.

Ocupaţia i-a declanşat până la urmă. Doar cuvântul. Nu era sigur de ce-i râcâia atât, dar aşa stăteau lucrurile – era întotdeauna cuvântul care părea să le înfigă un pumnal mic printre coaste. Se tuşea cu înţeles acum şi cineva se ridicase în picioare în rândul trei, a încercat să nu se uite, erau două persoane, plecând. „Doborâţi-ne şi ne ridicăm.” O altă mişcare în spate. O geană de lumină de la deschiderea uşii. Mai multe siluete întunecate, ieşind. Ori poate intrau? Dar cum să fi

ajuns în mijlocul prelegerii? Poate erau de la serviciul de pază. Poate veniseră să-l aresteze. Două grenade de mână.

S-a gândit o clipă la tăietura de pe gât. A dus mâna la plasture, dar nu mai era, tăietura era uscată, deţinea controlul, sigur că da, nu-l deranja că lumea vine şi pleacă ori ambele. Era aproape de microfon acum. Dincolo de bine şi de rău e un câmp, să ne întâlnim acolo.

L-a cuprins un calm straniu când a început să vorbească despre Abir. L-a străbătut o boare, a simţit-o cum i se răspândeşte prin corp, o suflare care i-a ajuns până în josul gambelor. „A fost împuşcată în ceafă. Îşi cumpărase nişte dropsuri. Cele mai scumpe din lume."

O lumină roşie din josul scenei a început să pulseze. Nu voia să-i slăbească. „Investiţi în pacea noastră, nu în măcel. Cheltuiţi altfel zece la sută din bani, cinci la sută, unu la sută măcar. Sunt, până la urmă, banii voştri din impozite, încercaţi. Jumătate de procent. De ce nu? Puterea vă aparţine." Încă un murmur s-a răspândit prin sală. S-a oprit şi a înclinat uşor capul. Nu voia să-l creadă moale, un fraier, o notă luată uşor cu care să pretindă mai târziu că ştiu cum e viaţa în Palestina. Venise aici, ca întotdeauna, să le ia pământul de sub picioare. „Nu mă înţelegeţi greşit", a zis. „Nu vom renunţa niciodată. Nu avem intenţia să cedăm." A văzut, cu uluire, că vreo câţiva dintre ei se ridicaseră în picioare, nu ştia dacă pentru a-l aplauda ori ca să plece. Voia să le clatine convingerile. Voia să-i facă să ştie cum se simte. Nu terminase. Sudoarea i se prelingea în cămaşă. Reflectoarele dogoreau. Şi-a lăsat mâinile pe lângă marginea pupitrului. „În seara asta", a spus şi le-a atras atenţia tuşind, „În seara asta o să mă plimb pe National Mall, o să trec pe la Memorialul Lincoln şi-o să mă uit la stele cum fac mereu acasă, în Ierihon."

23

Îmi pare rău să v-o spun, domnule senator, dar mi-aţi omorât fiica.

22

La recepţie, în Dupont Circle, a fost înconjurat. Strângeri de mână. Cărţi de vizită. Nu şi-a putut aminti după aceea nici

o vorbă din ce se spusese, însă n-avea s-o uite în veci pe femeia micuţă, blondă, elegantă, în faţa atâtor oameni, zâmbea, dinţii îi erau albi, s-a aplecat spre el, era carne acolo, marginea rochiei, un umăr, unghiile date cu verde, întindea mâna, nu ca s-o strângă pe a lui, nu, palma ei era aproape de pieptul lui, lângă umăr, totul încremenise, întindea mâna, atât de blondă, atât de plină de pistrui, avea de gând să-l atingă pe obraz, pe gât, s-a ferit stânjenit, ea însă tot zâmbea, americanca asta, mai râdea şi altcineva, încăperea era plină de tăvi, tăvi cu băuturi, cu mâncare, tăvi care să te protejeze, tăvi sparte, tăvi din închisoare, bastoane, carceră, oamenii râdeau şi degetele ei se întindeau încă, „Stai”, a zis ea, „lasă-mă pe mine”, apoi l-a atins pe gulerul cămăşii, i-a simţit trecerea unghiilor pe gât, peste artera care pulsa, apoi ea a retras iute braţul cu ceva între degete, o aţă din guler poate, un fir de păr, o geană poate, s-a apucat să înfăşoare lucruşorul acela într-un şerveţel alb, încă zâmbind, fir-ar, îl culesese cu mâna goală, plasturele îi căzuse peste marginea gulerului cât vorbise, se oploşise acolo, simţea cum îl străbate un val de căldură, ce să mai facă acum?

21

A doua zi a luat loc în biroul senatorului. Se bărbierise iarăşi, însă de data asta atent să nu se mai taie. Purta costum, cravată şi-si lustruise încă o dată pantofii. Era programat să stea de vorbă doar zece minute şi nu avea decât un lucru de spus, iar când l-a spus a împins peste tăblia mesei de lucru o fotografie cu Abir, una mare şi lucioasă, douăzeci pe treizeci. „Mi-aţi omorât fiica”, iar senatorul nici măcar nu s-a tulburat, a luat poza, a dat din cap, a lăsat-o grijuliu pe sticla care acoperea tăblia. Ştia exact la ce se referă Bassam, a zis. Puşca americană. Jeepul american. Instrucţia americană. Gazul lacrimogen american. Dolarii americani. Era la curent cu argumentaţia ambelor părţi, a spus, însă roata se întorcea, se făcuseră înţelegeri. „Toată lumea vrea acelaşi lucru, abordăm problema într-o mulţime de feluri, vă înţeleg durerea, domnule Aramin, nu vă zic asta din politeţe, credeţi-mă, o pot simţi, ca tată, învăţ în fiecare zi lucruri noi, mai povestiţi-mi despre Abir.”

S-a deschis uşa şi a intrat o consilieră. Senatorul i-a făcut semn să nu-l deranjeze. A luat iarăşi fotografia.

Ar fi putut s-o facă pentru capital politic, şi-a spus Bassam, dar nu erau camere de filmat acolo, nu erau reporteri, nu se înregistra nimic. Senatorul s-a uitat la poză:

— Şi dumneavoastră, domnule Aramin? Unde aţi crescut?

— Într-o peşteră.

— Adică, a zâmbit senatorul, mai exact?

20

Smadar s-a născut la spitalul Hadassah. Unde a murit Abir.

19

O poveste devenind alta.

18

Senatorul John Kerry ţine şi acum fotografia lui Abir pe peretele biroului său.

17

Gardurile care mărgineau şoseaua erau vopsite în alb. Căile de acces auto erau mărginite de tufe de trandafiri, rododendroni, albăstrele. Maşinile de lângă case luceau argintiu şi albastru. Peste tot, împrăştiate, jucării de-ale copiilor. Sub streşinile caselor fâlfâiau steaguri: albastru, alb şi roşu.

A simţit că-l scutură un fior de groază. Ca din senin. I se mai întâmpla uneori: îl cuprindea o senzaţie de pustiire şi se întreba ce înseamnă toate astea, călătorind, conferinţele, infinita repetiţie, lipsa lor de folos. Apoi iarăşi acasă. Aeroportul. Interogatoriul. Percheziţia la piele. Explicaţiile nesfârşite.

Nu se putea dezbăra de gândul la femeia care-i culesese plasturele de pe guler.

Ridicase bandajul minuscul şi-l făcuse ghemotoc între degete, un cerculeţ de sânge.

16

Sunetul este forma preferată de comunicare între păsări, fiindcă zgomotul – cântat, chemat, cloncănit, şuierat, măcăit, croncănit, cârâit, ciripit – se propagă mult dincolo de locurile pe care păsările ar fi în stare să le vadă.

15

Era în vacanţă în Toscana, cu Nurit, când a văzut indicatorul. Nu se aşteptase la una ca asta. Centrul Wael Zuaiter. Săgeata arăta către o alee îngustă din orăşelul Massa. Strada era îngustă, pavată cu piatră cubică. De la etajele superioare atârnau rufe puse pe sârmă. Copiii se târau unii pe alţii, încoace şi încolo, pe cutii aplatizate de carton.

Era o veche vitrină de prăvălie. Uşa era încuiată. Şi-au umbrit ochii cu palmele şi s-au uitat înăuntru. Câteva mese cu compartimente de sticlă. Câteva rafturi de cărţi. Nişte postere pe perete. Au ciocănit la geam, dar nu li s-a răspuns.

Se întorseseră din drum, erau la jumătatea străzii, când i-a strigat cineva din urmă. O femeie le făcea semn să se oprească. Purta o rochie elegantă, cu câteva numere prea mare. În picioare avea papuci de casă. Vorbea engleza. Îi văzuse uitându-se, a zis, de la înălţimea apartamentului ei. Directorul centrului era plecat la Sydney, dar îi lăsase ei cheile. Prea mulţi turişti nu veneau, însă ei erau bine-veniţi înăuntru, îi părea rău, dar trebuia să se ducă la cumpărături pentru fiul ei, i-ar fi deranjat să ia cheia şi, după ce terminau, să încuie la loc?

Doar în Italia se poate aşa ceva, şi-a zis Rami.

Le-a întins cheia, apoi a şovăit o clipă, întrebând:

— De unde sunteti?

Întrebarea l-a făcut să tresară. Poate simţise ceva în accentul lui? Poate se îÎntreba ce anume căuta el acolo? Îl înţelesese greşit?

— Din Ungaria, a zis după un moment.

— Ungaria.

— La origini.

A zâmbit şi i-a pus cheia în palmă.

14

Era remarcabil cât de puţin vătămase glonţul paginile. Gaura de intrare era curată, hârtia, doar puţin ruptă pe margini. Proiectilul pătrunsese oblic, prin partea dreaptă a cărţii, apoi înţepenise în mijloc, aproape de cotor.

13

Rami a atins glonţul. Părea minuscul şi călduţ, un lucruşor încă decis să ajungă la destinaţie.

12

În lagărul Theresienstadt, în 1943, Viktor Ullmann a compus o operă într-un act numită *Împăratul Atlantidei,* folosind un libret scris de un alt deţinut, artistul Peter Kien.

În libret, împăratul Atlantidei – numit şi regele Ierusalimului – declară un război universal. *Război sfânt total! Toţi împotriva tuturor! Fără supravieţuitori!*

Ullmann, în prolog, îşi numise lucrarea *un fel* de operă. Începea cu imnul Germaniei în gamă minoră. Împăratul era bariton. Un bas ar fi trebuit să interpreteze rolul Morţii.

Împăratul încearcă să racoleze Moartea pentru cauza sa. Moartea însă, care apare sub forma unui bătrân veteran, se simte ofensată de mecanizarea uciderii şi de felurile moderne de a muri care au scos-o la pensie. Moartea intră în grevă şi, de acum încolo, nu mai este posibil să piară nimeni.

La porunca Morţii, până şi moartea naturală este declarată moartă.

La început, împăratul socoteşte asta o smulgere de sub tirania Morţii – *Eliberare de moarte! Libertate pentru suflet!* —, dar curând incapacitatea tuturor de a muri de bombe, gloanţe sau orice altceva duce la panică, revoltă şi la o plictiseală paralizantă în rândul supuşilor.

Împăratul se face luntre şi punte să-şi întărească stăpânirea, însă – de vreme ce nu poate ucide pe nimeni – puterea sa a început să pălească rapid. Roagă, deci, Moartea să-şi reia îndatoririle tradiţionale. Moartea e de acord, punând o singură condiţie: să poată începe cu împăratul însuşi.

În 1944 naziştii au văzut o repetiţie generală a operei desfăşurându-se în barăcile lagărului. Conştienţi de eventualele subtilităţi alegorice implicate – era după tentativa

de asasinare a lui Hitler din acea vară, plus chemarea lui Himmler la război total –, au oprit-o fără zarvă.

Mai apoi, în acelaşi an, Ullmann a fost scos din lagăr şi trimis la Auschwitz, însă a izbutit – chiar înainte să fie silit să urce în vagonul pentru vite – să-i strecoare partitura prietenului său Emil Utitz, directorul bibliotecii din lagăr.

11

Ullmann a scris cândva că secretul oricărei forme de artă este anihilarea materiei prin formă.

10

Borges a arătat că se simţea cuprins de deznădejde, ca scriitor, când nu reuşea să traducă natura nelimitată a aleph-ului: acel punct în spaţiu care conţine toate celelalte puncte. În vreme ce unii întrebuinţau păsări, sfere şi îngeri, argentinianul nu reuşea să găsească metafora potrivită pentru acest receptacul atemporal care conţine totul. Limba este succesiune: nu are cum, prin însăşi natura ei, să rămână îngheţată într-un singur loc, aşadar, nu poate surprinde pura simultaneitate a tuturor lucrurilor.

Şi totuşi, zicea Borges, îşi va aminti ce poate.

9

Buhai-de-baltă, piţigoi, pitulici, codobaturi galbene, silvii-de-câmpie, turturele, gaiţe, prigorii, vulturi-grifon, nagâţi, berze, flamingi, pelicani, becaţine, şorecari, cocori, ereţi, vulturi, şoimi, pescăruşi, bufniţe, cărăuşi de noapte, vrăbii, drepnele, păsări-nectar, fluierari, pietrari, sitari, sfrâncioci, grauri, cuci, canari, muscari, mierle, pupeze.

8

Operaţiunea Răsunetul Ecoului.

7

Plus lebede şi presuri.

6

Conduce fără grabă de-a lungul zidului înalt al grădinii. Acoperişul plat al casei lui se iţeşte de după zidăria înaltă. Drumul e plin de hopuri şi de gropi, dar le ştie pe toate, până la una. Opreşte într-o dungă, trage frâna de mână, deschide portiera, păşeşte spre poarta masivă de metal. Poarta a fost închisă cu zăvorul. Motorul care o deschidea s-a stricat: trebuie să facă asta manual.

Simte o amorţeală în piciorul beteag. Junghiuri de durere săgeată în sus, către şold. Trage ivărul ruginit, şi poarta scoate un geamăt slab. O împinge în lături, pe lângă zidul alb şi înalt. Durerea îi zăboveşte o clipă la rădăcina grumazului. Rotilele de metal clănţăne şi scrâşnesc.

Bassam se întoarce la maşină, în lumina singurului far. Încă ceva ce va trebui reparat.

Se apleacă şi trece iarăşi la volan, îşi trage după el piciorul bolnav. Ia telefonul, îl porneşte şi-i trimite lui Rami un mesaj: *Acasă, frate.* Ritualul lor simplu, executat până acum de câte ori? Aruncă telefonul pe bancheta de alături, intră grijuliu cu maşina pe poartă, frânează, coboară iarăşi s-o închidă după el.

Până ce se trage cu un ţăcănit poarta, Rami a şi răspuns, un emoticon simplu înfăţişând un deget mare înălţat şi, dedesubt, *Ne vedem mâine.*

Bassam parchează pe alee, sub un umbrar de pânză albastră. Rămâne la volan o clipă, se apleacă spre bord. Încă o zi lungă. Îl aşteaptă mâine una la fel. Şi tot aşa.

Se caută de ţigări, de brichetă, de telefon. Sunt toate. Trage mânerul, împinge portiera, iese.

Noaptea e rece, tăioasă. Nu a plouat azi. Îşi dă seama după cum miroase grădina.

5

Patru lămâi, doi smochini, doi clementini, doi portocali chinezeşti, un migdal, un arbore de kaki, un rodiu, un cactus comestibil, şiruri de dovlecei, vinete, bostani şi viţe de castravete egiptean se întind în lungul zidului, până spre casa

vecinului: vara poţi adulmeca aromele grădinii de la jumătate de stradă mai încolo.

4

Salwa stă pe verandă, în dosul casei, aşteptând, înfofolită într-o pătură subţire de lână. Deasupra capului ei e un mic univers de fum. Potriveşte furtunul, lasă pe masă muştiucul narghilelei, se apleacă spre el peste tăblia mesei de jucat cărţi.

— Ai întârziat, îi spune.

O sărută, o dată pe frunte şi încă o dată pe buze. Simte izul dulceag de tabac. E ritualul ei de liniştire din fiecare seară. Îşi aromează shisha cu fructe din grădină. Omogenizează tutunul cu o frigăruie de chebap. Perforează staniolul. Aprinde cărbunii.

— Restaurantul s-a închis, adaugă ea zâmbind larg, dar s-ar putea să mai găseşti ceva pe blatul din bucătărie.

El trage scaunul pliant, se aşază de cealaltă parte a măsuţei. Pune pe tăblie ţigările şi, deasupra pachetului, bricheta. Lasă capul pe spate. Inspiră adânc, prelung.

— Toată lumea prezentă? întreabă.

— Sigur că nu.

— Judeh?

— A adormit deja.

E între ei un schimb rapid de focuri, pulsul zilei, apelurile telefonice, vizitele, dramele. Ea a fost la piaţă. El s-a dus la Beit Jala. I-a plătit factura de telefon lui Muhammad. Rami a ajuns devreme, s-a încurcat iarăşi cu ora de vară, s-a mai învârtit vreun ceas, s-a dus la hotelul Everest, şi-a luat o cafea. Salwa a cumpărat un cadou de aniversare pentru sora ei, un parfum nou din Oman, într-o cutie cu panglică, cam scump, dar a meritat, l-a găsit într-o dugheană micuţă din piaţă. Călugărul le-a arătat mănăstirea, să fi văzut ce groase erau zidurile, apoi picturile, mai apoi au şi coborât să vadă unde se făcea vinul cândva, i-a cumpărat nişte ulei de măsline, dar uite că l-a uitat în maşină, i-l dă mâine. Comitetul de femei i-a cerut Salwei să se ocupe de noile angajări la grădiniţă, vor fi încă două educatoare, amândouă au absolvit la Birzeit, sunt minunate, o să se vadă diferenţa. El a mâncat de prânz într-o încăpere cu tavan boltit, aşa de proaspăt, delicios, falafelul era aproape la fel de bun ca al ei, poate la fel de bun ca al maică-

sii, „gata, am glumit şi eu”. O oră a stat la telefon cu Areen, aceeaşi veche poveste cu permisele, o să se termine vreodată? „Au fost opt oameni acolo, cu tot felul de întrebări, am vorbit ore întregi, n-am rezolvat nimic, normal, dar am încercat, apoi după-amiaza am băut ceai.” A ajuns Araab pe la trei, împrumutase o maşină, voia să ia bucata aia de lemn ca să-şi repare acoperişul. Sunetul din capelă era fantastic, acustica, chiar şi la un grup atât de mic, sunetele se tot răsfrângeau, după aceea s-au întors în camera unde luaseră prânzul şi au mai discutat. E sigură că urmează o nuntă curând, Araab are privirea aia, speră numai că şi-a strâns destui bani, îi trebuie şi o maşină să aibă cu ce umbla, dar îl îngrijorează asigurarea. Când au plecat au văzut toate luminile în josul văii, e incredibil cât se construieşte, zi de zi tot mai mult, nu suportă să se uite la macaralele alea. „Hiba a rămas peste noapte la Mariam, şi-a uitat periuţa de dinţi, poate dai tu o fugă dimineaţă să i-o duci.” N-a fost nici o problemă la întoarcere, a oprit la punctul de control cât de-o ţigară doar, şi, aah, s-a stricat farul, aproape că uitase, dar n-a observat nimeni, i-au aruncat o privire la Container şi atâta tot. Ca să vezi, discul de la cuptorul cu microunde s-a oprit o perioadă din învârtit şi după aceea, ca din senin, a pornit iar. O să ducă mâine maşina la băiatul lui Ibrahim, să vedem dacă o repară, chestia asta mănâncă bani, nu alta. Ea are treabă la târgul de gastronomie mâine la prânz, se ocupă de masa englezească, toţi cred că ştie foarte bine Anglia, o să încerce de dimineaţă să facă nişte brioşe, e singura reţetă pe care şi-o mai aminteşte. Ce urcă trebuie să şi coboare. Mama lui Mariam are de făcut o operaţie în câteva zile, şi dacă nu merge aici, o să încerce s-o ducă în America, are o problemă la ochi. El trebuie să fie nu ştie exact unde, în Ierusalimul de Vest parcă, la două şi treizeci, de data asta o şcoală. Păi, atunci să fie atent la ora de iarnă. A apucat cineva să se uite la plante, după-amiază? Nu, nu crede. Hai să recunoaştem, lumea nu s-ar mai învârti dacă n-ar fi el prin preajmă. Dar n-ar fi el bun mai degrabă să tacă, să mai pună ceva mangal în arzător şi să bată cărţile? E chiar caraghioasă, doar nu crede că de data asta o să câştige?

3

Solitaire. Cunoscut drept Pasienţă la Berlin, Succes în Franţa, Secret în Polonia, Kabal în Norvegia, Seninătate în

Palestina.

Cu variaţii precum Aripa de Vultur, Labirintul, Paralele, Străzi şi Alei, Unsprezece Sus, Alhambra, Pocher Şerpesc, Văduva Neagră, Mocheta, Trei Şoareci Orbi, Sultan, Turnul din Hanoi, Nouăzeci şi Unu, Roşu şi Negru, Trifoi, Motanul din Colţ, Zodiac, Treisprezece Imaginar, Cadril, Moara, Tablou, Mişcare Perpetuă, Pendulul lui Bunicu', Osmoză, Vulpea cea Şireată, Hoţii din Egipt, Intrigă, Împăratul şi Simplitate.

2

Iese din odaie şi porneşte spre casa scării în cămaşă de noapte. Îl doare şoldul. Bumbacul lung şi alb foşneşte atingându-i gambele. În papuci de casă, urcă treptele ţinându-se, cât străbate întunericul, de balustrada de oţel. Balustrada e rece la atingere.

La uşa din dos se descalţă de papuci şi se încalţă cu nişte tenişi închişi la culoare. Se apleacă să-şi lege şireturile. Simte un junghi săgetându-l în şale. Dă deoparte cearşafurile care atârnă peste uşă, apasă pe clanţă. Vrea să-şi tragă de după ureche ţigara, dar se răzgândeşte.

Afară e linişte. Nu se aud maşini, lătrat de câini ori târâieli de insecte.

Furtunul galben e făcut colac sub fereastra bucătăriei. Verifică să fie bine prins, deschide pe jumătate robinetul de apă. Se iveşte un firicel în locul unde e ataşat capul furtunului. Îl strânge mai bine, face un pas înapoi, aşteaptă. Bun. Nu mai picură.

Porneşte şontâc spre partea din spate a casei, pe lângă piscina golită. Au ieşit stelele, mai adânci decât întunericul dimprejur. Lasă pe verandă trei găleţi goale, face o buclă cu furtunul în jurul lor.

A construit patru trepte dinspre verandă spre grădină. Coboară pe acolo, atent să nu se lase în piciorul beteag. Pământul întărit îi scrâşneşte sub tălpi. E afânat, cu bulgări, pe unde a mai băgat cazmaua. Ar putea să închidă ochii şi să parcurgă cu uşurinţă întreaga lungime a livezii, fără greşeală, pe lângă maşină, pe sub umbrar, pe după frigiderul stricat unde ţine îngrăşământul.

Tot la câţiva paşi smuceşte după el furtunul.

Bassam întoarce capul şi vede o găleată care s-a răsturnat de pe verandă. Nu contează. De dimineaţă va culege fructele:

în Ierihon pomii înfloresc şi iarna.

Începe cu lămâiul din celălalt capăt al livezii. Se înalţă, frunzos, deasupra zidului. La poalele copacului, Bassam se apleacă peste şanţul circular de pământ pe care l-a făcut, un crater în jurul bazei. Deschide ţâşnitoarea, îngăduie apei să curgă, ajustează presiunea în vreme ce înconjoară copacul. Pământul se face negricios şi soarbe.

Ia ţigara de după ureche, scoate din buzunarul cămăşii lungi o brichetă, o aprinde. Trage cu putere, tuşeşte. Ar cam fi vremea să se lase, însă e timp, întotdeauna mai e timp. Ţigările, cumva, par să-i mai ia din durerea de şale şi de picioare.

În spatele lui flutură o eşarfă de fum.

Legumele. Lujerii de lufa. „Nu-i rău”, îşi zice. „În seara asta n-am mare treabă. O grădină cât de-o ţigară.”

Trece, pe lângă zid, la al doilea pom, umple adâncitura din jurul lui, opreşte apa şi o apucă spre portocalii chinezeşti şi exploziile lor mărunte de culoare.

1

Dealurile Ierihonului sunt o baie de întuneric.

© mukk/iStock

MULŢUMIRI

Acesta este un roman hibrid având în centru ficţiunea, o relatare care, ca toate poveştile, împleteşte elemente de speculaţie, amintire, fapt şi imaginaţie, împrumută totodată de la prieteni ori cunoştinţe din lumea întreagă, care m-au ajutat în feluri pe care nu le pot număra. Oamenii aceştia şi actele lor de generozitate m-au ajutat să dau contur muncii mele. Şi-au deschis casele pentru mine, mi-au permis accesul la arhive, au contribuit la documentare, au furnizat inspiraţie, au citit ciorne, au vânat surse şi permisiuni, mi-au oferit refugiu, poveţe şi critici.

Lista celor care mi-au fost de ajutor e atât de lungă, încât uneori simt c-aş face mai bine s-o las baltă cu totul, temându-mă că pe unii i-am omis din greşeală, şi îmi cer dinainte iertare pentru orice asemenea omisiune, dar ar fi o obrăznicie să nu pun în evidenţă un număr de persoane fără de care romanul de faţă nu ar fi fost posibil.

M-am dus mai întâi în Israel şi Palestina cu două organizaţii nonprofit, Narrative 4 şi Telos, conduse de Lisa Consiglio, respectiv Greg Khalil. În orice situaţie, aceştia mi-au furnizat ajutor, sfaturi, lămuriri, inspiraţie şi bunăvoinţă. M-au condus către locuri noi. M-au călăuzit când eram sigur că sarcina e imposibilă. M-au inspirat. Fără ajutorul şi ghidajul lor n-aş fi scos-o la capăt. Pur şi simplu. Am fost sprijinit în orice fel posibil de familia mea, soţia mea, Allison, şi copiii Isabella, Christian şi John Michael. Vă mulţumesc din suflet. Agenta mea, Sarah Chalfant, a crezut de la bun început în carte. Editorii mei din întreaga lume au avut un rol important şi ei în a mă ajuta să continui, în special Jennifer Hershey, care m-a încurajat şi sprijinit cu orice ocazie. Alexandra Pringle mi-a degajat perspectiva. Jaco Groot mi-a trimis documentaţie săptămânal. Caroline Ast şi Thomas Uberhoff au fost surse de inspiraţie. Pe parcurs am avut parte de o serie de cititori fantastici. Acestora li s-a atribuit sarcina cea mai solicitantă, de a parcurge pagini încă în lucru, nelegate şi încurcate. John Michael a preluat rolul răposatului meu tată, Sean, şi mi-a citit cartea târziu, serile: sfaturile sale au fost o sursă constantă de echilibru, mai ales când situaţia nu era tocmai roz. Assaf Gavron, Darragh McKeon, Ray Dolphin şi Emily Jacir au investit ore nesfârşite şi cumva au reuşit să mă direcţioneze fără să mă abată de la cale, un act remarcabil de

generozitate şi prietenie. A venit şi Martin Quinn, uluitor ca întotdeauna, să înnoade iţele. Alţii m-au ajutat cu lecturi precise, materiale documentare şi inspiraţie: Gideon Stein, Marc Briz, Mickey Madden, Raja Shehadeh, Nathan Englander, Michael Ondaatje, Bob Mooney, Dan Barry, Tyler Cabot, Ishmael Beah, Penny Johnston, Dani Gavron, Elik Elhanan, Ed Caesar, Gabriel Byrne, Tom Kelly, Phil Metres, Nathalie Handal, Liat Elkayam, Lee Keylock, Kelsey Roberts, Joe Lennon, David Scharia, Jack Saba, Dana Czapnik, Steven Hayward, Zaha Hassan, Tamer Nafar, Mariam Bazeed, Barry Lopez, Brad Fox, Susie Lopez, Christopher Booth, Daniel Sokatch, Michal Brimm, Heather Mitchell, Loretta Brennan Glucksman, Bill Whelan, Tim şi Kathy Kipp, John Greally şi Niall Burgess. Lui Sting, Joe Henry, Gregory Alan Isakov şi Colm Mac Con Iomaire, *go raibh maith agaibh go leir,* cartea de faţă a fost scrisă pe muzica voastră, a devenit, de fapt, muzica voastră. Şi, ca întotdeauna, mi-au fost alături Jim Marion şi Ronan McCann. Cât despre cei care m-au ajutat cu documentarea, cu schiţe şi fotografii, printre ei se numără Elizabeth Eagle, Lilly Khoury, Taliah Nathanson, Cindy Wu, Ellis Maxwell, Philippe Petit, Kathy O’Donnell, Noah Passavoy, Gary McKendry, Hal Grossman şi toţi bibliotecarii de la Hunter College şi de la Biblioteca Publică din New York.

Ceea ce mă aduce la numeroasele cărţi, articole, fotografii, filme şi site-uri peste care am dat pe parcurs. Vreau să le ofer sincerele mele mulţumiri numeroşilor cărturari, cercetători, istorici şi matematicieni ale căror lucrări le-am citat sau menţionat fără a izbuti să le ofer însă recunoaştere individuală. În multe cazuri sursele au fost multiple. Am cerşit, împrumutat şi copiat, apoi iarăşi cerşit, împrumutat şi copiat. Ştie toată lumea că există multe versiuni ale adevărului. În unele cazuri sursele s-au bătut cap în cap, ba chiar şi experţii s-au contrazis câteodată. Până la urmă, greşelile îmi aparţin, împreună cu invenţiile.

La Random House, Erin Kane, Steve Messina, Simon Sullivan şi Holly Webber mi-au fost îndeosebi de ajutor. Îi mulţumesc lui Etgar Keret pentru permisiunea de a folosi transcrierea de la *Hahamishia Hakamerit.* Le mulţumesc lui David Byrne, Brian Eno, Pat Woods, Kevin Wong şi Laurie Fabiano pentru accesul la versuri. Colegii mei de la Hunter (în special Peter Carey, Tea Obreht şi Tom Sleigh) merită mulţumiri din belşug, la fel ca, întotdeauna, Jennifer Raab. Le

mulţumesc tuturor celor din corpul diplomatic irlandez din Tel Aviv şi Ierusalim/Ramallah, mai ales lui Deirdre Bourke, Tim Reilly şi Jonathan Conlon. Mulţumesc şi tuturor celor asociaţi cu Pal Fest şi Târgul de Carte de la Ierusalim. Ne căpătăm vocea de la alţii: este, da, o comunitate a sentimentelor. Am călătorit prin toată lumea şi mi s-au deschis multe uşi. Cele mai profunde mulţumiri lui Josh Sapan şi Anna Foley pentru căbănuţa din Milford, Pennsylvania – ce spaţiu de lucru grozav, cu amintirea fantastică a lui Frank McCourt prin tot locul. Îi mulţumesc Mikelei Chartoulari pentru minunata casă din Grecia. Lui Valerie şi Gael Patout pentru casa din Franţa. Lui Yehuda Shaul şi prietenilor pentru ospitalitatea din Israel. Le mulţumesc şi celor din clanul McCann, în special mamei mele, Sally. De asemenea, lui Sean şi Freda, Roger şi RoseMarie Hawke, Issa Jiries Khalil, Sandy Cooter, Mary Ann Stein, Bill Shipsey, Karen şi Bayard Hollins, oamenilor de ispravă din Steamboat Springs, Santa Fe, Bad Gastein şi din toate celelalte locuri care mi-au permis să-mi prelungesc şederea: am privit, pe parcursul scrierii acestei cărţi, de la o sumedenie de ferestre.

Şi, evident, le mulţumesc nespus lui Rami, Bassam şi familiilor lor.

În sfârşit, pentru cei care se simt dornici (vă rog, simţiţi-vă) să sprijine organizaţiile nonprofit menţionate aici, vă rog să vă trimiteţi contribuţiile către Forumul Familial Cercul Părinţilor (theparentscircle.org): chiar merită orice ajutor le putem oferi. Alte organizaţii caritabile de avut în vedere sunt Combatanţi pentru Pace (cfpeace.org), Telos (telosgroup.org) şi, ultima, dar nu în ultimul rând, Narrative 4 (narrative4.com).